

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

ORTADOĞU İKTİSADI ANABİLİM DALI

**ORTADOĞU ÜLKELERİNDE İSTİHDAM YAPISI
VE ANALİZİ
(1990 YILI SONRASI)**

Yüksek Lisans Tezi

ONUR ÖZEVİN

İstanbul, 2010

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

ORTADOĞU İKTİSADI ANABİLİM DALI

**ORTADOĞU ÜLKELERİNDE İSTİHDAM YAPISI
VE ANALİZİ**

(1990 YILI SONRASI)

Yüksek Lisans Tezi

ONUR ÖZEVİN

Danışman :YRD.DOÇ.DR. HAMDİ GENÇ

İstanbul, 2010

ÖNSÖZ

Günümüzde gelişmekte olan ülkelerin belli başlı ekonomik ve sosyal problemlerinden biri haline gelen işsizlik meselesi her geçen gün ağırlığını biraz daha hissettirmektedir. Bir ekonomik düzenin iyi bir şekilde işleyip işlemediği, geçerli ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkese becerisiyle orantılı olarak iş sağlayıp sağlayamadığı ile ölçülmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra gelişmiş ülkeler işsizliği minimum seviyeye çekmiş ve tam istihdam seviyesini yakalamayı başaramışlardır. Ancak 1970'li yıllarda petrol kriziyle ortaya çıkan ekonomik ortam uluslararası ticaretin genişlemesindeki yavaşlama, işgücünün kompozisyonundaki yapısal değişim, teknolojinin hızı gibi nedenler, bu ülkelerde tam istihdam ortamının ortadan kalkmasına ve işsizlik sorununun gündeme gelmesine sebep olmuştur. Gelişmiş ülkelerdeki işsizlik ekonomik konjonktürlere bağlı olarak artıp azalırken, kalkınma çabasında olan gelişmekte olan ülkeler için ise hızlı nüfus artışı, yatırımların yetersizliği, enflasyon ve nitelikli eleman yetiştirilmemesinden dolayı yapısal ve kronik olarak görülmektedir. İktisadi teoriler, işsizliğin önlenmesi ve istihdamın ideal seviyeye yani tam istihdam seviyesine ulaşması hususunda kısmen farklı kısmen de benzer bakış açılarına sahiptir. Klasikler, emek talep ve arzı açısından ekonominin tam rekabet koşulları altında otomatik olarak tam istihdam düzeyinde dengeye geleceğini savunurlar. Devlet hiçbir şekilde piyasaya müdahale etmemelidir. Ancak sağlık, eğitim, ulaşım gibi konulara eğilmeli ve rekabeti sağlayıcı düzenlemeler yapmalıdır. Keynes ise, ekonomide hem dengenin hem de eksik istihdamın aynı anda olabileceğini savunmuştur. Para arzındaki değişmelerin istihdamı ve milli gelir düzeyini etkileyeceğini söylemektedir. Ayrıca devletin ekonomik hayata müdahale etmesi gerektiğini öne sürmektedir. Görüldüğü üzere, devlet yapısına bağlı olarak ve devletin rolü açısından istihdama yönelik farklı görüşler görülmektedir. Bu farklılıklar günümüzün en büyük sorunlarından olan istihdam ve sonucu olan işsizliğe tam olarak çözüm bulunamadığı gerçeğine bizi ulaştırmaktadır. Aslında küreselleşen dünyada kesin çözüm olacak bir teorinin ortaya çıkması da pek olası görülmemektedir. Çözümün ancak bulunulan ülkeye ve ekonomik şartlara göre bulunabileceği düşünülmektedir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Tablo Listesi.....	i
Şekil Listesi.....	iv
1.GİRİŞ	1
2.İSTİHDAM KAVRAMI TEORİLERİ VE İŞSİZLİK.....	4
2.1. KAVRAM OLARAK İSTİHDAM	4
2.1.1. Tam İstihdam	4
2.1.2. Eksik İstihdam.....	5
2.1.3. Aşırı İstihdam.....	6
2.2 İSTİHDAM TEORİLERİ	7
2.2.1. Klasik İstihdam Teorisi	7
2.2.2. Keynesyen İstihdam Teorisi.....	9
2.2.3. Keynes Sonrası Yaklaşımlar	10
2.2.3.1. <i>Parasalıcı Yaklaşım (Monetarizm)</i>	10
2.2.3.2. <i>Yeni Klasik Yaklaşım</i>	12
2.2.4. Marksist Görüş.....	14
2.3. KAMU HARCAMALARININ SOSYAL BOYUTU	16
2.4. İŞSİZLİK KAVRAMI.....	17
2.5. İŞGÜCÜ PİYASASINI DÜZENLEYEN KURUMLAR	17
2.5.1 Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO).....	17
2.6 İŞGÜCÜ PİYASASI KAVRAMI	21
2.6.1. İşgücü Piyasasının Tanımı	21
2.6.2. İşgücü Piyasasının Türleri	22
2.6.2.1. <i>Kuramsal Açından İşgücü Piyasası Türleri</i>	23
2.6.2.2. <i>İşlevsel Açından İşgücü Piyasası Türleri</i>	31

2.6.3.İşgücü Piyasasının Yapısı	38
2.6.3.1.Emek Arzı ve Yapısı.....	38
2.6.3.2. Nüfus Miktarı	38
2.6.3.3. İşgücüne Katılım Oranı	39
2.6.3.4. İşgücünün Sektörel Dağılımı	40
2.6.3.5. İşgücünün Eğitim Durumu	40
2.6.4. İşgücü Piyasası Yönetimi.....	40
2.6.4.1. İşgücü Piyasası Yönetiminin Tanımı.....	40
2.6.4.2. İşgücü Piyasası Yönetiminin Amacı.....	44
2.6.4.3. İşgücü Piyasası Yönetiminin Gerekliliği	47
2.6.4.4. İşgücü Piyasası Yönetiminin Görevi	50
2.6.4.5 İş Gücü Piyasası Yönetiminin Kullandığı Araçlar	51
2.6.5. İşgücü Piyasası Yönetimini Etkileyen Unsurlar	56
2.6.5.1. Siyasal İktidar	56
2.6.5.2. İGPY'ni Etkileyen Yasal Düzenlemeler	59
2.6.5.3. İGPY'ni Etkileyen Nüfus Faktörü	61
2.6.5.4. Teknolojik ve Bilimsel Gelişmeler.....	63
2.6.6. İşgücü Piyasası Yönetiminin Etkilediği Unsurlar	65
2.6.6.1. İşsizler.....	65
2.6.6.2. Çalışanlar	67
2.6.6.3. İşverenler	68
2.6.6.4. Kamu Yönetimi.....	69
2.5.5. Eğitim Kuruluşları	70
3.ORTADOĞU ÜLKELERİNİN İNCELENMESİ	72
3.1.MISIR	72
3.1.2.Genel Ekonomik Yapı	72
3.1.2.İstihdam Yapısı Ve Analizi	73
3.1.2.1.Yaş ve Cinsiyet grupları Aktif Nüfus Oranları:	73

3.1.2.2.İşsizlik	78
3.1.2.3.Genel İşgücü Seviyesi	82
3.1.2.4.Sektörlere Göre İşgücü dağılımı.....	85
3.2.SUUDİ ARABİSTAN	90
3.2.1.Genel Ekonomik Yapı	90
3.2.2.İstihdam Yapısı Ve Analizler	94
3.2.2.1.Yaş ve cinsiyet grupları Aktif Nüfus Oranları:	94
3.2.2.2.İşsizlik	98
3.2.2.3.Genel İşgücü Seviyesi	101
3.2.2.4.Sektörlere Göre İşgücü Dağılımı	103
3.3.IRAK.....	110
3.3.1. Genel Ekonomik Yapı	110
3.3.2.İstihdam Yapısı Ve Analizi	114
3.3.2.1.Yaş ve Cinsiyet Grupları Aktif Nüfus Oranları	114
3.3.2.2.İşsizlik	117
3.3.3.3.Genel İşgücü Seviyesi	121
3.3.3.4.Sektörlere Göre İşgücü Dağılımı	123
3.4.İRAN.....	128
3.4.1.Genel Ekonomik Yapı	128
3.4.2.İSTİHDAM YAPISI VE ANALİZİ	130
3.4.2.1.Yaş ve Cinsiyet Grupları Aktif Nüfus Oranları	130
3.4.2.2.İşsizlik	134
3.4.2.3.Genel İşgücü Seviyesi	136
4.4.2.4.Sektörlere Göre İşgücünün Dağılımı	138
3.5.SURİYE.....	143
3.5.1.Genel Ekonomik Yapı	143
3.5.2.İSTİHDAM YAPISI VE ANALİZİ	145
3.5.2.1.Yaş ve cinsiyet grupları Aktif Nüfus Oranları:	145

3.5.2.2.İşsizlik	150
3.5.2.3.Genel İşgücü Seviyesi	152
3.6.KUVEYT	159
3.6.1.Genel Ekonomik Yapı	159
3.6.2.İstihdam Yapısı Ve Analizi	161
3.6.2.1.Yaş ve Cinsiyet Gurupları Aktif Nüfus Oranları	161
3.6.2.2.İşsizlik	165
3.6.2.3.Genel İşgücü Seviyesi	167
3.7.BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ	173
3.7.1.Genel Ekonomik Yapı	173
3.7.2. İSTİHDAM YAPISI VE ANALİZİ	175
3.7.2.1.Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Aktif nüfus Oranları.....	175
3.7.2.2.İşsizlik	179
3.7.2.3.Genel İşgücü Seviyesi	180
3.7.2.4.Sektörlere Göre İşgücü Dağılımı	182
4.ORTADOĞU ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZLERİ	188
4.1.Ülkelerdeki İşgücüne Katılma Oranları	188
4.2.Ülkelerin Toplam İşgücü Seviyeleri	189
4.3.Ülkelerdeki İşsizlik Oranları	190
4.4.Ülkelerin Sektörel İşgücü Dağılımları	192
5.SONUÇ.....	194
KAYNAKÇA	196

Tablo Listesi

Tablo 1 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 1990	75
Tablo 2 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 1995	75
Tablo 3 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 2001	76
Tablo 4 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 2006	77
Tablo 5 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 2008*.....	78
Tablo 6 İşsizlik Oranları	79
Tablo 7 işsizlik ve Değişim Yüzdeleri	80
Tablo 8 Sektörel İşgücü Dağılımı	81
Tablo 9 İşgücü Rakamları.....	82
Tablo 10 Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı	84
Tablo 11 Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Rakamları	85
Tablo 12 Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı 1990.....	86
Tablo 13 Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı 1995.....	87
Tablo 14 Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı 2001.....	88
Tablo 15 Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı 2001.....	89
Tablo 16 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 1992.....	94
Tablo 17 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 1992.....	98
Tablo 18 Yaş Gruplarına göre İşsizlik Rakamları.....	99
Tablo 19 Erkek Nüfus Yaş Gruplarına göre İşsizlik Rakamları	99
Tablo 20 Erkek Nüfus Yaş Gruplarına göre İşsizlik Rakamları	100
Tablo 21 İşsizlik Oranları.....	101
Tablo 22 İşgücü Rakamları	101
Tablo 23 İşgücü Rakamları ve Değişim Yüzdeleri	102
Tablo 24 Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı	104
Tablo 25 Erkek Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı.....	105
Tablo 26 Kamu-Özel Sektör İşgücü Miktarları	106

Tablo 27 Kadın -Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı.....	107
Tablo 28 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif nüfus Oranları	110
Tablo 29 Erkek ,Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif nüfus Oranları	116
Tablo 30 Kadın ,Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif nüfus Oranları	117
Tablo 31 İşsizlik Oran ve Değişim Yüzdeleri	118
Tablo 32 İşgücü Rakamları ve Değişim Yüzdeleri	121
Tablo 33 Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı	124
Tablo 34 Erkek, Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı.....	125
Tablo 35 Kadın, Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı.....	126
Tablo 36 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 1991	130
Tablo 37 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 1996	131
Tablo 38 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 2005	132
Tablo 39 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 2008	133
Tablo 40 Cinsiyet Gruplarına Göre İşsizlik Rakamları	134
Tablo 41 İşgücü Miktarı.....	136
Tablo 42 İşgücü Seviyesi.....	136
Tablo 43 Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı	138
Tablo 44 İş ve Mesleki Bazda İşgücü Dağılımı 1996.....	139
Tablo 45 İş ve Mesleki Bazda İşgücü Dağılımı 2005.....	140
Tablo 46 İş ve Meslek Grupları Bazında Erkek-Kadın İstihdam Oranları ...	142
Tablo 47 Yaş ve Cinsiyet Grupları İtibariyle Aktif Nüfus Oranları 1990	145
Tablo 48 Yaş ve Cinsiyet Grupları İtibariyle Aktif Nüfus Oranları 1995	148
Tablo 49 Yaş ve Cinsiyet Grupları İtibariyle Aktif Nüfus Oranları 2000	149
Tablo 50 Yaş ve Cinsiyet Grupları İtibariyle Aktif Nüfus Oranları 2003	150
Tablo 51 İşsizlik Oranları ve Değişim Yüzdeleri	151
Tablo 52 İşsizlik Oranları ve Değişim Yüzdeleri	152
Tablo 53 Ekonomik Faaliyetlere Göre İşgücünün Dağılımı, 2005 %	153
Tablo 54 Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı	155

Tablo 55 Erkek, Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı	156
Tablo 56 Kadın, Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı 1991.....	156
Tablo 57 Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı 2007	157
Tablo 58 Sektör ve İş Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 2007	158
Tablo 59 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 1990	161
Tablo 60 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 2000	162
Tablo 61 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 2005	163
Tablo 62 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 2008	164
Tablo 63 İşsizlik Oranları ve Değişim Yüzdeleri	165
Tablo 64 İşgücü Miktarı ve Değişim Yüzdeleri	167
Tablo 65 Meslek Gruplarına Göre İşgücü Miktarları.....	168
Tablo 66 Yerli Yabancı İşgücü-İşsizlik Rakamları	169
Tablo 67 Sektör ve İş Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 1995	171
Tablo 68 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 1995	176
Tablo 69 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 2005	177
Tablo 70 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 2008	178
Tablo 71 Kadın Erkek İşsizlik Oranları 2008	179
Tablo 72 İşgücü Miktarları	181
Tablo 73 Sektörel İşgücü Dağılımı	183
Tablo 74 Sektör ve İş Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 1995	186
Tablo 75 Ortadoğu Ülkelerinde İşgücüne Katılma Oranları 1980-2008.....	188
Tablo 76 Ortadoğu Ülkelerinde Toplam İşgücü Miktarları.....	190
Tablo 77 Ortadoğu Ülkelerindeki İşsizlik Oranları 1980-2002	191
Tablo 78 Ortadoğu Ülkelerindeki İşsizlik Oranları 1990-2007	191
Tablo 79 Ortadoğu Ülkelerin Sektörel İşgücü Dağılımları 1980-2002	192
Tablo 80 Ortadoğu Ülkelerin Sektörel İşgücü Dağılımları 1990-2006	193

Şekil Listesi

Grafik 1 İşsizlik Oranları.....	80
Grafik 2 Genel İşgücü Seviyesi.....	83
Grafik 3 Genel İşgücü Hareketleri.....	83
Grafik 4 Sektörel İşgücü Dağılımı	90
Grafik 5 İşgücü Seviyesi	103
Grafik 6 Sektörel İşgücü Dağılımı	108
Grafik 7 İşsizlik Oranları Hareketleri.....	119
Grafik 8 İşsizlik Oranları Hareketleri.....	120
Grafik 9 Sektörel İşgücü Dağılımı	137
Grafik 10 İşsizlik Oranları	151
Grafik 11 İşgücü Seviyesi.....	153
Grafik 12 Sektörel İşgücü Dağılımı.....	154
Grafik 13 İşgücü Seviyesi.....	167
Grafik 14 Yabancı İşgücü Erkek-Kadın Dağılımı, Yerli İşgücü-Erkek Kadın Dağılımı 2007.....	169
Grafik 15 Toplam İşgücü Dağılımı 2007	170
Grafik 16 İşsizlik Oranları	179
Grafik 17 İşgücü Seviyesi.....	181
Grafik 18 İşgücünün Sektörel Dağılımı 2006	184
Grafik 19 Hizmet Sektörü Dağılımı 2006.....	185
Grafik 20 Sanayi Sektörü Dağılımı 2006	185

1.GİRİŞ

1980 sonrası uluslararası ticaretin ve sermayenin önündeki sınırların kalkması, ulusal rekabetin bölgesel ve küresel rekabete dönüşmesine neden olmuştur. Ulusal ekonomilerin dünya ile bütünleşmesinin yanı sıra, yabancı yatırımların üretimini dünya ölçeğinde gerçekleştirmesi, çokuluslu şirketleri küreselleşmenin odak noktası haline getirirken; özellikle teknolojik gelişmeler sayesinde yaşanan hareketlilik, bu şirketleri küreselleşme sürecinin baş aktörleri konumuna getirmiştir.İşgücü ülkeler arasında dolaşımı kolaylaşmış, resmi kanal dışında ,gayri resmi yabancı işçilerin miktarı da oldukça büyüktür.

Çalışmamızda öncelikle istihdam kavramına değinilmiş, kavram olarak istihdam, işgücü teorileri ve işsizlik anlatılmaya çalışılmış, dünya genelindeki uygulamalar referans alınmıştır.İstihdam bir ülkede çalışma gücü için kullanılan bir kavram olup çalışan ve işveren tarafından farklı anlamlar ifade eder.İstihdam edilen toplam işgücünü ifade eder.Bir ülkenin çalışabilecek durumda olup, çalışma isteğinde bulunan kişiler o ülke için ekonomik bir değerdir.Bu değer kalifiye olup olmamasına, eğitim derecesine ve ülkede yaratılabilen iş sayısına göre bir anlam ifade eder.İşgücü piyasası değişik sektörler ve değişik gruplar itibariyle çok çeşitli kollara ayrılmaktadır.Her ülke için tarım, sanayi ve hizmet sektörleri üç temel ayak olma üzere ekonomik aktiviteyi ifade eder ve bu temeller aynı zamanda işgücünün de bu ana temellerden yola çıkarak sınıflandırılmasına olanak sağlar.

İstihdam kavramı ekonomi biliminin en eski konularındandır.Bu konuda değişik teoriler üretilmiş bu çalışmalarda ekonomideki işgücünün nasıl en verimli şekilde kullanılabileceğine dair çalışmalar yapılagelmiştir.Tam istihdam teorisi ortaya konduktan sonra, ekonomi için mümkün olmayan bu durumun eksik istihdam teorisi ile açıklanabileceği söylenmiştir.Marksistler ayrı teoriler geliştirmiş, istihdam konusunda Keynesyenler ve sonraki yenilikçiler ayrı teorilerle bu önemli meseleyi açıklamaya çalışmışlardır.

İşgücü piyasası kavramı günümüzde çok sık kullanılan kavramların başında gelmektedir. Bunun temel nedeni piyasanın temel unsurunu

oluşturan emek ve sermayenin karşılaştığı yer olmasıdır. Ekonomik açıdan, insanların en önemli sorunlarının başında üretim gelmektedir. Üretim, insani ve maddi yönü olan dört etkene bağlıdır. Bu etkenlerin insani yönünü emek ve girişim oluştururken, maddi yönünü ise sermaye ve doğal kaynaklar oluşturmaktadır.Sermaye ve doğal kaynakların sabit olduğu varsayımından yola çıkılacak olursa, bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, diğer iki unsur olan emek ve girişimin etkili kullanımına bağlıdır. Bu iki unsur birbiriyle sıkı ilişki içerisindedir. Emek olmadan sermaye, sermaye olmadan da emek tek başına üretim için yeterli olmamaktadır. İnsanların, topluluklar halinde yaşamaya başlaması ve üretim için işbirliği yapmaları, emek ve sermayeyi birlikte anılır hale getirmiştir.Bu birliktelik toplumsal gelişmeye paralel olarak efendi-köle, usta-çırak, patron-işçi gibi değişik isimler altında günümüze kadar gelmiştir. Sanayi devrimi ile başlayan ve günümüzde en önemli tartışma konusunu oluşturan emek- sermaye ilişkisine devletin müdahalesi, ülke için en uygun dengeyi sağlamak olmakla birlikte, müdahalenin yönünü tarafların gücü belirlemektedir.İşgücü piyasasını düzenleme ve yönetme konusunda en büyük güç sahibi olan devletin görevi, emek ve sermayeyi ülke çıkarlarını maksimize edecek şekilde dengeye getirmektir denilebilir.

Üçüncü bölümde esas olan Ortadoğu ülkeleri genel hatlarıyla tanıtılmaya çalışılmış ve genel ekonomik durumlarından bahsedilmiştir.Siyasi ve politik yapıları da istihdam politikaları ile ilintili olacağından çalışmamızda kısaca yer almıştır.Genel ekonomik yapıları incelendikten sonra ülkelerin istihdam yapıları istatistiki bilgilerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.Nüfus ve nüfus içindeki aktiflik oranı, yaş grupları ve cinsiyet ayırımına göre var olan ve tahmin edilen işgücü rakamları önemli referans kaynaklarını oluşturmuştur.Bu bağlamda ,çalışmaya hazır olanlar,çalışma tercihleri, iş arayanlar ve işsizler rakam ve oran olarak karşılaştırılmış, istihdam analizleri bu şekilde yapılmıştır.Ortadoğu ülkelerinin etnisite ve dini ortak paydaları bu ülkeleri ortak bir kültüre sahip yapmaktadır.Ayrıca bu ülkelerin ekonomilerinin çoğunlukla petrole bağlı olması başka bir ortak yönleridir.Bu durum genel manada ülkedeki işgücü piyasası alışkanlıklarını ve yapısını benzer yapar.Çalışmamızda istatistiki tablolara olabildiğince fazla yer vermemiz az olan küçük farklılıkların daha iyi görülebilmesi içindir.İşgücü piyasalarının en fazla istihdam sağlayanı az

gelişmiş ülke karakteristiğine uygun olarak kamu istihdamı nedeniyle hizmet sektörüdür.Sanayisi zaten az olan bu ülkelerde sanayi sektörü işgücü seviyesi düşüktür.Sektörel bazdaki işgücü grafikleri çalışmamızda yer almıştır.

Ülkelerin gelir kaynakları ve yönetim şekli istihdam politikalarını belirleyen önemli faktörlerdir.Ortadoğu ülkelerinin din, dil, ırk, gelir kaynağı, yönetim şekli gibi bir çok ortak noktası vardır.Bu ortak noktalar sorunları ve çözümleri de ortak yapar.Çalışmamızda istatistikler ışığında yapılan analizler ile istihdam yapısı anlatılmaya çalışılmış ve istihdam politikaları irdelenmiştir.Son bölümde çalışmamıza konu olan ülkelerin işgücü verileri karşılaştırmalı olarak tablolarda gösterilmeye çalışılmıştır.Zaman serileri içerisinde aktif nüfus ,erkek kadın istihdam oranları ülkeler için aynı tablo içerisinde verilmiştir.Bu çalışmamız Ortadoğu ülkelerinin işgücü yapısını ortaya sayısal analizlerle koymak amacıyla hazırlanmıştır.Bu açıdan daha çok sayısal verilerden oluşmaktadır.

2.İSTİHDAM KAVRAMI TEORİLERİ VE İŞSİZLİK

2.1. KAVRAM OLARAK İSTİHDAM

Çalışma kavramı, kişinin maddi ve manevi kazanç sağlamak amacıyla, kendi veya başkası adına belli bir enerji harcayarak, mal ve hizmet üretmesi şeklinde açıklanabilir.İstihdam kavramı ise, tam gün çalışan yetişkin işçilerin sayısı şeklinde ifade etmek mümkündür. ¹Çalışma aynı zamanda yaşamın sürekliliğini sağlayan sosyal bir faaliyet olup iş, istihdam, meslek gibi kavramlarla da aynı anlamda kullanılmaktadır. Çalışmanın ya da işin bireysel anlamının daha farklı olduğu görülmektedir. Birey için iş, zorunlu ve düzenli bir faaliyet, gelir ve kontrol kaynağıdır. Kişinin emeğinin karşılığında aldığı ücret sadece kendisinin ve ailesinin hayatlarını sürdürmelerini sağlamakla kalmaz; aynı zamanda aile dışı iliksilerin ve sosyal iletişimin gelişmesine de yardımcı olur. Kişiye bir kimlik, statü ve amaç duygusu sağlar. Yani çalışan sadece yaşamını devam ettirmenin gereği olan ihtiyaçlarını gidermekle kalmamakta, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını da karşılamaktadır².

İçinde yaşadığımız yüzyılın, bütün dünya ülkeleri açısından, en büyük ekonomik sorununun istihdam ve işsizlik olduğu söylemek mümkündür. Bugün, gelişmiş ya da gelişmemiş bütün ülkelerde önemi gittikçe artan ve hükümetlerinde sürekli uğraştığı işsizlik sorunu, çoğu kez sinsi bir seklide gelişmekte ve toplumda ağır yaralar açmaktadır. İstihdam konusu bu bölümde tam, eksik (noksan) ve aşırı istihdam başlıkları altında incelenecektir.³

2.1.1. Tam İstihdam

Tam istihdam kavramını, emek piyasalarının dengede olması ya da iş arayan insan sayısının açık iş sayısına eşit olması şeklinde tanımlamak mümkündür. Bir başka deyişle, tam istihdam bir ekonomide çalışma istek ve

¹ İlker Parasız, **İktisada Giriş** 7. Baskı, Bursa,Ezgi Kitabevi,2003, s.602

² Kamu-Sen, **İstihdam, İşsizlik Ve Ücret Sorunları Çözüm Arayışları**,Yayın No:10, Ankara, Türkiye Kamu-Sen Ar-Ge Yayınları, 2006.

³ Kemal Yıldırım, Doğan Karaman, Murat Taşdemir, **Makroekonomi**,5.Baskı, İstanbul, Seçkin Yayıncılık, 2006, s.19

yeterliliğinde olup geçerli ücret düzeyinde çalışmayı kabul eden herkesin iş bulabildiği durum olarak da tanımlanabilir.⁴

İster serbest piyasa ekonomisi olsun, ister planlı ekonomi, her ekonomi var olan kaynaklarını israf etmeden kullanmaya, boş kapasite bırakmamaya ve üretim öğelerinin tümünden yararlanmaya çalışmaktadır. Aslında tam istihdam deyince ekonominin sahip olduğu üretim öğelerinin tamamının kullanılması akla gelmektedir. Tam istihdamın gerçekleşmiş olduğu bir ekonomide emeğin yanı sıra, ekonominin bütün üretim kapasitesinden etkin bir şekilde yararlanılmaktadır. Tarihsel sürece baktığımızda, hiç bir ülkede, hiç bir zaman üretim öğelerinin yüzde yüzünün aynı zamanda üretim sürecine sokulmasının söz konusu olmadığı gözükmemektedir. Bu ancak istenen bir durum olabilir. Gerçektende her ülkede %2 veya %3 gibi bir işsizlik her zaman mevcuttur. Tam istihdamın sağlandığı durumda sosyal adalet, toplumsal sistemdeki yeterlilik ve değerler en önemli kaynağı olan iş gücünden tam olarak yararlanılmış olacaktır.

2.1.2. Eksik İstihdam

Eksik istihdam Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından, mesleki becerisi dikkate alındığında bir kişinin yaptığı işin belirli kurallara alternatif bir işe göre yetersiz kalması durumu olarak tanımlanmaktadır. Bir ekonomide her zaman çalışma irade ve gücünde olanların tümünün iş bulması söz konusu değildir. Mal ve hizmet talebinin belirlendiği istihdam hacminde işgücünün tamamının çalıştırılması mümkün değildir. Bu bağlamda, ekonomide her hangi bir anlamda gerçekleştirilebilecek maksimum istihdam hacmi ile fiili istihdam hacmi arasındaki boşluk eksik istihdam olarak ifade edilmektedir. Eksik istihdamın en önemli nedeninin gelir yetersizliği olduğu söylenebilir.⁵

Eksik istihdamda, üretim faktörlerinin bir kısmının talep yetersizliğinden dolayı üretime katılamaması söz konusudur. Malların bir kısmı satılamıyor, stoklar artıyorsa, bu kurumda müteşebbisler talep kadar mal üretecek, üretim hacmini daraltacaklardır. Mal üretiminin azalması bir kısım işgücünün işsiz kalması anlamına gelir. İnsanların ihtiyaçları

⁴ Halil Seyidoğlu, **Ekonomik Terimler Sözlüğü**, İstanbul, Gürem Can Yayınları, 1999, s.71

⁵ Hüseyin Şahin, **İktisada Giriş**, 6. Baskı, İstanbul, Ezgi Yayınları, 2002, s.300

sonsuzdur, fakat hepsinin talep olarak tanımlanması mümkün değildir. İsteklerin talep halini alabilmesi için satın alma gücü ile desteklenmesi gerekir.⁶

Gelişmekte olan ülkelerde istihdam kadar önemli bir olgu olan eksik istihdamın ana sebebini açıklamak için derine inmek gerekir. DİE'nin yaptığı çalışmalarda eksik istihdamın oluşmasına sebep olan bireyler üç boyutta ele alınmaktadır. Bunlar ekonomik nedenlerle 40 saatten az çalışanlar ve bu süreden daha fazla çalışmaya müsait olanlar, mevcut işindeki gelir azlığı sebebiyle iş arayanlar ve esas mesleğinde çalışmadığı için iş arayanlar olarak açıklanabilir.

2.1.3. Aşırı İstihdam

Aşırı istihdam kavramı, bir ekonomide mevcut üretim faktörlerinin tümü çalıştığı halde üretilen mal ve hizmet miktarlarının, toplam talebi karşılayamaması durumunu anlatmak için kullanılmaktadır. Böyle bir durumda istihdam hacmi arttırılmadığı için kısa dönemde toplam reel hâsılanın arttırılması da mümkün değildir. Üretim öğelerinin maksimum kapasite ile kullanılmasıyla üretim geçici olarak artacaktır. Ancak bu sürekli bir durum değildir. Dolayısıyla üretim kısa bir süre sonra eski düzeyinin de altına düşecektir.⁷

Bir ulusal ekonomide gelirden fazla harcama yapılması durumunda o ekonomide, eksik istihdam olsun ya da olmasın, istihdam hacmi artacak ya da aşırı istihdam söz konusu olacaktır. Kısaca, aşırı istihdam, ekonomide eksik istihdam koşullarının tam tersi bir durumu işaret etmektedir. Yani ekonomide var olan tüm üretim öğeleri etkin bir biçimde kullanıldığı halde, üretilen mal ve hizmetler toplam talebi karşılamıyorsa, bu durumda daha fazla üretim öğesi talep edilir ve böyle bir ekonominin aşırı istihdam koşulları içinde bulunduğu gösterir. Ekonomide ulaşılmak istenen üretim öğelerinin en uygun kullanımudur. Üretim öğelerinin en az yıpranmasıyla en yüksek verime ulaşılacak biçimde çalıştırılmaları onların tam istihdamı anlamına gelmektedir. Bu ekonomik davranışın dışına çıkılarak ancak

⁶ Seyidoğlu, s.75

⁷ Nejat Berberoğlu, **Makro Ekonomi Teorisi**, Birlik Ofset, Eskişehir, 1996, s.148.

olağanüstü durumlarda üretim öğeleri maksimum kapasiteleri ile kullanılırlar. Böylece üretim geçici olarak artar. Ancak bu tür çalışma sürekli olamayacağı için üretim eski düzeyin de altında düşecektir. Aşırı istihdamla birlikte enflasyonun da kendini göstermeye başlayacağı söylenebilir. Bunlardan biri, artış yönünde esnek olmayan bir arz karşısında ortaya çıkan, talep fazlasından ve tam istihdam noktasındaki gelirden itibaren bu gelire karşılık olan tasarruf yetersizliğinden kaynaklanan talep enflasyonudur. Bundan başka, tam istihdama yaklaştıkça düşük verimli öğeler de talebi doyumak amacıyla kullanılacaktır. Sonuçta azalan verimler yasası etkisini gösterecektir. Bütün bunlar da maliyetleri yükseltecektir. Böylece ortaya çıkan enflasyona maliyet enflasyonu adı verilir. Aşırı istihdam da eksik istihdam gibi akılcı "rasyonel" olmayan bir üretim durumunu simgelemektedir.⁸

2.2 İSTİHDAM TEORİLERİ

2.2.1. Klasik İstihdam Teorisi

Klasik ekonomik düşüncenin kurucusu Adam Smith'dir. 1776'da yayımlanan "Milletlerin Zenginliği" isimli eseri bu düşüncenin başlangıcı olmuştur. Adam Smith'in düşüncesi ile fizyokratlar arasında paralellik bulunmaktadır. Smith fizyokratlar gibi ilahi bir kuvvetten bahsetmemiş ancak sanki gizli bir elin ekonomik hayatı düzenlediğini benimsemiştir. Devletin ekonomik hayata müdahalesinde katı değildir. Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler ilkesini benimsemiş ve refaha ulaşmak için ılımlı vergiler ve adalete dayalı hoşgörülü bir idari sistem yeterli demiştir. Klasik istihdam teorisine göre, genel denge tam istihdam düzeyinde sağlanmaktadır. Mahreçler adı verilen yasaya göre her mal arzı kendi talebini yaratır. Piyasaya mal arz eden herkes, diğer taraftan da eşit değerlerde başka mallar talep edecek ve böylece piyasadaki toplam arz ve talep daima birbirine eşit olacaktır. Talebi olmayan malların üretimi ise fiyat mekanizması sayesinde engellenecektir. Ya da başka bir ifade ile üretilen her mal satılabilecektir. Bunun sonucunda, ekonomi tam istihdamda dengeye gelecektir. Kısaca; ekonominin tamamında talep yetersizliğinden başka bir ifade ile aşırı üretimden kaynaklanan bir gayri iradi işsizliğin

⁸ Berberoğlu, s.149

ortaya çıkması mümkün değildir. İnsanlar kendi ihtiyacı olan malları satın almak için, kendi ürettiği malları satacaktır. Burada amaç para almak değildir; para yalnızca kendi ihtiyaçlarını temin etmek için kullandığı bir araçtır. Klasikler kazanılan gelirlerin tamamının harcadığı kabul etmektedirler. Fakat insanlar gelirlerinin tamamını harcamaz bir kısmını tasarruf ederler. Bu durumda da ekonomide toplam talep arz edilen mallardan daha az olacaktır. Böylece talep yetersizliği ve buna bağlı işsizlik hali ortaya çıkabilir. Bu da ekonominin tam istihdamda olmadığını gösterir. Tasarruflar nedeniyle ekonomide ortaya çıkabilecek bu aksaklık Klasik iktisatçılar tarafından Faiz teorisiyle çözülmeye çalışılmıştır. Klasik iktisatçılara göre faiz sermayenin fiyatıdır. Bu fiyat tasarruf edene tüketimden feragat ettiği için ödenmekte ve tasarruflar ekonomiye kazandırılmaktadır. Böylece gelirlerin tümü harcadığından toplam arz toplam talebe eşit olacaktır.⁹

Klasik modelde piyasalarda tam rekabet koşulları geçerlidir ve bu bağlamda, fiyatlar ve ücretlerin tam esnek olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla işçiler istedikleri anda iş bulabilmekte ve firmalar istihdam etlikleri iş gücünün miktarını herhangi bir maliyete katlanmadan diledikleri gibi değiştirebilmektedirler.¹⁰

Klasik görüşe göre, emek arzı belirli ücret karşılığında sunulmaya hazır çalımsa saatleri toplamından ibarettir. Yani, emek arzı ücretin bir fonksiyonudur. Emeğini sunmaya hazır emekçi ücret ile boş zaman arasında tercih yapmak durumundadır. Ücret yüksek ise boş zamanın alternatif maliyeti de yüksek demektir. Bu durumda boş zaman tercih edilmeyecek ve daha fazla iş gücü saati ile çalışmaya yönelecektir. Şu halde, emek arzı reel ücretin pozitif bir fonksiyonudur. Mikro planda ise emek talebi ücretin negatif bir fonksiyonudur. Girişimcinin göz önüne alacağı husus, çalıştıracağı emek biriminin firmanın hâsılatına yapacağı ilave ile firmasına yükleyeceği maliyettir. Marjinal emek biriminin hâsılatı ücreti aştığı sürece girişimci emek talebini artıracak, aksi durumda hâsılatı daraltacaktır. Firma açısından

⁹ <http://www.ekonomik.tripod.com/ekonomik8.html>. 25.01.2007

¹⁰ Yıldırım, Karaman, Taşdemir ,s.117

emek talebi, ücret, emeğin marjinal ürün hasılına eşitlendiği seviyede dengelenecektir.¹¹

Klasik yaklaşımda emek piyasasının en önemli özelliği, bu piyasanın son derece etkin bir şekilde islemesidir. Öte yandan klasik kuramda istihdam hacmi, ister bir işletme düzeyinde olsun, ister ulusal ekonominin bütününde olsun emek arzı ve talebi tarafından belirlenmektedir. Bir piyasa incelemesi olduğunda da ilk yapılacak şey, o piyasa ile ilgili talep ve arzın nasıl belirlendiğini, yani hangi etkenlere bağlı olduğunu saptamak ve daha sonra piyasa dengesinin nasıl kurulacağını araştırmak gerekir.

2.2.2. Keynesyen İstihdam Teorisi

Birinci Dünya Savaşının baslarına kadar olan dönemde hiç kimse tarafında klasiklerin otomatik denge mekanizmasından şüphe edilmemiştir. Yani "her arz kendi talebini yaratır" teorisi geçerliliğini korumaktaydı. Ancak birinci Dünya Savaşını izleyen dönemde ve özellikle 1929 yılında başlayan Büyük Buhran adı verilen dünya bunalımının etkisiyle, gelişmiş ülkelerin sürekli ve yaygın bir nitelik alan işsizlik ile tam istihdam görüşünü bağdaştırmak imkânsız hale gelmiştir. Keynes işsizliğin sebebinin 1936 yılında yayınlanan "İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Kuramı" adlı kitabında talep yetersizliği ile açıklayarak Klasik Kuramı eleştirmiştir. Keynes'e göre ekonomide istihdam hacminin belirlenmesinde temel etken arz ve taleptir. Ekonomiler kendiliğinden tam istihdam seviyesine gelemmez. Gerçekte durum ekonomilerin her zaman eksik istihdam olmasıdır. Tam istihdam düzeyi özel bir durumdur. Tam istihdam ancak toplam talep ve toplam arzın tam istihdam düzeyinde eşit olması ile gerçekleşir. Tam istihdam seviyesine ulaşabilmek için devletin talebi artırıcı politikalarla piyasaya müdahale etmesi gerekir. Keynes'in görüşleri yalnızca klasik modelin zaafalarını ortaya koymakla kalmamış, kendinden sonraki makroekonomik teorilerinde temelini oluşturmuştur. Keynes'e göre klasik modeller ancak kapsamlı bir modelin özel durumları olarak kabul edilir. Keynes'in klasik teorideki is gücü talebi anlayışına karşı esaslı bir itirazı yoktur. Firmalar reel ücrete göre hareket etmekte ve is gücü talebini buna göre belirlemektedir. Ancak Keynes'in karşı olduğu, klasik teorinin is gücü arzı konusundaki görüşleridir.

¹¹ Şahin, ss.293-294

Klasiklerin ücretlerin de diğer fiyatlarla beraber tam esnek olduğunu varsaymalarına karşın Keynes fiyatların ve özellikle ücretlerin katılığını savunmuştur. Fiyatların ve ücretlerin katılığı özellikle kendini aşağı tabakalarda göstermektedir. Yani ekonomideki talep azalması karşısında fiyatlar ve ücretler düşmeyecektir. Bunun nedenleri arasında piyasaların tam rekabetten uzak olmaları, asgari ücret düzenlemeleri, işveren ve işçiler arasındaki uzun vadeli sözleşmeler ve sendikalar gösterilebilir. Bütün bunlar toplam talepteki azalmaya karşılık nominal ücretlerin düşmesini önleyecek, ekonomi eksik istihdam seviyesine gelecek ve klasiklerin aksine gayr iradi işsizlik ortaya çıkacaktır. Ücretler daha aşağıya çekilse de istihdamı arttırmaya yetmeyecektir. Klasik modelde işgücü arzı reel ücretlerin artan bir fonksiyonudur. Reel ücretler arttığında işçiler daha fazla çalışmakta ve işgücü piyasasına girenler artmaktadır. Aksi durumda ise işçiler daha az çalışsın istemektedirler. Bu durumda işsizlik iradidir ve sebep işçilerin daha düşük ücretlerde çalışmayı istememelerinden kaynaklanmaktadır. Keynes klasiklerden farklı olarak tasarrufları faizin değil gelirin bir fonksiyonu olduğunu öne sürmüştür. Faiz sermaye arz ve talebine göre değil, para arz ve talebine göre oluşmaktadır.¹²

2.2.3. Keynes Sonrası Yaklaşımlar

2.2.3.1. Parasalcı Yaklaşım (Monetarizm)

Modern anlamda parasal teorinin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıktığı görülmektedir. Monetarizm, Klasik ekonominin günümüz koşullarında yeniden yorumlanmış bir biçimi olarak kabul edilebilir. Keynes yeni İktisat 1950-1970 yılları arasında büyük kabul görmüştür. Ancak bu anlayışa çeşitli eleştiriler de yöneltilmiştir. Chicago Okulu etrafında yer alan ve öncülüğünü Milyon Friedman'ın yaptığı parasalcıların eleştirileri, bu eleştirilerin içinde en önemlisi ve sistematik olanıdır. M.Friedman paranın ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisini Keynes'den farklı bir biçimde yorumlamıştır. Friedman'a göre, ekonomik birimler, para arz fazlası ile tahvil yerine mal satın alırlar. Bundan dolayı paranın mal piyasasındaki etkisi dolaysız bir etki olabilir. Hâlbuki Keynes yeni yaklaşımda bu etki dolaylı bir etkidir. Para-tahvil-faiz haddi yatırım biçiminde ortaya çıkar. Yirminci

¹² Yıldırım, Karaman, Taşdemir, s.141-142

yüzyılın ikinci yarısında önemli bir iktisadi düşünce haline gelen bu teorik yaklaşıma "paracılık" (monetarizm) adının verilmesi ilk defa 1968 yılında, bu düşüncenin ünlü temsilcilerinden biri olan Karl Brunner tarafından başlatılmıştır. Keynesyen yaklaşımda emek arzı nominal ücret oranına endekslenmiştir. Yani emek arzı nominal ücretin bir fonksiyonu olarak kabul edilmiştir. Friedman, Keynes yen yaklaşımı bu noktada eleştirmiş ve emek arzını beklenen ve reel ücretin bir fonksiyonu olduğunu ileri sürmüştür. Friedman fiyatların esnek olduğu varsayımını kabullenmiş ve emeğin uyarlayıcı bekleyişler çerçevesinde fiyat bekleyişi olduğunu kabul etmiştir. Varsayımlar çerçevesinde Milyon Friedman'a göre, serbest piyasa mekanizması kısa dönemde eksik istihdama neden olsa bile uzun dönemde tam istihdam durumu sağlayacaktır. Kısa dönemde beklenen fiyat düzeyi ile gerçekleşen fiyat düzeyi farklıdır. Bunun için, hükümetler genişletici politikalar izleyerek kısa dönemde işsizlik oranını düşürebilirler. Ancak beklenen fiyat düzeyinin gerçekleşen fiyat düzeyine eşit olduğu uzun dönemde, hükümetler genişletici politika izleyerek işsizlik oranı üzerinde bir etki yapamazlar. Enflasyon haddi ile işsizlik haddi arasında ters bir ilişki olduğunu yani enflasyonla işsizlik arasında ters değiş-tokusun olduğunu ifade eden Phillips eğrisi anlayışı ancak kısa dönemde geçerlidir. Uzun dönemde işsizlik haddi enflasyon haddinde tamamen bağımsızdır. Kısacası, parasalcı iktisatçılara göre piyasa mekanizmasının serbest işleyişi, ekonomide kendiliğinden bir istikrar sağlayabilecek niteliktedir. Bunu engelleyen yalnızca hükümetin piyasaya olan müdahaleleridir.¹³

Friedman ve Phelpes'e göre tüm işçileri geçici olarak aldatmak mümkündür ancak her zaman şaşırtmak mümkün değildir. Eninde sonunda işçiler baz olarak kabul edilen enflasyon oranının yükseldiğinin farkına varacaklardır. Böyle bir ortamda enflasyon oranını artırarak işsizliği azaltma imkânı ortadan kalkacaktır. Burada karşımıza uzun dönemde gerçekleşen ve beklenen enflasyon oranına birbirine eşit olduğu durumdaki işsizlik oranı yani, doğal işsizlik kavramı ortaya çıkmaktadır. Doğal işsizlik oranı aynı zamanda emek arzı ile emek talebinin birbirine eşit olduğu noktadaki işsizlik oranı olduğundan, konuya arz ve talep cephelerinden yaklaşılması mümkündür. Arz yönünden ele alındığında doğal işsizlik oranını değiştiren

¹³ Seyidoğlu, s.80

temel faktör" işgücünün demografik yapısının zaman değiştirmesi" dır. Zaman içinde işgücü içinde işsizlik oranları diğer gruplara göre daha yüksek olan grupların oranının yükselmesi doğal işsizlik oranının yükselmesine neden olacaktır. doğal işsizlik oranını etkileyen talep faktörlerinin basında ise vasıfsız ve düşük vasıflı işçilere olan talebin azalması gelmektedir. Bu durum vasıfsız işçilerin ücretlerin düşmesine ve işsizlik oranlarının yükselmesine neden olarak doğal işsizlik oranının yükselmesini sağlar. Bunların dışında işsizlik sürelerinin uzaması doğal işsizlik oranının yükselmesine neden olacaktır. İşsizlik sigortasının uygulandığı ülkelerde işsizlere yapılan ödemelerin artması, işçilerin rezervasyon ücretlerini yükselterek doğal işsizlik oranının artmasına neden olmaktadır. Bunun gibi teknolojik değişim oranı ve ürün ve emek piyasalarında rekabetin derecesi gibi faktörlerde doğal işsizlik oranını etkilemektedir.¹⁴

2.2.3.2. Yeni Klasik Yaklaşım

Yeni klasik yaklaşım, Alfred Marshall, Léon Walras ve Carl Menger etrafında oluşan okulları içine alan bir genel düşünce çerçevesidir. Bu yaklaşımın en önemli özelliği piyasa olaylarıyla ilgili geniş kategorileri kişisel düşüncelere indirgemesi, ekonomi biliminin alternatifler arasında subjektif seçim yapmanın, kişinin temel aksiyonuna bağlı bulunduğunu iddia etmesidir. Yeni klasik ekonomi, değer teorisi konusunda 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan marjinal devrim ile başladığı kabul edilmektedir. Yeni klasik ekonomi tek bir düşünce okulu değildir, alt-okulların karışımıdır. Bu okulların ortak yanları, piyasa süreçlerini koordine eden özellikleri piyasada kişilerin planları ve subjektif değerleriyle açıklamaya verdikleri ağırlıktır. Kişiler piyasada teknolojik bilgi, sosyal alışkanlıklar ve uygulamalarla kaynakların kıtlığı gibi zorlayıcı faktörlerin etkisi altında değerlendirme yapmaktadır. Bu yaklaşım, ekonomik genel dengenin oluşumunu incelerken"rasyonel beklentiler hipotezinden" hareket etmektedir. Rasyonel beklentiler hipotezi, kişilerin gerekli bilgileri kullanarak beklentilerini çok çabuk değiştirdiklerini varsaymaktadır.¹⁵Rasyonel beklentiler görüşü, kişilerin her türlü bilgiyi kullanarak, sadece geçmiş

¹⁴ Seyidoğlu, s.89

¹⁵ Ahmet Okur, **İktisadi Sistemler**, İzmir, Güleç Matbaacılık, 2000

deneyimlerine dayanarak değil, aynı zamanda şimdiki ve gelecekteki politika beklentilerine göre hareket edeceklerini savunur.

Bu yaklaşım, ekonomik genel dengenin oluşumunu incelerken, "Rasyonel Beklentiler Hipotezi" den hareket etmektedir. Rasyonel Beklentiler Hipotezine göre, bireyler, ekonomik beklentilerini oluştururken, eldeki bilgiyi en iyi şekilde değerlendirmekte ve eğer bilimsel modellerin performansına yakın tahminler üretmişlerse, bu hatalarını sistematik olarak tekrarlamamakta ve hata kaynaklarını tahsis etmektedirler. Bu genel denge yaklaşımına çok önemli iki özelliği daha bulunmaktadır. Bu iki özellik, en az Rasyonel Beklentiler Hipotezi kadar önem taşımaktadır. Bu noktaları kısaca açıklarsak; birincisi, fiyatlar, piyasalardaki arz ve talebi dengeye getirmek üzere sürekli olarak değişirler, değişen arz ve talebe uyum gösterirler. İkincisi, ekonomik birimler, kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederlerken, son derece dikkatli davranırlar. Bireyler, faydalarını en üst düzeye çıkarma, firmalarsa, kar en üst düzeye çıkarma hususunu ısrarla takip ederler. Bu iki nokta ile birlikte, piyasaların sürekli olarak dengede oldukları şeklinde bir sonuç oluşur. Buna göre belirli bir anda gözlem konusu olan piyasa öğeleri, piyasalardaki öğelerin fiyat algılamalarına göre optimal arz ve talep davranışlarının bir sonucu olarak görülmektedir. Arz ve talep davranışlarının optimal olması, piyasa aktörlerinin, piyasa konusu olan ticaretin sunduğu bütün imkânları kullandıkları anlamına gelmektedir. Piyasalarda en uygun dengelerin kurulabilmesi için, her şeyden önce fiyatların ve ücretlerin tümüyle esnek olması gerekmektedir. Bu durumda yeni klasikler özellikle bu noktada Keynes'çi' lebden ve Paracılarıdan ayrılmaktadırlar.¹⁶

Rasyonel Beklentiler Hipotezi ile birlikte Piyasaların Sürekli Denge de olduğu Hipotezi bir araya geldiğinde, iktisadi olayları, Paracı ve Keynes'çi İktisatçılara göre çok farklı değerlendiren ve çok farklı sonuçlar üreten yeni bir yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Yeni klasik yaklaşıma göre, talep uyarıcı politikalar yetersizdir ve Keynes'çi ve Paracı ekonomik modeller tutarsızdır.

Paracı yaklaşımın, farklı sonuçlara varmakla birlikte Keynes'çi yaklaşımlarla zaman zaman uzlaştığı görülmektedir. Ancak Yeni Klasik

¹⁶Seyidođlu, s.94

yaklaşımına Keynes'çi görüşler arasında hiçbir uzlaşma olmadığı görülür. Yeni klasiklere göre piyasa ekonomisi, paracılarınkinden daha güçlü, uyum kabiliyetine sahiptir. Piyasalarda ortaya çıkabilecek dengesizlikler, çok kısa bir sürede giderilebilirler. Bu kısa süre, faydalı ve anlamlı bir politika uygulaması için yeterli değildir. İktisat politikaları, kısa vadede dahil reel büyüklükleri etkileme gücüne sahip olmayan, tümüyle faydasız araçlar olarak görülmektedir.¹⁷

2.2.4. Marksist Görüş

Karl Marks özellikle kapitalist ekonomilerdeki süreçleri inceleyen ve eleştiren bir düşünce adamı olarak karsımıza çıkmaktadır. Marks'ın ekonomik olaylara bakış açısı, herhangi bir modern ekonomistten farklı değildir. Belirli bir tarih dönemindeki ekonomik olayları ele alarak bu olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini, tarafsız ve tutarlı bir şekilde ortaya çıkarmak amacındadır. Marksist ekonomi teorisi, teori olarak yeni ya da başka deyişle bir başka teoriye ikame olabilecek bir teori içermediği için sık sık eleştirilmektedir.¹⁸

Marksist ekonomi teorisinin temelinde büyük ölçüde emek, değer, fiyat ve kâr gibi ekonomik olaylar olduğu görülmektedir. Bu teoride, ekonomik olarak klasik iktisadın değer mantığı etkileri bulunmaktadır. Marks, kapitalist ekonomilerdeki değer belirleyici kuvvetleri incelerken iki değer biçimi arasında kesin bir ayrım yapmaktadır. Bunlar "Kullanım değeri" ve "mübadele Değeri"dir. Kullanım değeri, bir malın sahibi için ne kadar kullanışlı olduğunu ya da kullanılmasından mal sahibinin ne kadar yararlandığını, bir başka deyişle tatmin olduğunu göstermektedir. Kullanım değeri soyut ve içsel bir kavramdır. Bir nesnenin kullanım değerini yalnız onu kullanan ya da kullanacak olan kimse belirleyebilir. Yani kullanım değeri bir başka birine kıyasla, sahibinin nazarında artı ya da eksi nicelikte olabilir. Marks'ın mübadele değeri ise, mübadele sırasında bir birimin diğer bütün birimlere hakim olabilme derecesidir. Marks'a göre değer terimi, aslında mübadele değeri anlamına gelmektedir. Marks diğer iktisatçılar gibi deyişik "mübadele değeri" sekilerli olduğunu belirtmektedir. doğal değerler ile

¹⁷ Merih Paya, **Para Teorisi Ve Para Politikası**, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2002, s.339

¹⁸ Okur, s.111

piyasa değerleri arasında kesin bir ayırım yapmıştır. doğal değer ile geręek değer terimini eşanlamda kullanmıştır. Marks'a gore, doğal değer bir malın uzun donemdeki ortalama değer duzeyidir.¹⁹

Marks'ın ekonomik gorüşlerinde etkisi bulunan emek değer teorisinde, bir malın değeri, gerekli hammadde, enerji ve makinelerin çalışmasından başlayarak, o malın butun üretim aşamalarındaki butun emeği kapsamaktadır. Bu değer kısaca sermaye ve artık değerlerin toplamına eşittir. Buradaki artık değer terimi işçilere hayatlarını surdurebilecekleri kadar ücret verilmesi ve gereğinden uzun sureler çalıştırılması ve bu fazla çalıştırılma sonucunda elde edilen gelirin işverende kalması anlamına gelmektedir. Artık değer olgusu aslında, Kapitalist sistemin temelinde bulunmaktadır. Kapitalist sistemlerde retimimin gerekli teğhizat ve para belli kişilerin elinde olduğundan diğer insanların emek gleriyle çalışmalarından başka bir seğenekleri yoktur ve emeklerinin değeri geçimlerini sağlamak için ürettikleri malların değerlerinin toplamıdır. Marks'a gore artık değer, kapitalizmin bir doğal sonucu olmakta ve eleştirilmektedir. Marks'a gore kapitalist sistemler bunyelerinde kendi sonlarını hazırlayan bir takım eliksiler bulundurduğu tezini one surmektedir. Bu teze gore, Kapitalist sistem geliştikçe, yeni üretim yonem ve teknikleri uygulamaya konulduka başka bir değişle makineleşme ve teknoloji arttika mallar ucuzlayacak ve kar oranları düşecektir. Bu durum rekabetin artmasına ve küçük firmaların yok olmasına sebep olacaktır ve belirli sayıda firma kalarak pazara hakim olacaktır. Rekabet sonucu ortaya çıkan bu durum, yani piyasanın birkaç firma eline kalması ve teknolojinin gelişmesiyle emek gcne olan ihtiyacın azalması, istihdamın düşmesine ve bir nevi issizler ordusunun oluşmasına sebep olacaktır. Teknolojik işsizlik diye de adlandırılabilcek bu durum karsısında ücretlerin düşmesi kaçınılmaz olarak gorlmektedir.İşsizlik sonucu ortaya çıkacak bu durumun diğer bir etkisi de, tuketimin azalması yani eksik tuketim olarak kendini gosterecektir. Bu durum ise dengeleri bozmakta ve kapitalist sistemde bir kriz ortamına girilmesine sebep olmaktadır. Marks'a gore, ortaya çıkan bu

¹⁹ <http://www.ekonomi.name/akimlar-ve-teoriler/marxist-ekonomi.html>

kriz ortamının muhtemel derinleşmesi kapitalist sistemin tamamen çökmesine sebep olacaktır.²⁰

2.3. KAMU HARCAMALARININ SOSYAL BOYUTU

Ekonomide yurtiçi talebi oluşturan özel tüketim ve yatırım harcamalarının yanında, devlet harcamalarının da üretim üzerindeki etkisi göz önüne alınması gerekir. Devletin de varlığını sürdürebilmesi için diğer ekonomik birimler gibi harcama yapması gerekmektedir. Devletin harcamaları mal, hizmet ve üretim öğelerini satın almak şeklinde olur. Ayrıca bu harcamaların bir kısmı, özel kesime zaman zaman yapılan karşılıksız ödemeler şeklinde de olabilir. Bu tür harcamalara kamu harcamaları denir. Bu harcamaların kısmen devletin yetkili birimlerince kısmen yere yönetimlerce kısmen de diğer kamu kuruluşları tarafından yapıldığı görülmektedir. Klasik ekonomistlere göre, kamu harcamaları sadece güvenlik hizmetlerinde yapılan harcamalar olarak görülürken, Keynes ekonomiyeye devletin müdahale edebilmesi için kamu harcamalarının her alanda yapılması gerektiğini öne sürmektedir. Kamu harcamalarını sınıflandırmak için, belli bir dönemde kamu harcamaları ile o dönemdeki üretim ile arasında bir ilişki göz önüne alınmalıdır. Kamu harcamaları iki türlü yapılmaktadır. eğer kamu harcamaları toplam talebin bir ögesini oluşturur ve bu niteliği ile cari dönem üretimini ya da fiyat düzeyini etkilerse bu harcamalara genel harcamalar denir. Harcamalar, üretim ve fiyat düzeyi üzerinde özel yatırım veya özel tüketim etkisi yapar. Genel harcamaların yapılısındaki temel neden bir karşılığın alınmasıdır. Kamu harcamalarının ikinci türü ise transfer harcamalarıdır. Bu tür harcamaların talebi artırıcı bir etkisi yoktur. Yalnızca bazı devlet unsurlarının kişi ve kurumlar arasında el değiştirmesi niteliğini taşımaktadır. Transfer harcamalarının ana amacı üretim ve hizmet değildir. Tamamen karşılıksız olarak yapılır. Devlet harcamalarının sosyal boyutunu bu tür harcamalar oluşturur.²¹ Transfer harcaması olarak dar gelirlilere, işsizlere, fakir öğrencilere yapılan yardım amaçlı ödemeler, emekli, dul, yetim ve savaş Gazilerine ödene aylıklar örnek verilebilir.

²⁰ Okur, s.115

²¹ Abdülkadir Şenkal, **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, İstanbul, 2005.

2.4. İŞSİZLİK KAVRAMI

Çalışma yaşlarında olup herhangi bir sağlık engeli bulunmayan bireylerin, iş bulamamaları nedeniyle ya da kendi istekleri ile çalışmamaları durumuna işsizlik denir. Bir kişinin işsiz olması, iş piyasasına hiç girmemiş olmasından kaynaklanabileceği gibi, mevcut olan işini kaybetmesi şeklinde de olabilir. Dolayısıyla iş hayatına girme yaşı geldiği halde (15–65 yas) ve iş bulmak istek ve arzusunda olmasına rağmen iş bulamamış ve iş piyasasına girememiş kişilerden işsiz olarak söz etmek mümkün olabileceği gibi, mevcut işini kaybeden ve yeni bir iş arayışında bulunanlarda işsiz olarak tanımlanabilir.²²

2.5. İŞGÜCÜ PİYASASINI DÜZENLEYEN KURUMLAR

İşsizliğin küreselleşen dünyanın en önemli problemlerden biri olması, ülkeleri bu soruna uluslararası ve lokal çözümler üretmeye zorlamaktadır. Çözüm yolları ülkeden ülkeye ya da ekonomiden ekonomiye değişse de, bir ülkede uygulanan yöntemler bir diğeri için yol gösterici olabilmektedir. Bu bölümde uluslararası örgütlerden Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) yapısı, tarihçesi ve politikaları ayrıntı olarak incelenecektir.

2.5.1 Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

Uluslararası çalışma Örgütü(ILO), 1919 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulmuş olan ve asıl amacı sosyal adaletin ve uluslar arası alanda çalışma haklarının iyileştirilmesi olan bir kuruluştur. Birinci Dünya Savaşının sonunda ortaya çıkan kargaşa durumunu sonucu olarak kurulan Uluslararası Çalışma Örgütü, evrensel ve sürekli barışın ancak sosyal adalet ile sağlanabileceğini savunan bir temel ilk üzerine kurulmuştur. Uluslararası çalışma Örgütü, dünyanın her yerinde çalışanlara, insan haklarına saygı, yeterli yaşam standartları, insanca çalışma koşulları, istihdam olanakları, ekonomik güvence, sağlamaya çaba göstermektedir. Bu unsurlar sosyal adaletin temel unsurları olarak görülmektedir.²³

²² Necdet Kenar, "Dünyada ve Türkiye'de İşsizlik". Tes-İş Dergisi, İstanbul, Ağustos-Eylül 2001.

²³ www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/.../index.htm, 19.01.2009

Uluslararası çalımsa Örgütü, sözleşmeler ve Tavsiye Kararları yoluyla, çalışma hayatına ilksin temel haklar, örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık, zorla çalıştırmanın engellenmesi, fırsat ve muamele eşitliği gibi çalışmaya ilişkin tüm konuları düzenleyici uluslararası çalımsa standartları oluşturmaktadır. Mesleki eğitim ve iyileştirme, istihdam politikası, is hukuku, endüstriyel ilksiler, çalımsa şartları, yönetimin geliştirilmesi, kooperatifler, sosyal güvenlik, çalımsa istatistikleri, is sağlığı ve güvenliği konularında da teknik yardım sağlamaktadır. Bağımsız is ve işveren örgütlerinin kurulmasını desteklemekte ve bu örgütlere eğitim ve danışmanlık hizmeti vermektedir.

Birleşmiş Milletler kuruluşları içinde ILO üçlü bir yapıya sahiptir. Bu yapıda, işverenler, işçi temsilcileri ve hükümet temsilcileri bulunmaktadır. He üç gurupta eşit söz hakkına sahiptir. ILO, sosyal ve ekonomik konularda ve başka alanlarda geçerli ulusal politikaların geliştirilmesinde ve duruma göre uygulanmasında sendikalar ve işverenler arasındaki "sosyal diyalogu" geliştirerek aynı üçlü yapılanmayı üye ülkelerde de teşvik etmektedir. Uluslararası çalışma standartları ve ILO'nun genişletilmiş politikaları, her yıl toplanan Uluslararası çalışma Konferansı'nda belirlenmektedir. ILO üyesi ülkeler tarafından finanse edilen çalışma programı ve bütçesi ise her iki yılda bir aynı konferans tarafından benimsenmektedir. Bu konferansta ayrıca, dünyada çalışanların durumu ve sosyal konulardaki sorunlar tartışılmaktadır. Her üye ülkenin, iki hükümet temsilcisi, bir işveren ile konferansa katılma hakkı vardır. Bu delegelerin, bağımsız olarak söz alabilme ve oy verme hakları bulunmaktadır.²⁴

Uluslararası çalımsa Örgütü Cenevre'de faaliyet göstermektedir. Ayrıca birçok ülkede bölge, alan ve ülke ofisleri bulunmaktadır ve yerinden yönetim ilkesine göre çalışmaktadırlar. Uluslararası çalımsa Örgütü'nün Yönetim Kurulunun ve Ofislerinin çalışmalarına, temel sanayi kollarında oluşturulan gene üçlü yapıdaki komiteler yardımcı olmaktadır. Ayrıca mesleki eğitim, yönetim geliştirme, iş güvenliği ve sağlığı, endüstriyel ilişkiler, çalışanların eğitimi ve kadın ve genç işçilerin özel sorunları konularında uzman kişilerden oluşan komiteler de bu çalışmalarını

²⁴<http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/amacilke.htm>,19.01.09

desteklemektedir. ILO'nun dünya çapında uygulamak üzere dört temel stratejik hedefi bulunmaktadır. Bunlar kısaca;

-Çalışma yaşamında standartlar, temel ilke ve haklar geliştirmek ve gerçekleştirmek.

-Kadın ve erkeklerin insana yakışır işlere sahip olabilmeleri için daha fazla fırsat yaratmak,

-Sosyal koruma programlarının kapsamını ve etkinliğini artırmak

-Üçlü yapıyı ve sosyal diyalogu güçlendirmek

ILO'nun bu hedefleri gerçekleştirebilmek için uyguladığı yollar ise şöyledir:

o Temel insan haklarını geliştirmek, çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmek, istihdam olanakları yaratmak üzere uluslar arası politika ve programların oluşturulması.

o Uluslararası çalışma standartlarının oluşturulması; bu standartların uygulanmasının izlenmesi için uygun mekanizmanın oluşturulması,

o Ülkelerin söz konusu politikaları pratikte fiilen gerçekleştirmelerine yardımcı olmak için, kapsamlı bir uluslararası teknik işbirliği programının, sosyal tarafların aktif ortaklığı ile oluşturulması ve uygulanması.

o Ve bu çabaların tümünün geliştirilmesi için eğitim, öğretim, araştırma ve yayın faaliyetlerinde bulunulmasıdır.²⁵

1919'da kurulan ILO'nun ilk etapta, işsizlik ve iş piyasasının işlemleriyle ilgili bir sözleşmesi bulunmaktaydı. Ancak günümüzde ILO'nun sözleşmelerinin sayısının 180'i geçtiği görülmektedir. Kabul edilen ve uygulamaya geçilen en son sözleşmenin ise, ücretsiz kamu istihdam hizmetleri ve özel ve kamu istihdam hizmetlerinin bir arada çalışmasıyla ilgili olduğu bilinmektedir.²⁶

²⁵ <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/amacilke>

²⁶ <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/ilo.html>

ILO istihdam hizmetleri üzerinde özellikle durmaktadır. En son kabul edilen sözleşme de bunun önemini açıklamaktadır. Özel istihdam kuruluşları hakkında yapılan düzenlemelerin geçmişi 1933 yılına dayanmaktadır. 1933 yılında imzalanan sözleşme o dönemde çok tepki almıştır. Bunun nedeni ise özel istihdamın ücretli yapılmasıydı. Ancak daha sonra alınan ücret bazı istisnai durumlar dışında yasaklanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1948'de imzalanan bir sözleşme ise, kamu, yani devlete ait istihdam hizmetlerinin önemini vurgulamaktaydı. Ancak 1950'li yıllarda özel istihdam kurumlarına özellikle ağırlık verilmeye başlanmıştır. 1960'lardan bu yana ise, özel istihdam kurumlarına karşıya klâsımlar biraz değişmiş ve hem devlete ait, hem de özel istihdam kurumlarının bir arada var olacağı fikri oluşmuştur. Bu bağlamda, 1997 yılında özel ve kamu istihdamı hakkında bir sözleşme imzalanmıştır. Bu sözleşmeye göre Özel istihdam kurumlarına meşruiyet kazandırılması, iş arayanlar, yani özel kurumlardan yararlanmak isteyenler korunması, işçiden ücret alınmaması, örgütlenme özgürlüğü, asgari ücret, toplu sözleşme hakkı gibi bazı konularda koruma tedbirleri konularında kararlar alınmıştır. Bu sözleşme ile özel istihdam kuruluşları oldukça yaygın bir hale gelmişlerdir. Sözleşmenin en önemli unsurlardan biri de esnek olmasıdır. ILO sözleşmeleri esnektir yani ülkeler kendi ulusal hukuklarına bu sözleşmeleri gerekli biçimde uyarlayarak kullanmaktadırlar. Sözleşme özel iş kurumlarının düzenlenmesi için genel prensipler verirken, bu sözleşmeyi benimseyen ülkeler tarafından da göz önünde bulundurulacak kurallar getirir. Başka ülkelerin deneyimlerinden, özellikle de devlet ve özel iş kurumları arasındaki paylaşımdan söz etmek gerekirse, şüphesiz her ülkede hükümet ve devlet oyunun kurallarını koymakta, çalışma piyasasının kurallarını belirlemekte ve bu politikaların uygulanmasını izlemekten sorumludur. Özel iş kurumları istihdam arayışı, işe alım gibi konularla ilgilenmektedir. Bu sebepten dolayı devlet, bütün sosyal ortaklarla birlikte çalımsa piyasası, iş piyasası politikaları ve ekonomik politikalar arasında bir eşgüdüm sağlamak zorundadır. Uluslar arası çalımsa örgütünün üzerinde durduğu başka bir önemli konuda, Özel istihdam kurumlarının, toplum gözünde güvenilir olmasıdır. Bu maksatla özel istihdam kurumlarının mutlaka devlet kontrolü ve denetiminde işlev göstermesi gerekmektedir.

2.6 İŞGÜCÜ PİYASASI KAVRAMI

İşgücü piyasası kavramı global ekonomilerin hüküm sürdüğü günümüzde çok sık kullanılan kavramlardandır. Bunun temel nedeni piyasanın temel unsurunu oluşturan emek ve sermayenin karşı karşıya geldiği mecra olmasıdır. İnsanların ekonomik hayatlarını direkt etkileyen en önemli sorunlarının başında üretim gelmektedir. Üretim, insani ve maddi yönü olan dört unsura bağlıdır. Bu etkenlerin insani yönünü emek ve girişim oluştururken, maddi yönünü ise sermaye ve doğal kaynaklar oluşturmaktadır. Sermaye ve doğal kaynakların sabit olduğu varsayımından yola çıkılacak olursa, bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, diğer iki unsur olan emek ve girişimin etkili kullanımına bağlıdır. Bu iki unsur birbiriyle sıkı ilişki içerisindedir. Emek olmadan sermaye, sermaye olmadan da emek tek başına üretim için yeterli olmamaktadır. İnsanların, topluluklar halinde yaşamaya başlaması ve üretim için işbirliği yapmaları, emek ve sermayeyi birlikte anılır hale getirmiştir. Bu birliktelik toplumsal gelişmeye paralel olarak efendi-köle, usta-çırak, patron-işçi gibi değişik isimler altında günümüze kadar gelmiştir. Sanayi devrimi ile başlayan ve günümüzde en önemli tartışma konusunu oluşturan emek- sermaye ilişkisine devletin müdahalesi, ülke için en uygun dengeyi sağlamak olmakla birlikte, müdahalenin yönünü tarafların gücü belirlemektedir. İşgücü piyasasını düzenleme ve yönetme konusunda en büyük güç sahibi olan devletin görevi, emek ve sermayeyi ülke çıkarlarını maksimize edecek şekilde dengeye getirmektir denilebilir.

2.6.1. İşgücü Piyasasının Tanımı

İşgücü piyasası kavramını, yapısı ve kapsamı nedeniyle tek bir tanım altında toplamak oldukça güçtür. İşgücü piyasası, insan unsurunu ön plana çıkarması nedeniyle değişken bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, inceleme konusuna göre değişik tanımları yapılmaktadır.

En geniş anlamıyla işgücü piyasası, emeğini arz edenlerle bu emeği talep edenleri bir araya getirerek, emeğin fiyatının ve bu fiyat üzerinden ne kadar emek arz edileceğinin belirlendiği yerdir.²⁷

İşgücü arzı ile işgücü talebi arasındaki karşılıklı etkileşim nedeniyle dinamik yapıya sahip mekanizmalar bütünü olarak da tanımlanmaktadır.²⁸Bütün ülke düzeyinde var olan işgücü dikkate alınacak olursa, İşgücü piyasası; belirli bir dönemde geçerli ücret ve çalışma koşullarını kabul ederek çalışma istek ve arzusunda olan işgücü arzı ile bu işgücüne yönelik işgücü talebinin karşılaştığı piyasadır.Bir başka tanım ise; bir ülkedeki toplam emek arzını ifade eden işgücünün emek talebi ile karşılaştığı yerdir .

2.6.2. İşgücü Piyasasının Türleri

İşgücü piyasalarının tanımı ne olursa olsun, temel işlevi işgücü arz ve talebinin uygun ortamda karşılaştırılarak dengenin sağlanmasıdır. Dengenin sağlanması, ekonominin geneliyle ilgili varılmak istenen temel amaçtır. Bu amaca ulaşmak için çeşitli ekonomik yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlara başlı olarak işgücü piyasaları farklı şekillerde adlandırıldığı gibi,farklı yaklaşımlara göre sınıflandırılmışlardır. Bu başlık altında işgücü piyasalarının sınıflandırması şu şekilde verilmiştir.

1. Kuramsal açıdan işgücü piyasası türleri,
2. İşlevsel açıdan işgücü piyasası türleri,
3. Yasal yapılarına göre işgücü piyasaları.

Bu sınıflandırmada yer alan işgücü piyasalarının bazıları günlük yaşamda rastlanmayan piyasa türleri olmakla birlikte, ulaşılmak istenilen hedef açısından ideali göstermektedir. Piyasa türleri için, ileri sürülen görüşler ve ekonomik yaklaşımların temelinde işsizliği önleme ve tam çalışmayı sağlama amacını gerçekleştirmek bulunmaktadır. Fakat bu hedefin gerçekleşmesi kuramsal açıdan mümkün görünmekle birlikte, var olan

²⁷ Berrin Ataman, **İşgücü Piyasası ve İstihdam politikalarının Temel Prensipleri**,Ankara, İŞKUR Genel Müdürlüğü,1999

²⁸ Zeliha Etöz, Nilay Çubuk, **Bölgesel İşgücü İzleme Kaynakları**, İŞKUR, Ankara, Siyasal Yay.1999

işsizlerin hepsinin çalışmasını sağlayacak işyeri açılrsa dahi gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Çünkü, hemen hemen hiçbir ülke, tek bir işgücü piyasasından oluşmamaktadır. Her ülke kendi içinde değişik alt işgücü piyasalarına ayrılmaktadır. Bu nedenle işgücü piyasası yönetimi özel bir önem taşımaktadır. Var olan insan gücünün doğru zamanda ve yerde, en verimli şekilde kullanılması ülke ekonomisi ve toplumsal barış için kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁹

2.6.2.1. Kuramsal Açından İşgücü Piyasası Türleri

Bu yaklaşım işgücü arz ve dengesinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesinin sağlanması için, piyasaların nasıl olması gerektiğinin kuramsal düzeyde incelenmesinden oluşmaktadır. Yaklaşımların ortaya çıkışı ve soruna bakışı, ortaya çıktığı toplumsal yapı ve tarihsel sürecin bir ürünüdür. Tüm toplumlar için genellemelere gitmekle birlikte, her yerde ve zamanda aynı sonuçları vereceği beklenmemektedir. Kuramsal açıdan işgücü piyasası türleri şu başlıklar altında toplanmaktadır:

- İdeal İşgücü Piyasası,
- Doğal İşgücü Piyasası,
- Kurumsal İşgücü Piyasası,
- Güdümlü İşgücü Piyasası,
- Korumacı İşgücü Piyasası,
- Esnek İşgücü Piyasası.³⁰

-İdeal İşgücü Piyasası

İktisadi doktrinde "Tam Rekabet Piyasası" olarak adlandırılan bu piyasa türüne gerçek hayatta rastlamak mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte ulaşılmak istenen, yani piyasanın taraflarının memnun olduğu, sorunların yaşanmadığı bir işgücü piyasası hedef olarak gösterilmektedir. İdeal işgücü piyasasının temel özellikleri şunlardır.

²⁹ Sabahattin Zaim, **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1997

- Piyasada üretilen mal ve hizmetler standarttır.
- Piyasaya giriş ve çıkış serbesttir.
- Emek arz ve talebinde bulunanlar piyasa hakkında tam bilgiye sahiptirler. Emek piyasası da diğer piyasalar gibi şeffaftır ve taraflar piyasa hakkında gereksinim duydukları bütün bilgileri öğrenebilme şansına sahiptirler.
- Piyasada emek arzı ve emek talebinde bulunanların aralarında kendi çıkarlarını korumak veya menfaat sağlamaya yönelik gruplaşmalar ve mesleki örgütleri bulunmamaktadır.
- Piyasadaki mal ve hizmetler için fiyatlar veri olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla üretilen malın ve üretimde kullanılan emeğin tam rekabet şartlarının sonucu olarak tek bir fiyatı vardır. Emek arzında bulunanlar ve emek talebinde bulunanların bunu tek başlarına değiştirmeleri mümkün değildir.
- Üretilen her mal ve piyasaya yönelen her emek arzı için yeterli miktarda talep bulunmaktadır.
- İdeal işgücü piyasasında devletin müdahalesi en alt düzeydedir. Genel özellikleri bu şekilde sayılabilecek olan ideal iş piyasası, adından da anlaşılacağı gibi insanlığın ulaşmayı hedeflediği bir piyasa türüdür. Tam anlamıyla ulaşmak mümkün olmasa da, burada belirtilen hedefler tüm toplumlar için ideal kabul edilmektedir. Bu piyasanın özelliklerini değişik piyasa türlerinde kısmen de olsa görmek mümkündür.
- İdeal işgücü piyasasında, işçiler ve işverenler piyasanın özelliği nedeniyle hareketlerinde tam bir serbestiye sahiptirler. İşçi, piyasa hakkında tam bilgiye sahip olması nedeniyle mevcut işgücü talepleri arasında kendi için en çok olanak tanıyan işlere ve bölgelere yönelerek çıkarını en çoklamaya çalışacaktır.
- İşveren ise; talep ettiği emeği bulabilmek için piyasa koşullarında veri olan ücreti ödemeyi kabul edecektir. Aksi halde, istediği emeği elde

etmekle birlikte, emeğin aradığı niteliklere sahip olmayacağı düşünülürse daha düşük yetenekteki emeği çalıştırmak zorunda kalacaktır.³¹

İdeal işgücü piyasasını diğer piyasalardan ayıran en belirgin özellik, devlet müdahalesinin yok denecek düzeyde olması gösterilebilir. Devlet liberalizm felsefesinin hareket noktası olan, adalet ve güvenlik dışındaki alanlarda bulunmadığı gibi, diğer alanlara yönelik düzenlemelerden de kaçınmaktadır. Devletin piyasaya yönelik müdahalesi, piyasanın görünmeyen el yardımıyla sağladığı dengeyi bozacağından, devlet tarafsız kalmak durumundadır. Böyle bir piyasa türünde işgücü piyasasının yönetiminden söz etmek mümkün görünmemektedir.

Bu piyasa türünde, devletin işgücü piyasasına doğrudan veya dolaylı olarak müdahale etmesine izin verilmediği gibi, ekonomik müdahalesi de hoş karşılanmamaktadır. Devletin piyasaya yönelik müdahale ve düzenlemesine izin verilmemesinin tek istisnası korunmaya muhtaç kesimlerin (sakat, hükümlü gibi) istihdamına yönelik koruyucu politikalar üretmesine verilen izin gösterilebilir.³²

-Doğal İşgücü Piyasası

Doğal işgücü piyasası; Sosyal siyaset düzenlemelerinin gelişmediği, liberal ekonomini uygulamasının hakim olduğu, devletin görevinin güvenlik ve adaletten ibaret olduğu kapitalist bir düzende görülen bir işgücü piyasasıdır.³³Piyanın temel özellikleri şunlardır:

- Emek arz ve talebi piyasada var olan veya gelişen koşullara göre belirlenmektedir.
- İşgücü piyasasında emek arz ve talebi arasında denge bulunmamaktadır.
- İşgücünün hareketliliğini engelleyen çeşitli nedenler bulunmaktadır.

³¹ Rıdvan Karluk, **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, Beta Yayınları, 2002, s.121

³² Hacer Ansal, Suat Küçükçiftçi, Özlem Onaran, Benan Zeki Orbay, Türkiye **Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik**, TET Tarih Vakfı, İstanbul, Numune Yay., 2000

³³ Zaim, Çalışma Ekonomisi, s.77

- İşgücü hareketliliğinin yetersizliği, eşit işe eşit ücret prensibinin uygulanmasını engellemektedir.

- Sendikal hareketler ya yoktur ya da piyasaya etki edecek güçte değildir. Yasal düzenlemeler bulunmamaktadır.

Doğal İşgücü piyasasında işçi-işveren ilişkileri kişisel ilişkiler çerçevesinde gelişmektedir. Sözleşme serbestisi ve devletin yasal düzenlemelere gitmemesi nedeniyle, güçlü olan taraf diğer tarafa kendi isteklerini kabul ettirmektedir. Emek arzında bulunanların piyasa hakkında tam bilgi sahibi olmaması, emek fiyatının aynı piyasa içinde farklı fiyatlarda talep görmesinin nedenidir. Emek arzında bulunanların bu eksikliği, özellikle piyasaya ilk kez girenler açısından daha fazla etkili olmaktadır. Bu kişilerin piyasa hakkında bilgi sahibi olmaması yanında, iş ve ücret konusunda da bilgisizliği ve bu nitelikteki emeğe olan talep eksikliği, daha düşük ücretlere çalışmaya istekli olmalarında etkili olmaktadır.

Sendikaların bulunmayışı veya etkisiz oluşu da emek arzında bulunanların, emek talebinde bulunanlar karşısında güçsüz kalmasına neden olmaktadır.

Bu piyasa türüne Türkiye'deki tarım sektörü ve İş Kanunu kapsamı dışında kalan küçük esnaf ve sanatkarlar gösterilebilir. Bu kesimde iş ilişkileri devletin yasal düzenlemelerinin dışında, genellikle karşılıklı ilişkiler ve gelenekler çerçevesinde yürütülmektedir.

- Kurumsal İşgücü Piyasası

Yasal ve kurumsal düzenlemelerin devlet tarafından gerçekleştirildiği, tarafların haklarını savunmak amacıyla örgütlendikleri ve örgütlerin yasal düzenlemelere uygun olarak faaliyet gösterdiği piyasa türüdür. Piyasanın temel özellikleri şunlardır:

-Sosyal devlet anlayışının hakim olduğu piyasalardır.

- Piyasada emek arz ve talebi dengede değildir ve bu dengenin sağlanması amacıyla devlet yasal ve kurumsal düzenlemelere gitmektedir.

- Piyasa hakkında tarafların tam bilgi sahibi olmaması yanı sıra taraflardan saklanan bir bilgi de bulunmamaktadır.

- Mal ve emek standart değildir ve aynı mal ve aynı nitelikteki emek farklı ücretlere tabi olmaktadır. Ücret konusunda asgari bir uygulama olmakla birlikte bunun her zaman uygulandığı söylenemez.

- Emek arz ve talebinde bulunanların mesleki örgütleri vardır ve bu örgütler yasal bir statüye sahiptirler.

- Devletin piyasalara müdahalesinin temel amacı tam istihdamın sağlanmasıdır.

-İşgücünün hareketliliğini engelleyen kısıtlamalar bulunmamaktadır.

Kurumsal işgücü piyasasında, doğal işgücü piyasasındakinin aksine bütün ekonomik ilişkiler piyasa güçlerine terk edilmemiştir. Bu piyasa türünde işçi ve işveren ilişkileri ekonomik yapıya bağlı olarak değişim göstermektedir.

Devletin bu piyasa türündeki temel amacı, ekonomide tam istihdamı sağlamak şeklinde özetlenebilir. Bu amaca uygun olarak piyasanın taraflarının kendi aralarında kurmuş oldukları örgütler aracılığıyla çıkarlarını koruma mücadeleleri söz konusudur. Bu örgütler işçiler için işçi sendikaları, işverenler için ise, işveren sendikalarıdır. Yasal düzenlemeler, çalışma ve çalıştırma hürriyeti kapsamında taraflara serbesti tanımakta ve taraflar bu haklarını kurmuş oldukları örgütleri aracılığı ile koruma mücadelesi vermektedirler.

Ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde işgücü piyasasındaki ilişkilerde devletin rolü, taraflar arasındaki ilişkilerde görülen boşlukları doldurmak şeklinde gerçekleşirken, ekonomik gelişme aşamasındaki ülkelerde tarafların güçleri arasındaki dengesizliği gidermek için, farklı düzeylerde müdahale şeklinde olmaktadır.³⁴

³⁴ Sabahattin Zaim, **Sanayileşme Modelinin Endüstriyel Münasebetlere Tesiri**, Yayın No:3325 İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yay., 1986

- Güdümlü İşgücü Piyasası

İşgücü piyasasına yönelik her türlü düzenlemenin ve piyasanın tek hakiminin devlet olduğu piyasa türüdür. Bu piyasa bir anlamda ideal işgücü piyasasının tam tersi bir piyasa türüdür. İdeal işgücü piyasasında devletin piyasa üzerinde hiçbir düzenlemesi bulunmazken, bu piyasa türünde devlet tek hakimdir. Bu hakimiyet piyasanın özelliklerinde kendini aėıkėa göstermektedir. Güdümlü İşgücü piyasasının özellikleri şunlardır:

- Piyasada emek talebinin tek alıcısı, yani tek işveren devlettir. Emek talebi merkezi planlama doğrultusunda devlet tarafından belirlenmekte ve buna uygun olarak işgücünün bir bölgeden diğerine hareketine izin verilmektedir.

- Emek arzının tek bir fiyatı vardır ve devlet tarafından belirlenen bu fiyat kabul edilmek durumundadır.

- Kurumsal düzenlemeler bulunmakla birlikte, bu kurumlar tek alıcı olan devletin piyasayı denetleme görevini üstlenmektedir.

- Meslek rgtleri sadece iřėi kesimi için söz konusudur. Bu rgtler devletin isteği doğrultusunda ėalıřanları yönlendirmekle görevlendirilmiştir.

Sözleşme serbestisinin bulunmadığı ve tek işveren devlet olduğu bu piyasa türünde kurallar devlet tarafından belirlenmektedir. Emek arzında bulunanlar devletin önerdiği ücret ve verdiği haklardan başkasını talep etme gibi bir şansa sahip değildirler. Haklarını koruması ve savunması beklenen sendikalar ise, rejimin savunucusu ve ėalıřanlara uymaları yönünde telkinde bulunan bir kurumdan başka bir özelliğe sahip olmayan kuruluşlardır.³⁵

Bu piyasa türünde işgücü piyasası yönetimini üstlenen kurumlar bulunmakla birlikte, temel görevlerini yapmaktan çok işgücü arzını devletin isteği doğrultusunda yönlendirme görevini üstlenmiş kurumlar olarak görülmektedir. Çünkü, emek arzının tek alıcısı devlettir ve devletin hazırlamış olduğu planlar çerçevesinde işgücünün nerede, nasıl çalışacağını, kimlerin çalışacağını ve çalışmaya hazır olduğunu belirlemek bu kurumlardan beklenen temel işlevidir.

³⁵ Zaim, **Sanayileşme Modelinin Endüstriyel Münasebetlere Tesiri**, s.44

- Korumacı İşgücü Piyasası

Korumacı işgücü piyasası, ekonomik gelişimini tamamlayamamış veya ekonomik nedenlerle sorun yaşayan ülkelerde, devletin piyasaya doğrudan veya dolaylı olarak çalışan kesimi korumaya yönelik düzenlemelerde bulunduğu piyasa tipidir.³⁶

Devletin piyasaya müdahalesi; serbest ve toplu pazarlık sisteminin bulunmasına rağmen ücretlerin belirli bir seviyenin altına inememesi, asgari ücret düzeyini belirlemesi gibi doğrudan olduğu gibi, yasal düzenlemeler ile toplu pazarlık sistemini yönlendirme, sosyal hakları belirleme gibi dolaylı olarak da olabilmektedir. Piyasanın temel özellikleri şöyle sıralanabilir.

- Piyasanın tarafları piyasa hakkında tam bilgi sahibi değildirler. Bu nedenle ülke düzeyinde veya bölgesel olarak aynı işe farklı ücret ödenebilmektedir. Piyasa hakkındaki bilgisizlik ve iletişim eksiklikleri, devletin bu alana asgari ücret uygulamasıyla müdahalesine neden olmaktadır.

- Piyasada işgücünün dağılımı ve özellikleri eşit değildir. İşgücü hareketliliğinin yetersizliği belirli bölgelerde işgücü fazlalığına yol açarken, bazı bölgelerde işgücü eksikliği çekilebilmektedir.

- Sözleşme serbestisi olmakla birlikte taraflar arasındaki güç dengesizliği devletin piyasaya yasal düzenlemelerle müdahalesini zorunlu kılmaktadır.

Bu piyasa türüne genellikle gelişmekte olan ülkelerde veya ekonomik sistem değişikliğine giden ülkelerde rastlanmaktadır. Daha genel anlamıyla ne sosyalist ekonomi ne de kapitalist ekonomi sistemini tek başına uygulamayarak, her ikisinden de bazı özellikleri alıp karma bir ekonomik sistem uygulayan ülkelerde (Türkiye ve eski doğu bloğu ülkelerinde) rastlanmaktadır.

Bu işgücü piyasasında işçi-işveren ilişkileri yasal bir düzen içerisinde yürütülmektedir. Yasal düzenlemeler, tarafların kendi aralarında serbestçe sözleşme imzalamalarına izin vermektedir. Bu sözleşme serbestisi, emekçi

³⁶ Mete Törüner, Kuvvet Lordoğlu Kuvvet, **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul, Beta Yay.,1992

kesimin mağduriyetini önlemek amacıyla kısıtlanabilmektedir. Yasal düzenlemelere rağmen, piyasanın denetimindeki yetersizlikler, ekonomik sıkıntılar, işgücü arzındaki fazlalık yasal düzenlemelerin uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Bu zorlukların sonucu, bu tür piyasaların uygulandığı ülkelerde yasa dışı iş ilişkileri, yani kayıtdışı ekonomi oldukça yaygındır.

İşgücü piyasasının yönetimi ağırlıklı olarak devletin tekelindedir ve işgücü arz ve talebini devlet yönlendirmektedir. Bu yönlendirmeyi iş ve işçi arama faaliyetlerinde devlet tekeli kurarak gerçekleştirmektedir. Ayrıca planlama ve eğitim devletin tekelinde olduğundan, devletin piyasanın yönelişi konusunda önemli bir ağırlığı bulunmaktadır.

- Esnek İşgücü Piyasası

Esnek işgücü piyasası kavramı II. Dünya savaşından sonra ortaya çıkan üretim yapısındaki gelişmelerin bir sonucudur. Bu dönemde başlayan ve günümüzde de devam eden hızlı değişim, işgücünün yapısını ve dolayısıyla da işgücü piyasalarını önemli ölçüde etkilemiştir. Fakat bu değişimin asıl etkisi 1970'li yıllarda arka arkaya yaşanan petrol krizleri sonucunda ortaya çıkan işsizlik ve işsizliğin beraberinde getirdiği sosyal güvenlik sorunları olarak kendini göstermiştir.³⁷

Gerçekten II. Dünya savaşı sonrasında üretim yapısındaki hızlı gelişmeler, devletin işgücü piyasalarına müdahale yaklaşımında da kökten değişikliklere yol açmıştır. Bu döneme kadar devlet, zayıf olan işgücünü güçlü sermaye karşısında korumayı görev olarak benimserken, artan işsizlik karşısında işgücünü tek başına korumanın sorunu çözmeye yetmediğini görerek, işyerini ve işgücünü birlikte korumak gerektiği düşüncesiyle hareket etmeye başlamıştır. İşte bu davranış sonucunda, koruyucu yönüyle güdümlü ve müdahaleci işgücü piyasalarının özelliklerini taşıyan (ama işyerini koruma ve devamını sağlamak amacıyla doğal işgücü piyasası özelliğini taşıyan) işgücü piyasası esnek işgücü piyasası olarak tanımlanabilir.

³⁷ TİSK, **İşgücü Piyasalarında Özel İstihdam Bürolarının Önemi**, Türkiye İşveren Sendikaları Kon. İnceleme Yayın No:157

Esnek işgücü piyasasının tek bir uygulaması bulunmamaktadır. Uygulama ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Genel olarak uygulanan esneklik şekilleri şunlardır:

- İstihdam şeklinde esneklik,
- Ücret yapısında esneklik,
- Çalışma sürelerinde esneklik,
- İş örgütlenmesinde esneklik³⁸

2.6.2.2. İşlevsel Açıdan İşgücü Piyasası Türleri

İşgücü piyasasının incelendiği bir başka yaklaşım ise, işgücü piyasasının üstlenmiş olduğu görevler ve piyasanın unsurlarının niteliklerine göre yapılan ayırımdır. İşlevsel açıdan işgücü piyasası üç'e ayrılmaktadır.

1. Coğrafi açıdan işgücü piyasası,
2. Mesleki açıdan işgücü piyasası,
3. Sektörel açıdan işgücü piyasası,

1. Coğrafi İşgücü Piyasası

İşgücü piyasasının mekan açısından tabi tutulduğu bir ayırımdır. İşgücü piyasaları bu açıdan uluslararası, ulusal, bölgesel olarak farklı açılardan incelenebilmektedir. Bu ayırımın en önemli özelliği emek faktörünün mekansal açıdan dağılımı ve bu dağılımın ortaya çıkardığı sorunların çözümüne yönelik politikaların belirlenmesidir.

"Belirli bir yerde ikamet eden işçilerin, adreslerini değiştirmeden çalışmayı kabul edebilecekleri en geniş mıntıka" veya " işçilerin bir işten diğerine geçmesine uygun bulunan coğrafi alan ve bu alan yerel işgücünün

³⁸ DPT, **İşgücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Çalışma Hayatı Alt Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: 2643, Ankara,2001

önemli bir kısmına ya da hepsine yeterli iş olanaklarının biriktiği saha" olarak tanımlanmaktadır.³⁹

Bölgesel açıdan emek faktörünün dağılımındaki dengesizliğin neden olduğu en önemli sorun, bu yörelere yönelik yatırımlarda yaşanan sıkıntıdır. Nitelikli işgücü ve yetersiz altyapı bu yörelere yönelik yatırım kararlarını olumsuz etkilemektedir. Yeni yatırımların bulunmamasının dışında, mevcut üretim kaynakları da nitelikli işgücü gibi bölge dışına yönelmekte ve bu kısır döngü süregitmektedir.

Geri kalmış bölgelerden kentlere yönelirken, asgari bir gelire sahip olmayı arzulayan ve tarım üretimi dışında yeteneğe sahip olmayan niteliksiz işgücü, beraberlerinde sorunlarını da kentlere taşımaktadır. Bu yönleriyle, kentlerdeki mevcut iş olanaklarına talip olmadıklarından, geçimlerini sağlayabilmek için, işportacılık, seyyar satıcılık vb. milli gelire katkı sağlamayan ve sadece gelirin paylaşımına sebep olan işlerle uğraşmaktadırlar.⁴⁰

Bu sorunu gidermek amacıyla, çeşitli ülkeler farklı olmakla birlikte temelde aynı amaca yönelik politikalar izlemektedirler. Bu politikaların temel özelliği, ülkenin nispeten geri kalmış bölgelerindeki işgücünün yerinde kalmasını sağlayacak istihdam olanakları yaratmaktır. Bunu sağlamak için, bu bölgelerin geliştirilmesine yönelik yasal düzenlemeler (İngiltere) ya da bölgesel planlara uyumlu olmak ve yerel inisiyatifi etkilememek koşuluyla (Hollanda) özel projeler geliştirilmektedir.⁴¹

İşgücü piyasalarında temel amaç, arz ve talep yönünden dengeyi sağlamaktır. Bu dengenin sağlanması aşamasında ülkenin tamamına yönelik bir denge düşünülmektedir. Oysa işgücü piyasaları emek unsurunun nitelik açısından standart olmaması ve kişiye bağlı olarak değişmesi nedeniyle coğrafi olarak alt piyasalara ayrılmaktadır.

³⁹ Ali Kemal Sayın, **Emek Piyasasında Aracılık ve Özel İstihdam Büroları**, Türkiye İş Kurumu, Yayın No:324, Ankara,2001

⁴⁰ Tahir Baştaşmaz, "**İşportacılık: Günümüz Kentlerinde Cankurtaran Meslek**", Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, 2001

⁴¹ Toker Dereli, "**Karşılaştırmalı Açıdan Emek Piyasalarında Modern İstihdam Kurumlarının Rol ve İşlevleri**", İŞKUR Semineri ,İİBK Yay. No:261, 1991

Günümüzde birçok ülke, kalkınma açısından bölgeler arasındaki farklılıkları gidermek amacıyla bölge planlaması uygulamasına gitmektedir.⁴²Bu uygulamanın temel nedeni, az gelişmiş bölgeler ile gelişmiş bölgeler arasındaki farklılığı azaltmak yoluyla, diğer bölgelere yönelik işgücü ve sermaye hareketlerini engellemektir. Böylece mümkün olduğunca dengesizliği gidererek bu bölgelere yönelik yatırım olanaklarının artmasını sağlamak şeklinde özetlenebilir.⁴³

Coğrafi işgücü piyasalarının belirlenmesi, bu bölgelerdeki işgücünün bulunduğu yerde istihdamını sağlamaya yönelik politikaların belirlenmesi açısından özel bir önem göstermektedir. Çünkü bu bölgelerdeki insanların gelişmiş bölgelere yönelmesini sağlayan daha iyi yaşam koşulları ve iş olanaklarıdır. Kısaca, bu insanlar için göç bir umuttur. Bu umut, işgücünü geri kalmış yörelerden gelişmiş yörelere yöneltirken, beraberinde tüm ülkeyi etkileyen sorunları da ortaya çıkarmaktadır.

2. Mesleki İşgücü Piyasası

Mesleki İşgücü piyasası; belirli bir meslek ve işkolunda işgücü arz ve talebinin karşılaştığı ve diğer meslek ve işkollarını fazla etkilemeyen piyasa olarak tanımlanabilir.

İşgücünün üretimde kullanılabilir niteliklere sahip olması, üretimin gerçekleşmesi için vazgeçilmez bir şarttır. "İnsanlara yararlı mal ve hizmet üretme karşılığında para kazanmak için yapılan, belli bir eğitimle kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, kuralları toplumca belirlenen etkinlikler bütünü"⁴⁴ şeklinde tanımlanan meslek, tanımdan da anlaşılacağı gibi bireyin yaşamını sürdürmesi için sahip olması gereken özelliklerden biridir.

Mesleki bilgi bireyin yaşamını sürdürmesi için gerekli olduğu kadar, işgücü piyasasında emek talebinde bulunanlar için de önemlidir. İşgücü talebinde bulunan işverenin işgücünün aradığı niteliklere sahip olup olmadığını anlaması ve buna göre bireyi işe alması, olması gerektir. Fakat işgücü piyasasını diğer mal ve hizmet piyasalarından ayıran özelliklerden biri

⁴² H.Hüseyin Doran, "**Bölge Planlaması, Bölge Yönetimi ve Verimlilik**", Malatya, 1995

⁴³ Ruşen Keleş, "**Kentleşme Politikası**", Ankara, İmge Kitabevi, 1995

⁴⁴Yıldız Kuzgun, "**İstihdam Hizmetleri İçin İş ve Meslek Bilgileri Yönetimi**", İİBK, Siyasal Yay.,Ankara, 1999

emeğin homojen olmamasıdır. Bireyler yapmaya talip oldukları iş için sahip oldukları nitelikler hakkında bilgi sahibidirler. Fakat işverenler veya bu kişilerin yeteneklerine ihtiyacı olan kişiler ise, bu konuda tamamen bilgisiz durumdadırlar. Bu konuda bilgi sahibi olmanın tek koşulu, bu kişilerin sahip oldukları mesleki yeterliliklerini ulusal düzeyde veya yerel düzeyde onaylayan bir belgeye sahip olmalarıdır.

Mesleki açıdan işgücü piyasası ayırımı, bireylerin üretimde bulunacakları alanda yeterliliklerinin düzeyinin belirlenmesidir. Bu düzeyin belirlenmesi ülke düzeyinde makro ve mikro düzeyde yapılacak planlamaların başarı düzeyini de etkileyecektir. Hangi meslekte ne kadar işgücünün olduğu, ne kadar eksik bulunduğu belirlenerek, ihtiyaç duyulan işgücünün yetiştirilmesi ya da geçerliliğini yitirmiş meslekteki bireylerin mesleki hareketliliğinin sağlanarak, yeni meslek edinmelerini sağlamak mümkün olacaktır.

Bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi için ihtiyaç duyulan yatırımların en önemli eksikliği olan nitelikli işgücünün sağlanması, bu konuda tam bir işgücü analizinin yapılması, eksikliklerin giderilebilmesi ve doğru zamanda doğru yerde işgücü bulundurulabilmesiyle mümkündür.

Devletin işgücü piyasalarına müdahale nedenlerinin en önemli nedeni bu piyasadaki dengesizliklerin giderilmesidir. Mesleki işgücü piyasasının temel özellikleri şunlardır:

- Emek arz ve talebinin karşılıklı etkileşimi bütün ülke düzeyinden çok, belirli bir bölgeyi kapsamasıdır.

- Mesleki açıdan sahip olunan nitelik aynı olsa da farklı ücretler ve talep düzeyi ile karşılaşmaktadır.

3. Sektörel İşgücü Piyasası

Günümüzde işgücü arz ve talebinin karşılaştığı yer olan işgücü piyasaları ülke düzeyinde bir bütün olmakla birlikte kendi içerisinde faaliyet alanlarına göre bölünmektedir. Bu bölünme faaliyet alanlarına göre yapılmaktadır. Bu ayırım genel kabul gören şekliyle;

- a) Tarım sektörü işgücü piyasası,
- b) Sanayi sektörü işgücü piyasası,
- c) Hizmet sektörü işgücü piyasası olarak üçe ayrılmaktadır.

a) Tarım Sektörü İşgücü Piyasası

Tarımsal üretim alanında çalışanlar ile bu alanda işgücü talebinde bulunanların oluşturduğu piyasadır. Günümüzde ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin karşılaştırılmasında kullanılan temel ölçütlerden biridir.

Tarım sektörünün Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) payı, gelişmiş ülkelerde % 3 ile % 10 arasında değişirken, gelişmekte olan ülkelerde bu oran % 8 ile % 30 arasındadır. Geri kalmış ülkelerde ise bu oran % 30'un çok üzerindedir. Tarım sektörünün işgücü piyasası üzerinde hem olumlu, hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde GSYİH'ya katkı oranı ne kadar küçük olursa olsun, istihdam ettiği nüfus oranı oldukça yüksektir. Bu durum özellikle gizli işsizliğin bu sektörde yoğun olarak yaşandığını göstermektedir. Bu yönüyle tarım sektörü işsizliğin belli bir süre sorun yaratmamasını sağlayarak siyasal iktidarlara yardımcı olmaktadır.

Ekonomik gelişmeye paralel olarak bu sektördeki gizli işsizlerin, çeşitli nedenlerle sektör dışına çıkmaları ekonomi açısından büyük sakıncalar yaratmaktadır. Bu sakıncaların başında, iş ve yaşam şartlarının daha iyi olduğu kentlere yönelik göç hareketinin yöneldiği kentleri bir sorunlar yumağı haline getirmesi, bölgeler arası dengesizlikleri artırması ve önemli kaynak kayıplarına yol açmasıdır.⁴⁵

Tarım sektörünün gelişmekte olan ülkeler için bir diğer önemli olumsuzluğu ise; gelişmiş ülkelerdeki aksine sermaye birikimine katkı sağlamak yerine, önemli miktarda desteklemelerle yatırımlara ayrılacak kaynakların bu alana aktarılmasına neden olmasıdır.

⁴⁵ S.Kemal Kartal, **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme**, Ankara, Adım Yay., 1992

b) Sanayi Sektörü İşgücü Piyasası

Tarımsal üretimin dışında kalan üretim faaliyetlerinin büyük çoğunluğunu oluşturan işgücü arz ve talebinin karşılaştığı ve katma değer oranının en yüksek olduğu işgücü piyasasıdır.

1960'lı yıllara kadar hakim üretim anlayışı olan Fordist üretim yapısı ve teknikleri 1970'li yıllardan itibaren tıkanmaya başlamıştır. Bu tıkanıklık ekonomilerin yapısında önemli değişimlere yol açarken, en önemli etkisini istihdam yapısında göstermiştir. Gelişen ve değişen üretim teknolojileri istihdamın sürükleyici sektörü olan sanayi sektörünün bu özelliğini yitirmesine yol açmıştır.⁴⁶

Bu sektördeki işgücü, diğer sektörlerde çalışanlardan farklı özelliğe sahiptir. İşgücü, sektörün yapısı itibarıyla hem belirli bir eğitime, hem de belirli bir yeteneğe sahip olmak durumundadır. Sektörün en önemli dezavantajı, teknolojik gelişmelerin sektördeki işgücü istihdamını olumsuz etkilemesidir. Teknolojik gelişmeler, bu sektördeki emek yoğun üretim yapısının yerini, teknoloji yoğunluklu üretim yapısına bırakmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda, üretim miktarında azalma olmamasına karşın, istihdam düzeyinde sürekli düşüş yaşanmaktadır.

Bu sektörde son yıllarda yaşanan en önemli değişim, gelişmiş ülkelerin kendi ülkelerindeki sanayi sektörü üretimini geliştirmekte olan ülkelerle rekabet edememe ve üretimden kaynaklanan olumsuzluklar (Çevre kirliliği vb.) nedeniyle terk etmek zorunda kalmaları olmuştur.

Bu işgücü piyasasının temel özellikleri şöyle sıralanabilir.

- İşbölümü ve uzmanlaşma oldukça gelişmiştir.
- Emek - sermaye kullanım oranı, sermaye lehine ağırlık kazanmaktadır.
- İşgücünün niteliği oldukça önemlidir.

⁴⁶ Şerife Türkan Özsuca, **"Teknolojik Gelişme ve İstihdam"**,İŞKUR İstihdam Dergisi, Sayı:18.

-Teknolojik gelişmelere karşı oldukça duyarlı bir piyasadır. Bu nedenle emek faktörünün ikame oranı hızla değişebilmektedir.

- İşgücü arz ve talebinin dengesinin sağlanması oldukça güçtür ve aynı işkolunda ve bölgede dahi farklı ücretler uygulanabilmektedir.

c) Hizmet Sektörü İşgücü Piyasası

Hizmet sektörü; tarım ve sanayi işgücü piyasalarının dışında kalan ve katma değerinin ölçümü konusunda açık bir ölçüt bulunmayan piyasalardır. Sektörün büyüklüğü, ekonominin gelişmişlik derecesinin bir ölçütü olarak alınmaktadır.

İstihdam kapasitesi açısından önemli bir sektör olmasına rağmen, bu sektörü tanımlamak ve etki alanını belirlemek oldukça güçtür. Hizmet sektörünün tanımının güçlüğü, hizmetin tanımından da anlamak mümkündür. Bu konuda yapılan değişik tanımlar bulunmaktadır:

- Üretim açısından değerlendirildiğinde mal üretiminden farklı bir yapı göstermektedir ve bu özelliği nedeniyle tanımlanması güç faaliyetlerdir.

- Hizmet; tarım, madencilik ve imalat sektörü dışındaki bütün faaliyetlerdir.⁴⁷

Hizmetleri tanımlamada kullanılan yöntemlerden biri de bu faaliyetleri elle tutulur üretim faaliyetlerinden ayıran özelliklerdir. Bu özellikler; Hizmetlerin maddi bir yapısının bulunmaması, stoklanamaz ve nakledilemez olması, sermaye oranının nispeten düşük olması ve üretim ve tüketimin aynı anda gerçekleşiyor olması şeklinde sıralanabilir.

Hizmetlerin tanımlanmasındaki güçlüğüne rağmen, ekonomiye olan katkıları günümüzde önemli boyutlara ulaşmıştır. Öyle ki, OECD ülkelerinde hizmetler sektörünün GSMH'ya oranı % 70'lere ulaşmıştır.

Hizmetler sektörü, GSMH içindeki payını hem tüketicilerin tercihlerindeki gelişmeler, hem de üretim yapısındaki değişmelere bağlı olarak sürekli artırmaktadır. 19.Yüzyılın istihdamda sürükleyici sektörü olan

⁴⁷ Naci Gündoğan, "Hizmetler Sektöründe İstihdam", Kamu-İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt:7, Sayı:1., 2002

sanayi sektörü bu konudaki liderliğini hizmet sektörüne bırakmıştır. Hizmet sektöründeki gelişmenin belli başlı nedenleri arasında, tüketicilerin daha iyi yaşam yönündeki istekleri, hizmetlerin fiyatındaki farklılaşmaya gidilmesinin kolaylığı, firmaların tüketici isteklerine uyum sağlama konusundaki isteklilikleri sayılabilir. Bu eğilimlerin sonucunda, örgütsel, insan unsuru ve teknik konularda hizmet taleplerinde önemli artışlar görülmektedir.⁴⁸

2.6.3.İşgücü Piyasasının Yapısı

2.6.3.1.Emek Arzı ve Yapısı

Bir ülkedeki emek arzını ifade eden kavram işgücüdür. İktisadi faaliyetteki insan unsuru olan emeğin arzını belirleyen unsurlar; nüfus miktarı, işgücüne katılım oranı, işgücünün sektörel, mesleki ve cinsiyete göre dağılımı ve en önemlisi bu işgücünün eğitim durumudur.⁴⁹

2.6.3.2. Nüfus Miktarı

Emek arzını belirleyen birinci unsur nüfus miktarıdır. Gelişmekte olan ülkelerde dahi "demografik geçiş dönemi" olarak ifade edilen ve hızı giderek düşmekle beraber nüfus artışının devam ettiği bir süreç yaşanmaktadır.⁵⁰ Hızlı nüfus artışı ve nüfus aktivitesinin düşük olması istihdam sorunun çözümünü sağlayabilecek kaynakların bu yönde kullanımını Engeller niteliktedir. Kıt kaynaklar zorunlu olarak, geri dönüş süreci çok uzun olan ya da üretken olmayan alt yapı yatırımlarına yönelmekte, bu nedenle istihdam yaratıcı yatırımlar gerçekleştirilememektedir.⁵¹ Diğer üretim unsurlarının eşit olduğunu varsayılırsa, nüfusu fazla olan ülkelerde emek arzı daha fazla ve o ülkenin üretim kapasitesi, milli hasılası ve iktisadi gücü daha üstün olacaktır.⁵² Ancak bu üstünlüklerin sağlanması sayısal bakımından nüfusun çok olmasının yanında, nüfusun yapısı ve kullanım şekline bağlıdır. Bu noktada toplam nüfus miktarından çok Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 14-65 yaş arası olarak kabul edilen "çalışma çağı nüfusu" asıl incelememiz gereken kavramların başında yer almaktadır. Bu bakımdan

⁴⁸ Saadet İyidoğan, "Hizmetler Sektörü: Büyümenin Yeni Platformu Ankara, 2001

⁴⁹ Zaim, s.123

⁵⁰ DPT, "İstihdamın Arttırılması ve İşgücü Piyasası" Çalışma Grubu Raporu, İzmir, 2004.

⁵¹ DPT: Nitelikli İnsangücü, Meslek Standartları Düzeni ve Sosyal Sermaye Birikimi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2000.

⁵² Zaim, s.108

genel nüfustan ziyade nüfusun işgücü durumunu incelememiz gerekmektedir.

2.6.3.3. İşgücüne Katılım Oranı

İşgücü arzını belirleyen faktörlerin başında yer alan nüfus miktarı ve bu miktar içerisinde yer alan çalışma çağındaki nüfus oranı tek başına yeterli bir veri değildir. İş piyasası açısından ele almamız gereken bir diğer gösterge "işgücüne katılım oranıdır. "Bir ülkede belirli bir andaki işgücü miktarının genel nüfus miktarına oranı"⁵³ olarak tanımlanan bu oran aynı zamanda ekonomi politikalarının uygulanmasında da önemli bir öğedir. İşgücüne katılma oranı; nüfus büyüklüğü, nüfusun yaş dağılımı, insanların çalışmak istedikleri süre ve emeğin kalitesi gibi unsurlarla birlikte toplam emek arzını belirleyen önemli bir unsurdur.⁵⁴ İş piyasası ile ilgili olarak oluşturulan politikalarda önemli bir gösterge olarak kullanılan işgücüne katılma oranı ile bu oranı oluşturan unsurların da birlikte incelenmesi gerekmektedir. Öncelikle bir ülkenin nüfusunu "işgücünde olanlar" ve "işgücünde olmayanlar" şeklinde bir sınıflandırmaya tabi tutarsak; işgücünde olanlar kapsamına istihdam edilenler ile işsiz olduğu halde aktif olarak iş arayanlar girmektedir. Bu durumda çalışma çağının altında bulunanlar, emekliler, aktif nüfus içinde olup da hala eğitimleri devam edenler, piyasadaki ücret ve çalışma koşullarını beğenmediği için iş aramaktan vazgeçenler işgücünde olmayanlar kapsamına gireceklerdir.⁵⁵ Özellikle gelişmekte olan ülkelerde istihdam sorunlarının işgücü yönünden nicelik itibarıyla yapısal boyutları bulunmaktadır. İşgücüne katılma oranlarının yükselişi, işgücü piyasasıyla bağlantısı olanların yani üretken kabul edilenlerin sayısındaki artışı temsil eder.⁵⁶

İşgücüne katılım oranının artması ve azalması aynı zamanda işgücünün devri ile de ilişkilidir. İşgücü piyasasından çıkanların sayısı ile piyasaya işsiz ya da istihdam edilen olarak dahil olanların sayısı bu oranı etkilemektedir. Buna göre; işgücü piyasasına girenlerin sayısı çıkanlardan

⁵³ Zaim, s.124

⁵⁴ M. Kemal BİÇERLİ, **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul, Beta Basım, 2003, s.52

⁵⁵ Biçerli, s.51-53.

⁵⁶ 122 Cem KILIÇ: "Gelişmekte Olan Ülkelerde Nüfusun İşgücü Arzına Etkisi". İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Ankara, Kamu-iş, 1999, s.114

fazla ise işgücüne katılım oranı artar, tersi durumda ise azalır. Bu nedenden dolayı işgücüne katılım oranının incelerken işgücü devir oranını da dikkate almak gerekmektedir.

2.6.3.4. İşgücünün Sektörel Dağılımı

Bir ülkenin ekonomik açıdan gelişmişlik seviyesini belirleyen en önemli göstergelerden bir tanesi de istihdamın sektörel dağılımıdır. İşgücüne dahil olanların yaptıkları işler genellikle tarım, sanayi ve hizmetler sektöründe toplanır. Her ülkede istihdamın sektörlere göre dağılımı farklılık arz eder ve bu farklılık gelişmiş ülkeleri geliştirmekte olan ülkelere ayırır. Bir ülkedeki mal üretimini sağlayan sektörler tarım ve sanayi sektörleridir. Hizmet sektörü ise bu iki sektörün gelişmesine bağlı olarak belirmektedir.⁵⁷Geliştirmekte olan ülkelerde sanayi sektörünün fazla gelişmemiş olması istihdamın büyük bir kısmının tarım alanında yoğunlaşmasına neden olmaktadır. İktisadi gelişmeye paralel olarak istihdam, tarımdan sanayiye doğru kayma eğilimindedir. Sanayi sektörü yeterli gelişimi gösterdikten sonra ise istihdam, hizmet kesimine yayılır. Bu duruma *üç sektör kanunu* da denir.⁵⁸ Türkiye’de, istihdamın sektörel dağılımının yıllar itibariyle gelişimi incelendiğinde ortaya çıkan ilk sonuç, üç sektör kanununun işlememiş olduğudur.⁵⁹

2.6.3.5. İşgücünün Eğitim Durumu

Bir ülkenin işgücünün niteliği ile ilgili verileri yansıtan en önemli göstergelerden birisi istihdam edilenlerin eğitim durumudur.

2.6.4. İşgücü Piyasası Yönetimi

Bu alt başlık içerisinde işgücü piyasası yönetiminin tanımı yapıldıktan sonra, işgücü piyasası yönetiminin amacı, görevi, araçları, örgütlenme şekilleri incelenmiştir.

2.6.4.1. İşgücü Piyasası Yönetiminin Tanımı

⁵⁷ Burcu GEDİZ- Hakan YALÇINKAYA: “Türkiye’de İstihdam-İşsizlik ve Çözüm Önerileri:Esneklik Yaklaşımı, www.ceterisparibus.net/calisma/genel.htm.,25.04.2005.

⁵⁸ Zaim, s.147

⁵⁹ DPT, “İstihdamın Arttırılması ve İşgücü Piyasası” Çalışma Grubu Raporu, s.7.

İşgücü piyasası yönetimi; İşgücü piyasasının unsurlarını oluşturan işgücü arz ve talebini ülke düzeyinde, ülke ihtiyaçlarına uygun şekilde dengeye getirecek şekilde yürütmektir. Yönetim işlevinin değişik boyutları bulunmaktadır. Bu boyutların her biri toplumsal açıdan ayrı bir öneme ve etkiye sahiptir. Bu boyutlar:

Ekonomik Boyut: Ekonomik ve sosyal gelişmenin sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilmesi devletin temel görevlerinden biridir. Ekonomik kalkınmanın sağlanması tek başına sosyal kalkınmayı sağlayamamaktadır. Toplumun tamamı tarafından üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen gelirin yine toplumun tüm kesimleri arasında mümkün olduğunca eşit dağılımının sağlanamaması sosyal huzursuzlukların temel nedenini oluşturmaktadır. Ekonomik doktrinlerin ortaya çıkışının ve gelişiminin de temelini bu gelir dağılımındaki adaletsizlikler oluşturmaktadır. Ekonomik gelişme ve mevcut işgücüne insanca yaşayabileceği bir geliri sağlayacak iş bulunması birlikte düşünülmesi gereken bir olgudur. Yani ekonomik gelişme ve istihdamdaki gelişim birbirine sıkı sıkıya bağlı iki olgudur. Birindeki aksama diğerini de etkilemekte ve kurulması güç olan dengenin bozulmasına neden olmaktadır.⁶⁰

İGPY, toplumsal sorunların belki de en önemlisi olan işsizliğin önlenmesi açısından da özel bir yere sahiptir. Bir yandan ekonominin ihtiyaç duyduğu insan gücünün nitelik olarak hazırlanmasını sağlamaya yönelik faaliyetlerin yürütülmesi ve planlanması, diğer yandan ise, işsizlik sigortası gibi parasal anlamda büyük miktarlara karşılık gelen fonların yönetimini üstlenmiş olması ekonomik açıdan yönetimin etkisini ortaya koymaktadır.

İşgücü piyasasının yönetimini üstlenen kurumlar genel olarak istihdam kurumları olarak adlandırılmaktadır. İstihdamdan sorumlu kurumların başlangıcı 1900'lü yıllara kadar uzanan İşsizlik sigortası uygulamasını yürütme görevini de üstlenmiş olması nedeniyle büyük fonlar toplanmaktadır.

Sosyal Boyut: İstihdam hizmetlerini yürüten kurumların toplumsal anlamda korunmaya muhtaç kesimlere yönelik faaliyetleri, bu hizmetin sosyal yönünü oluşturmaktadır.

⁶⁰ www.ekonomik.tripod.com, 14.10.2008

İşlevsel Boyut:İşgücü piyasalarının insanların refah seviyeleri ile birebir ilintili olması nedeniyle Kamu istihdam kurumları vasıtasıyla bu piyasaya yaralı müdahalelerde bulunmuştur.İlk olarak din ve hayır kurumlarının işsiz kişilerin gelir sağlamalarına yardımcı olmak amacı ile başlayan bu kurumlarının gelişmesinde ikinci aşamayı, II. Dünya Savaşı öncesinde başlayan piyasanın insan gücü kaynaklarının düzenlenmesi ve kullanılmasıyla, çalışma hayatının yasal yönlerden denetiminde görmek mümkündür. Bu dönemde özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında dünyanın iki kutuplu bir hal alması, Sosyalist blok karşısında, batının çalışan kesime yönelik yeni haklar tanımaya neden olmuştur. Devletlerin bu dönemde, sosyal patlamaların önlenmesi amacıyla istihdam kurumları aracılığı ile çalışma hayatına müdahale ettiği görülmektedir. Ayrıca ekonomik açıdan; tam istihdamın sağlanması için de yine kamu istihdam kurumlarından yararlandığı görülmektedir.

Üçüncü Dönemde ise; kamu istihdam kurumları, çalışma hayatını düzenleyen ve denetleyen kuruluşlardan, ulusal istihdam politikalarını belirleyen ve uygulayan kuruluşlar olma yönünde gelişme göstermektedirler. ILO'nun tavsiyeleri, üye ülkelerin ulusal istihdam kurumlarına daha fazla önem vermelerine neden olmuştur. Bütün bu gelişmeler sonucunda istihdam kurumlarının üstlenmiş olduğu temel görevler şu şekilde sıralanabilir:

-İşgücü piyasasında açık bulunan işlerin en kısa zamanda ve en uygun işgücüyle doldurulması,

- İşgücü piyasasının mevcut durumda ve gelecekteki işgücü taleplerinin ve ihtiyaçlarının belirlenerek, bu ihtiyaçlara uygun işgücü arzının gerçekleşmesini sağlayacak şekilde piyasanın düzenlenmesi,

- İşgücü piyasasında yeni istihdam olanaklarının yaratılması amacıyla uygun programların ve çalışmaların gerçekleştirilmesi,

- İşgücü piyasasına ilk kez gireceklerle, çalışırken işsiz kalan kişilerin piyasaya girişleri konusunda yardımcı olmak.

- Bu görevler klasik görevler olarak adlandırılmaktadır.⁶¹Bu görevlere günümüzde değişen ve gelişen ekonomik ve sosyal olaylar sonucunda yeni görevlerde eklenmiştir. Bu görevler;

- İşgücü piyasasına uyum sorunu yaşayan, çalışan veya işsiz kesimin uyum sağlamaları amacıyla yürütülen özel programların hazırlanması ve uygulanması,

- İşsizlere ve iş arayanlara mesleki eğitim, mesleki rehberlik, meslek konusunda kurs verilmesi, iş ve çalışma hayatına uyum konusunda hizmetler verilmesi,

- İşverenlere yönelik danışmanlık hizmetlerinin sunumu,

- İstihdam yaratma veya istihdamın korunmasına yönelik teşvik uygulamaları,

- İstihdam sağlayacak parasal kaynakların yönetimi gibi konular istihdam kurumlarının son yıllarda üstlendiği yeni görevlerden bazılarıdır.⁶²

İstatistiksel Boyut: Ulusal düzeyde istihdam hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi, bu konuda sağlıklı verilere sahip olmakla mümkündür. İşgücü piyasasının sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için bu veriler değişik şekillerde toplanmaktadır. Verilerin toplanmasının birçok amacı olmakla birlikte temelde iki amacı bulunmaktadır. Bunlar:

- Ekonomik gelişmelerin izlenerek, ihtiyaç duyulan insan gücü kaynaklarının belirlenmesi ve ihtiyaç duyulan insan gücünün doğru zamanda, doğru yerde bulundurulmasının sağlanması,

- Ulusal istihdam politikalarının belirlenerek, bu politikalar çerçevesinde işgücü piyasasını etkileyen kurum ve kuruluşlara yol gösterme. Bu yol gösterme daha çok işgücü yetiştirilmesinde önemli bir yere sahip bulunan eğitim kurumlarının ve mesleki eğitim faaliyetlerini sürdüren kuruluşlara hangi alanlarda ne kadar elemana ihtiyaç duyulduğunun ve

⁶¹ Törüner, s.32

⁶² Törüner, s.33

elemanlarda aranan niteliklerin neler olduğunun belirlenmesinde yardımcı olmaktadır.⁶³

Verilerin değişik kurumlarca değişik amaçlar için toplanması olasıdır. Fakat bu verilerin kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun ve birbiriyle uyumlu olması gerekmektedir. İşgücü piyasası yönetimini geliştirmiş ülkelerde piyasanın işleyişini denetleyen kurumlar, kamu istihdam kurumlarıdır. Bu kurumlar işsizlik sigortası yönetimini de üstlenmiş olduklarından, bu sigortadan yararlanmak isteyenlerin kuruma kayıtlı olmaları gerekmektedir. Bu nedenle kamu istihdam kurumları işgücü piyasasının işleyişini yakından izleme olanağına sahip kurumlardır.

Kamu istihdam kurumlarının faaliyetlerinin istatistiksel işlevlerini şu başlıklar altında özetlemek mümkündür. Bunlar:

- İş arayanlar ve işçi arayanların, istatistiksel görünümünü ortaya koyarak piyasanın genel durumu hakkında veri toplayıp, bunları ilgili kurum ve kişilerin kullanımına sunmak,

- İşgücünün bölgesel, sektörel ve mesleki açıdan dağılımını ortaya koyarak, aksayan yönleri belirleyip buna uygun politikalar oluşturmak ya da oluşturulmasına yardımcı olmak,

- İşgücünün niteliksel açıdan görünümünü belirleyerek, eğitim kurumlarının çıktılarının sayısını ve niteliğini belirlemelerine yardımcı olmak,

- İşgücünün ulusal ve uluslar arası hareketliliğini ve bu hareketliliğin işgücü piyasası üzerindeki etkilerini belirleyerek gerekli düzenlemeleri yapmak.

2.6.4.2. İşgücü Piyasası Yönetiminin Amacı

Ülkelerin sahip olduğu en önemli kaynak, insan unsurudur. İnsan unsurunun ise, en belirgin özelliği kullanılmadığı, yani ulusal üretime katkı sağlayamadığı durumda üretim gücünün ileride kullanılmak üzere saklanamamasıdır. Ekonomik açıdan önemli olan işgücünün ortaya çıkarttığı ve çözümü zorunlu olan temel sorunlar vardır. Bu sorunlar, işgücü piyasası

⁶³ M.Hakkı Özel, "Türkiye'de İstihdam İstatistikleri", İstihdam Seminerleri II, İŞKUR no:273, Ankara,1995

yönetimini yakından ilgilendirmekte ve çözümü konusunda temel görev bu kurumlara düşmektedir. Bu sorunlar;

-İşgücünün ekonominin ihtiyaç duyduğu miktarı karşılaması sorunu,

-İşgücünün nitelik olarak aranan özelliklere sahip olması sorunu,

-İşgücünün doğru zamanda ve doğru yerde bulundurulması sorunu,

-İşgücünün ekonominin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarına uygunluğunun sağlanması sorunudur.

İşgücü, ekonomik gelişmenin en önemli unsurudur. Ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi için, miktar ve nitelik açısından yeterli olması gerekmektedir. Yeterli işgücünün bulunmaması ülkenin fiziki kaynaklarının yeterince kullanılmasını engellemektedir. Bunun en açık örneği II. Dünya Savaşından sonra batılı ülkelerin ekonominin gereksinim duyduğu işgücüne sahip olmaması nedeniyle, işgücü fazlası olan ülkelere işgücü talebinde bulunmasıdır.

İşgücünün yetersiz olmasının yarattığı sıkıntılar yanı sıra, fazlalığı da aynı ölçüde sıkıntı yaratmaktadır. Mevcut işgücüne uygun istihdam koşullarının sağlanamaması durumunda ortaya çıkan işsizlik ve sosyal sorunlar da işgücü fazlası olan ülkeyi sıkıntıya sokmaktadır.

İşgücünün ekonominin ihtiyaç duyduğu miktarda olması da her zaman sorunu gidermeye yetmemektedir. Bu durumda işgücü için ikinci bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu sorun; işgücünün ekonominin ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip olmaması durumudur. Mevcut işgücünün nitelik açısından yetersizliği, yani eğitimsiz olması veya eğitiminin aranan niteliklere uygun olmaması da yeni bir sorun yaratmaktadır. Bu sorunun giderilmesi, İGP yönetimini üstlenen kurumların eğitim kurumlarıyla yakın işbirliği sağlayarak, ekonominin istediği niteliklerde işgücü yetiştirilmesini sağlamasıyla mümkün olmaktadır. Eğitim hayatının dışındakiler için ise; yaşam boyu eğitim felsefesiyle hareket edilerek , işgücünün gerekli niteliklere kavuşturulması için yeniden eğitim olanakları sağlanmasıyla gerçekleştirilmektedir.

İşgücü piyasası yönetiminin karşılaştığı bir diğer sorun ise, işgücünün doğru zamanda doğru yerde bulundurulması sorunudur. İşgücünün bulunduğu yerden başka bir yere gönderilmesi her zaman gerçekleştirilememektedir. Bazı bölgelerde işgücünün niteliğine uygun iş bulunamazken, başka bir yerde bu nitelikte işgücüne ihtiyaç duyulabilmektedir. Bu sorunun giderilmesi sorunu yine işgücü piyasası yönetiminden sorumlu kuruluş veya kuruluşlara düşmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için işgücünün bölgesel hareketliliğinin sağlanması gerekmektedir.

Önemli bir diğer sorun ise, ekonominin mevcut durumda ihtiyacı olan miktar ve nitelikte işgücünün sağlanması yanı sıra, gelecekteki işgücü ihtiyacının ülke genelinde, bölgesel ve sektörel olarak doğru tahmin edilerek bu eşleştirmenin gerçekleştirilmesinin sağlanmasıdır.

Bütün bu sorunların çözümü işgücü piyasasının amacını belirlemek için genel bir çerçeve çizmektedir. Bu çerçevede işgücü piyasasının amacı; ülkenin mevcut durumda ve gelecekte ihtiyaç duyduğu işgücünün miktar ve nitelik olarak doğru zamanda ve doğru yerde bulundurulmasının sağlanmasıdır denilebilir.

-Üretilen her mal ve piyasaya yönelen her emek arzı için yeterli miktarda talep bulunmaktadır.

-İdeal işgücü piyasasında devletin müdahalesi en alt düzeydedir. Genel özellikleri bu şekilde sayılabilecek olan ideal iş piyasası, adından da anlaşılacağı gibi insanlığın ulaşmayı hedeflediği bir piyasa türüdür. Tam anlamıyla ulaşmak mümkün olmasa da, burada belirtilen hedefler tüm toplumlar için ideal kabul edilmektedir. Bu piyasanın özelliklerini değişik piyasa türlerinde kısmen de olsa görmek mümkündür.

İdeal işgücü piyasasında, işçiler ve işverenler piyasanın özelliği nedeniyle hareketlerinde tam bir serbestiye sahiptirler. İşçi, piyasa hakkında tam bilgiye sahip olması nedeniyle mevcut işgücü talepleri arasında kendi için en çok olanak tanıyan işlere ve bölgelere yönelerek çıkarını en çoklamaya çalışacaktır.

İşveren ise; talep ettiği emeği bulabilmek için piyasa koşullarında veri olan ücreti ödemeyi kabul edecektir. Aksi halde, istediği emeği elde etmekle birlikte, emeğin aradığı niteliklere sahip olmayacağı düşünülürse daha düşük yetenekteki emeği çalıştırmak zorunda kalacaktır.

İdeal işgücü piyasasını diğer piyasalardan ayıran en belirgin özellik, devlet müdahalesinin yok denecek düzeyde olması gösterilebilir. Devlet liberalizm felsefesinin hareket noktası olan, adalet ve güvenlik dışındaki alanlarda bulunmadığı gibi, diğer alanlara yönelik düzenlemelerden de kaçınmaktadır. Devletin piyasaya yönelik müdahalesi, piyasanın görünmeyen el yardımıyla sağladığı dengeyi bozacağından, devlet tarafsız kalmak durumundadır. Böyle bir piyasa türünde işgücü piyasasının yönetiminden söz etmek mümkün görünmemektedir.

Bu piyasa türünde, devletin işgücü piyasasına doğrudan veya dolaylı olarak müdahale etmesine izin verilmediği gibi, ekonomik müdahalesi de hoş karşılanmamaktadır. Devletin piyasaya yönelik müdahale ve düzenlemesine izin verilmemesinin tek istisnası korunmaya muhtaç kesimlerin (sakat, hükümlü gibi) istihdamına yönelik koruyucu politikalar üretmesine verilen izin gösterilebilir.⁶⁴

2.6.4.3. İşgücü Piyasası Yönetiminin Gerekliliği

İşgücü piyasası yönetiminin görevlerini belirlemek için, işgücü piyasasının neden yönetilmesi gerektiği sorusunun cevabını ortaya koymak gerekmektedir. Devletin işgücü piyasasının unsurlarını oluşturan işçi ve işveren kesimleri arasındaki ilişkilere müdahalesi oldukça eskiye dayanmaktadır. Fakat günümüzdeki anlamıyla devletin piyasanın üçüncü bir tarafı olarak piyasaya girmesi, sanayi devrimi sonrasında rastlamaktadır. Sanayi devrimiyle kırdaki çözülme sonucunda kentlere akan milyonlar, büyük bir yedek işgücü ordusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Her koşulda çalışmaya hazır bu işsizler ordusu, çalışma ilişkilerinde güçlü taraf olan işveren kesiminin daha da güçlenmesini sağlamıştır. Bu gelişme, sermayenin, kadın-çocuk ayırımı gütmeksizin daha fazla kâr elde etmek için

⁶⁴ Ansal, s.124

daha düşük ücret ve daha uzun çalışma koşullarını uygulamasına zemin hazırlamıştır.

Dönemin hakim ekonomi anlayışı olan Liberalizm ise; devletin piyasalara müdahalesine olumlu bakmamakta ve böyle bir durumda ekonominin dengelerinin bozulacağını savunmaktadır. Çünkü işçi ve işveren çalışma serbestisi içerisinde anlaşmaktadırlar ve devletin müdahalesi taraflarınca serbestçe oluşturulan çalışma ilişkilerini bozacaktır. Oysa sözleşme serbestisinden söz edebilmek için tarafların eşit şartlarda olmaları en azından dönemin içerisinde bulunduğu gibi milyonlarca iş arayan bir yedek işsizler ordusunun bulunmaması gerekmektedir. Dışarıda iş arayan yedek işsizler ordusunun olduğu bir ortamda, devletin piyasaya müdahalesinin olmaması daha büyük sıkıntılara yol açmaktadır. Günlük 18-20 saati bulan çalışma süreleri, hakkı olanı değil sadece yaşamaya yetecek kadar ücret dönemin temel çalışma koşullarını oluşturmaktadır. Kötü çalışma ortamları, yetersiz beslenme, iş ve yaşanan ortamlardan kaynaklanan hastalıklar nedeniyle kitlesel ölümler, toplumun yapısını sarsmaya başlamıştır. Bu gelişmeler, devletin müdahalesini zorunlu kılmıştır.Devletin, işgücü piyasasına yönelik müdahalesinin temelinde şu nedenler gösterilmektedir.

- İnsancıl, Dini ve Sağlık Nedenleri: Çalışma şartlarının kötülüğü, özellikle fiziki yapıları iş için uygun olmayan (Kadınlar ve çocuklar) kimselerin ağır şartlarda çalıştırılması, çalışma ve çevresel nedenlerle artan salgın hastalıkların toplumun tamamını tehdit etmesi, etkin dini kurumların bu olaylara yönelik tepkileri,

- Askeri Nedenler: Devletin savaş dönemlerinde ihtiyaç duyduğu insan gücünün, çalışma şartlarındaki olumsuzluklar nedeniyle azalması tehdidi,

- Ekonomik Nedenler: Daha fazla kazanmak için işgücünün normalin üstünde çalıştırılmasının üretim artışına yol açmayacağı gibi, işgücünün olumsuz etkilenmesinin ekonomide yol açacağı sıkıntılar,

- Siyasal Nedenler: Sanayi devriminden sonra ağır ve kötü çalışma ilişkilerinin, ortaya çıkan sosyalist düşünceleri güçlendireceği ve bu durumun sistemin yıkılmasına yol açacağı endişeleri,

- İşçi Sınıfının Baskısı: İşçi kesiminin kendi içinde oluşturduğu örgütlenme sonucunda devletin, dolayısıyla da siyasal iktidar ve sermayenin karşısına güç olarak çıkması ve oluşturduğu baskılar sonucunda devletin piyasaya müdahalesi zorunlu olmuştur.⁶⁵

İşgücü piyasasının yönetimi görevi devletin yetkisindedir. Bu nedenle görevlerin kapsamı devletin kendine seçtiği role bağlı olarak değişmektedir. Devletin işgücü piyasasında üç farklı rolü bulunmaktadır. Bunlar; düzenleyici, hakem ve işveren devlet rolleridir.

Devletin kendine işgücü piyasasında düzenleyici bir rol seçmesi durumunda görevi; çalışma hayatının yasal çerçevesini oluşturmak ve tarafların bu çerçeve içerisinde hareket etmelerini sağlamaktır. Devlet bu rolü üstlenirken, çalışma hayatında zayıf tarafı oluşturan çalışanları korumak amacıyla, çalışma koşullarında asgari düzeyleri de belirleyerek işverenlerin emek faktörü üzerindeki hakimiyetini belirli standartlara uymaya zorlamaktadır.

Devletin, hakem rolünü üstlendiği piyasada taraflar örgütlenmiş durumdadırlar. Bu nedenle devlet, taraflar arasındaki olası uyuşmazlıkları en aza indirerek çalışma barışının korunmasını sağlamaya çalışmaktadır. Hakem rolünü üstlenen kamu otoritesi piyasa taraflarının arasındaki uyuşmazlıkların çözümü için oluşturduğu kurullar aracılığı ile uyuşmazlıkların giderilmesine yardımcı olmaya çalışmaktadır.

Devletin üçüncü rolü ise; işveren devlet rolüdür. Bu rol diğer iki rolü de kapsadığından daha karmaşık ve kapsamlıdır. Günümüz devletleri, en büyük işverendir. Bu işveren unvanı, bazen sadece istihdam ettiği insan sayısı nedeniyle verilirken, bazen de ekonomik nedenlerle doğrudan üretim yapan işletmeleri nedeniyle verilmektedir. Devletin çalışanlarına tanıdığı haklar (ücret, dinlenme, sosyal haklar vb.) piyasadaki diğer işverenler için

⁶⁵ Sayın, s.98

de örnek teşkil etmektedir. Bu durum 1970'li yıllarda AT ülkelerinde kamu-özel kesimin çalışma sistemlerinin birbirinden önemli farklılıklar göstermesine rağmen, toplu iş sözleşmelerinde kabul edilen hükümlerin birbirine yakınlaşmasıdır.⁶⁶

2.6.4.4. İşgücü Piyasası Yönetiminin Görevi

İşgücü piyasalarının düzenlenmesi ve yönetilmesi görevini üstlenen kurumların görevleri, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 9 Temmuz 1948 yılında kabul ettiği 88 sayılı "İstihdam Hizmetleri Hakkında Sözleşme" ile şöyle tanımlanmaktadır: " İstihdam hizmetinin temel görevi, gerektiğinde ilgili diğer kamu kuruluşları ve özel kuruluşlarla işbirliği halinde, tam istihdama ulaşılmasına ve tam istihdamın korunmasına, üretken kaynakların geliştirilmesine ve kullanılmasına yönelik ulusal programın ayrılmaz bir parçası olarak, istihdam piyasasının mümkün olan en iyi biçimde örgütlenmesini sağlamaktır."⁶⁷

Sözleşmeye göre; işgücü piyasasının düzenlenmesi ve yönetilmesi görevini üstlenen kurum veya kuruluşların görevlerini yerine getirebilmeleri için, şu işlevleri üstlenmesi gerekmektedir.

1. İş ve işçi bulma hizmetlerinin yürütülmesi
2. İşgücünün mesleki, coğrafi ve uluslararası hareketliliğinin kolaylaştırılması
3. İşgücü piyasasına ilişkin bilgilerin toplanması, değerlendirilmesi ve kullanıma hazır hale getirilmesi
4. İşsizlik sigortası ve yardımı çerçevesinde ve işsizlere yardımı sağlayan diğer uygulamalar konusunda ilgili kurumlarla işbirliği yapılması,
- 5.İstihdam politikalarının belirlenmesine yönelik sosyal ve ekonomik planların hazırlanmasında diğer kamu ve özel kuruluşlara yardımcı olunmasıdır.

⁶⁶ Zeki Erdut, "İşgücü Piyasalarında Yeniden Yapılanma:İşkur Ve Özel İstihdam Büroları"2001

⁶⁷ ILO, **İş ve İşçi Bulma Hizmetlerinin Kurulması Hakkında 88 Sayılı Sözleşme**,1948

2.6.4.5 İş Gücü Piyasası Yönetiminin Kullandığı Araçlar

Günümüzde siyasal iktidarların çözmek zorunda oldukları en önemli sorun işsizlik ve istihdam sorunudur. Fakat istihdam ve işsizlik sorunu ülkeler açısından hem içsel, hem de dışsal birçok faktörün etkisi altındadır. Bu nedenle birbirine benzer ve hatta aynı politikaların uygulamada farklı sonuçlar yaratması kaçınılmaz bir gerçektir.

Bu yaklaşım ve çözüm önerileri kapsamında; bir yanda sorunun çözümünü piyasaya bırakan liberal yaklaşım ve çözüm yolları yer alırken, diğer yanda ise, sorunu toplumsal dengeleri bozan bir sorun olarak görüp müdahale etmeyi seçen yaklaşım ve çözüm politikaları yer almaktadır. Bütün siyasal iktidarlar bu sorunun çözümü konusunda bu iki uç arasında yer almaktadırlar.⁶⁸

İşsizlik sorunu; birey ve içinde yaşadığı toplum ve ülke ekonomisi üzerinde birçok olumsuz etki yaratmaktadır. Bu nedenle de mücadele edilmesi yönünde izlenen politikaların özellikleri farklı olmaktadır. Liberal yaklaşım, işsizliğin piyasanın işleyişinin bir sonucu olduğunu ve bu nedenle de piyasa tarafı ndan düzeltileceğini savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, işsizlik ekonominin disipline edilmesini sağlayan bir araçtır ve bireyleri daha fazla çalışmaya sevk etmekte, mesleki ve coğrafi hareketliliği sağlaması nedeniyle de olumlu etki yaratmaktadır.⁶⁹

İşgücü piyasasının, piyasa koşullarının insafına bırakılmayarak devlet tarafından müdahale edilmesi gerekliliğini savunan görüşe göre; işsizlik sigortası mücadelede başvurulan son çare olmalıdır, ama başvurulunca da cömert olmalıdır. Uygulamada bu iki politikanın da tek başına uygulandığını söylemek mümkün değildir. En liberal devletler dahi işsizlik ve istihdam sorunlarında piyasaya bir şekilde müdahale etmekte ve çözümü için çaba harcamaktadırlar.

⁶⁸ Meryem Koray, "Günümüzde İşgücü Piyasasının Özellikleri, Sorunları ve İstihdam Politikaları" TODAİE, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:25 Sayı:4 Aralık 1992.

⁶⁹ M.Kemal Biçerli, Naci Gündoğan, " **Profiling and Identification of Long-Term Enemployment in Turkey**", Ekonomik Yaklaşım, Sayı:41, Cilt:12, Güz 2001.

İşgücü piyasası yönetimini devlet adına üstlenen kamu istihdam kurumları tek başına veya diğer kamu kurumlarıyla birlikte piyasanın işleyişine müdahale etmektedirler. Bu müdahale sırasında kullanılan araçlar çok çeşitli olmakla birlikte temelde aktif ve pasif istihdam politikaları olmak üzere iki ana başlık altında toplanmaktadır.

Aktif ve pasif istihdam politikalarının başarısı, bu politikalara ayrılan mali kaynağa bağlıdır. Bu harcamaların milli gelir içerisindeki oranları ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte, pasif istihdam politikalarının (İşsizlik yardımı ve erken emeklilik) toplam harcama içerisinde daha fazla pay aldığı görülmektedir. Aşağıda bazı OECD ülkelerinde işgücü piyasası politikalarının milli gelirden aldıkları paylar verilmiştir. Ülkelerin istihdam politikalarına ayırmış olduğu paylar ekonomilerinin gücüne, siyasal iktidarın soruna bakış açısına göre değişiklik göstermektedir. Fakat son yıllardaki genel eğilim pasif istihdam politikaları yerine, aktif istihdam politikalarına ağırlık verilmesi yönündedir.

1. Aktif İstihdam Politikaları

Aktif istihdam politikalarının temel amacı, işsizlere yalnızca gelir desteği sağlamak yerine, onların çalışma hayatına dönüşlerini kolaylaştırmaktır. Aktif istihdam politikaları genelde işsizlikten en fazla etkilenen gruplara ve bölgelere yöneliktir. Öncelikli hedef kitlesi ise, uzun dönemli, genç, kadın, göçmen ve özürlü işsizler gibi emek piyasasında iş bulma şansları oldukça zayıf olan gruplardır. Bu politikalar arasında, emeğin nitelik düzeyini yükseltici eğitim programları, bilgilendirme ve işe yerleştirme hizmetleri, özellikle okuldan çalışma hayatına geçiş sürecinde büyük zorluklarla karşılaşan genç işsizlere iş deneyimi kazandıracak programlar, istihdam yaratma programları, işsizliğin yoğun olarak yaşandığı bölgelerde işyerlerinin mali bakımdan desteklenmesi ve girişimciliğin özendirilmesi gibi önlemler yer almaktadır. İşgücü piyasalarının düzenlenmesi ve dengenin sağlanmasında kullanılan politikalardan biri olan aktif istihdam politikaları hakkında değişik tanımlamalar yapılmaktadır.

Aktif istihdam politikaları; işsizliği doğrudan iş yaratma, eğitim, işgücü piyasalarının işgücü arz ve talebini uygun şekilde bir araya getirerek

dengelemeye yönelik politikalar.⁷⁰ Tam istihdamı hedeflemese dahi, işsizliği azaltmayı ve işini kaybeden kişilerin işsizlik sürelerini kısaltarak istihdama katılmalarını sağlayan programlardır.

İşgücü talebini artırarak, işsizliği önlemeye yönelik önlemlerle, mesleki eğitim, yeniden eğitim, insan gücü planlaması, işgücü hareketliliğinin sağlanması, erken emeklilik ve çalışma koşullarının esnekleştirilmesi gibi önleyici politikalar bütünüdür.⁷¹

Tanımlardan edinilen ortak özellik, bu politikaların işsizliği önleme veya sınırlamaya yönelik politikaları içerdiğidir. 1970'lerden sonra işsizliğin önlenmesi konusunda gündeme daha fazla gelen aktif istihdam politikaları OECD tarafından yapılan sınıflandırmada şu başlıklar altında toplanmaktadır.

- Kamu işe yerleştirme ve aracılık hizmetleri,
 - Mesleki eğitim,
 - Gençlere yönelik politikalar,
 - İstihdam sübvansiyonları,
- Korunmaya muhtaç kesimlere yönelik politikalar. Aktif istihdam politikalarının uygulanmasından beklenen amaçlar ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte, bazı amaçlar ön plana çıkmaktadır. Bu amaçların başında sosyal sermaye de denilen insan kaynaklarının ekonomik büyümeye yardımcı olacak şekilde geliştirilerek, ekonomide meydana gelecek yapısal değişimlere uyumu sağlamasını kolaylaştırmaktır. Bir diğer amaç, toplumda çeşitli nedenlerle iş bulmada güçlük çeken dezavantajlı kesimlerin (genç işsizler, özürllüer, eski hükümlüer, kadınlar) işgücü piyasasına katılımını sağlayarak toplumda eşitliğin sağlanmasını gerçekleştirmektir. Bu politikaların üçüncü amacı ise, işgücü piyasasında işgücünün niteliğine

⁷⁰ TİSK, İşsizlik sigortası, **Aktif İstihdam Politikaları ve Özel İstihdam Büroları**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yay., No:196,2000

⁷¹Banu Uçkan, **Küreselleşme ve Devletin İş Piyasalarındaki rolü**, <http://www.tekstilveren.org.tr>

uygun işlerle uyumlu şekilde eşleştirilmesinin gerçekleştirilmesi, iş piyasası hakkında daha gerçekçi bilgilere sahip kılınmasının sağlanmasıdır.⁷²

2. Pasif İstihdam Politikaları

Pasif istihdam politikalarının başlangıcı 1900'lü yıllara kadar geriye gitmektedir. Başlangıçta gönüllü yardım ilkesi ile başlayan bu uygulama, 1920-1950 yılları arasında yerini gönüllülük ilkesinden, zorunlu uygulamaya bırakmaya başlamıştır.⁷³Pasif istihdam politikalarının zorunlu hale gelmesinde Birinci Dünya Savaşından sonra, ülkelerin içine düştüğü toplumsal sıkıntılar önemli rol oynamıştır. Pasif istihdam politikaları, işsizliğin olumsuz sonuçlarını telafi etmeyi amaçlayan ve ilgililere belirli bir ekonomik güvence sağlamaya yönelik kısa vadeli programlardır. Günümüzde sosyal güvenlik programına sahip 178 ülkeden 68'inin işsizlik sorunun etkilerini azaltmada kullanılan işsizlik sigortasını uygulamakta olduğu bilinmektedir.⁷⁴

Pasif istihdam politikalarının farklı uygulamaları bulunmaktadır. Bu uygulamaların tamamı işgücü piyasası yönetiminden sorumlu kurumlarca yönetilmemekle birlikte, bu sınıflandırmaya dahil edildiği görülmektedir.⁷⁵Bu uygulamalar:

- İşsizlik sigortası: Çalışırken işsiz kalan kimselerin bu süre içerisinde gelir desteğinden yoksun kalmaması amacıyla çalıştığı süre ve çalıştığı süre içerisinde en son aldığı ücretin belirli bir yüzdesiyle orantılı olarak yapılan bir ödemedir. Uygulamada istihdam politikaları içerisinde en büyük paya sahip olan politika seçeneğidir. Artan işsizlik oranları nedeniyle ülke bütçeleri üzerinde meydana getirdiği ağır yükler nedeniyle önemli ölçüde eleştirilmeye başlanmıştır. Bu konuda A.B.D. için 1970, 1985 ve 1990 yıllarında yapılan çalışmalarda şu sonuçlara ulaşılmıştır. 1970 yılı verilerine

⁷² Asa Sohlman, , David Turnham, "What Can Developing Countries Learn From OECD Labour Market Programmes and Policies?", OECD Development Center Technical Paper No:93,1994

⁷³ Peter Flora; Arnold, J. Heidenheimer, **The Development of Welfare States in Europe and America**, Transaction Publishers, London,1990

⁷⁴ TİSK, İşsizlik sigortası, **Aktif İstihdam Politikaları ve Özel İstihdam Büroları**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayın No:196,2000

⁷⁵ Yalçın Vargın, **İstihdam ve İşgücü Piyasası politikaları**, Ankara Siyasal Kitabevi,2004

göre Sigorta ödemelerinde 12 \$'lık bir artışın işsizlik süresini bir hafta uzattığı, yine aynı konuda yapılan çalışmada işsizlik sigortası ödemelerinin işsizlik süresini 1/3-2/3 arasında artırdığını hesaplamışlardır. Summers ve Clark ise, İşsizlik sigortası ödemesinin % 10 oranında düşürülmesinin işsizliği 0, 08 azalttığı, tamamen kaldırılması durumunda ise, 0, 65 azalacağını hesaplamışlardır. Şüphesiz bu çalışmaların tüm ülkeler için geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Fakat ortada olan gerçek işsizlik sigortasının sağlıklı işleyebilmesi için, işsiz kalan kişilere ödeme yapmanın yanısıra, onların tekrar işgücü piyasasına dönmelerini sağlayacak eğitim ve iş olanaklarının bulunmasının gerektiğidir.⁷⁶

- İşsizlik Yardımı: Ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde uygulamaya konulan bir gelir desteği sağlama politikasıdır. İşsizlik sigortasından yararlanamama ya da eve giren ücretin yeterli olmaması durumunda aradaki farkın bireylere ödenmesi üzerine kurulmuştur. Ödemeler genellikle işgücü piyasası yönetimi dışında merkezi hükümetin farklı bir organı tarafından yürütülmektedir.

- Kıdem Tazminatı: Gelir desteği sağlamaktan çok, işgücüne iş güvencesi sağlamaya yönelik bir politikadır. Yasal düzenlemelerle işverenin işçiyi işten çıkarması karşılığında, çalıştığı süreyle orantılı olarak belirli bir tazminat ödemesini içerir. Kıdem tazminatı gelir desteği sunması nedeniyle genel olarak İşsizlik sigortasının uygulanmadığı ülkelerde uygulanmaktadır.

- Erken Emeklilik: Gelir desteği sunan bir politika türü olmaktan çok ekonomide yapısal değişikliklere uyum sağlamaya yönelik bir politika türüdür. Üretim veya işletme yapılarında meydana gelen değişimlerde yeniden eğitimi ve iş bulması güç olan çalışanların erken emekliye sevk edilerek işsiz kalmalarını önlemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca işsizliği yüksek olduğu ülkelerde kısa vadeli bir çözüm olarak emekli olanların yerine yeni işgücü alınması yoluyla işsizliği azaltmayı ya da kamudaki istihdamı azaltmayı amaçlayan uygulamalar da bulunmaktadır (Türkiye'de 1980'li yıllarda bu yönde bir uygulamaya gidilmiştir.) Bu uygulamanın maliyeti oldukça yüksektir. Uygulama için güçlü bir sigorta yapısı gerekmektedir.

⁷⁶ Lawrence H. Summers, Kim B. CLARK, " **Unemployment Insurance and Labour Market Transition**", Ed. Lawrence H. Summers, Understanding Unemployment. The MIT Press, Cambridge MA..1990

2.6.5. İşgücü Piyasası Yönetimini Etkileyen Unsurlar

Kurumları toplumsal ihtiyaçlar yaratır ve yaşatır. Örgütlerin kendilerine verilen görevleri yerine getirirken içinde bulunduğu toplumdan ve çevreden etkilenmemesi mümkün değildir. Örgütün çalışmalarındaki başarısına göre içinde bulunduğu toplumdan olumlu veya olumsuz birçok tepki almaktadır. Olumlu çalışmalar örgütün motivasyonunu artırırken, olumsuz ya da toplumca beğenilmeyen çalışmalar olumsuz tepkiler almaktadır.

İşgücü piyasasının yönetimi günümüzde büyük oranda kamu istihdam kurumlarınca (KİK) yürütülmektedir. KİK'ler veya eşdeğerdeki diğer kuruluşlar faaliyetlerini yerine getirirken içinde buldukları toplumun çeşitli kesimlerinden yasal olarak veya diğer şekillerde etkilenmekte ve aynı zamanda değişik kurum ve çevreleri de etkilemektedir. Bu başlık altında işgücü piyasası yönetimini üstlenen KİK'leri etkileyen etmenler ve etkilenme nedenleri verilmiştir.⁷⁷

2.6.5.1. Siyasal İktidar

İşgücü piyasalarının yapısı, işleyişi ve ihtiyaçları ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. Bunlar, ülkelerin birbirlerinden farklı gelişmişlik düzeyine sahip olması, toplumsal yapı farklılıkları ve en önemlisi siyasal kültür konusundaki farklılıklardır. Demokratik rejimlerde siyasal iktidar toplumsal sorunlardan önemli ölçüde etkilenirken, demokratik olmayan rejimlerde etkilenmekten çok toplumu etkilediğinden, aynı nitelikteki sosyal sorunlara farklı yaklaşımlar görülebilmektedir.

İşgücü piyasası yönetimini üstlenen kamu kurum veya kuruluşlarını en fazla etkileyen grupların başında siyasal iktidar gelmektedir. İGPY'ni üstlenen kurumlar, bir siyasi kişiye karşı sorumlu kurumlardır. Bu siyasi kişilik, Çalışma Bakanı, İstihdam Bakanı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı gibi değişik isimlerde olmakla birlikte, bakanlığın en üst yöneticisi konumundadır. Bunun dışında parlamentoda yer alan seçilmişler ve bunların yardımcıları da bu kurumları etkileyebilmektedirler. İşgücü piyasasının

⁷⁷ TİSK, **Çalışma Hayatında Esneklik**, Ankara, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No:190,1999

işleyişi ve yönetimi seçilmişlerin ve yardımcılarının doğrudan ilgi alanlarına girmese de, konu seçmenlerinin gündeminde önemli bir yer edinmeye başlayınca bu kişiler de konuya özel bir ilgi duyabilmektedir. Seçilmişlerin yönetimi etkileme sürecinin en açık örneğini Türkiye'deki iş arayan seçmenlerin siyasilerden yardım istemeleri ve yine iş isteklerine ilişkin dilekçelerini TBMM'ye göndermeleri gösterilebilir. Siyasal iktidarı elinde bulunduran siyasal partiler, bu iktidarı ellerinde tutabilmek için seçmenleri ve toplumun değişik kesimlerini oluşturan baskı gruplarının isteklerine kayıtsız kalamazlar. Bu nedenle piyasanın işleyişi ve ortaya çıkan sorunların giderilmesi konusunda siyasal iktidarlar İGPY'ne olumlu ve olumsuz şekilde etki yapabilmektedirler.⁷⁸

Siyasal iktidarın bu kurumları etkileme nedenleri, şüphesiz seçmenlerin bu konuya ağırlık vermesiyle sınırlı değildir. Siyasal iktidar, işgücü piyasasına yönelik olarak kendi belirlediği programların uygulanmasını isteyerek de yönetimi etkilemektedir. Sonuçta siyasal iktidarın bir bakanına bağlı olarak çalışan kurum, böylesi bir programa karşı direnme konusunda fazla güçlü değildir. Çünkü bu kurumların çalışmalarının denetlenmesi, görevlerinin yapılması için gereken parasal ve insan kaynak temini, çalışmalarına dayanak oluşturan yasal düzenlemeler siyasal iktidarın yetkisi içindedir.⁷⁹

Siyasal iktidarın bir ülkedeki en önemli karar alma yetkisine sahip olduğu düşünülecek olursa piyasayı ne kadar önemli ölçüde etkileyeceği de ortaya çıkmaktadır. Çalışma hayatını düzenleyen yasaların hazırlanması, uygulanması ve denetlenmesinden, piyasada devletin rolünün ne kadar olacağına karar verme yetkisine kadar siyasal iktidarın elindedir. Siyasal iktidar benimsediği siyasal yaklaşım doğrultusunda piyasaya üç şekilde müdahale etmekte ve bu müdahaleler İGPY'ni doğrudan etkilemektedir.

- Kamu harcamaları,
- Doğrudan kamu ekonomik girişimciliği,

⁷⁸ İİBK, **Bazı Avrupa Ülkelerinde İstihdam Kurumları**, İŞKUR Genel Müdürlüğü Ankara, 1991.

⁷⁹ İİBK, **Bazı Avrupa Ülkelerinde İstihdam Kurumları**, İŞKUR Genel Müdürlüğü Ankara, 1991.

- Yasal düzenlemeler (Türk-İş,) dir.⁸⁰

Ülkelerin sahip olduğu siyasal yapı, bu üç müdahale türünün ağırlığını belirlemektedir. Müdahalelerin düzeyi ise, işgücü piyasasını hem arz hem de talep yönünden etkileme gücüne sahiptir.

Sosyalist ekonomilerde devlet işgücü piyasasını etkileyen tek güçtür. Tek güç olması nedeniyle uyulacak yasaları koyan, denetleyen, işgücü talebinde bulunan tek işveren ve ekonomideki harcamaları tek başına yürütendir. Bu nedenle işgücü piyasası hem arz hem de talep açısından doğrudan doğruya devlete bağlıdır. Bu siyasal yapının en önemli özelliği işsizliğin bulunmaması veya varsa da bunun toplumsal sorun düzeyine gelmemesidir. Devlet işgücü piyasasına çalışmak üzere çıkan her bireye, bir iş bulma görevini üstlenmiştir. İşgücünün niteliği, ülkenin ihtiyaç duyduğu niteliğe sahip işgücü, merkezi bir örgüt tarafından belirlenmekte ve bu doğrultuda uygulamaya geçirilmektedir.⁸¹

Sosyalist Rejimlerde 1990'lı yıllarda yaşanan çöküş bu ülke ekonomilerinde büyük olumsuzluklar yaşanmasına neden olmuştur. Bu olumsuzlukların en büyüğü de işgücü piyasalarında yaşananlardır.

Çok partili siyasi sisteme geçen ülkeler, çok partili sisteme geçtikten sonra bu ülkelerde yaşanan rejim değişikliği sonucu kamuya ait işyerlerinin kapanması, özelleştirme yönündeki baskılar sonucu daha önce çalışan milyonlarca kişi işsizler ordusuna katılmıştır. Daha önce işsizliğin olmadığı ya da çok önemsiz olduğu bilinen bu rejimlerin, rejim değişikliği sonucu önemli sosyal sorunlar yaşadığı ve siyasal iktidarın aldığı kararların piyasayı ne kadar çok etkilediğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Batılı demokrasilerde ya da kapitalist rejimlerde ise, işgücü piyasasına siyasal iktidarın etkisi farklı bir gelişim izlemiştir. Başlangıçta piyasaya devletin müdahalesinin gereksiz olduğu anlayışını savunan liberal ekonomi politikaları, özellikle 1920'lerin sonunda başlayan ağır ekonomik bunalım piyasasının kendiliğinden dengeye geleceği iddiasını çürütmüştür. Bu dönemde ekonominin içinde bulunduğu durum yanında Çarlık Rusya'sının

⁸⁰ Törüner, Lordoğlu, s.166.

⁸¹ Cahit Talas, **Toplumsal Ekonomi Çalışma Ekonomisi**, Ankara , İmge Kitabevi, 1997.

yerini alan Sovyetler Birliğinin izlediği siyasal rejimin, kendi ülkelerine sıçramasından korkan batılı ülkelerde piyasaya devlet müdahalesinin kaçınılmaz olduğu anlaşılmıştır. Bu konuda ilk uygulama ABD Başkanı Roosevelt'in 1930'ların başında ülkesinde yaşanan ekonomik krizi aşmak için devlet müdahalesini öngören New Deal politikasıdır.⁸²

Kapitalist rejimlerde ise, işgücü piyasasını etkileme gücü değişik unsurlar arasında farklı düzeylerde paylaşılmış olsa da, yine de ağırlıklı olarak hakim güç devlettir. Bu rejimlerde devletin en önemli etkisi yasal düzenlemeler yoluyla piyasanın gidişine yön vermesidir. İşgücü arzı ve talebi arasındaki dengesizliklerde devlet ekonomik ve sosyal tedbirler (vergi indirimi, işgücününün mesleki ve bölgesel hareketliliğini sağlama, eğitim politikaları, yatırım teşvikleri, işsizlik sigortası vb.) gibi araçları kullanarak dengeyi sağlamaya çalışmaktadır. Çünkü piyasadaki en büyük alıcı güç devlettir. Her ne kadar bu rejimlerde devletin ekonomideki ağırlılığının düşük olduğu düşünülse de bu ülkelerdeki kamu harcamalarının Milli Gelire oranı % 39, 5 ile % 50, 1 arasında değişmektedir.⁸³

2.6.5.2. İGPY'ni Etkileyen Yasal Düzenlemeler

Çalışma hayatını düzenleyen yasaların gelişimi toplumsal, ekonomik, siyasal ve uluslar arası gelişmelerden önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu nedenle de, bireysel ve toplu iş ilişkilerini düzenleyen yasal düzenlemelerde bu gelişmelerin etkisini görmek mümkündür.

Yasama organınca yapılan ve yürürlüğe konulan yasal düzenlemeler, piyasa tarafları arasındaki ilişkileri düzenleme yanında, bir diğer önemli konuya da açıklık getirmektedir. Devlet bu yasal düzenlemeler ile piyasa tarafları arasında nasıl bir rol üstlenecektir? Gerçekten de yasal düzenlemelerin içeriği piyasayı önemli ölçüde etkilemektedir. Yasal düzenlemeler, devletin piyasaya bakış açısına göre birbirinden farklı üç temel gruba ayrılmaktadır:

Korumacı Yasal Düzenlemeler: Devlet, çalışma hayatındaki ilişkilere yönelik yasal düzenlemelerde zayıf taraf olan işçi kesimini korumaya yönelik

⁸² Törüner, Lordoğlu, s.180

⁸³ Talas, s.145

düzenlemelerle, bu kesimin korunması görevini üstlenmektedir. Bu durumda: çalışma saatlerinden, çalışma koşullarına, iş akitlerine, işsizlik yardımları, meslek eğitimi vb. birçok konuda piyasaya müdahale etmekte ve uyulması zorunlu kuralları belirlemektedir. Korumacı düzenlemeler, daha çok ekonomik olarak çalışan kesimin örgütsüz olduğu veya örgütlenmenin zayıf olduğu ülkelerde görülmektedir. Bu türden düzenlemelerin yürürlükte olduğu ülkelerde, işgücü piyasasının denetimi, istihdam hizmetleri ve işsizlik yardımları, kamunun denetimindedir ve bu görevleri yürütecek özel örgütlenmeler piyasanın işleyişinde büyük ölçüde söz sahibidirler.⁸⁴

Bu tür düzenlemelerde piyasaya ilişkin bütün hizmetler, (iş ve işçi bulma, mesleki eğitim, işgücünün mesleki ve coğrafi hareketliliği, işsizlik sigortası, işgücü piyasası uyum programları) kamu kurumu olan KİK'ler tarafından yerine getirilmektedir.

Müdahaleci Yasal Düzenlemeler: Bu yöntemde devlet, yasal düzenlemeler konusunda daha esnek bir tutum içerisindedir. Piyasanın taraflarının önemli ölçüde örgütlendiği ve karşılıklı güç dengesinin sağlandığı ortamda, bu tür yasal düzenlemelerle piyasaya gerektiği kadar müdahale edilmesi benimsenmektedir. İGPY bu tür düzenlemelerde piyasanın işleyişinde taraflara yardımcı bir rol üstlenmekte ve yönetim yapısında işçi ve işveren kesimlerinin katılımıyla oluşturulmuş kurullar aracılığı ile piyasanın yönetimini üstlenmektedir. Tarafların katılımının sağlandığı ve uzlaştıkları ölçüde piyasanın işleyişine ilişkin olası sorunların çözümü daha kolay olmaktadır.

AB üyesi Federal Almanya İstihdam Kurumu, işgücü piyasası hizmetlerinin yönetimini 93.000 personel, ve GSMH'nin % 4'ü kadar bir bütçeyle yürütürken, Fransa'da İstihdam Kurumu (ANPE), İşsizlik Sigortası Kurumu (UNEDİC) ve İşgücü Eğitimi Kurumu (AFPA) toplam 39.000 kişi ve GSMH'dan % 3'lük bir pay almaktadır. Türkiye'de işgücü piyasası yönetimi görevini üstlenen en önemli kuruluş olan Türkiye İş Kurumunun 2002 yılı için genel bütçe içerisindeki payı onbinde 3'tür. Personel sayısı ise, sadece 1826 kişidir.⁸⁵

⁸⁴ Sayın, s.156

⁸⁵ İŞKUR, **İşkur'da Yeniden Yapılanma**, Ankara, 2002

İşsizlik ve istihdam sorunlarının karmaşıklığı ve maliyetinin yüksekliği elde edilecek olumlu sonuçlar nedeniyle, maddi boyutunun düşünülmeden, piyasa yönetiminin ekonomik anlamda desteklenmesini zorunlu kılmaktadır. Ekonomik anlamda yetersiz kaynak ayrılması, piyasanın yönetiminde ciddi anlamda başarısızlıklara yol açacaktır. Bu nedenle piyasa yönetimini üstlenen kuruluşların en önemli başarı ve başarısızlıkları bütçe kısıtlarından kaynaklanmaktadır. Bütçe kısıtları ise, ekonominin genel yapısı ile yakından ilgilidir.

2.6.5.3. İGPY'ni Etkileyen Nüfus Faktörü

Nüfus yapısı günümüzde bir ülkenin sahip olduğu en önemli sermayelerin başında gelmektedir. Bu kadar önemli bir sermaye bazen işgücü piyasasının seçeceği yatırım şeklini belirlemede temel unsur olarak diğer ülkeler karşısında üstünlük sağlarken, bazen de çözümü güç sorunların temelini oluşturmaktadır.

Nüfus kavramı, işgücü piyasasını işgücü arzı ve işgücü talebi olmak üzere iki yönden ilgilendirmektedir. Nüfus "belli bir bölgede belirli bir anda yaşayan bireylerin oluşturduğu kütle" olarak tanımlanmaktadır. İşgücü piyasasının hedef kitlesini nüfusun tamamından çok 15-64 yaş grubu arasında bulunan nüfus ilgilendirmektedir. İşgücünün arz yönünü oluşturan nüfus üretimin vazgeçilmez bir unsurudur. Ekonominin itici gücü olan nüfus işsizlik, mesleki eğitim, işgücünün bölgesel ve mesleki hareketliliği, işsizlik sigortası gibi konularla, işgücü piyasası yönetiminin ilgi alanını oluşturmaktadır. İşgücünün nitelik ve miktar olarak ülke ekonomisi ihtiyaçlarına cevap verecek durumda olması işgücü piyasasının etkinliğini artırırken, tam tersi bir durumda işgücü piyasası, bu işgücünün eksikliği durumunda, işgücünü dış kaynaklardan (Avrupa ülkelerinin 1960'lı yıllarda gelişmekte olan ülkelere işgücü talebende bulunması gibi) sağlamak zorunda kalmaktadır.⁸⁶

Nitelik yönünden ise, niteliğini kaybetmiş veya geçerli bir mesleği olmayan işgücüne ise, mesleki eğitim vererek istihdamını sağlamak da yine,

⁸⁶ Sunday Üner, **Nüfus Bilim Sözlüğü**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1972

işgücü piyasası yönetiminin görevleri arasındadır. Bu nedenle özellikle çalışabilir nüfus, işgücü piyasasının arz yönünden önemli bir uğraşı alanıdır.

İşgücünün talep yönü, yani mevcut işgücüne ihtiyaç duyulması ise, ekonomik açıdan ülke ihtiyaçlarına uygun nitelik ve miktarda işgücünün uygun zaman ve yerde uygun niteliklere sahip yeterli sayıda işgücünün işverenlere sağlanması açısından önemlidir. KİK'ler bu görevi, (istihdam hizmetlerini) tek başına veya bu alanda faaliyet gösteren özel istihdam kurumları ile birlikte yerine getirmeye çalışmaktadır.

İşgücünün arz ve talep yönünden dengeye getirilmesi ya da dengesizliği en aza indirmek, KİK'lerin ve ülke ekonomisinin en önemli sorunudur. Hızlı nüfus artışı ve işgücünün niteliksiz oluşu, ekonomik açıdan olumsuz sonuçlara yol açtığı gibi, işgücü piyasası yönetiminin de işini zorlaştıran ve etkinliğini azaltan bir durumdur. Bu nedenle, nüfus faktörüne yönelik planlamalar ve nüfusun ekonomik özellikleri (eğitim, meslek) konusunda yapılacak çalışmalarda, işgücü piyasası yönetimini üstlenen kamu veya özel kuruluşların görüş ve önerilerine önem verilmesini gerekmektedir. Nüfustan kaynaklanan sorunların çözümüne yönelik politikalar kısa vadeli çözüm yaratan özellikte politikalar değildir. Bu tür politikaların etkisini göstermesi uzun yılları gerektirmektedir. Uygulanan politikalar ekonominin üretim yapısını ve işgücü ihtiyacını belirlemede en önemli etkidir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, hızlı nüfus artışı, beraberinde getirdiği işgücü arzı fazlası ve her geçen gün artın işsizler ordusu yaratırken, gelişmiş batılı ülkelerde düşük nüfus artışı ve yaşlı nüfus tam tersi bir etki yaparak, işgücü talebinin karşılanamamasına neden olabilmektedir. Kamu yönetiminin nüfus yapısını değiştirmeye yönelik faaliyetleri piyasayı yakından etkilemektedir. Nüfus artışını önlemeye yönelik politikalar, yapılacak yatırım yönünü ve yatırım teknolojisinin seçiminde önemli rol oynamaktadır. Düşük nüfus artışı, teknoloji yoğun yatırımlara yönelmeyi sağlarken, işgücü fazlası emek-yoğun teknolojik yatırımları daha cazip hale getirebilmektedir.

2.6.5.4. Teknolojik ve Bilimsel Gelişmeler

1980'li yıllardan sonra özellikle iletişim teknolojisinde meydana gelen önemli ve hızlı gelişmeler, istihdam ve işgücü piyasası üzerinde ciddi değişimlere neden olmuştur. Teknolojik gelişmeler, işgücü piyasası dolayısıyla da istihdam üzerinde etkisini işsizlik olarak göstermektedir. Yeni teknolojiler mevcut işgücünün niteliği ile yeni teknolojinin gerektirdiği nitelikler arasında uyumsuzluğa yol açmaktadır. Ekonomilerin ihtiyaç duyulan işgücünü hemen karşılayamaması, nitelikli işgücü eksikliği nedeniyle işsizliği artırmaktadır. Yeni teknolojilerin işsizlik üzerindeki en önemli etkisi, niteliksiz veya yarı nitelikli işgücüne yönelik talepte meydana getirdiği düşüştür.⁸⁷

Bu değişim sonucunda hemen hemen her ekonomi yapısal bir işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Fakat işsizlik baskı sı nedeniyle teknolojik gelişmeleri zamanında benimsemeyen veya gerçekleştirmeyen ülkeler, uluslar arası rekabetin arttığı bir dönemde bir süre sonra daha fazla işsizlik baskısıyla karşı karşıya kalmaktadırlar.⁸⁸

Teknolojik ve bilimsel gelişmeler işgücü piyasası yönetimini ve çalışma ilişkilerini şu açılardan etkilemektedir.

1. İşgücünün yapısında önemli bir değişime neden olmuştur. İşgücünde aranan özellikler her alan için farklı nitelikler taşımaktadır. Aynı zamanda erkek egemen bir istihdam yapısı, kadınların daha fazla katıldığı ve sosyal güvenlik harcamalarının düşüklüğü nedeniyle yabancı ve göçmen işçilerin ağırlıkta olmaya başladığı bir piyasa yapısı ortaya çıkmaktadır. Bu değişimin en büyük sakıncası ise, kadınların ve düşük vasıflı işçilerin istenen niteliklere kavuşturulması için şirketlerce uzun bir süre eğitilmelerinin gerekmesidir.

2. Değişen teknolojilerin işgücünde gerektirdiği nitelik ve bilgi düzeyi bu özelliklere sahip elemanların bulunması, yetiştirilmesi ve şirketler tarafından elde tutulması gibi bir dizi soruna da neden olmaktadır. Şirketler

⁸⁷ Peter Hart, **Types of Structural Unemployment in The United Kingdom**, International Labour Review, Vol.129, No:2, 1990

⁸⁸ Faruk Sapanca, " **Yeni Bin Yıla Girerken Türkiye'de İşgücü Piyasası**", Kamu-İş Dergisi, Cilt:6, 2001

bu nitelikteki işçileri bulmak ya da var olan niteliksiz işgücünü eğitmek için büyük harcamalar yapmak zorunda kalmaktadır. Niteliksiz işgücünü eğitmek için bu yönde istekli olmak yetmediğinden, bu eğitimi verecek kurumlarla veya bu niteliğe sahip kişilerle çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum ise, üretim maliyetlerinde ciddi artışlara yol açarken, rekabet koşullarını olumsuz etkilemektedir.

3. İşgücünde aranan niteliklerin artması sonucu, bu niteliklere sahip bireyleri elde tutma veya bu kişileri değişik çalışma ilişkilerine razı etme, çalıştırabilme gibi bir dizi sorun yine işletmelerin insan kaynakları yöneticilerinin karşılaştıkları sorunlardır.

4. Gelişen teknolojiler işletmelerin tek merkezli yerler olmaktan çıkmasına neden olmaktadır. Bilgisayar teknolojisi ve bilgisayar ağları birbirinden çok uzak yerler arasında iletişimi kolaylaştırmakta ve işletmelerin faaliyetlerini tek merkezli olmaktan çıkarmaktadır. Çalışanlar, işyerini evlerine de taşıyabilmektedir.

5. Şirketler çalışanlarına iş yerinde daha fazla yetki ve müdahale yetkisi vermek durumunda kalmaktadırlar. Yani emir-kumanda zinciri yerini, katılımcı bir işletme şekline bırakmaktadır.

Bu gelişmeler işgücü piyasasını yönetmekten sorumlu kamu kurum ve kuruluşlarını da etkilemektedir. İstihdam kurumları işletmelerin ihtiyaç duydukları niteliğe sahip elemanları uygun zaman ve yerde bulmak sorunuyla karşı karşı yadır. Yeterli teknolojik donanıma sahip istihdam kurumları teknolojinin yardımıyla aranan niteliklere sahip işgücünün nerede bulunduğunu belirleyerek bu bireyleri istenilen bölgeye ve işletmeye yönlendirme şansına sahiptirler. Fakat kamu istihdam kurumlarının günümüzde daha çok vasıfsız işgücüne eğildiği düşünülürse, bu gelişmelerin bu kurumları önemli ölçüde sıkıntıya soktuğu görülecektir.

İşgücü piyasasındaki arz ve talep dengesinin sağlanması ne kadar güçse, dengenin korunarak sürdürülmesi de o kadar güçtür. Günümüzde ülkeler arası iletişimin hızı ve kolaylığı göz önüne alınırsa, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen teknolojik ve bilimsel bir gelişme piyasadaki dengelerin bozulmasına neden olabilmektedir. Teknolojik ve

bilimsel gelişmeler işgücü piyasası yönetiminin yasal ve ekonomik tedbirlerinde değişikliklere yol açabildiği gibi politikalarını da önemli ölçüde değiştirebilmektedir. Dünya da rekabetin arttığı bir dönemde ülkelerin bu rekabete duyarsız kalması mümkün değildir. Rekabetin temelinde ise, teknoloji ve yetişmiş insan gücü yatmaktadır.

2.6.6. İşgücü Piyasası Yönetiminin Etkilediği Unsurlar

İşgücü piyasası yönetiminin hedef kitlesini oluşturan kesimleri oluşturan işsizler ve işverenler etkilediği İşgücü piyasalarının etkilendiği unsurlar kadar etkilediği unsurlarda önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Bu etkileme piyasayı yöneten KİH'lerin veya diğer kuruluşların almış olduğu kararlar ve gelişmelerden oluşmaktadır.

2.6.6.1. İşsizler

İşgücü piyasası yönetiminden sorumlu kurumların hedef kitlelerinden birini oluşturan işsizler, kurumların faaliyetlerinden ve almış olduğu kararlardan en fazla etkilenen kesimdir. İşsizlerin, işsizlik süreleri büyük ölçüde ekonomik gelişmeye bağlı olmakla birlikte, KİK'larının uygulamada öncelik verdiği programlar da, bu süreler üzerinde önemli ölçüde etkilidir. Uygulanmasına verilen politikalarla birlikte kurumların sahip olduğu insan gücü ve donanım kaynakları da yine bu kesimi etkileyen unsurları oluşturmaktadır.

İGPY'nin işsizler üzerindeki en belirgin etkisi uygulamaya koyduğu ya da desteklediği yeniden eğitim, mesleki ve coğrafi hareketlilik, istihdam hizmetlerinin uygun ortamlarda gerçekleştirilmesinin sağlanmasıyla gerçekleşmektedir. Piyasaya hakim bir KİK işgücü arz ve talebini meslek, yer ve zaman açısından uygun şekilde gerçekleştirebildiği gibi, iş arayanların piyasa hakkında daha geniş bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır.

İşsizlerin, bütüncül bir işgücü piyasasında işsiz kalma süreleri ekonominin yapısıyla beraber yönetim yapısıyla da yakından ilgilidir. Pasif istihdam politikalarının yürütücüsü olan kamu istihdam kurumlarının (KİK) işsizlik sigortası uygulamalarının şartları ve süreleri konusunda almış olduğu

kararlar, işsizlerin işsiz kalıp kalmama konusundaki kararlarını önemli ölçüde etkilemektedir. İşsizlik ödeneği miktarının yüksekliği, bireylerin iş aramak yerine, işsizlik sigortası gelirinden yararlanarak çalışmamayı tercih etmesine neden olabilmektedir.⁸⁹

Günümüzde KİK'lerin en büyük uğraşı alanını işsizler oluşturmaktadır. Bu nedenle modern istihdam kurumları bu kesime yönelik faaliyetlerini çeşitlendirmek ve bunları işsizlere daha etkin olarak sunmak uğraşısı içindedirler.

Modern istihdam kurumlarının işsiz kesimi etkileyen faaliyetleri çok çeşitli olmakla birlikte, temelde şu başlıklar altında toplanabilir:

- İstihdam kurumlarının işverenlerden almış oldukları boş işleri en etkin araçlarla işsiz ve iş aramak üzere başvuranlara iletmek,

- Toplamış olduğu işgücü piyasası bilgi sistemi ile işsizlere nerede, hangi niteliklerde, hangi iş kolunda ve hangi ücretle iş gücü ihtiyacı olduğunu bildirerek, onların piyasa hakkında bilgi edinmelerini sağlamak,

- İşgücü başvurularını işsizlerin istihdamını sağlayacak şekilde en uygun yerde ve gerçekçi olarak yapmalarını sağlayarak, bu kişilerin doğru eşleştirilmesini sağlamak,

- İşsizlerin sahip oldukları meslekte istihdamlarının mümkün olmaması veya mesleklerindeki bilgi düzeyindeki yetersizlikler bu kişilerin istihdamını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durumdaki işsizlere istihdam olanağı sunan bir meslek dalında eğitim olanağı sunmakta veya mesleki niteliklerini geliştirmelerini sağlayacak eğitim vermek ve bu yolla istihdam edilmelerini kolaylaştırmak,

- Niteliğine uygun iş olmakla birlikte, ekonomik nedenlerle bulunduğu yerin dışında çalışmak istemeyen işsizlere, coğrafi yer değişikliği konusunda yardımcı olmak,

- Bireyin iş arama yöntemlerinden haberdar olmaması da bir işsizlik nedenidir. Bu durumdaki bireylere iş arama ve müracaat yöntemleri

⁸⁹ Necdet Kenar, **İşsizlik Sigortası Uluslararası Semineri**, TİSK Yayın No:198, Ankara, 2001

konusunda eğitim vermek gibi konularla istihdam kurumları işsiz bireyleri etkilemektedir.

2.6.6.2. Çalışanlar

İşgücü piyasasının temel aktörleri, işçi ve işverenlerdir. İşçi ve işveren kesimi arasındaki ilişkilerin toplumsal barışı bozmadan sürdürülebilir olmasının temel koşulu, iki taraf arasındaki dengenin sağlanmasıdır. İş ilişkilerini düzenleme görevi istisnalar olmakla birlikte (İsveçte işçi-işveren ilişkilerinde devletin müdahalesi en alt düzeydedir ve çalışma şartlarını işçi-işveren sendikaları birlikte kararlaştırmaktadırlar), en üst tüzel kişilik olan devlet yerine getirmektedir. Devletin çıkardığı yasaları, kamu kurum ve kuruluşları uygulamakta ve denetlemektedir. Çalışma ilişkilerinde, işçi kesimi genellikle zayıf tarafı oluşturmaktadır. Özellikle, toplu sözleşme hükümlerinin ve örgütlenmenin bulunmadığı kesimlerde istihdam koşullarının işverenlerin insafına kalması, bu işçilerin korunmasında daha bir önem kazanmaktadır.⁹⁰

Çalışma koşullarının yasalarla belirlenmesine rağmen, bu yasaların denetimi ve işçilerin yasalardaki haklarını kullanabilirlikleri, işgücü piyasasının denetimine bağlıdır. İşgücü piyasasında çalışma koşullarını denetlemekle görevli kurumlar ise, kamu istihdam kurumlarıdır. Kamu istihdam kurumları, bu alanda tekel özelliğini kaybetmesinden sonra da ÖİB'lerin denetimi ile iş arayan kişilerin istismarını önlemek amacıyla, bu büroların kuruluşundan faaliyetlerine kadar denetleme yetkisine korumayı sürdürmektedirler. İşsiz bireylerin iş bulma ümidiyle istismar edilmemeleri, çalışma koşullarının insan onuruna uygun olarak gerçekleşmesi ancak, işyerlerinin düzenli ve etkin olarak denetlenmesiyle mümkündür.

Çalışanların durumlarını etkileyen önemli uygulamalardan biri de, çalışanların iş güvencelerinin sağlanması konusudur. Çalışanların işlerine devam etmeleri, işverenlerin insafına terk edilmeksizin yasalarla korunması konusunda alınacak önlemler ve bu önlemlerin izlenmesi, zayıf olan çalışan kesimin korunmasını sağlamaktadır.

⁹⁰ Kenar, **İşsizlik Sigortası Uluslararası Semineri**

İşgücü piyasasının yönetimi ve düzenlenmesinden sorumlu kamu ve özel kurumların çalışanlar üzerindeki etkisi, kısaca çalışma koşullarının düzenlenmesi, yasaların uygulanması gibi konularla gerçekleşmektedir.

Çalışan kesimin işgücü piyasası yönetiminden etkilenme nedenleri çeşitli nedenlere dayanmakla birlikte, belli başlı etkilenme nedenleri şu yönlerde olmaktadır.

1. Ücret politikası ve çalışma saatleri üzerindeki düzenlemeler, Yasal düzenlemeler üzerindeki değişiklikler (emeklilik yaşı, işsizlik sigortası uygulamaları gibi),

2. Ekonomik yapıdaki değişim kararları (özelleştirme gibi).

Bu etkenler çalışan kesimin geleceğe yönelik beklentilerini ve düşüncelerini önemli ölçüde etkilemektedir. Ücretler üzerindeki kesintilerin azaltılması veya artırılması gibi düzenlemeler kişilerin çalışma isteklerini olumlu veya olumsuz yönde değiştirebilmektedir. Aynı şekilde emeklilik yaşının yükseltilmesi veya düşürülmesi de aynı şekilde etkili olabilmektedir.⁹¹

2.6.6.3. İşverenler

İstihdam kurumlarının ilgi alanlarından bir diğerini işverenler oluşturmaktadır. İstihdam kurumları işverenlerin işgücü talepleriyle olduğu kadar işgücü azaltmalarıyla da yakından ilgilenmektedirler.

İşgücü taleplerinin karşılanması yönündeki işveren istekleri, istihdam kurumlarının işverenlerle ilişkilerine ve işgücü taleplerinin zamanında ve uygun şekilde karşılanmasına bağlıdır. İstihdam kurumları işverenler için işsizlere yaptığı yardımlar gibi değişik konularda yardımlarda bulunmaktadır. Bunların en önemlisi, işverenlerin istihdam yaratma konusundaki girişimlerine mesleki ve proje desteği sağlama, karşılanmasında sıkıntı çekilen meslekler konusunda işveren adına mesleki eğitim sağlama, işgücünün niteliğini belirleyerek işveren adına seçim yapma, istihdam desteği sağlama gibi önemli hizmetleri sağlaması, işveren kesimi ile istihdam kurumları arasındaki etkileşim nedenlerinden bazılarıdır.

⁹¹ Kenar, **İşsizlik Sigortası Uluslararası Semineri**

İstihdam kurumlarının, işveren kesimini sadece onların yararına olan hizmetlerle etkilediği söylenemez. İstihdam kurullarının belirlenmesi, işgücü azaltımına sınırlama getirilmesi yönündeki yasal düzenlemeler işverenleri etkileyen diğer nedenleri oluşturmaktadır.⁹²

İşgücü piyasasını yakından izleyen istihdam kurumları piyasayı etkileyecek aktif ve pasif istihdam politikalarının oluşturulmasında karar alıcılara tavsiyelerde bulunabileceği gibi, bizzat bu kararları da alabilmektedir. Her iki durumdan da en fazla etkilenen işverenler olmaktadır. Pasif istihdam politikalarının finansmanı önemli ölçüde işverenlere parasal yükümlülükler getirmektedir. Bunun dışında, yasal düzenlemeler sonucunda işverenlerin çalışma ilişkilerine yönelik düzenlemelerden de önemli ölçüde etkilendiği gözlenmektedir. Yasal düzenlemelerin katılığı işçi çalıştırma konusunda işverenleri isteksiz davranmaya itmektedir.

İşverenlerin istihdam kurumlarının kararlarından ve faaliyetlerinden etkilenme nedenlerinden önemlilerini şunlardır:

- Yatırımın verimli olarak çalışmasını sağlayacak nitelikli işgücünün sağlanmasındaki yer ve zaman açısından uygunluk,
- İşgücü istihdamını teşvik eden, sosyal ve mali yükümlülüklerdeki kararlar (vergi, sosyal kesintiler, fon kesintileri),
- İşyeri açmadaki bürokratik işlemlerin azaltılması,
- İşgücü yetiştirilmesinde eğitim desteği sağlamadaki kolaylıklar,
- Danışmanlık hizmetlerini sağlamadaki yeterlilik.

2.6.6.4. Kamu Yönetimi

Çağdaş istihdam kurumları, istihdam politikalarının geliştirilmesinden ve uygulanmasından sorumludurlar. Bu sorumlulukları, 1948 yılında kabul edilen 88 sayılı " İş ve İşçi Bulma Servisi Kurulması" sözleşmesinin 6. maddesinin "c, d ve e" fıkralarında; "gerekmesi halinde, diğer makamlara

⁹² Toker Dereli, s.133

işverenler ve işçi sendikalarıyla işbirliği yaparak, tüm ülke düzeyinde veya belli sanayi, meslek ve bölgesel iş piyasaları hakkında mevcut bütün bilgileri toplayıp, sistemli bir şekilde ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile işveren ve işçi kuruluşlarının ve kullanıcıların yararlanmasına hazır hale getirmek"

"İşsizlik sigortası ve yardımı çerçevesinde ve işsizlere yardımı amaçlayan diğer önlemlerin uygulanmasında işbirliği yapmak",

"gerekmesi halinde, uygun bir çalışma halinin sağlanmasına yönelik sosyal ve ekonomik planların hazırlanmasında kamu ve özel kuruluşlara yardım etmek." şeklinde açıkça ifade edilmektedir.

İşsizlik ve istihdam sorununun çözümü konusunda hazırlanacak planlarda en çok ihtiyaç duyulan unsur sağlıklı verilerdir. İstihdam kurumları bu verilerin toplanması, değerlendirilmesi ve kullanıma hazır hale getirilmesini sağlayarak, bu konuda çalışan kurumlara önemli katkılar sağlamaktadır.

Ayrıca, işsizlik yardımlarının yapılmasında geçim koşullarını inceleme, işsizlik sigorta ödemelerini ve oranlarını ayarlama gibi, ekonomik dengeleyici görevini de yerine getirerek, ekonomik ve sosyal sıkıntıların giderilmesi konusunda alınacak kararlarda etkili olmaktadır.

Güncel ve güvenilir işgücü piyasası bilgilerinin varlığı, gelişmenin ve etkin istihdam politikaları uygulamanın ön koşuludur. Yeni oluşan bir piyasa ekonomisi için, iş dünyasındaki değişiklikleri ve gelişmeleri izleyebilme açısından böyle bilgiler vazgeçilemez niteliktedir. Çağdaş bir istihdam kuruluşu, güncel işgücü piyasası bilgilerini toplayıp değerlendirebilmeli ve sonuçlarından yararlanmalıdır. Bunun sağlanması halinde ekonomik ve sosyal planlamayı yapan kamu ve özel kurumların öngöruları daha gerçekçi olacaktır.

2.5.5. Eğitim Kuruluşları

Üretim yapısındaki köklü değişimler işgücü piyasası ile eğitim kurumları arasındaki ilişkinin daha da güçlenmesine yol açmıştır. Günümüzde artık kol gücü yerine bilgiyi kullanma ve değişimlere ayak uydurabilen işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle istihdam ve eğitim

arasındaki ilişki kamu ve özel istihdam kurumlarının piyasanın ihtiyaçlarını ve hangi alanlarda işgücü açığı bulunduğunu belirleme temelinde şekillenmektedir.⁹³

İşgücü piyasasının ihtiyaçlarının belirlenmesi ve işgücü piyasası- eğitim kurumları ilişkisinin kurulması işgücünün verimli kullanılması için önkoşuldur. Bu nedeni, eğitim kuruluşlarının çıktılarının, işgücü piyasasının emek girdisini oluşturmasıdır. Burada önemli olan işgücünün okur-yazarlık düzeyi değil, piyasa ihtiyaçlarına uygunluğudur. Bu nedenle işgücünün eğitimini sağlayan örgün ve yaygın eğitim kuruluşlarının öncelikle kendi niteliklerini yükseltmeleri ve istihdam politikalarına uyumlu yapıya sahip olmaları gerekmektedir. İstihdam politikalarını belirleyen kurumların hazırladığı ve uygulamaya konulan politikaların aksine, çıktılar vermeye devam eden eğitim kuruluşlarının işsizlik gibi toplumsal bir sorunun çözümüne katkı sağlamak yerine, sorun yaratmaya yol açacağı açıktır.

Günümüzde işsizliğin eğitimli gençler arasında yüksek olma nedenlerinden biri de, işgücü piyasasının aradığı niteliklerin eğitim kurumlarınca bireylere sağlanamamasıdır. Bu sorunun aşılmasında işgücü piyasası yönetimi, piyasasının mevcut ve gelecekteki işgücü ihtiyacının belirlerken, bu işgücünün sahip olması gereken nitelikleri belirleyerek, işbirliği yaptığı eğitim kuruluşlarına aktarmasıyla gerçekleşebilmektedir.

Çağdaş istihdam kurumlarının eğitim kurumlarını etkileme nedenlerinden en önemlisi, meslek standartlarının ve meslek analizlerinin yapılmasını sağlayarak, eğitim kurumlarının meslek içeriklerine göre standartları sağlayacak bir eğitim vermelerini sağlamasıdır.⁹⁴

⁹³ DPT, "2002 Yılı Programı", **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**.www.dpt.gov.tr

⁹⁴ İŞKUR, **Türkiye İş Kurumu 2004 yılı Faaliyet Raporu**, 2004

3.ORTADOĞU ÜLKELERİNİN İNCELENMESİ

3.1.MISIR

3.1.2.Genel Ekonomik Yapı

Mısır Arap ülkeleri içinde Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Cezayir'in ardından dördüncü büyük ekonomidir. GSYİH'nin % 50'lik bölümünü kamu yönetimi, turizm ve Süveyş Kanalı gibi hizmetler sektörü gelirleri oluşturmaktadır. 2006-07 mali yılında tarım sektörü GSYİH'nin % 13,8'ini oluşturmuştur. GSYİH'nin yaklaşık % 19'unu oluşturan imalat sanayi petrol işleme dahil, Kahire ve Nil Deltasında yoğunlaşmıştır.⁹⁵

Diğer taraftan madencilik, özellikle petrol ve doğal gaz çıkarımı GSYİH'nin % 8,6'sını oluşturmaktadır. Kamusal ve özel tüketim, sabit sermaye yatırımları ve dış ticaretle karşılaştırıldığında GSYİH içindeki temel harcama kalemidir. Tekstil ve hazır giyim en önemli sektörlerdendir. Diğer gelişmiş sanayi dalları çelik, çimento, kimyasallar, ilaç sanayi ve hafif sanayi ürünleridir. Turizm, doğal gaz, Süveyş Kanalı gelirleri ve beraberinde Körfez Ülkeleri'ndeki yenilenme çalışmaları nedeniyle inşaat sektöründeki canlanma ekonominin lokomotifi durumuna gelmiştir.⁹⁶

Mısır ekonomisinde turizmin de önemli bir rolü vardır. 2007 yılında Mısır'a gelen turist sayısı % 13 artarak 9,8 milyon kişiye ulaşmıştır. Turizm gelirleri ise 7,2 milyar dolardan 8 milyar dolara yükselmiştir. Ülkenin milli gelirinin yaklaşık % 10'unun turizmden kaynaklandığı tahmin edilmektedir.⁹⁷

Ülke dışında yaklaşık 2,3 milyon Mısır'lı çalışmakta ve ülkeye her yıl ortalama 5 milyar dolar döviz girdisi sağlamaktadır.⁹⁸

Mısır'ın ekonomik büyümesi uzun yıllar boyunca nüfus artış hızının altında kalmıştır. 2004 yazında yönetime gelen hükümetle birlikte ekonomik kalkınma, dış ticarete liberalizasyon, yatırım teşvikleri ve para politikalarında ciddi değişiklikler olmuştur. Ülkenin döviz rezervi artmıştır. Özelleştirme çalışmalarına önem verilmektedir.

⁹⁵ www.ekopolitik.org/images/cust_files/080421185827.pdf

⁹⁶ www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Mısır_20.04.2010

⁹⁷ www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/DEE8E05D-B54A-453D.../Misir.pdf ,12.04.2010

⁹⁸ [www.musavirlikler.gov.tr/.../RAPOR%20SON%20HAL%202005\(1\).doc](http://www.musavirlikler.gov.tr/.../RAPOR%20SON%20HAL%202005(1).doc)

Yeni hükümetin reform çalışmaları çerçevesinde ithalat vergileri önce % 14,6'dan % 9,1'e düşürülmüştür. 2006 yılında da ağırlıklı ortalamalar % 6,9 olmuştur. Üretim amaçlı ürünlerin ve sermaye malları ithalatının ucuzlatılması hedeflenmiştir. Ayrıca kurumlar ve gelir vergilerinde indirimler gerçekleştirilmiştir. Uzun dönemde kamu harcamalarının düzenlenmesi ve sübvansiyonların rasyonalize edilmesi söz konusudur.⁹⁹

Ülkede gerçekleştirilen ekonomik reformlar nedeniyle, Mısır, Dünya Bankası - IFC (International Finance Corporation) tarafından 2009 yılında, "en aktif reformlar gerçekleştiren ilk 10 ülke" arasına 4. kez seçilmiştir. 2003 yılı ekonomik büyümesi % 3,2 iken bu oran 2007 yılına gelindiğinde % 7,1'e ulaşmıştır. Diğer taraftan enflasyon oranı 2003 yılında % 4,5 iken 2007 yılına gelindiğinde % 9,5'e çıkmıştır. Aynı dönemde cari işlemler dengesinde yaklaşık 6 kata yakın bir düşüş söz konusu olmuştur. Döviz kurunun belirli bir düzeyde istikrarını koruması ve dolar karşısında düşük düzeyde seyretmesi Mısır ihracat ürünlerinin rekabet gücünü olumlu etkilemiştir.¹⁰⁰

3.1.2.İstihdam Yapısı Ve Analizi

3.1.2.1.Yaş ve Cinsiyet grupları Aktif Nüfus Oranları:

Aşağıda yer alan istatistiklerde öncelikle ülkenin toplam nüfus içindeki ekonomik değer açısından aktif işgücü rakamları, yaş guruplarına göre verilmiştir.İstatistikler 5 yıllık aralıklı periyotlarda izlenmiş, buna göre değişim grafikleri açıklanmaya çalışılmıştır.Toplam nüfusun %30 dan fazlası aktiftir.Bu oran erkeklerde %44 ,kadınlarda ise %16 civarındadır.¹⁰¹

Verilen istatistiklerde yıllara göre işsizlik rakam ve oranları verilmiş, sürekli bir işte çalışanlar ve ilk defa iş arayanlar da ayrı ayrı gösterilmiştir.Yaklaşık %2 oranında artış hızına sahip olan ve 70 milyonluk nüfusu bulunan Mısır ekonomisinin en önemli sorunu, yüksek nüfus ve işsizlik problemidir.Yılda yaklaşık 500-600 bin kişi işgücüne katılmaktadır. Özel sektörün yeni iş alanları yaratamaması, artan işgücünün devlette istihdamını beraberinde getirmektedir. 2002/2003 itibariyle devlet

⁹⁹ <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm.doc>.

¹⁰⁰ Mısır Ülke Raporu, İgeme, www.aktifuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/Msr.pdf

¹⁰¹ <http://laborsta.ilo.org/STP/guest.15.05.2009>

memurlarının sayısı 6 milyona ulaşmıştır.Resmi rakamlara göre 1999/2000 döneminde %7.9 olan işsizlik oranı 2002/2003 yılında %9.9 olarak gerçekleşmiştir. Gayri resmi kaynaklara göre bu oranın daha yüksek olduğu belirtilmektedir.Toplam iş sahibinin (18.2 milyon) %51'i reel sektörde, %16.5'i hizmetler sektöründe, %32.4'ü ise kamu hizmetlerinde çalışmaktadır. Reel sektör içerisinde tarım sektöründe çalışanların oranı ise yaklaşık %30, sanayide çalışanların oranı ise %21 düzeyindedir.¹⁰²

1990 yılında ülke nüfusu 53 milyon civarında iken nüfusun içerisindeki aktiflik oranı %30 civarındadır.Erkek nüfusun yüzde 44'ü ,kadın nüfusunun ise yüzde 16'sı aktiftir.Yaş grupları itibariyle 25-50 yaş arası nüfusun aktiflik oranı %60'ın üzerinde seyretmektedir.50 ile 65 yaş arası nüfusun yüzde 30'u aktiftir.Ülkede işgücünün çoğunluğunu sırasıyla 30-40 arası ve 40-50 yaş arası insanlar oluşturmaktadır.Ülkede 65 yaş üstü nüfus az olmakla beraber bu nüfusun %30'u aktif olarak görünmektedir.Bu tablodan emeklilik yaşının yüksek olduğu ,ve emeklilikten sonra dahi insanların çalışmak istedikleri sonucu çıkarılabilir.Erkek nüfusun yüzde 98'i aktif durumdadır.Erkeklerde İşsizlik oranının yüzde 10-12 bandında seyrettiği göz önüne alındığında, ülkedeki aktif erkek nüfusun yüzde 12 sinin çalışacak iş bulamadığı ortaya çıkar.Kadınlar arasında en aktif yaş grubu 20-24 yaş grubudur.Ülkede evlilik nedeni kadın işgücünün azalışından bahsedilebilir.15-19 yaş gurubu erkek işgücü yüzde 30 civarındadır.Bu oran yüksek tahsil ile birebir ilişkili olduğundan, ortaöğretim ve sonrasında okullaşmadan işgücüne geçişte ciddi bir rakam ortaya çıkmaktadır.

¹⁰² **21The Economist Intelligense**,Country Profile Egypt, 2005, <http://www.eiu.com>, 21 Mart 2008.

Tablo 1 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 1990

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
TOPLAM	53.633,8	16.385,2	30,6	27.335,2	12.107,2	44,3	26.298,6	4.278,0	16,3
15-19	5.584,5	1.352,3	40,233	2.961,2	951,7	32,1	2.623,3	400,6	15,3
20-24	4.163,9	1.887,7	45,3	2.190,1	1.138,3	52,0	1.973,8	749,4	38,0
25-29	3.713,7	2.380,9	64,1	1.830,0	1.671,2	91,3	1.883,7	709,7	37,7
30-39	6.492,9	4.234,1	65,2	3.121,2	3.079,8	98,7	3.371,7	1.154,3	34,2
40-49	4.881,6	3.049,5	62,5	2.419,9	2.391,9	98,8	2.461,7	657,6	26,7
50-64	5.006,0	2.491,4	49,8	2.445,3	2.089,3	85,4	2.560,7	402,1	15,7
65+	1.841,9	568,0	30,8	1.159,8	481,6	41,5	682,1	86,4	12,7

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

1995 yılına gelindiğinde göstergelerde kayda değer bir efekt gözlenememektedir.Nüfus ve bağlı değişkenler normal seyirlerinde yükselmiştirler.Ancak kadın işgücü aktivitesinde yüzde 3 lük bir düşüş nüfusun yüzde 10 luk artışa rağmen dikkat çekicidir.Bu düşüş 50 yaş altı gruplarda hemen hemen eşit oranda gerçekleşmişken, en az düşüş 15-19 ve 50-65 yaş gruplarında meydana gelmiştir.

Tablo 2 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 1995

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
TOPLAM	9227.0	7725.9	9,9	0138.0	3820.8	5.9	9089.0	905.1	3,4
5-19	051.0	541.5	5,5	103.0	168.8	7.7	948.0	72.7	2,6
0-24	300.0	265.3	2.7	716.0	537.5	6.6	584.0	27.8	8,2
5-29	495.0	370.2	2.7	244.0	723.0	6.8	251.0	47.2	8,8
0-39	241.0	284.0	9.2	617.0	237.6	9.5	624.0	046.4	8,9
0-49	764.0	723.6	4.6	103.0	043.8	8.1	661.0	79.8	5,5
0-64	198	784,2	3,6	625	436,1	2,8	573	48,1	3,5
65+	184.0	95.8	8,1	018.0	71.6	6.5	166.0	4,2	,1

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Erkek aktif nüfusu ise 25-29 yaş gurubunda yaklaşık yüzde 20 düşmüş, 30-39 yaş gurubunda ise yüzde 10 civarında düşmüştür.Buna

karşılık 50 üzeri grupta belirli bir artış vardır.Bu durum orduya asker alımı nedeniyle olabilir.Ülkenin İsrail'le olan kronik problemi dönem dönem olağanüstü hal durumlarına neden olagelmıştır.

Tablo 3 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 2001

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
TOPLAM	4199.6	9253.0	0.0	2850.7	5032.4	5.8	1348.9	220.6	3,5
5-19	196.9	488.0	8,2	368.7	145.6	6,2	828.2	42.4	,9
0-24	558.8	392.1	3.0	046.5	696.5	5.7	512.3	95.6	7,7
5-29	145.8	577.4	2.2	996.9	886.7	4.5	148.9	90.7	2.1
0-39	836.1	820.8	1.5	681.3	641.8	8.9	154.8	179.0	8,4
0-49	299.5	436.0	0.8	573.7	543.7	9.2	725.8	92.3	3,9
0-64	290,2	186,8	3,71	669,8	787,7	5,96	620,4	99,1	1,02
65+	520.7	51.9	4.0	579.8	30.4	0,9	40.9	1,5	,3

Kaynak:www.labosrta.ilo.org

2001 yılı verilerine göre genel aktivite oranı yüzde 30 seviyesinde değişmemiştir.Bunun yanında 15-19 yaş gurubundaki aktivite son on yıldan beri düşüşüne devam etmektedir.Bu durum okullaşma oranının arttırılmasının başarılı olduğunu göstermektedir.En yoğun aktivite yine erkeklerde, 30-40 yaş gurubundadır.

Tablo 4 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 2006

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
TOPLAM	2010.4	3352.3	2.4	6827.7	8207.5	9.4	5182.7	144.8	4,6
5-19	940.4	787.5	0.0	669.8	344.4	8,8	271.0	43.1	0,4
0-24	249.4	678.5	0.7	981.3	653.3	6.6	268.1	025.2	1.4
5-29	509.3	341.0	0.6	658.9	518.3	4.7	850.4	22.7	8,9
0-39	965.7	377.8	0.0	237.7	170.9	8.4	728.0	206.9	5,5
0-49	151.5	073.1	2.2	066.8	951.3	7.2	084.7	121.8	7,5
0-64	800,2	620,4	6,41	977,2	128,9	8,67	823	91,5	9,1
65+	789.0	27.6	1,7	563,3	14	0,09	225.7	3,6	,1

Kaynak:www.labosrta.ilo.org

Kadın nüfusun yüzde 10 a yakın artışına rağmen aktivite oranı neredeyse aynı kalmıştır.Kadın nüfusun aktif olmaması şüphesiz ülkenin örfi ve dini adetlerinden kaynaklanmaktadır.

Sonraki 5 yıllık dönemin sonunda yine kadın nüfusunun yüzde 10 un üzerinde arttığı görülmekte, ancak aktiviteye yansımaları yüzde 1 lik bir artışla sınırlı kalmaktadır.Nüfus diğer 5 yıllara nazaran hızlı artmış, aktif nüfus da yüzde 2 den fazla artış kaydetmiştir. Bu durum küresel ekonomik enstrümanların ülkeye getirdiği hareketlilik sonucu ve turizmin altın çağına girmesi sonucu olabilir.Son olarak 2008 yılı verileri resmi olarak açıklanmadığından ILO'nun metodolojik olarak yaptığı projeksiyon tahminlerine bakacağız.İlk göze çarpan tahminlerin yüksek derece sapma göstereceği gerçeğidir.Zira nüfus tahmini dahi gerçekleşenden 2 milyon daha fazla hesaplanmıştır.

Tablo 5 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 2008*

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
TOPLAM	81527	52676	64,61	41008	40089	97,76	40520	12590	31,07
15-19	8521	1644	19,29	4349	1243	28,58	4173	401	9,61
20-24	8701	4121	47,36	4409	2906	65,91	4292	1215	28,31
25-29	7133	4385	61,47	3568	3350	93,89	3565	1036	29,06
30-39	10563	6362	60,23	5232	4888	93,43	5329	1474	27,66
40-49	8346	5418	64,92	4140	4047	97,75	4206	1372	32,62
50-64	8104	4005	49,42	4087	3271	80,03	4015	734	18,28
65+	8686	403	4,64	1684	340	20,19	2003	63	3,15

Kaynak:www.labosrta.ilo.or

*Tahmini veriler

Veriler bu aşamada yıllar itibariyle yapılan hesaplama sonucu ülkenin projeksiyonundan ne derece sapmış olduğunu göstermesi açısından değerlendirilebilir.2008 tahmini verilerini baz alırsak ülke erkek ve kadın nüfusunun aktivite oranı hesaplananın yarısı kadardır.Gerçekleşen rakamlarda ise yıllık bazda işgücü seviyesinin yüzde 10 dan fazla arttığını genç nüfusun artış eğilimde olduğunu ,kadınların işgücüne katılma oranının düşük ve durağan olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.2.2.İşsizlik

Aşağıdaki tabloda 5 yıllık dönemler halinde işsizlik verileri görülmektedir.2000 yılında görülen düşüşten sonra işsizlik seviyesi on yıl öncesi ile aynı banda dönmüştür.

Tablo 6 İşsizlik Oranları

	1995	2000	2005
Toplam	1916.9	1698.0	2450.0
Erkek	997.2	743.5	1194.5
Kadın	919.7	954.5	1255.5
Toplam %	11,3	9.0	11,2
Erkek %	7,6	5,1	7,1
Kadın %	24,1	22,7	24,3

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

1995 yılında toplam işsizlik oranı %11,2 dir. Bu oran erkeklerde 7,6 kadınlarda ise 24,1'dir.Gelişmekte olan ülkeler kategorisinde bakıldığında işsizlik oranı çok yüksek sayılmaz.Kadınlara sosyal nedenlerden ötürü ve iş alanlarının erkeklerle nazaran kısıtlı olmasından dolayı oranın yüksek görüldüğü de hesaba katılmalıdır.

2000 yılına gelindiğinde işsizlik oranının ciddi biçimde düşürüldüğü gözlenmektedir. Toplamda 9,1 olan işsizlik oranı erkeklerde 5,1, kadınlarda 22.7 seviyelerine gerilemiştir.Ancak işgücü miktarında ciddi bir azalma vardır. O yıllarda ülkenin turizm değerlerinin ticari olarak kullanılmaya başlanmasının kadın istihdamını arttırdığı söylenebilir fakat bu işsizlik oranı düşüşü turizm sektöründeki istihdam yaratılmasıyla ilgili değil, çalışan insan sayısının azalması ile ilgilidir.Bu durum orduya asker alınması ile ilgili olabilir.

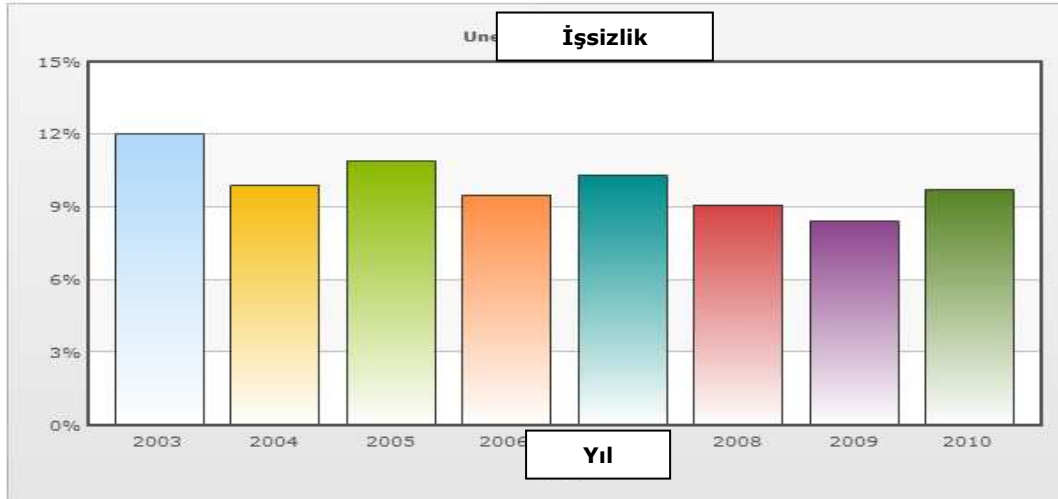
2005 yılı için gerçekleşen işsizlik oranı 2000 yılındaki etki sona ermiş ,işsizlik 1995 seviyelerinin de üzerine tırmanmıştır.10 yılda uygulanan politikalar istihdam açısından etkili pek etkili olamamıştır.Tabii işgücü seviyesindeki nüfusa bağlı artışa rağmen işsizlik oranının aynı seviyede kalması sağlanabilmiştir.

Yedi yıllık tahmini verilere göre işsizlik oranları ve grafiğı aşağıda verilmiştir.Tabloda 2000'li yılların başlarında yüzde 12'lerde olan işsizlik oranının düşürülme yönünde olduğu fakat yüzde 9 bandında direnç gösterdiği anlaşılmaktadır.Son on yılın en düşük işsizlik oranı yüzde 8,40 ile 2009 yılında olacağı tahmin edilmiştir.

Tablo 7 İssizlik ve Değişim Yüzdeleri

Yıl	İssizlik Yüzdesi	Sıralama	Değişim %	Veri Yılı (Tahmini)
2003	12.00 %	84		2001
2004	9.90 %	98	-17.50 %	2003
2005	10.90 %	102	10.10 %	2004
2006	9.50 %	95	-12.84 %	2005
2007	10.30 %	118	8.42 %	2006
2008	9.10 %	114	-11.65 %	2007
2009	8.40 %	114	-7.69 %	2008
2010	9.70 %	110	15.48 %	2009

Kaynak:www.indexmundi.com/egypt

Grafik 1 İssizlik Oranları

Kaynak:www.indexmundi.com/egypt

Başka bir açıdan yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere toplam iş sahibinin (18.2 milyon) %51'i reel sektörde, %16.5'i hizmetler sektöründe, %32.4'ü ise kamu hizmetlerinde çalışmaktadır. Reel sektör içerisinde tarım sektöründe çalışanların oranı ise yaklaşık %30, sanayide çalışanların oranı ise %21 düzeyindedir.2001 verilerine göre sektörlere göre işgücü dağılımı: tarım %32, hizmet %51, endüstri %17 şeklindedir.¹⁰³

¹⁰³ <http://www.ulkeler.net/misir.htm>

Tablo 8 Sektörel İşgücü Dağılımı

	1990-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003
İşgücü	18,9	19,5	19,7	20,2
İş Sahibi	17,4	17,8	17,9	18,2
EKONOMİK İŞ ALANLARINA GÖRE				
Reel Sektör	9,0	9,2	9,2	9,3
Hizmetler	2,8	2,9	2,9	3,0
Kamu Hizmetleri	5,6	5,7	5,8	5,9
İŞVERENLERE GÖRE				
Kamu	4,8	4,9	n.a.	5,3
KİT'ler	1,1	1,0	n.a.	0,9
Özel Sektör	11,3	11,7	n.a.	5,1
İşsizler	1,5	1,6	1,8	2,0
İŞSİZLİK (%)	7,9	8,4	9,0	9,9

Kaynak:21The Economist Intelligense, Country Profile Egypt, 2005, www.eiu.com,

Dünyada 2008 yılında yaşanan global kriz, en gelişmiş ülkelerde de dahil olmaz üzere tüm dünyada trajik iş kayıplarına neden olmuştur. Tüm dünyada on milyonlarca kişinin işsiz kaldığı hesaplanan dönemde büyük aktörlerin krizden çıkış senaryolarına dönük çabaları da pek işe yaramamış ve işsizlik artışı engellenememiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tahminleri ise kriz nedeniyle 2007'ye göre 2009 yılının sonuna kadar tüm dünyada işsizlerin sayısının 60 milyon kişi artacağı yönünde olmuştur. Yine ILO tahminlerine göre tüm dünyada aşırı yoksul durumdaki çalışan nüfus 2007'de 624 milyon kişi iken bu rakam çalışan nüfusun yüzde 21'ini oluşturuyordu. 2009 sonunda dünyada çalışan yoksulların toplam istihdamın yüzde 30'una yani yaklaşık 1 milyara ulaşması beklenmekte idi. ILO tanımına göre çalışan yoksul, günde 1.25 doların altında kazanan sınıf olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁴

Üstelik bu rakamlar resmi verilere dayanan rakamlar. Gerçeğin kayıt dışı ile beraber bu rakamların çok üstünde olduğu bilinmektedir. 2007 yılından 2009 yılı ortalarına gelindiğinde Mısır için krizin resmi işsizlik oranlarına yansımaları şöyle olmuştur. 216 bin kişi işsiz kalmış. İşsizlik oranı, yüzde 9'dan 9,4'e çıkmıştır.

¹⁰⁴ <http://haber.sol.org.tr/ekonomi/iste-krizin-gercek-bilancosu-haberi-18208>

3.1.2.3.Genel İşgücü Seviyesi

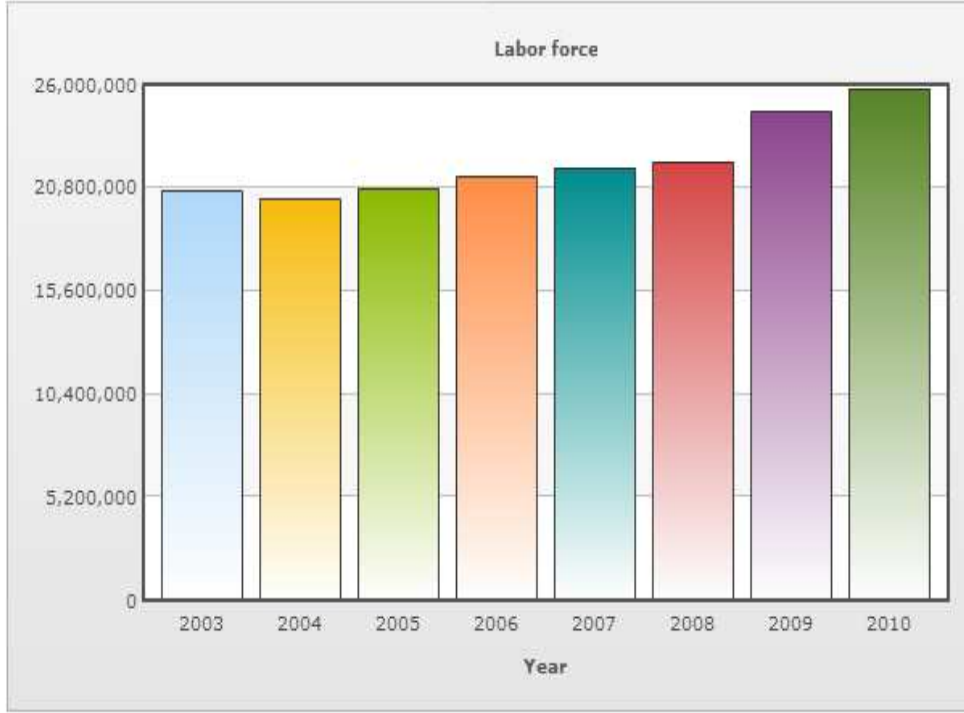
Tablo 9 İşgücü Rakamları

Yıl	İşgücü	Sıralama	Değişim %	Veri Yılı(Tahmini)
2003	20,600,000	24		2001
2004	20,190,000	25	-1.99 %	2003
2005	20,710,000	24	2.58 %	2004
2006	21,340,000	25	3.04 %	2005
2007	21,800,000	25	2.16 %	2006
2008	22,100,000	25	1.38 %	2007
2009	24,600,000	21	11.31 %	2008
2010	25,800,000	20	4.88 %	2009

Kaynak:www.indexmundi.com/egypt

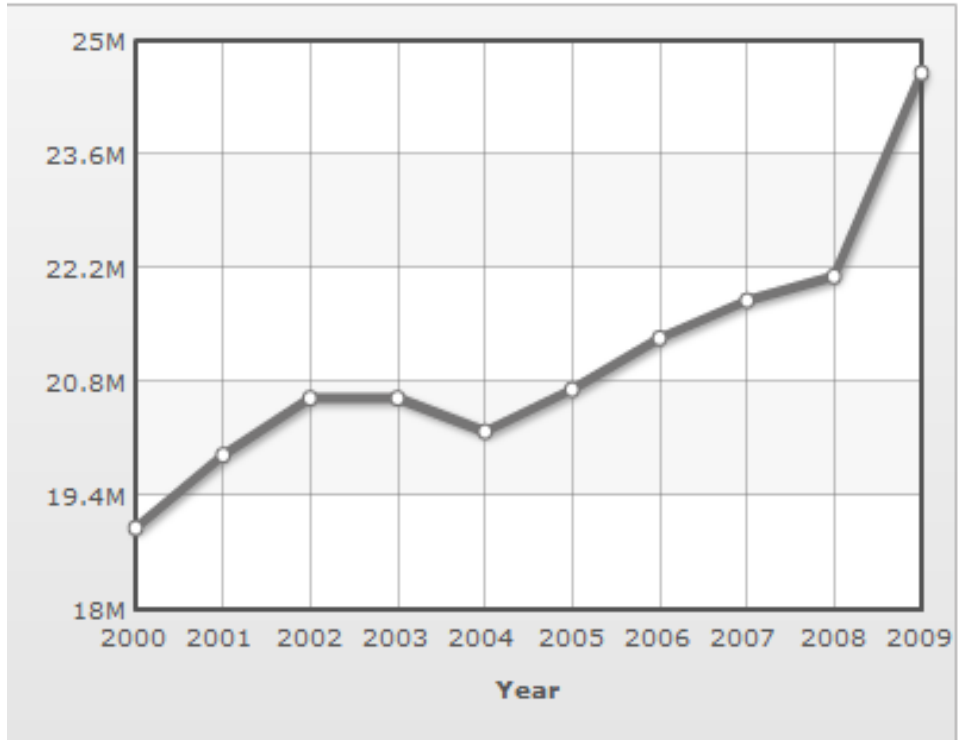
Yıllar itibariyle tahmin edilen işgücü miktarları yukarıdaki tabloda görülmektedir.2000 yılında 20,6 milyon olan işgücü miktarı 2004 yılında yüzde 2 civarında bir düşüşe uğramıştır.Sonraki üç yıl ortalama yüzde 2,5 büyüyerek 22 milyon seviyelerine yükselmiştir.2008 yılında global krizin etkisi ile azalan artış oranı yüzde 1,38 olmuştur.2009 için tahmin edilen artış oranı yüzde 11 in üzerindedir.

Grafik 2 Genel İşgücü Seviyesi

Kaynak: www.indexmundi.com/egypt

Grafik 3 Genel İşgücü Hareketleri

Kaynak: www.indexmundi.com/egypt

İşçi, İşveren, Kendi İşinde Çalışan ve Aile işlerinde çalışanlar olarak yapılmış olan sınıflandırmaya göre 1997 yılında toplan işgücü 16 milyona yakındır. Bunların 9,5 milyona yakını işçi olarak çalışmaktadır. 2,35 milyon kişi işveren olarak yanında işçi istihdam etmektedir. Kendi işini yapan esnaf ve zanaatkarların sayısı 2 milyona yakın iken aile işlerinde çalışanların sayısı da 2 milyonun biraz üzerindedir. Bir işveren ortalama olarak 4 işçi istihdam etmektedir. Ekonomiye katkısı sınırlı olan aile işçilerinin sayısı yüksektir. Bu da işi bulma ve ücretlerin tatminkar derecede olmadığına yorulabilir. İşveren kadınların sayısı 136 bin gibi düşük bir seviyededir.¹⁰⁵

2000 yılına gelindiğinde işgücü miktarı 19 milyonun üzerine çıkmıştır. 2005 yılında ise rakam 20 milyona yaklaşmıştır. Gruplandırmalar ise olağan şekilde seyretmiş herhangi bir sıçrama gözlenmemiştir.

Tablo 10 Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı

Toplam Erkek-Kadın	1997	2000	2005
Toplam	15830.0	17203.3	19341.7
1 Çalışan	9492.4	10311.9	11605.1
2 işveren	2344.5	2945.7	2844.0
3 Kendi İşinde Çalışanlar	1959.8	1963.6	2382.8
4 Aile şirketinde çalışanlar	2033.0	1982.0	2509.9
Erkek	1997	2000	2005
Toplam	12813.0	13958.5	15592.7
1 Çalışan	7816.6	8455.4	9698.9
2 işveren	2207.8	2799.6	2702.7
3 Kendi İşinde Çalışanlar	1659.6	1565.5	1861.7
4 Aile şirketinde çalışanlar	1128.8	1137.9	1329.4
Kadın	1997	2000	2005
Toplam	3017.0	3244.8	3749.1
1 Çalışan	1675.8	1856.5	1906.2
2 işveren	136.7	146.1	141.3
3 Kendi İşinde Çalışanlar	300.2	398.1	521.1
4 Aile şirketinde çalışanlar	904.2	844.1	1180.5

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

¹⁰⁵ SHADEED Fahad, **Middle East's Economic Paradox: Lost in the Wash**, Reuters, 2008

Genel işgücü seviyeleri tablosunda da görüldüğü üzere 2008 yılı verilerine göre işgücü miktarı 22,5 milyon kişidir. Bunun 18 milyonu erkek 4,5 milyona yakını ise kadındır.

Tablo 11 Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Rakamları

	1990	1995	2000	2005	2008
Toplam	14361.4	15344.2	17203.3	19341.7	22506.0
Erkek	10951.2	12395.8	13958.5	15592.7	18041.0
Kadın	3410.2	2948.4	3244.8	3749.0	4465.0

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

3.1.2.4. Sektörlere Göre İşgücü Dağılımı

Ülkenin sektörel işgücü dağılımının bakıldığında ülkenin tarım karakterli ekonomik yapısı kendini göstermektedir. 1990 yılında toplan 15 milyon olan işgücünün üçte birlik kısmı yani 5,6 milyonu tarım işlerinde çalışmaktadır. İkinci olara 3.1 milyon ile kamu çalışanları gelmektedir. İmalat sektörü 1.8 milyon ile üçüncü sıradadır. Dördüncü sırada ise ticaret ve hizmet sektörüne gelmektedir.

Tablo 12 Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı 1990

	TOPLAM	1	2	3	4	5	6	7
TOPLAM	15708.0	2016.8	155.0	1183.0	1046.1	996.8	5537.6	3601.9
Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	5598.7	68.4	18,1	20,4	3,6	31.8	5425.9	30,05
Madencilik ve Taşocakçılığı	44.0	11,7	-	3,8	0,7	6,1	2,3	19,4
Üretim	1867.8	169.7	33.6	138.9	40359	73.3	15.0	1406.7
Elektrik, Gaz ve Su	103.0	29,1	1,6	27,4	-	11,4	-	33.5
İnşaat	954.6	46.9	5,1	24,8	1,5	19,4	10,1	846.3
Toptan ve Perakende Ticaret, Oteller	1380.9	47.4	8.4	61.3	986.3	163.4	14.3	99.8
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	912.9	46.8	9,6	129.0	2.2	49.5	1.1	674.7
Finansman, Sigorta, Emlak ve İş Hizmetleri	279.8	92.8	12,9	138.9	7.1	18.7	0.6	8.8
Toplum hizmetleri, Sosyal Hizmetler	3183.1	1466.5	62.3	624.7	7.0	606.5	45.0	371.1
Etkinlikler Yeterli Tanımlı değil	37.1	10.6	2.3	1.2	0.7	4.8	8,9	8.6
İlk Defa İş Arayanlar	1170.3							
Önceden işi olanlar	175.8	26.9	1,1	12.1	6.4	11.9	14.4	102.5

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

1995 yılında toplam işgücü 17 milyonu aşmıştır.Bunun içinde 5.2 milyonu yine tarım sektörü çalışanları birinci sıradadır fakat önceki dönemine göre azalmıştır.İkinci sırada yer alan Kamu sektöründeki istihdam sayısı 4 milyona çıkmıştır.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Hamit Ersoy ,Lale Ersoy, **Küreselleşen Dünya'da Bölgesel Oluşumlar ve Türkiye**,Siyasal Kitabevi,2002

Tablo 13 Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı 1995

	TOPLAM	1	2	3	4	5	6	7
TOPLAM	17261.1	2562.7	174.0	1464.6	1208.9	1138.1	5107.1	3688.7
Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	5221.0	58.5	5,9	41.1	2.3	20,7	5053.2	33.6
Madencilik ve Taşocakçılığı	40.7	13.0	1,2	6,1	0.4	2. 8	0.6	16,7
Üretim	2197.8	226.9	34.7	165.7	36.7	98.6	7, 3	1613.5
Elektrik, Gaz ve Su	167.4	54.9	4,5	41.9	0.9	18.0	0.6	45.8
İnşaat	984.3	68.6	8,7	31,7	3.0	24,4	2.1	829.2
Toptan ve Perakende Ticaret ve Lokanta ve Oteller	1609.2	67.4	7,6	65.4	1144.4	199.3	6.0	97.6
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	911.8	66.9	11,4	153.1	1,9	58.8	2.2	613.4
Finansman, Sigorta, Emlak ve İş Hizmetleri	286.0	165.6	13.1	72.1	7,2	19.0	1.8	4.0
Toplum hizmetleri, Sosyal ve Kişisel Hizmetler	4000.3	1840.1	86.9	887.5	12.01	696.5	33.3	434.5
Etkinlikler Yeterli Tanımlı değil	11.9	0.8	-	-	-	-	-	0.4
İlk Defa İş Arayanlar	1830.8							
Önceden İşi olanlar	86.1	9,4	0.3	5,4	17,3	5,7	4,2	

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Yeni gelen işgücü artışının tarım dışı sektörlerde istihdam edildiği anlaşılmaktadır. İşgücü artışının çoğu Kamu işlerine ve İmalat sektörüne girmiştir.İstihdam yapısının tarım ve kamuya bağımlılığı oldukça yüksektir.İki sektörün toplamı ,toplam istihdamın yüzde 60'ına tekabül etmektedir.Hele ki Kamu sektörünü katma değerinin az olması ekonomik verimlilik açısından negatif bir tablo ortaya koymaktadır.

Tablo 14 Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı 2001

	TOPLAM	1	2	3	4	5	6	7
TOPLAM	19339.6	1798.4	2574.4	1642.8	990.3	1811.8	4853.2	2455.6
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	4910.2	38.4	33.6	68.1	21.8	16,6	4692.4	8.0
Balıkçılık	109.4	2,4	0.9	0.3	0.5		105.0	
Madencilik ve Taşocakçılığı	60.0	3,3	11.7	3.9	2.4	0.8	0.3	27,3
İmalat	2135.6	230.5	145.0	202.8	170.4	101.6	7.1	893.8
Elektrik, Gaz ve Su Temini	211.8	11,6	26,7	63.8	42.1	18,8	1,3	31.0
İnşaat	1373.2	31.0	84.1	81.2	21,4	5,4	3,4	1082.5
Toptan ve Perakende Ticaret	2162.1	936.2	74.3	36.6	36.5	562.1	4,5	276.0
Oteller ve Lokantalar	329.3	72.6	8,9	5.1	19,9	208.8	0.8	4,1
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	1148.2	60.9	49.4	84.2	113.9	44.6	5.8	30.2
Finansal Aracılık	200.0	20,3	108.0	25.4	31.0	7.6		0.5
Gayrimenkul, Kiralama	345.2	63.8	184.2	43.2	16.0	12,1	0.2	9.6
Kamu Yönetimi ve Savunma; Sosyal Güvenlik	1888.6	148.5	342.1	531.0	337.5	419.3	12,8	38.1
Eğitim	1825.7	118.5	1252.9	178.9	110.6	135.4	5.8	9.1
Sağlık ve Sosyal Hizmet	567.7	20,3	168.0	261.5	42.3	58.6	1.6	3.0
Diğer Toplum, Sosyal ve Kişisel Hizmet	354.8	34.5	67.0	46.4	17.9	163.7	1,9	5.1
İstihdam ile Özel Hane halkı	53.1	0.9	0.9			22,1		0.4
Sınıflandırılmaz	30.6	0.6	1,1	1.1	0.3			0.3
İlk Defa İş Arayanlar	1634.4							
Önceden İşli olanlar	148.6	4,2	15,5	9.3	5.8	34.3	10.2	36.6

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

2001 yılı verilerine göre toplam işgücü 19 milyonun üzerindedir.Tarım sektörü çalışanların sayısı düşmeye devam etmektedir ancak yine de 4,9 milyon kişi ile birinci sıradadır.Ülkenin tarım dışı istihdamı teşvik ettiği ve teknolojik aletlerin tarım sektörü istihdam sayısını azalttığı söylenebilir.İnşaat sektörü istihdamı 1.3 milyonla iyi bir artış göstermiştir.Kamu sektörü çalışanları 4.4 milyon olmuştur.Bunun içerisinde 1.8 milyonu eğitim sektöründe çalışmaktadır.Bu oldukça yüksek bir oran oluşturmaktadır.Ülkede eğitime önem verildiği söylenebilir.Madencilik en az işçi istihdam edilen sektördür.Emek yoğun bir sektör olmasına rağmen

işgücü seviyesinin bu denli düşük kalması madencilik sektörünün atıl durumda olduğunu göstermektedir. Balıkçılık tarım sektöründen ayrı sınıflandırılmıştır ve ikinci en az istihdam sağlayan sektördür. Ülkede balıkçılığın gelişmemiş olduğu söylenebilir.

Tablo 15 Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı 2001

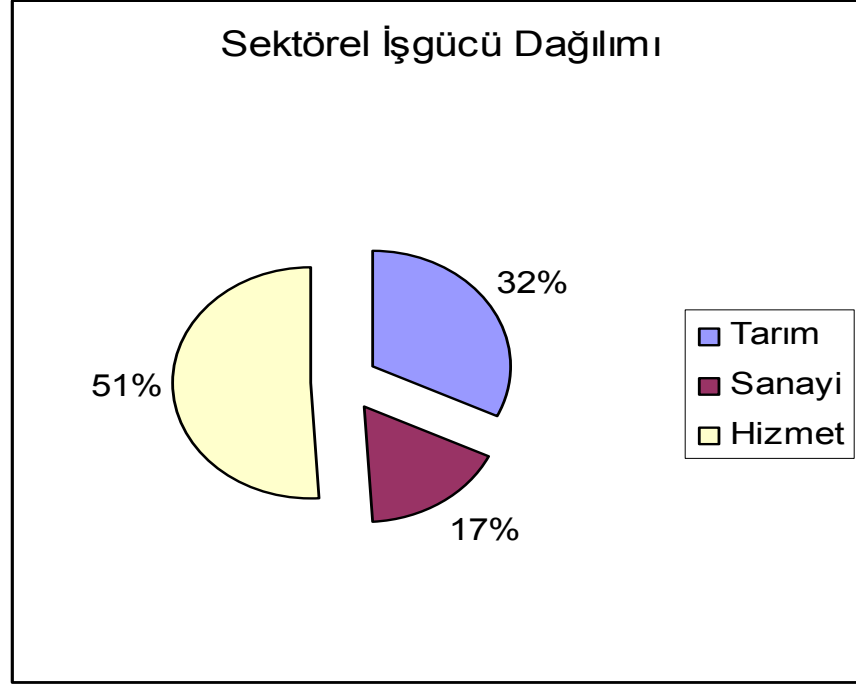
	TOPLAM	1	2	3	4	5	6	7
TOPLAM	21891.8	1782.6	2842.5	1980.6	684.0	2107.1	67310.3	3370.3
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	6748.1	44.7	31,7	38.5	10.7	12,1	6576.6	5.8
Balıkçılık	145.7	15,2	0.0	1,4	0.9	0.2	126.1	0.0
Madencilik ve Taşocakçılığı	35.7	1,9	6,9	5,4	1.8	1.0	0.2	12,4
İmalat	2435.6	269.0	137.0	213.4	94.3	99.2	1.3	1091.8
Elektrik, Gaz ve Su Temini	282.6	12.3	46.1	91.5	45.1	26.2	0.0	37.6
İnşaat	2100.6	99.5	77.4	57.9	14.4	17,3	4.3	1761.0
Toptan ve Perakende Ticaret	2341.8	693.7	94.1	55.4	47.0	573.4	2.0	311.6
Oteller ve Lokantalar	337.9	66.1	10,8	10.4	14,5	250.1	0.7	5.7
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	1458.9	90.5	50.9	108.7	109.0	69.9	0.4	35.1
Finansal Aracılık	195.1	16.7	85.8	36.3	32.6	14,6	0.0	1.2
Gayrimenkul, Kiralama	459.4	86.3	221.4	59.4	22,4	19,3	1,8	18.9
Kamu Yönetimi ve Savunma Sosyal Güvenlik	1976.0	150.7	364.0	674.8	168.2	509.7	4.1	32.7
Eğitim	2090.7	160.5	1446.7	223.0	66.4	162.8	0.7	5,9
Sağlık ve Sosyal Hizmet	574.4	23.4	158.0	292.2	32.4	53.6	1,9	4.2
Diğer Toplum, Sosyal ve Kişisel Hizmet	541.5	48.9	81.0	102.4	15.9	245.7	3,3	10,8
İstihdam ile Özel Hanehalkı	52.1	0.0	0.0	0.0	0.0	15,5	0.0	0.0
Extra-Bölgesel Örgütler ve Organları	1.0	0.0	0.2	0.0	0.3	0.5	0.0	0.0
Sınıflandırılmaz	75.2	1.2	9,8	1.4	1,6	3,6	0.0	0.5
İlk Defa İş Arayanlar	1966.1							
Önceden İşi olanlar	169.0	1.8	20,4	8.7	6.6	32.5	7,8	35.2
İşsiz	2135.4							

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

Son olarak 2007 yılı verilerine bakmak gerekirse, toplam işgücü miktarı 21,8 milyona ulaşmıştır. Meydana gelen artışın hemen hemen hepsinin tarım sektöründe istihdam edildiği tablodan görülmektedir. İnşaat sektörü de 2 milyonun üzerine çıkarak büyük bir sıçrama yapmıştır. Önceki

döneme göre en fazla artış gösteren sektörler sırasıyla, tarım, İnşaat ve ticarettir. Bu durum ülke ekonomisinin yönelişini açıkça ortaya koymaktadır. Madencilik sektöründe zaten az olan miktar yarı yarıya gerilemiştir. Bu durum devlet politikalarıyla bağlantılı olmalıdır.

Grafik 3 Sektörel İşgücü Dağılımı

Kaynak: www.nationmaster.com/egypt

Ülkede toplam işgücünü yüzde 51'i Hizmet Sektöründe, yüzde 32'si Tarım Sektöründe, yüzde 17'si de Sanayi Sektöründe istihdam olunmaktadır.

3.2.SUUDİ ARABİSTAN

3.2.1.Genel Ekonomik Yapı

Ülkede Kamu gelirlerinin %85-90'ı, ihracat gelirlerinin ise %90'ı petrol sektöründen elde edilmektedir. Ülkede hidrokarbon kaynaklarına ulaşılabilmesi sayesinde petrol arıtma ve petrokimyasal üretim kapasitesinde önemli artışlar sağlanmıştır. Son yıllarda hızlı bir gelişme gösteren petro-kimya sektörünün hammaddesi, "Master Gaz Sistemi" tarafından dağıtılan doğal gaza dayalıdır. Petrol gelirleri ve ucuz enerji ise

tarım sektörünü ve diğer sanayilerin (demir çelik ürünleri, inşaat malzemeleri, gıda işleme, mühendislik, kimyasallar ve metal üretimi gibi) gelişmesine yardımcı olmaktadır.¹⁰⁷

Suudi Arabistan'daki zenginliğin büyük kısmı bir sermaye ve finans merkezi olan Riyad'da, ve Krallık ailesinin geldiği Nejd'de toplanmıştır. Petrol ve doğal gaz yataklarının, dolayısıyla da sanayinin doğu (Körfez) kıyılarında toplandığı görülmektedir. Kızıldeniz kıyısındaki Hicaz bölgesinde yer alan Cidde Limanı ile Mekke ve Medine de diğer önemli bölgelerdir. Abqaiq-Yanbu petrol boru hattının kurulması ile birlikte Batı'daki kıyılarda da endüstriyel gelişim başlamıştır.¹⁰⁸

Suudi Arabistan halkı ithalatın büyüklüğüne rağmen, oldukça yüksek bir refah seviyesinde yaşamaktadır. Halkın barınma sorunu bulunmamakta olup, genellikle geniş ve serin evlerde yaşamaktadır. Sıcak iklim nedeniyle ince giysiler tercih edilmektedir. Lüks arabalar yoğun talep görmektedir. Sağlık ve eğitim hizmetleri devlet tarafından temin edilmektedir. Ev hizmetleri dahil tüm zahmetli işler yabancılar tarafından yapılmaktadır.¹⁰⁹

Suudi Arabistan hükümetinin ekonomiyle ilgili öncelikli hedefi, tabii kaynaklara ve yabancı emeğe bağımlılığı azaltarak geleceğe daha fazla güvenle bakabilmektir. Bunun için yerli sanayinin gelişmesi teşvik edilirken yabancı işçi çalıştırılması üzerine sınırlamalar getirilmiştir. Suudi Arabistan'da yerlilere yabancı işçi getirme ve kefil oldukları bu yabancılardan kefalet bedeli alma izni verilmiştir.

Doğal kaynaklara bağımlılığı azaltma hedefleri doğrultusunda "Kral Abdullah Şehri" isimli yeni bir şehir oluşturma planı uygulanmaya başlanmıştır. 30 milyar \$ harcanarak oluşturulacak bu şehrin bir sanayi şehri olması planlanmaktadır. Kral tarafından desteklediği için gelecek yıllarda bu şehirde yapılacak yatırımlara teşvikler sağlanması muhtemeldir. Suudi Arabistan petrol ihraç edip ihtiyacı olan mal ve hizmetleri ithal etmek şeklinde petrol kaynaklarından yararlandığı gibi, bu

¹⁰⁷Selin Aydın, Suudi Arabistan Ülke Raporu, İGEME, www.igeme.org.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi%20Arabistan,2008

¹⁰⁸Selin Aydın, Suudi Arabistan Ülke Raporu www.egelihracatcilar.com/.../Ulke_Raprou-Suudi%20Arabistan-IGEME2008_00002724pdf_00002743pdf_00002856.pdf

¹⁰⁹ www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/Yillik%20Rapor%202007.doc

ucuz enerji kaynağını kullanarak refah düzeyini artırmıştır. Ucuz petrol fiyatları sayesinde kapalı alanların serinletilmesi, asfalt yollar yapılması, deniz suyunun tatlı suya çevrilmesi ve elektrik kullanımı düşük maliyetlerle gerçekleştirilmektedir. Petrolün hammadde olarak kullanıldığı sanayi tesisleri kurularak çoğu ürün düşük maliyetle üretilebilmektedir.¹¹⁰

1970'li yıllarda petrol fiyatlarında yaşanan yükselme nedeniyle Suudi Arabistan otoriteleri halkın refahını artırmak için vergi oranlarını düşürmüş, çeşitli teşvikler vermiş, kamu sektörü istihdamını ve ücretlerini artırmış, altyapı projeleri, askeri donanım ve sağlık hizmetleri gibi alanlarda bir refah devleti haline gelmiştir. Kamu harcamaları üzerindeki kararlar genellikle şeffaflıktan uzak ve plansız bir şekilde alındığı için ve petrol fiyatlarına ilişkin tahminler bazı dönemlerde gerçekçi olmadığı için beş yıllık kalkınma planlarına ve yıllık bütçelerine uyulmakta zorluk çekilmiştir. Suudi Arabistan Riyali'nin 1986 yılından beri 1ABD\$: 3,745SAR üzerinden ABD Doları'na endekslenmesi, petrol fiyatlarına ya da kamu harcamaları politikalarına bağlı olarak döviz kurunda ve faiz oranlarında yaşanabilecek istikrarsızlıkları bir ölçüde engellemiştir.¹¹¹

1998 yılında petrol fiyatları dibe vurduğunda mali disiplin uygulamasına (yüksek vergiler ve kamu hizmetlerinden yüksek bedeller alınması, daha az sübvansiyon verilmesi ve kamu sektöründe istihdamın azaltılması) geçilmesi gündeme gelmiştir.2004-2006 yılları arasında petrol fiyatlarının yeniden artışa geçmesi sonucunda mali disiplin uygulanmasına ilişkin planlar rafa kaldırılmıştır. 2006 yılında bütçe fazlası 265 Milyar SAR'ne (71 Milyar Dolar ya da GSYİH'nin %20,3'ü) ulaşmıştır.2007 yılı için ise bütçe fazlasının değeri 179 Milyar SAR (GSYİH'nin %12,5'i) olarak gerçekleşmiştir. Bütçe fazlası daha çok, kamu borçlarının (Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Aylıkları Kurumu ve bankalar tarafından yaratılan) ödenmesi için kullanılmaktadır. 2003 yılında GSYİH'nin %82'sini oluşturan kamu borçları, 2003 yılından sonra yeniden azalmaya başlamış olup, GSYİH'nin %18,7'sine gerilemiştir.Kamu ücretlerindeki ve teşviklerdeki artışın sürmesine rağmen, bütçede yatırım harcamalarının da

¹¹⁰ Aydın, [www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi Arabistan](http://www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi%20Arabistan) 20.04.2010

¹¹¹Aydın,www.egelihracatcilar.com/...//Ulke_Raprou-Suudi%20Arabistan-IGEME_2008_00002724pdf_00002743pdf_00002856.pdf

artırılması hedeflenmektedir. 2008 bütçesinde sermaye yatırımlarına (eğitim, sağlık, yol yapımı, su projeleri, kentsel ve endüstriyel altyapı ve teknoloji yatırımları) ayrılan miktar, toplam harcamaların %40'ına (SR 165 milyar) karşılık gelmiştir.¹¹²

Kamu yatırımlarının artırılarak ekonomik çeşitliliğin sağlanması ve yabancı yatırımcıların ülkeye çekilmesi, yüksek yaşam standartlarının korunması açısından önem verilen bir husustur. Aynı zamanda, bakanlıklarda ve diğer kamu kuruluşlarında da özel yatırımların çeşitli yollarla teşvik edilmesi ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir.

GSYİH'deki artış, petrol fiyatları, petrol üretimi ve OPEC'in fiyat politikaları ile yakından ilişkilidir. Uluslararası petrol fiyatları arttıkça iş çevrelerinin ve tüketicilerin güveni, bir yandan da kamu gelirleri ve harcamaları artmaktadır. Petrol piyasalarındaki gelişime paralel olarak 1970'li yıllarda ekonomik büyüme yaşanmış; 1980'lerin başında yaşanan durgunluğun ardından ise 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başında yeniden güçlü bir ekonomik büyüme dönemi başlamıştır. 1993-2002 yılları arasında yıllık ortalama %1,5 olan reel GSYİH'deki artış oranı 2003-2007 yılları arasında yıllık ortalama %5 olarak gerçekleşmiştir. Petrol dışındaki sektörler, ekonominin çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalarla birlikte giderek önem kazanmaya başlamıştır. 2007 yılında bu sektörlerde büyüme %5,8 olarak gerçekleşmiştir. Petrol dışındaki sektörlerde özel sektörün 2/3 oranında ağırlığı vardır. Özel sektör ithalat, toptancılık ve perakendecilik, finans, inşaat, ziraat, madencilik ve hizmet sektöründe yoğunlaşmıştır.

1980'li yıllardan bu yana düşük seyreden enflasyon oranı (yıllık ortalama %1), 2006 yılında %2,3'e, 2007 yılında ise %4,1'e yükselmiştir. 2008 yılında ise %9'a ulaşmıştır. Özellikle konut piyasası ve inşaat malzemeleri gibi arzın kısıtlı olduğu alanlarda yaşanan talep artışı nedeniyle enflasyon üzerinde oluşan bu baskı, gıda fiyatlarındaki artışın ve Suudi Arabistan Riyali'nin endekslendiği ABD Doları'nın diğer önemli kurlar karşısındaki zayıflığının etkisiyle daha da artmıştır. Petrol ürünleri, temel

¹¹²www.egelihracatcilar.com/.../Ulke_Raprou-Suudi%20Arabistan-IGEME_2008_00002724pdf_00002743pdf_00002856.pdf

gıda maddeleri ve ilaç gibi üretim alanlarında ise fiyat kontrolleri ve sübvansiyonlar devam etmektedir.¹¹³

3.2.2.İstihdam Yapısı Ve Analizler

3.2.2.1.Yaş ve cinsiyet grupları Aktif Nüfus Oranları:

Tablo 16 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 1992

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Toplam	16948.4	5310.6	31.3	9480.0	4730.6	49.9	7468.4	580.0	7.8
Toplam (15+)	9872.3	5288.5	53.6	5892.6	4711.9	80.0	3979.6	576.6	14.5
0-9	5023.9	2543.8	2480.1
10-14	2052.3	22.0	1.1	1043.5	18.7	1.8	1008.7	3.4	0.3
15-19	1495.8	175.2	11.7	740.5	159.5	21.5	755.3	15.7	2.1
20-24	1403.1	666.5	47.5	784.7	590.9	75.3	618.4	75.6	12.2
25-29	1639.8	1105.9	67.4	1028.0	986.4	95.9	611.8	119.6	19.5
30-34	1507.1	1122.8	74.5	960.6	942.6	98.1	546.5	180.2	33.0
35-39	1191.0	852.4	71.6	764.2	749.8	98.1	426.8	102.6	24.0
40-44	759.8	532.0	70.0	500.8	486.9	97.2	259.0	45.1	17.4
45-49	523.5	323.1	61.7	325.7	303.6	93.2	197.8	19.4	9.8
50-54	407.1	211.9	52.1	236.1	201.6	85.4	171.0	10.3	6.0
55-59	260.3	128.3	49.3	157.3	124.3	79.0	103.0	4.0	3.9
60-64	250.6	87.0	34.7	148.3	84.5	57.0	102.3	2.6	2.5
65+	434.2	83.4	19.2	246.4	81.8	33.2	187.8	1.6	0.8

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

1992 yılı verilerine göre ülke toplam nüfusu 16,9 milyon iken bu nüfusun aktiflik oranı yüzde 31,3 tür.Erkek aktiflik oranı yüzde 50 kadınlarınki ise yüzde 7,8 dir.15 yaş altı nüfusu hesaba dahil etmeyecek olursak aktivite oranı toplamda yüzde 53,6, erkeklerde yüzde80 ve kadınlarda ise yüzde 14,5 olarak karşımıza çıkar.Kadınlarda en aktif yaş grubu 30-34 yaş grubudur.Erkeklerde ise bu grup 30-40 yaş gruplarıdır.60-65 yaş grubu çalışma oranı erkeklerde yüzde 57 ,kadınlarda ise yüzde 2,5 tur.

¹¹³ Aydın, www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi Arabistan

Ülkede 1990 yıllarında okuma yazma oranı % 66,2 dolayında olduğundan, ihtiyaç duyulan işgücünün yerli işgücünden karşılanması imkansız görülmüştür. Ülkede yabancı işgücüne ihtiyaç her alanda giderek artmış, diğer taraftan ülkeye yabancı işgücünün akımı büyük bir hızla devam etmiş ve bu arada devlet yabancı işgücünün gelmesini kolaylaştırmak için özel gayret sarf etmiştir. Suudi Arabistan nüfusu 24 milyon civarında olup, ülkede 32 ülkeye mensup 8 milyon yabancı istihdam edilmektedir. Ayrıca ülkede 300'ün üzerinde yabancı işçi istihdamı ile ilgili özel istihdam (işçi getirme) büroları bulunmaktadır.

Suudileştirme (Sa'vede) politikasına ilk olarak Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında yer verilmiş ve milli işgücünün yabancı işgücü yerine ikamesi için mesleki eğitim programlarının devreye sokulması karar altına alınmıştır. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, mesleki eğitim kurumlarının daha da güçlendirilmesi ve özel sektörde milli işgücünün istihdamı için çareler aranması öngörülmüştür. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında, milli işgücüne istihdam yaratılmasının önem arz ettiği ve bu hususun ciddiyetle ele alınması gerektiği vurgulanmış, ülkede yabancı işgücünün yerine Suudi işgücünün istihdamı için yoğun çaba sarf edilmesi istenmiştir. Şöyle ki;

- Mesleki eğitimden geçen Suudi gençlerin özel sektörde sayılarının artırılması,
- Yabancı işgücü yerine Suudi işgücünün istihdamı için özel sektöre gereken her türlü desteğin verilmesi,
- İşgücü piyasası ile ilgili olarak daha verimli hizmet alınması için gerekli bilgi ve mali kaynakların artırılması.¹¹⁴

Suudi Bakanlar Kurulu'nun 1994 tarihli Suudileştirme Politikası uyarınca 20 kişiden fazla işçi istihdam eden firmaların en az % 5 oranında Suudlu çalıştırması zorunluluğu getirilerek, bu oranın kademeli bir şekilde arttırılması ve buna uymayan firmalara çeşitli müeyyideler uygulanması kararlaştırılmıştır. Yedinci Beş Yıllık (2000-2004) Kalkınma Planında ise Suudi Arabistan'ın özelleştirme uygulaması başlatacağı, Dünya Ticaret Örgütüne üye olacağı düşüncesiyle konuya daha da önem verilmesi istenmiş, özel

¹¹⁴ riyad.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=368

sektör yanında kamu sektöründe de Suudileştirmenin yollarının aranması ve bu hususta gerekenin yapılması kayda alınmıştır.¹¹⁵

Söz konusu hedeflere ulaşılması ve Suudi iş piyasasının geliştirilmesi için gerek yabancı, gerekse milli işgücüne olan ihtiyacın tespiti, işe yerleştirilmesi v.b. konularda 3 ayrı kurum görev yapmaktadır:

- 1- Çalışma Bakanlığı
- 2- Sivil Hizmetler Bakanlığı
- 3- İşgücü Konseyi

Zaman içinde gerek Suudileştirme Politikasının Uygulanması, gerekse işgücünün mesleki eğitimi için Çalışma Bakanlığına 28, Sağlık Bakanlığı'na 41, Eğitim Bakanlığı'na bağlı 120 Meslek Yüksek Okulu (kız-erkek) ihdas edilerek eğitime başlanmıştır.

Suudi Arabistan Bakanlar Kurulu, 31.07.2000 tarihinde Kralın başkanlığında yaptığı toplantıda, ulusal işgücünün geliştirilip özel sektörde istihdam edilmesi amacıyla "Ulusal İşgücü Sandığı"nın kurulmasını karara bağlamıştır. Sandık, özel sektörde çalışan yabancıların yerine Suudi gençlerin çalışabilmeleri için onların mesleki eğitim görmelerini sağlayacak ve işe girmelerini kolaylaştıracaktır.

2001 yılında İşgücü Konseyi'nin yapmış olduğu bir açıklamayla, altın ve mücevherat sektöründe çalışanların Suudililerden oluşması için önceden başlatılan uygulamanın Suudi eleman bulunamadığından geri adım atıldığı belirtilmiştir. 2002 yılında İşgücü Konseyi'nin aldığı bir kararla, Suudi gençlere iş imkânı yaratmak için gümrük müşavirliği firmalarında çalışmakta olan 18.000 yabancı çalışan yerine Suudilerin istihdam edilmesi ve bunun 2 yıl içinde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. 2003 yılında İşgücü Konseyi tarafından yapılan açıklamada 2002 yılı 34456 sayılı Kraliyet Kararı gereğince taksicilik sektörünün Suudileştirilmesi ile ilgili çalışmaların tamamlandığı ve kabul gördüğü belirtilmiştir.¹¹⁶

2004 yılında yeni hicri yılın başlangıcı itibariyle Çalışma Bakanının yaptığı açıklamada Suudi Arabistan'da yabancılar tarafından icra edilmekte

¹¹⁵ <http://riyad.be.mfa.gov.tr/showinfonotes.aspx?ID=368,12.06.2010>

¹¹⁶ <http://riyad.be.mfa.gov.tr/showinfonotes.aspx?ID=368,12.06.2010>

olan 25 mesleğin Suudileştirileceği ve bu meslekler için artık yabancılara çalışma izni verilmeyeceği belirtilmiştir. Bütün bu mevzuat değişiklikleri ve uygulamalara rağmen Suudi Arabistan'ın yabancı işgücüne olan ihtiyacının giderilmesi, istihdamda tam anlamıyla Suudileştirmenin gerçekleştirilebilmesinin kısa vadede mümkün olmadığı görülmektedir. Nitekim, Suudi Arabistan Bakanlar Kurulu % 30 olarak belirlenen "Suudileştirme" oranının yönetim kademelerinde Suudlulara ağırlık verilmesi koşuluyla bazı meslekler için % 5'e düşürüldüğünü açıklamış ve gerekli nitelikleri haiz olan Suudlu işgücünün temin edilemediği teknik işler için "İstihdamın Suudileştirilmesi" programının uygulanmasının zorunlu olmamasını kararlaştırmıştır. Suudi Arabistan özel sektörünün, verimsizliği nedeniyle Suudi işgücünü tercih etmemesi Suudileştirme politikasının gerçekleşmesini engellemektedir. Anılan sektörde çalışan 6,5 milyonun % 88'i yabancılardan oluşmaktadır.¹¹⁷

Son olarak Çalışma Bakanlığı tarafından Aralık 2008'de alınan bir kararla, özel sektörde Suudileştirmenin % 30 olarak belirlendiği ve bu orana 14 Temmuz 2010 tarihine kadar ulaşılması gerektiği açıklanmıştır. Ancak buna birçok istisna getirilmiştir. 50'den fazla çalışanı olan hastane ve poliklinikler için bu rakam % 15, 50'den az çalışanı olanlar içinse % 10 olarak belirlenmiş, müteahhitlik, temizlik, tamirat, balıkçılık, tarım, tavukçuluk, eczacılık vb. gibi birçok sektör bu kararın dışında tutulmuştur.¹¹⁸

¹¹⁷ <http://riyad.be.mfa.gov.tr/showinfonotes.aspx?ID=368, 12.06.2010>

¹¹⁸ <http://riyad.be.mfa.gov.tr/showinfonotes.aspx?ID=368, 12.06.2010>

Tablo 17 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Nüfus Aktiflik Oranları 1992

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Toplam	25201	8374,9	33,2	13844	7087,6	51,2	11356	1287,3	11,3
Toplam (15+)		8374,9			7087,6			1287,3	
15-19	2473	62	2,5	1225	54,8	4,5	1248	7,2	0,6
20-24	2247	703,5	31,3	1166	551,9	47,3	1081	151,6	14,0
25-29	2336	1470	62,9	1316	1173,7	89,2	1019	296,4	29,1
30-34	2369	1764,3	74,5	1384	1362,1	98,4	984	331,5	33,7
35-39	2042	1537,4	75,3	1254	1234,2	98,4	787	258,1	32,8
40-44	1713	1164	68,0	1086	1059,5	97,6	627	136,5	21,8
45-49	1238	771,7	62,3	797	707,8	88,8	441	63,9	14,5
50-54	831	465,7	56,0	534	438,8	82,2	297	26,8	9,0
55-59	560	247,7	44,2	332	236,6	71,3	228	10,8	4,7
60-64	381	97,9	25,7	204	95,3	46,7	178	2,6	1,5
65+	723	91,1	12,6	369	89,3	24,2	354	1,8	0,5

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

*Nüfus Tahmini

Tahmini nüfus verilerine göre yukarıdaki tabloda aktiflik oranları hesaplanmıştır. Buna göre ülke nüfusu 25,2 milyon iken aktif nüfus oranı yüzde 33,2 dir. Bu oran erkeklerde yüzde 51,2 kadınlarda ise 11,3 tür.

3.2.2.2.İşsizlik

ILO verilerine göre ülkede 1999 yılı itibariyle işsizlik oranı 4,3 tür. Bu oran erkeklerde yüzde 3,7, kadınlarda ise 8,1 dir. 2000 yılında işsizlik oranı binde 3 lik bir artışla 4,6 ya yükselmiş, bu yükselişte kadın işsizlik oranının 9,3 seviyesine çıkması etkili olmuştur. Ülkede işsizlik oranının düşük olmasının sebebi çalışma isteğindeki nüfusun azlığıdır. Ülkede yerli halk belirli bir yaşam standardına sahip yüksek bir refah seviyesinde yaşamakta ve çoğu zaman gelir amaçlı bir çalışmaya ihtiyaç duymamaktadırlar.

Tablo 18 Yaş Gruplarına göre İşsizlik Rakamları

Toplam	1999	2000	2001	2002	2006	2007	2008
Toplam	254.054	273.641	281.147	328.646	501.898	463.313	418.062
15-19	42.679	41.551	47.488	43.497	49.581	28.546	20.832
20-24	124.313	123.756	122.344	149.326	241.138	207.383	195.307
25-29	63.686	63.342	72.425	87.837	157.354	160.010	148.414
30-34	14.262	21.731	16.863	25.193	34.775	47.912	38.335
35-39	3.160	8.398	8.672	7.051	10.735	6.093	7.611
40-44	2.231	5.931	5.149	5.012	4.277	8.256	4.889
45-49	1.671	2.780	2.035	4.702	2.849	3.113	2.011
50-54	0.590	1.885	2.139	0.982	0.523	1.053	0.222
55-59	1.462	1.350	1.787	1.180	0.417	0.947	0.107
60-64	-	0.865	1.129	0.953	0.249	-	0.334
65+	-	2.054	1.116	2.913	-2	-	-

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Yaş gruplarına göre işsizlik seviyelerine bakacak olursak en fazla işsiz 20-24 yaş grubundadır.Bu grup büyük çoğunlukla eğitimini yeni bitirmiş ilk defa iş arayanların oluşturduğu bir gruptur.Daha sonra bu gurubun bir üst grubu gelmektedir.30-34 yaş gurubundaki işsizlerin sayısı 20-24 gurubunun yarısı kadardır.Yıllara göre bu gruptaki işsiz sayısı artmaktadır.2008 yılında en az işsiz 65 üstü yaş grubundan sonra 55-59 yaş gurubundadır.

Tablo 19 Erkek Nüfus Yaş Gruplarına göre İşsizlik Rakamları

Erkek	1999	2000	2001	2002	2006	2007	2008
Toplam	183.780	194.330	202.565	224.987	319.059	295.473	250.402
15-19	37.067	36.362	43.785	39.398	40.726	26.082	19.171
20-24	89.731	83.103	83.570	96.673	157.194	137.390	124.223
25-29	40.059	40.716	42.465	51.702	76.792	86.565	73.735
30-34	10.033	13.220	13.026	15.354	26.342	27.554	21.051
35-39	2.915	6.781	6.367	6.115	9.786	5.340	4.961
40-44	1.197	5.215	5.149	5.013	4.277	7.629	4.587
45-49	1.415	2.780	2.034	4.702	2.753	2.913	2.011
50-54	0.432	1.885	2.137	0.982	0.523	1.053	0.222
55-59	0.931	1.349	1.787	1.179	0.417	0.947	0.107
60-64	-	0.865	1.127	0.954	0.249	-	0.334
65+	-	2.054	1.116	2.915	-2	-	-

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Erkeklerde en fazla işsiz yine 20-24 yaş gurubundadır. Daha sonra sırasıyla 24-29 ve 30-34 yaş grupları gelmektedir.Aşağıdaki tabloya göre kadınlarda da yine en fazla işsiz 20-24 yaş gurubundadır.1999 yılında 5,6 bin olan 15-19 yaş gurubu işsizlik miktarı 2008 yılına gelindiğinde 1,6 bine gerilemiştir.Bu yaş grubunda eğitim oranının atattığının işareti olabilir.20008 yılına gelindiğinde kadınlarda ilk defa 25-29 yaş gurubundaki işsiz sayısı bir alt yaş gurubunu geçmiştir.

Tablo 20 Erkek Nüfus Yaş Gruplarına göre İşsizlik Rakamları

Kadın	1999	2000	2001	2002	2006*	2007	2008
Toplam	70.274	79.311	78.582	103.659	182.839	167.840	167.660
15-19	5.612	5.189	3.703	4.099	8.855	2.464	1.661
20-24	34.582	40.653	38.774	52.653	83.944	69.993	71.084
25-29	23.627	22.626	29.960	36.135	80.562	73.445	74.679
30-34	4.229	8.511	3.837	9.839	8.433	20.358	17.284
35-39	0.245	1.617	2.305	0.936	0.949	0.753	2.650
40-44	1.034	0.716	-	-	-2	0.627	0.302
45-49	0.256	-	-	-	0.096	0.200	-
50-54	0.158	-	-	-	-2	-	-
55-59	0.531	-	-	-	-2	-	-
60-64	-	-	-	-	-2	-	-
65+	-	-	-	-	-2	-	-

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

* Mayıs Ayı itibariyle

Görüleceği üzere işsizlik oranı yüzde 5 seviyelerinde gezmektedir.2008 yılında erkeklerde işsizlik oranı yüzde 3,5 iken kadınlarda bu oran yüzde 13'e fırlamıştır.Bu bize kadınların çalışma arzusunun arttığını ve sosyal statüleri yükseldikçe çalışma hayatına dahil olma oranlarının artacağını göstermektedir. 22.6 milyon toplam nüfusa sahip Suudi Arabistan'da sayıları 6 milyonun üzerine çıkan yabancı işçiler, aktif işgücünün neredeyse %70'lik bölümünü oluşturmaktadır.

Tablo 21 İşsizlik Oranları

	1999	2000	2006	2008
Toplam	254.054	274	502	418.062
Erkek	183.780	194.330	319.059	250.402
Kadın	70.274	79.311	182.839	167.660
Toplam %	4,3	4,6	6,3	5,0
Erkek %	3,7	3,8	4,7	3,5
Kadın %	8,1	9,3	14,7	13,0

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

3.2.2.3.Genel İşgücü Seviyesi

Tablo 22 İşgücü Rakamları

	1999	2000	2006*	2008
Toplam	5.592.854	5.713.345	7.522.985	7.956.832
Erkek	4.800.625	4.943.511	6.461.490	6.837.240
Kadın	792.233	769.834	1.061.495	1.119.592

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

*Mayıs Ayı İtibariyle

Suudi Arabistan'da, diğer Körfez komşuları gibi, bölünmüş bir emek piyasası bulunmaktadır. Suudi vatandaşları (çoğu erkek), kamu sektöründe çalışanların %90'ından fazlasını oluşturmakta olup; aralarında kendi işletmelerini kurmuş ya da özel sektörde üst düzey pozisyonlarda çalışanlar da mevcuttur. Göçmen işgücü ise, özel sektör çalışanlarının yaklaşık %90'ını, toplam işgücünün ise yaklaşık %80'ini oluşturmaktadır. Göçmen işçilerin çoğu erkek olmasına rağmen, temizlikçi ya da öğretmen olarak çalışan kadınlar da bulunmaktadır. Bu göçmen işçiler, işverenlerine bir "sponsorluk sistemi" ile bağlı olduğu için, iş aramak zorunda kalmamaktadır. Nitekim göçmenlerin, işverenlerinin izni olmadan iş değiştirmeleri (çok istisnai durumlar dışında) mümkün değildir. İşverenin bakış açısından, göçmen işçi çalıştırmak ucuz ve kalifiye olduğu için, ayrıca istediği zaman işten ayırlamayacağı için oldukça karlı bir durumdur. Bunun yanında, Suudi vatandaşları da düşük statülü işlerde çalışmaya gönüllü değildirler. Ne var ki, işverenlerin bazı sektörlerde işçi istihdam ederken sektörün ve şirketin

büyüklüğüne bağlı olarak %5-%30 arasında değişen oranlarda Suudi vatandaşı istihdam edilmesine ilişkin kotalara uymaları zorunludur. Yabancı işçilerin vize almaları hususunda da bazen gecikme yaşanabilmektedir. 2005 yılında yeniden düzenlenen İş Kanunu hükümleri hem Suudi vatandaşlarına, hem de yabancılara uygulanmaktadır.¹¹⁹

Tablo 23 İşgücü Rakamları ve Değişim Yüzdeleri

Yıl	İşgücü	Sıralama	Değişim %	Veri Yılı (Tahmini)
2003	7,000,000	53		
2004	6,430,000	58	-8.14 %	2003
2005	6,620,000	58	2.95 %	2004
2006	6,760,000	59	2.11 %	2005
2007	7,125,000	55	5.40 %	2006
2008	6,563,000	61	-7.89 %	2007
2009	6,740,000	62	2.70 %	2008
2010	6,922,000	61	2.70 %	2009

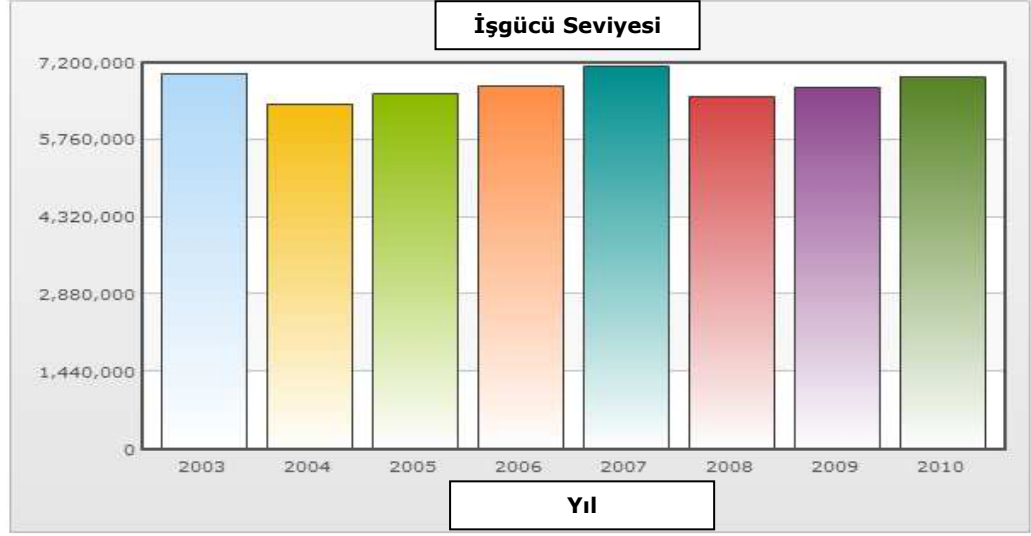
Kaynak:www.indexmundi.com/saudia

2006 yılında istihdam edilen Suudi kadınların sayısı 40 000 gibi düşük bir seviyede olsa da (aynı yıl içinde istihdam edilen Suudi erkeklerin sayısı 670 000 idi); bu oranın bir önceki yıla kıyasla %24 arttığı görülmektedir. Son yıllarda petrol fiyatlarında yaşanan artışla beraber hem Suudi olanların, hem de Suudi olmayanların (özellikle inşaat sektöründe) istihdamında artış gözlenmiştir. Öte yandan ülkedeki genç nüfusun artması, Suudi vatandaşların iş bulabilme imkanlarını daralttığından dolayı; 2001 yılında %8,34 olan işsizlik oranı 2006 yılına gelindiğinde %12,02'ye yükselmiştir. Ülkedeki toplam istihdam ise 2006 yılı için 6,38 milyondur.¹²⁰

¹¹⁹ Aydın, [www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi Arabistan](http://www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi%20Arabistan)

¹²⁰ Aydın, [www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi Arabistan](http://www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi%20Arabistan)

Grafik 4 İşgücü Seviyesi

Kaynak: www.indexmundi.com/saudia

3.2.2.4.Sektörlere Göre İşgücü Dağılımı

Aşağıdaki tabloda ülkenin 1999 dan 2008 yılına kadar işgücünün sektörlere göre dağılımı incelenebilir. En fazla istihdam yaratan sektör diğer Ortadoğu ülkelerinde de olduğu gibi kamu sektörüdür.Kamuda 2008 yılı itibariyle eğitim sektörü dahil 2.1 milyon kişi istihdam edilmektedir.İkinci en büyük istihdam alanı ticaret sektörüdür.Toptan ve perakende ticarete 1,25 milyon kişi çalışmaktadır.

Tablo 24 Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı

Toplam Erkek ve Kadın	1999	2000	2001	2002	2007	2008
TOPLAM	5.592.854	5.713.345	5.808.617	5.913.010	7.766.350	7.956.832
Tarım, Avcılık ve Ormanlılık	339.2	341.5	340.2	263.4		
Balıkçılık	11.0	7.9	9.1	12,2		
Madencilik ve Taşocakçılığı	88.925	101.879	87.909	95.390	102.807	107.688
İmalat	441.726	440.651	467.785	448.283	565.774	508.844
Elektrik, Gaz ve Su Temini	74.970	76.020	77.329	65.648	74.381	66.902
İnşaat	566.722	515.931	585.342	629.569	793.586	745.774
Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Taşıt,	846.509	901.485	837.224	861.741	1.250.270	1.257.941
Oteller ve Lokantalar	140.512	164.595	154.606	170.349	248.697	279.128
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	236.007	242.294	247.887	265.283	343.552	361.909
Finansal Aracılık	49.294	42.530	58.536	49.803	83.787	86.003
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	147.027	139.470	144.279	143.248	250.247	313.469
Kamu Yönetimi ve Savunma; Zorunlu Sosyal Güvenlik	1.072.793	1.116.194	1.157.546	1.212.865	1.400.092	1.502.913
Eğitim	703.168	712.965	720.065	751.523	929.199	932.507
Sağlık ve Sosyal Hizmet	229.094	217.644	278.142	223.977	335.921	365.459
Diğer Toplum, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	127.398	133.016	101.902	115.415	175.877	163.050
İstihdam ile Özel Hane halkı	508.767	550.966	521.391	595.930	838.126	876.596
Ekstra-Bölgesel Örgütler ve Organları	6.342	5.282	6.807	8.365	9.850	6.277
Sınıflandırılmaz Ekonomik faaliyetler	3.373	3.306	12.477	-	-	-

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

İnşaat sektörü 750 bin kişi için en fazla istihdam yaratan dördüncü sektör olmuştur. Yine kamu hizmetine dahil edilebilecek eğitim sektöründe ise 932 bin kişi istihdam edilmektedir. Ekonomisi petrole dayalı olan ülkede madencilik sektöründe 100 bin kişi çalışmaktadır. İmalat sanayinin çoğunluğu Petro kimya ürünlerinin işlenmesi işlerinden oluşmaktadır. Tarım sektöründeki istihdam yıllar itibariyle düşüş eğiliminde görülmektedir. Fakat

son yıllara ait verilere ulaşamamıştır. Tarım alanlarının kısıtlı olması ve sulama problemi bu azalmada etkilidir. Aile içi işlerde çalışanların sayısı da 876 bin gibi oldukça yüksek bir seviyededir.

Erkeklerin en fazla istihdam edildiği sektörler sırasıyla genel tabloya paralel biçimde, kamu, ticaret ve inşaatır. Elbette bu durumda kadınların kanunen sadece belirli sektörlerde çalışmalarının mümkün olması etkilidir.

Tablo 25 Erkek Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı

Erkek	1999	2000	2001	2002	2007	2008
TOPLAM	4.800.625	4.943.511	5.027.718	5.115.826	6.664.014	6.837.240
Tarım, Avcılık ve Ormanlık	331.4	323.7	334.2	258.6		
Balıkçılık	11.0	7.,9	9.,1	12.,2		
Madencilik ve Taşocakçılığı	85.959	98.119	87.103	94.631	101.610	107.061
İmalat	431.974	434.023	460.318	439.392	557.442	498.491
Elektrik, Gaz ve Su Temini	74.084	75.474	77.329	65.648	74.381	66.902
İnşaat	566.722	515.549	585.005	629.326	790.726	743.518
Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Taşıt,	843.433	896.394	832.640	856.395	1.242.461	1.249.601
Oteller ve Lokantalar	140.512	163.731	154.200	166.812	246.024	274.132
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	230.642	242.294	242.116	258.924	331.813	359.675
Finansal Aracılık	47.993	41.520	56.842	48.515	79.305	81.448
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	143.753	138.840	144.279	142.364	245.826	305.851
Kamu Yönetimi ve Savunma; Sosyal Güvenlik	1.052.976	1.098.667	1.138.956	1.195.225	1.367.622	1.469.825
Eğitim	386.608	399.716	411.145	419.243	512.983	534.115
Sağlık ve Sosyal Hizmet	161.546	168.637	187.937	172.595	248.937	282.037
Diğer Toplum, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	123.253	130.619	100.175	112.451	168.188	157.313
İstihdam ile Özel Hane halkı	160.296	201.577	191.744	235.583	327.092	319.794
Ekstra-Bölgesel Örgütler ve Organları	5.338	5.282	5.841	7.977	9.850	5.623
Sınıflandırılmaz Ekonomik faaliyetler	3.076	1.904	8.778	-	-	-

Kaynak: www.labrosta.ilo.org

Tablo 26 Kamu-Özel Sektör İşgücü Miktarları

İşsizlik(2005 sonu itibariyle)	% 6.9 (kayıtlı iş arayanların sayısı 114,138)
Kamuda istihdam edilen Suudi sayısı	712,835
Kamuda istihdam edilen yabancı sayısı	70,441
Kamuda toplan istihdam	783,276
Kamuda istihdam artış hızı	%2.62
Özel sektörde istihdam edilen Suudi sayısı	623,465
Özel sektörde istihdam edilen yabancı sayısı	4,738,823
Özel sektörde toplam istihdam	5,362,288

Kaynak: <http://riyad.be.mfa.gov.tr>

Kadınlar en fazla kamu sosyal hizmetlerinde istihdam edilmektedirler.Madencilik sektöründe dikkat çekici bir şekilde 10 binin üzerinde kadın çalışmaktadır.Elbette ki bu istihdam yönetim ve idari pozisyonlarda olmalıdır.İmalat sektöründe kadın çalışanın olmaması bu sektörün kanunen engellendiğini akla getirmektedir.

Tablo 27 Kadın -Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı

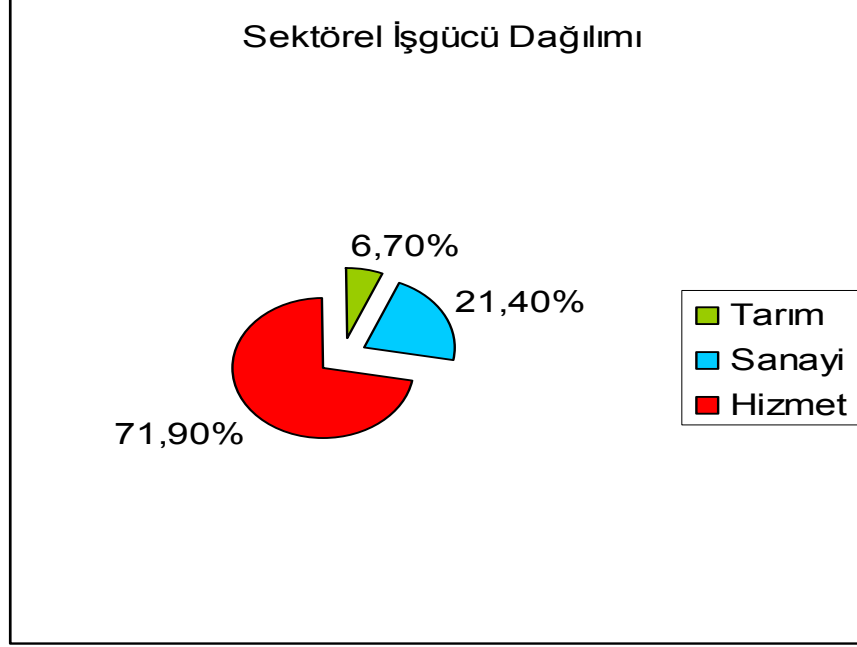
Kadın	1999	2000	2001	2002	2007	2008
TOPLAM	792.233	769.834	780.899	797.184	1.102.336	1.119.592
Tarım, Avcılık ve Ormanlık	7,8	17,8	6,1	4,9		
Balıkçılık	2.966	3.760	0.805	0.759	1.197	0.627
Madencilik ve Taşocakçılığı	9.752	6.628	7.464	8.891	8.332	10.353
İmalat	0.866	0.546	-	-	-	0.000
Elektrik, Gaz ve Su Temini	-	0.382	0.339	0.243	2.860	2.256
İnşaat	3.976	5.091	4.586	5.346	7.809	8.340
Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Taşıt,	-	0.864	0.405	3.537	2.673	4.996
Oteller ve Lokantalar	5.365	-	5.770	6.359	11.739	2.234
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	1.301	1.010	1.695	1.288	4.482	4.555
Finansal Aracılık	3.274	0.630	-	0.884	4.421	7.618
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	19.817	17.527	18.589	17.640	32.470	33.088
Kamu Yönetimi ve Savunma; Zorunlu Sosyal Güvenlik	316.560	313.249	308.923	332.280	416.216	398.392
Eğitim	67.548	49.007	90.203	51.382	86.984	83.422
Sağlık ve Sosyal Hizmet	4.145	2.847	1.727	2.964	7.689	5.737
Diğer Toplum, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	348.471	349.389	329.647	360.347	511.034	556.802
İstihdam ile Özel Hane halkı	1.004	-	0.966	0.388	-	0.654
Ekstra-Bölgesel Örgütler ve Organları	0.297	1.132	3.701	-	-	

Kaynak: www.labrosta.ilo.org

Suudi Arabistan Merkez Bankası (SAMA) verilerine göre ülke nüfusunun yaklaşık %27'si yabancılardan oluşmaktadır. Nüfusun %55'i erkeklerden oluşmakta olup; yabancı nüfus için bu oran %65 civarındadır. Nüfusun %33'ü 15 yaşın altındadır. Bu da Suudi Arabistan'ın nispeten genç bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir. Son 5 yıl için yıllık ortalama nüfus artış hızı ise %2,5'tir. Economist Intelligence Unit tahminlerine göre ülke nüfusunun 2010 yılı sonunda 26.2 milyon olması öngörülmektedir. Hızlı nüfus artışı, özel sektörün daha düşük ücretle yabancı işçileri çalıştırmak istemesi, devlet tarafından her aileye geçinmeye yetecek bir gelir sağlanması, gibi nedenlerden dolayı zahmetli ve beceri gerektiren işler

yabancılar tarafından yapılmakta olup, Suudi nüfus için işsizlik oranları yükselmektedir.¹²¹

Grafik 5 Sektörel İşgücü Dağılımı

Kaynak:www.nationmaster.com

Ülkede toplam istihdamın yüzde 71,9'u hizmet sektörü, yüzde 21,4'ü Sanayi sektörü ve yüzde 6,7'si de Tarım sektörü tarafından sağlanmaktadır.

Resmi verilere göre Suudi nüfusunda işsizlik oranı 2007 yılı için %11'dir. Son yıllarda uygulanmaya başlanan işgücünde "Suudileştirme" politikası nedeniyle yerli ve yabancı şirketlere, sektöre ve şirketin büyüklüğüne göre değişen oranlarda Suudi personel çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir. Suudi Arabistan eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar nedeniyle özellikle teknik düzeyde (sağlık ve inşaat gibi birtakım sektörlerde) kalifiye Suudi işçilerin istihdamı zor olduğundan belirlenen kotalarda zaman zaman revizyona gidilmektedir.¹²²

Hızla artan genç nüfusa iş imkânları yaratılamamasının göçmen işçilerin sayısı artmaya devam ettiği sürece sosyal düzen üzerinde büyük bir tehdit oluşturacağı tahmin edilmektedir. Bu nedenle bir yandan işgücünün eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve niteliklerinin geliştirilmesine

¹²¹ www.atonet.org.tr/turkce/distic/sarabistan.htm

¹²² www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi Arabistan 20.04.2010

çalışılmakta, bir yandan da bazı sektörlerde yalnızca Suudiler'in istihdam edilmesi uygulamasına geçilmektedir.

Suudi Arabistan'da, emek piyasası diğer Körfez komşularına benzer bir yapıya sahiptir. Suudi vatandaşları (çoğu erkek), kamu sektöründe çalışanların % 90'ından fazlasını oluşturmaktadır. Göçmen işgücü ise, özel sektör çalışanlarının yaklaşık % 90'ını, toplam işgücünün ise yaklaşık % 80'ini oluşturmaktadır. Göçmen işçilerin çoğu erkek olmakla birlikte, temizlikçi ya da öğretmen olarak çalışan kadınlar da bulunmaktadır. Bu göçmen işçiler, işverenlerine bir "sponsorluk sistemi" ile bağlı olduğundan kendi kendine iş aramaları ve işverenlerinin izni olmadan iş değiştirmeleri mümkün değildir.¹²³

İşverenin bakış açısından, göçmen işçi çalıştırmak ucuz ve kolaylıkla işten ayıramayacağı için oldukça karlı bir durumdur. Bunun yanında, Suudi vatandaşları da düşük statülü işlerde çalışmaya gönüllü değildirler. İşverenlerin bazı sektörlerde işçi istihdam ederken sektörün ve şirketin büyüklüğüne bağlı olarak %5-30 arasında değişen oranlarda Suudi vatandaşı istihdam edilmesine ilişkin kotalara uymaları zorunludur. Ayrıca, bazı sektörlerde çalışmak da sadece Suudi vatandaşlara mahsustur. Yabancı işçilerin vize almaları hususunda sık sık gecikme yaşanabilmektedir.

Suudi Çalışma Bakanlığı, kültürel alışkanlıklara ve geleneklere rağmen Suudi kadınların istihdamını teşvik etmektedir. Ancak işverenler düşük ücretlerle çalışan yabancı işçileri istihdam etmeyi tercih etmektedir. Kadınların otomobil sürmelerinin yasak olması ve ülkede gelişmiş bir ulaşım ağının olmaması gibi faktörler nedeniyle kadınlar ya çalışmamakta ya da şoför kullanmaktadırlar. 2005 yılında yeniden düzenlenen İş Kanunu'na göre kadınlar "kendi doğalarına uygun" herhangi bir sektörde çalışabilmektedir. Kanun'daki bu ifade, farklı yorumlara açıktır. Suudi kadınlar, özel sektörde çalışanların sadece % 1'den azını, kamu sektöründe çalışanların ise yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır.¹²⁴

Ülkenin idari ve finansal merkezi olan Riyad'da petrole dayalı sanayi gelişmiştir. Bir zamanlar ülkenin ticaret merkezi olan ve popülerliğini

¹²³ Aydın, [www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi Arabistan](http://www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi%20Arabistan)

¹²⁴ Aydın, [www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi Arabistan](http://www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi%20Arabistan)

Riyad'a kaptıran batıdaki Hicaz bölgesi, Mekke'ye yapılan hac ziyaretleri sebebiyle yine de gelişmeyi sürdürmektedir. Rabigh'te sanayi şehri olarak kurulması planlanan "Kral Abdullah Şehri", Medine'de kurulacak olan "Bilgi Ekonomisi Şehri" ve "Hızlı Tren Ağı" projeleri bu bölgede yer alacaktır.¹²⁵

3.3.IRAK

3.3.1. Genel Ekonomik Yapı

Irak ortadoğunun en önemli ve en karışık ülkelerinden birisidir.Tarihi boyunca büyük iktidar mücadelelerine sahne olmuş olan bu topraklar şüphesiz altındaki petrol serveti nedeniyle çok zengin, fakat kullanım kapasitesi veya imkanının kısıtlılığı nedeniyle fakir bir ülke olarak göze çarpmaktadır.Ülke nüfusu 2009 verilerine göre 29 milyon civarındadır.Başkenti Bağdat olan ülkenin halkı birkaç etnik-dini gruptan müteşekkildir.Yüzde 97'si Müslüman ,Müslüman halkın dayüzde 65'i Şii, yüzde 35'i Sünnidir.Ayrıca etnik açıdan bakılacak olursa halkın yüzde75-80'i Arap, yüzde15-20'si Kürt ve yüzde 5'i Türkmenlerden oluşmaktadır.¹²⁶

Ülkede genel ekonomik manzara şu şekildedir.2009 yılı GSYİH 85 milyar Dolara yakındır.Kişi başına düşen GSYİ ise 3.900 Dolardır.Ülkede günde 2.450 varil petrol üretilmektedir.¹²⁷

1980'lerde Irak-İran savaşı, 1990'larda Kuveyt'in işgali üzerine başlayan uluslararası askeri harekât ve 2003 yılında Amerika'nın askeri müdahalesinin dönüm noktalarını teşkil ettiği son 30 yılda Irak ekonomisi oldukça istikrarsız bir yapı sergilemiştir. Çeşitli dönemlerde yürürlüğe konan ekonomik ambargolar da Irak'ın küresel ekonomiye bütünleşmesini güçleştirmiştir.

1991 – 1995 yılları arasında BM tarafından Irak'a sunulan petrol karşılığı gıda ithalatı önerisi, Irak Hükümeti tarafından kabul görmemiş ve petrol geliri elde edilemediği için ülkede fakirlik hızla artmıştır. 1996 yılında, Irak Hükümeti, BM tarafından önerilen Gıda Karşılığı Petrol Programı

¹²⁵ Aydın, www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Suudi Arabistan

¹²⁶ CIA **The World Factbook**, 2009

¹²⁷ Economist Intelligence Unit (EIU), **Irak Ülke Raporu**, Aralık 2009

önerisini kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu programla, Irak hükümetine sınırlı miktarda petrol ihraç etme ve bunun karşılığında gıda ve insani malzeme ithal etme izni verilmiştir.22 Mayıs 2003 tarihinde, BM Güvenlik Konseyi 1483 sayılı kararı kabul etmiş ve Irak üzerindeki tüm ticari yaptırımların bittiğini ilan ederek, Gıda Karşılığı Petrol Programını yürürlükten kaldırmıştır.¹²⁸

Amerika'nın askeri müdahalesinin ardından kurulan Irak'ın Yeniden Yapılandırılması ve İnsani Yardım Kurumu (ORHA- The Office of Reconstruction and Humanitarian Assistance) ülkede idari ve ekonomik yapıyı yeniden oluşturmakla görevlendirilmiştir. Bununla birlikte, 2003 yılında Irak ekonomisi savaşın ve savaş sonrası güvenlik durumunun kötüleşmesinin yanı sıra ülkedeki devlet kurumlarının tamamına yakınının tasfiye edilmesi, gerekli idarelerinin tesis edilememesi ve artan istikrarsızlık gibi nedenlerle kötüye gitmiştir.Savaş sonrası dönemde de Irak ekonomisi temel olarak petrol gelirlerine dayanmaya devam etmiştir. Irak'ın ihracat gelirlerinin % 98'i petrolden sağlanmaktadır. Bununla birlikte, ülkedeki istikrarsızlığa rağmen ekonominin yeniden yapılandırma çalışmaları devam etmektedir.IMF, 2004 yılında Irak hükümetine savaş sonrası acil yardım desteği programı çerçevesinde kredi vermiştir. 2009 yılında ödemesi gereken 470 milyon Amerikan doları tutarında borcunu 2007 Aralık ayında ödeyen Irak Hükümeti, IMF ile yeni bir Stand-By anlaşması imzalamıştır. Yeni imzalanan Stand-By anlaşması ile Irak Hükümeti'ne 744 milyon Amerikan doları tutarında yeni kredi desteği sağlanmıştır. Yeni Stand-By Anlaşması ile makroekonomik istikrarın sürdürülmesi, ülkede yatırım ortamının iyileştirilmesi, petrol sektöründe üretimin artırılması ve 2005 yılında imzalanan bir önceki Stand-By anlaşmasındaki reformların yerine getirilmesi öngörülmüştür.¹²⁹

Bu çerçevede, 2008 yılı ekonomik programı ile yatırımlara kaynak ayrılması, kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi, büyümenin artırılması, % 30 civarında gerçekleşen enflasyonun düşürülmesi, yapısal reformların

¹²⁸Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu**, Alfa yay.,İstanbul,2007, s.257

¹²⁹ AGENOR Pierre Richard,NABLI Mustapha K.,YOUSEF Tarık, **Public Infrastructure and Private Investment in the Middle East and North Africa**,World Bank Policy Research Working Paper,2005

gerçekleştirilmesi, yönetim kapasitesinin artırılması planlanmıştır. 2008 ekonomik programında ayrıca % 7 büyüme, günlük 2,2 milyon varil petrol üretimi, % 12 enflasyon ve 34 milyar Amerikan doları rezerv öngörülmüştür. EIU verilerine göre, 2008 yılında büyüme % 7,8, GSYİH ise 70 milyar Amerikan doları olarak gerçekleşmiştir. Oldukça yüksek bir büyüme oranı yakalanmış olmasına rağmen Irak bütçesinden yatırımlara ayrılan payın etkin bir şekilde kullanılamaması halen önemli bir sorun teşkil etmekte ve petrol dışı alanlarda büyümenin gerçekleşmesine engel olmaktadır.

Irak'ın yaşamakta olduğu siyasi karışıklık, güvenlikteki zafiyetler, yolsuzluğun yaygın oluşu ekonomi idaresini güçleştirmektedir. Ayrıca, 2009 yılı içinde petrol fiyatlarının varil başına 30 Amerikan dolarına kadar düşmesi hükümeti zor duruma sokmuş ve çoğu yatırımın hayata geçmesini engellemiştir. Petrol fiyatlarının 70 Amerikan doları düzeyine yükselmiş olması da mali sıkıntıyı giderememiştir. Bununla birlikte, güvenliğin 2006 yılına göre kıyaslanmayacak düzeyde düzelmiş olması sebebiyle özel sektör faaliyetlerinde ciddi bir canlanma olmuştur. Bu çerçevede, 2009 yılında ekonominin % 7-8 oranında büyüyeceği tahmin edilmiştir. İstikrarlı bir ekonomik büyüme gözlemlenmekte olup bu büyümenin temelini komşu ülkelerle ticaret oluşturmaktadır. Fakat kamu harcamalarındaki azalma, özel sektör faaliyetlerini de olumsuz etkilemektedir.¹³⁰

Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi, bölgesinde güvenliği sağladığı ve hem kamu hem de özel sektör harcamalarının bölgeye ekonomik canlılık kattığı ancak Merkezi Hükümet'in yaşadığı finansman sorununun Kuzey Irak'ta da hissedildiği görülmektedir. Hükümet yetkilileri, 2010 yılı Mart ayında yapılması planlanan seçimlere kadar ancak maaş ödemelerinin yapılabileceğini önemli yatırımların seçim sonrasına öteleneceğini ifade etmektedirler.¹³¹

Nisan 2009 tarihinde Irak Bakanlık Konseyi tarafından 2009 federal bütçesi onaylanmıştır. Onaylanan 2009 bütçesi ile 2008 Ekim ayında hazırlanan ilk taslak bütçe arasında devlet harcamalarının azaltılarak 58 milyar Amerikan dolarına düşürülmesi gibi önemli farklılıklar mevcuttur. Söz

¹³⁰ www.musavirlikler.gov.tr/upload/IRQ/AYLIK%20RAPOR.doc

¹³¹ www.tobb.org.tr/abm/.../turkiye%20ve%20irak_3.doc -

konusu daralmanın en önemli sebebi ise petrol fiyatlarındaki sert düşüştür. Çünkü Irak Federal Bütçesi'nin gelirlerinin % 90'ı petrol satışlarından elde edilmektedir.¹³²

Diğer yandan, 2009 yılında Bağdat'ta yapılan petrol ve doğalgaz sahaları ihalelerinde Rumeyla Petrol Sahasının ihalesinin sonuçlandırılmış olması ekonomi açısından olumlu bir gelişmedir. Rumeyla Irak'ın en büyük petrol sahasıdır ve çıkarılan her bir varilden 2 Amerikan doları almak koşulu ile BP/CNPC ortaklığına verilmiştir. Bay Hasan, Zubair, Missan, Kerkük ve Batı Kurna adlı petrol sahaları ile Mansuriye ve Akkaş adlı doğalgaz sahalarının ihale edilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu sahaların ihalelerinin sonuçlanması ile günlük 2,4 milyon varil olan petrol üretiminin orta vadede 5 milyon varile yükseltilmesi hedeflenmektedir. Şüphesiz bu hedefe ulaşılması, Irak'ın planlanan yatırımlarını kolaylaştıracak ve Irak'ın hızlı bir dönüşüm yaşamasını sağlayabilecektir.¹³³

Irak Geçici Koalisyon Hükümeti, yönetimde kaldığı süre boyunca (21 Nisan 2003–28 Haziran 2004) özellikle özel sektörde birçok reformu yürürlüğe koymuştur. Bu süre içinde Irak Merkez Bankası bağımsız bir kuruluş olarak yeniden yapılandırılmış ve para politikasını özerk bir biçimde belirleme yetkisiyle donatılmıştır. Ayrıca yeni bir para birimi (Yeni Irak Dinarı) piyasaya sürülmüş, şirketlere ve bireylere vergi numaraları verilmiş, gümrük vergilerine işlerlik kazandırılmıştır.¹³⁴

Ülkede bankacılık sektörünün gelişmemiş olması, etkin bir para politikası uygulanmasını da zorlaştırdığı için Eylül 2003'te Merkez Bankası Yasası ile ülkedeki bankacılık işlemlerinin neredeyse tüm yönlerini kapsayan Irak Bankacılık Yasası'nı çıkarılmıştır. Çok sayıda yabancı bankaya ülkede faaliyette bulunma izni verilmiştir. Yine aynı tarihte çıkarılan Yabancı Sermaye Kanunu'na göre yabancı şirketlere, enerji sektörü dışında faaliyet gösteren Irak şirketlerinde % 100'e varan oranlarda hisse sahibi olabilme imkânı tanınmıştır. Irak gelirlerinin büyük kısmı geçmişten bu yana doğrudan vergiler yerine petrol gelirlerine dayansa da, ülkede yeni bir vergi sistemi kurulmuş ve toplam vergi gelirlerinde bir artış sağlanmıştır. En

¹³² egazete.dunya.com/eyayin/issues_text.php?id=9196&p_id=9 -

¹³³ www.musavirlikler.gov.tr/upload/IRQ/AYLIK%20RAPOR.doc

¹³⁴ <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=1229&l=1>

yüksek gelir dilimine (yıllık yaklaşık 700 Dolar ve üzeri) uygulanan gelir vergisi oranı % 15 iken; kurumlar vergisi oranı sabittir (% 15).¹³⁵

3.3.2.İstihdam Yapısı Ve Analizi

3.3.2.1.Yaş ve Cinsiyet Grupları Aktif Nüfus Oranları

Tablo 28 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif nüfus Oranları

Nüf	1990		1995			2000			2005			2008		
	Aktif	Oran %	Toplam	Aktif	Oran %	Toplam	Aktif	Oran %	Toplam	Aktif	Oran %	Toplam	Aktif	Oran %
Top			20971			24652			28238			30096		
AG 00+	4127	41.9	11747	4892	41.6	14076	5863	41.6	16430	6824	41.5	17651	7303	41.4
0-9			6542			7546			8366			8646		
10-14			2682			3030			3442			3799		
15-19	474	22.7	2406	534	22.2	2667	581	21.8	3001	642	21.4	3203	672	21.0
20-24	806	46.7	2041	895	43.8	2385	975	40.9	2613	1000	38.3	2753	1041	37.8
25-29	709	57.4	1676	937	55.9	2019	1092	54.1	2321	1213	52.3	2397	1248	52.1
30-34	543	56.0	1192	669	56.1	1657	933	56.3	1963	1105	56.3	2104	1178	56.0
35-39	548	54.5	936	517	55.3	1177	662	56.3	1614	920	57.0	1771	1004	56.7
40-44	317	54.8	973	531	54.6	923	513	55.6	1144	645	56.4	1380	776	56.3
45-49	260	48.9	555	279	50.2	957	485	50.7	896	465	51.9	971	504	51.9
50-54	185	41.5	509	217	42.5	543	240	44.3	927	412	44.4	889	388	43.6
55-59	136	36.6	421	153	36.5	494	186	37.7	520	200	38.6	748	279	37.4
60-64	85	28.8	341	92	26.8	402	108	26.8	466	121	26.0	440	109	24.9
65+	64	10.4	696	67	9.6	851	86	10.1	964	101	10.5	996	102	10.3

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Yukarıdaki tabloda 5 yıllık dönemler itibariyle nüfus ve aktiflik oranları verilmiştir.Buna göre 1990 yılında toplam nüfus içerisinde aktif nüfus oranı yüzde 41,9'dur.En aktif yaş gurubu yüzde 57 ile 25-29 yaş gurubudur.

¹³⁵ İnci Selin Aydın, **Irak Ülke Raporu**, <http://www.aktifuarcilik.com/Yonetim /Upload /TR/irak.pdf>

65 yaş üstü insanların yüzde 10'u çalışma hayatının içindedir.1995 yılına gelindiğinde toplam nüfus yüzde 40'a yakın bir artışla 24,6 milyon kişiye ulaşmıştır.Bu nüfusun içindeki aktif insan oranı yüzde 41,6'dır.En aktif yaş gurubu bir sıra atlayarak 30-34 yaş gurubu olmuştur.Zaman serisindeki parametreler önceki dönem verileriyle yakındır.Demografik açıdan herhangi bir olağanüstü durum dikkati çekmemektedir.2008 yılında ülke nüfusunun 30 milyonu aştığı görülmektedir.Bu artış yaş guruplarına aktiflik yüzdesi olarak geçen yıllara uygun şekilde dağılmıştır.

2008 yılında nüfusun gelen aktiflik oranı yüzde 41,4 tür.18 yıl öncesine göre binde 5'lik bir azalış olmuştur ki bu ülkede 2003 yılından beri devam eden savaş hali nedeniyle olabilir.20-24 yaş gurubunu aktivitesi gittikçe düşmüş ve 2008 yılında yüzde 37,8 olmuştur.Buna karşın en aktif yaş gurupları 30'dan 44'e kadar olan gruplardır.Yaşlı nüfusun aktiflik oranı hemen hemen zaman serileri boyunca değişmemiştir.65 yaş üstü çalışmak niyetindeki insanların oranı yüzde 10'dur.

Son 30-40 yıldır yaşanan savaşlar sebebiyle Irak halkının büyük bir bölümü dış ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Göçmenlerin 1,5 milyonu Suriye'de, 500 000-750 000'i Ürdün'de, geri kalanı da Mısır ve Lübnan'da yaşamaktadır. Ancak yaşanan savaşlara ve göçe rağmen Irak 2009 tahminlerine göre yüzde 2,5 nüfus artış oranına sahiptir. Yine 2009 tahminlerine göre Irak nüfusunun yüzde 38,8'ini 0-14 yaş grubu oluşturmaktadır. Bunların 5.709.688'i erkek, 5.531.359'u kızdır. 15-64 yaş arası nüfus toplam nüfusun yüzde 58si kadardır ve 8.529.56 erkek, 8,310,164 kadın yaşamaktadır. 65 yaş ve üzeri ise Irak nüfusunun yüzde 3'üdür. Erkek sayısı 408,266 iken, kadınların sayısı 456,224'dür. ¹³⁶

Aşağıdaki tabloda erkek nüfus açısından aktiflik verileri incelenebilir.1990 yılında ülkedeki erkek nüfusun yüzde 73,3'ü çalışma durumundadır. Bu oran yıllık yaklaşık bir puanlık düşüşlerle 2008 yılında 69,4'e gerilemiştir.1990 yılında en aktif erkek yaş gurubu 30-39 arasındaki yaş guruplarıdır. Genel düşüşe paralel olarak bu oranda yıllık olarak düşüş

¹³⁶ <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/IRAK%2520rapor->

eğilimindedir.15-19 yaş grubundaki erkeklerin yüzde 40 civarı aktif olarak görünmektedir.

Tablo 29 Erkek ,Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif nüfus Oranları

Nüf	1990		1995			2000			2005			2008		
	Aktif	Oran %	Toplam	Aktif	Oran %	Toplam	Aktif	Oran %	Toplam	Aktif	Oran %	Toplam	Aktif	Oran %
Top			10537			12432			14285			15219		
AG 00+	3585	73.3	5801	4197	72.3	6999	4972	71.0	8217	5720	69.6	8822	6125	69.4
0-9			3361			3878			4301			4446		
10-14			1374			1555			1767			1951		
15-19	434	40.7	1230	481	39.1	1366	514	37.6	1539	557	36.2	1644	583	35.5
20-24	692	78.3	1041	770	74.0	1218	841	69.1	1337	865	64.7	1411	907	64.3
25-29	589	93.7	853	779	91.3	1028	906	88.1	1184	1005	84.8	1225	1037	84.6
30-34	466	95.0	604	567	93.9	842	780	92.7	998	913	91.4	1070	976	91.2
35-39	480	95.0	471	444	94.3	595	557	93.5	818	758	92.7	897	829	92.5
40-44	276	93.9	484	452	93.3	463	428	92.5	577	530	91.8	695	636	91.6
45-49	230	87.3	279	242	86.9	474	410	86.5	447	384	85.9	485	413	85.3
50-54	165	77.5	247	190	76.8	271	206	76.0	457	342	74.8	437	320	73.2
55-59	124	71.4	195	137	70.3	238	164	69.1	257	174	67.6	363	240	66.0
60-64	75	55.5	152	79	52.1	184	94	50.8	221	105	47.6	210	95	45.2
65+	54	22.6	245	56	22.7	320	73	22.8	381	87	22.9	386	89	23.0

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Bu aktivite düşüşü 1990 lı yıllarda sonra ortaya çıkan kronik işsizlik sorunuyla ilgilidir.Ülkedeki baskıcı yönetim, özel sektörün sınırlı faaliyetine izin vermiş, işgücünü kamu işlerine bağımlı hale getirmiştir.Ayrıca hakla devlet tarafından sağlanan temel gıda sübvansiyonları halkın çalışma arzusundan uzaklaşmasına nedendir.

Tablo 30 Kadın ,Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif nüfus Oranları

Nüf	1990		1995			2000			2005			2008		
	Yaş	Aktif Oran %	Top	Aktif	Oran %	Toplam	Aktif	Oran %	Toplam	Aktif	Oran %	Toplam	Aktif	Oran %
Top			10434			12220			13952			14877		
AG 00+	542	10.9	5946	695	11.7	7077	890	12.6	8213	1103	13.4	8829	1178	13.3
0-9			3181			3668			4065			4199		
10-14			1307			1475			1675			1849		
15-19	40	3.9	1176	53	4.5	1302	68	5.2	1462	85	5.8	1559	89	5.7
20-24	114	13.5	1000	124	12.4	1167	134	11.4	1276	135	10.6	1342	134	10.0
25-29	120	19.8	823	159	19.3	991	186	18.8	1137	209	18.4	1172	211	18.0
30-34	77	16.0	588	102	17.3	816	153	18.7	965	192	19.9	1034	202	19.6
35-39	68	13.7	466	74	15.8	582	106	18.2	796	161	20.3	874	175	20.0
40-44	41	14.4	489	80	16.3	460	85	18.4	568	116	20.4	685	140	20.4
45-49	30	11.2	277	37	13.2	482	75	15.6	449	81	17.9	486	91	18.7
50-54	19	8.4	262	27	10.3	272	34	12.6	470	70	14.9	452	68	15.1
55-59	12	5.9	225	16	7.2	256	22	8.6	263	26	10.1	385	40	10.3
60-64	11	6.6	189	12	6.5	218	14	6.6	245	16	6.5	230	14	6.3
65+	10	2.7	451	11	2.5	531	13	2.5	584	14	2.4	610	14	2.2

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Yukarıdaki tabloda bu defa kadın nüfusun aktiflik oranı verilmiştir.Görüleceği üzere zaman serisinde kadınların aktiflik oranı genel ve erkek nüfus aktiflik oranının düşüşüne rağmen artış göstermiştir.1990 yılında en aktif yaş gurubu 25-29 iken 2008 yılında 40-44 yaş gurubu en aktif gurup haline gelmiştir.Savaş nedeniyle dul kalan kadınların gelir edinme saikiyla iş hayatına girdikleri söylenebilir.

3.3.2.2.İşsizlik

Irak'ta işsizlik, 1990'lardan sonra kronik bir hal almıştır. Bu nedenle yurtdışına doğru nüfus hareketlerinin özellikle belli dönemlerde oldukça sıklaştığı görülmektedir. 2003 yılından sonra işsizlik daha da büyük bir sorun olmuştur:İşsizliği tetikleyen nedenler Savaş, Ekonomik faaliyetlerin azalması,Ordunun lağvedilmesi olarak sayılabilir.WFP ve COSIT (2006), 2005 yılında 16-60 yas aralığı için işsizliği %47 olarak ifade etmişlerdir.

Ancak bu tespit ev hanımları, öğrenciler ve emeklileri de kapsadığı için BM ve Dünya Bankası tanımlarına uymamaktadır. Ancak her halükarda işsizlik oranının 2006 yılında %40'lar seviyesinde olduğu, belli eyaletlerde bu oranın %60'ları geçtiği bilinmektedir. Mart 2007 tarihinde, UNHCR çalışabilecek nüfusun %50'sinin işsiz olduğunu belirtmiştir. İşsizlik oranı COSIT tarafından %17,6 seviyelerinde açıklansa da bu oranın %40 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Çalışanların çoğu da kamu birimlerinde istihdam edilmekte ve bunlardan yaklaşık %38'i haftada 35 saatin altında herhangi bir sosyal güvenlik sahibi olmadan çalışmaktadır. Öte yandan kamunun temel işveren olduğu, ordunun hala en büyük istihdam kaynağı olduğu ülkede, özellikle özelleştirme projelerinin gerçekleşmesinin ardından ortaya çıkacak ilave işsiz sayısının sebep olacağı sorunun nasıl çözüleceği hala tartışılmaktadır.¹³⁷

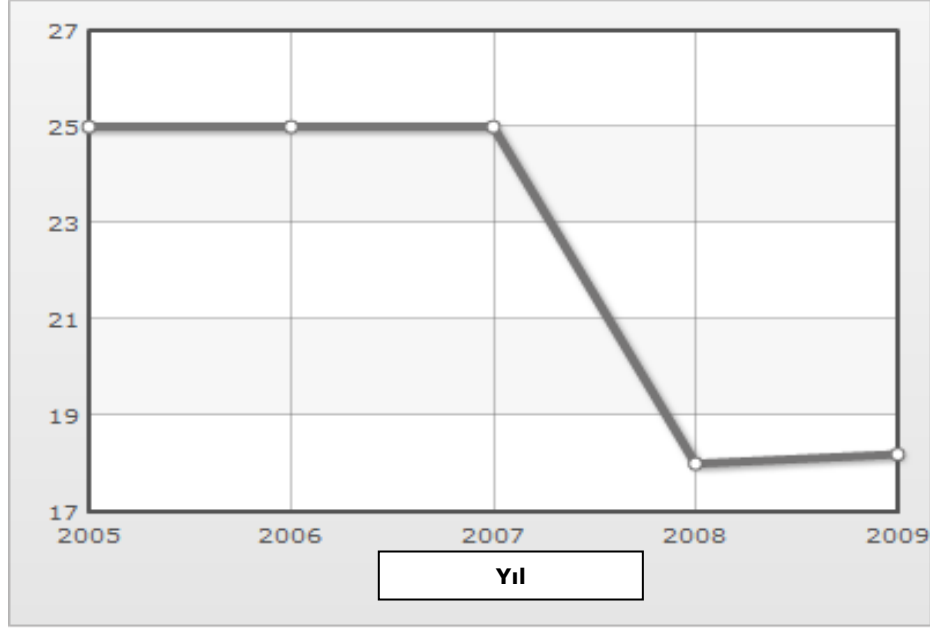
Tablo 31 İşsizlik Oran ve Değişim Yüzdeleri

Yıl	İşsizlik	Sıra	Değişim	Veri Yılı (Tahmini)
2005	25.00 %	158		2004
2006	25.00 %	167	0.00 %	2005
2007	25.00 %	170	0.00 %	2005
2008	18.00 %	155	-28.00%	2006
2009	18.20 %	160	1.11 %	2008
2010	15.20 %	151	-16.48%	2008

Kaynak:www.indexmundi.com

¹³⁷ http://www.counsellors.gov.tr/upload/IRQ/IRAK_RAPOR.pdf

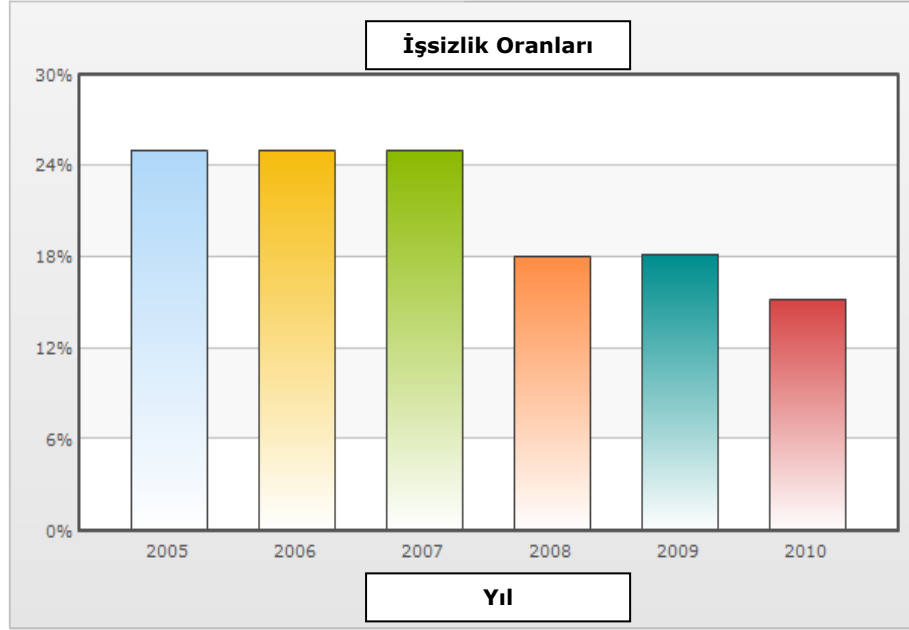
Grafik 6 İşsizlik Oranları Hareketleri

Kaynak:www.indexmundi.com

Yukarıdaki grafikte ülkede süren yüksek işsizlik oranının 2008 yılında keskin bir düşüşle yüzde 28 azaldığını ve yüzde 18 seviyesine gerilediğini görmekteyiz. Bu durum ancak devletin istihdam yaratma politikalarıyla açıklanabilir. Ülkede 2007 yılından sonra nispeten güvenlik sorununun azaldığı, petrol fiyatının tavan yaptığı ve dolayısıyla ülke gelirlerinin attığı göz önüne alınırsa, bu işsizlik oranı düşüşü kamu istihdam yaratma politikalarının sonucu olabilir. Buna rağmen petrol fiyatlarının tekrar düşmesi hesap edilen bütçe gelirlerinin tutturulmamsına neden olmuştur. İşsizlik oranının bu aşamadan sonra düşürülmesi oldukça zor olacaktır. 2010 yılı işsizlik oranının yüzde 15,20 olması beklenmektedir. Fakat bu verilerin ülkedeki savaş hali nedeniyle çok sağlıklı olduğunu söylemek güçtür. Kayıt dışı sektör ile birlikte işsizlik oranının yüzde 30'larda olduğu söylenmektedir.

Grafik 7 İşsizlik Oranları Hareketleri

Kaynak:www.indexmundi.com

Bunun yanında İş gücünün yüzde 51'i ya işsiz ya da normalden az çalışmaktadır.Çalışanların yarısı devletten maaş almaktadır.Tarımı bir kenara koyarsak, özel sektörde çalışanların oranı sadece yüzde 6 ile sınırlıdır.Yılda 250 bin genç iş piyasasına girmekte olduğu ülkede, petrol fiyatlarının düşmesi sonucu devlet kamuda işe almaları dondurmıştır.

Irak'ta dünyanın özel sektör için en zorlu bürokratik sistemlerinden birinin var olduğu söylenmektedir.(183 ülke içinde 153'üncü). Bir iş kurmak, bankadan kredi almak ya da yurtdışı ile ticaret yapmak çok zordur.Bankacılık sistemi oturmamıştır.Birçok şey "yeraltında", vergi vermeden ama rüşvet vererek yapılmaktadır.¹³⁸

¹³⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/planet/12961987.asp?gid=357>

3.3.3.3.Genel İşgücü Seviyesi

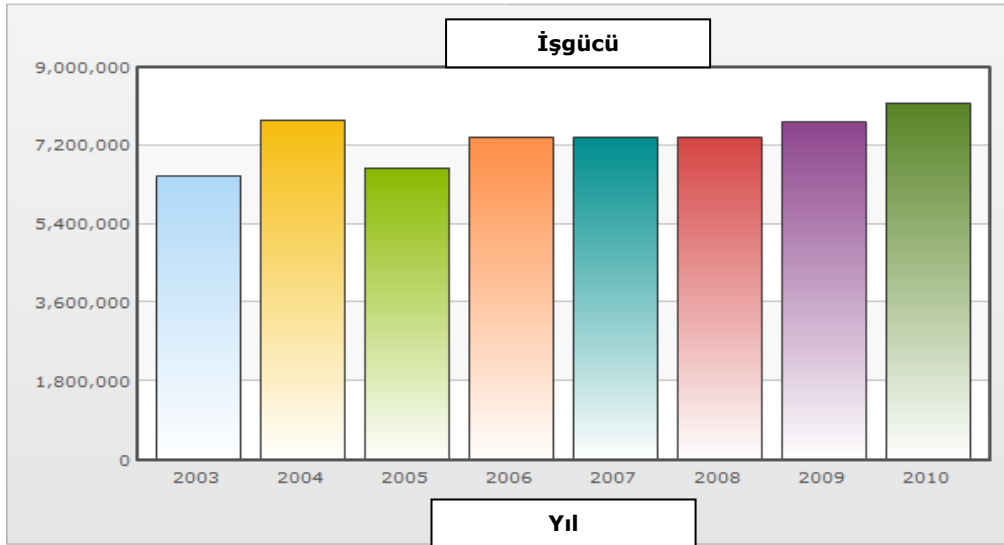
Tablo 32 İşgücü Rakamları ve Değişim Yüzdeleri

Yıl	İşgücü	Sıralama	Değişim %	Veri Yılı (Tahmini)
2003	6,500,000	55		2002
2004	7,800,000	50	20.00 %	2004
2005	6,700,000	56	-14.10 %	2004
2006	7,400,000	54	10.45 %	2004
2007	7,400,000	53	0.00 %	2004
2008	7,400,000	54	0.00 %	2004
2009	7,740,000	55	4.59 %	2008
2010	8,175,000	55	5.62 %	2008

Kaynak:www.indexmundi.com

Ülkedeki işgücü seviyesi yukarıdaki tabloda görüleceği üzere 2003 yılında 6,5 milyon seviyesindedir.Ülkeden sağlıklı istatistikler almak mümkün olmadığından tahmini verilerle yorumlanmaya çalışılacaktır. Ülkede 2003 yılında başlayan savaşın etkisi ile ülke büyük miktarda göç vermiş ve vermeye de devam etmektedir.Buna rağmen ülkede yaklaşık 2,5'lik bir nüfus artışı vardır.2008 tahminlerine göre ülkede 2009 yılındaki işgücü miktarı 7,74 milyon kişidir.Bu miktarın 2010 sonunda 8,17 milyonu geçmesi tahmin edilmektedir.

Grafik 8 İşgücü Seviyesi

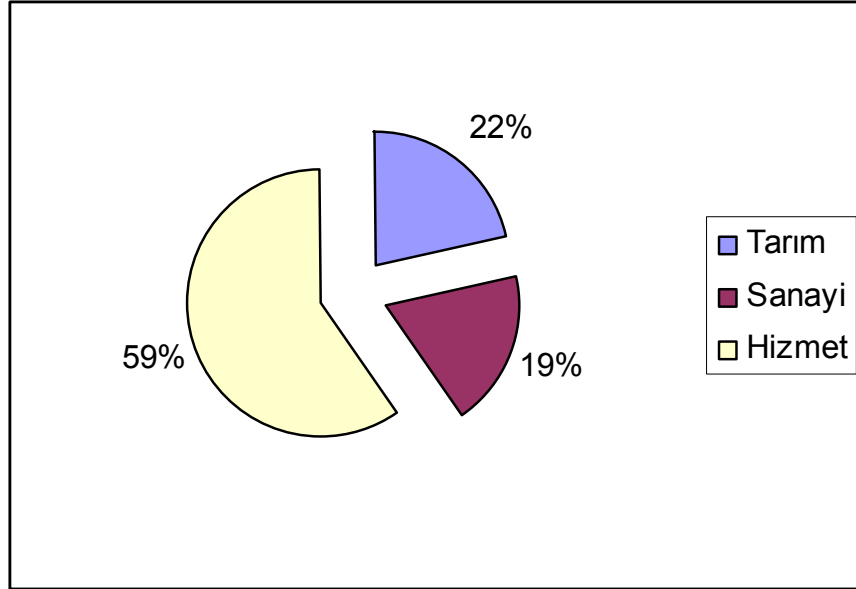

Kaynak:www.indexmundi.com

Yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi dönemsel artış ve azalışlar meydana gelmesinin yanında ülkede yeterli iş olmamasının da işgücü seviyesinin gerçek miktarının görünmesini engellemektedir. Özellikle güvenlik çalışanları asker ve polis olarak ücretli çalışmakta ve istihdamda büyük yer tutmaktadır.¹³⁹

Irakta istihdamın yüzde 60'a yakını kamu hizmet sektörü tarafında sağlanmaktadır. Katma değer sağlamayan ve devletin sırtında adeta bir yük olan bu yüksen oran elbette sermaye birikiminin sağlanamamış olmasında ileri gelmektedir. Çalışan nüfusun Yüzde 22'si tarım işlerinde ve yüzde 19'u Sanayi sektöründe çalışmaktadır. Asgari ücret 400 \$ civarındadır fakat gerçekte bu ücretin çok altına çalışan işçiler fazladır.

Grafik 9 İşgücünün Sektörel Dağılımı

Kaynak: www.nationmaster.com

2003/2004 yıllarına kadar Irak nüfusunun %90'ından fazlası Ticaret Bakanlığı'nın sağlamış olduğu gıda kartlarını kullanmaktaydı. Gıda kartları ülkedeki fakirlere yönelik doğrudan gıda yardımı içeren ve bir günlük kişi başına 1,904-2,000 kalori olarak hesaplanan karnelerdir. Bu kalori, uluslararası açlık sınırı olarak belirlenen miktara eşittir. Eylül 2004'te yapılan araştırma, Irak ailelerinin %25'inin aylık gıda karneleri ile geçindiğini ve nüfusun %11'inin de aşırı yoksul olduğunu ifade etmektedir.

¹³⁹IAU, **Irak Labor Force Analysis**, 2009, <http://www.iauiraq.org/reports/Iraq LabourForce Analysis.pdf>

2005 yılı Temmuz ayında da yine COSIT tarafından yürütülen bir araştırmada 98 ilçeden 22,050 hane ile görüşülmüş (tüm hanelerin yüzde 0,55'i) ve sonuçta ölkede yoksulluğun hızla artmakta olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada Iraklıların 15,4'ünün yetersiz beslendiklerini ortaya koymaktadır. Aynı araştırmada günde yarım doların altında gelire yaşayan aşırı fakir hanelerin sayısının 2003-2004 dönemindeki %11 seviyesinden 2005 yılı ortalarında % 15'lere ulaştığı görölmektedir.¹⁴⁰

Aralık 2007 itibariyle günde 1 dolardan daha az geliri olan hanelerinin sayısının ise %40'lara ulaştığı ifade edilmektedir. COSIT Raporu, eğer karne sistemi sürmezse bu oranın %15'lerden %47'lere ulaşacağını söylemektedir. Bu çerçevede karne sisteminin Irak'taki gerçek fakirliği tam ölçebilmeyi zorlaştırdığı ve yoksulluğu gizlediği değerlendirilmektedir.

Kart sisteminin uygulanmaya devam edilmesinin ölkede özellikle işlenmiş tarım ürünleri üretimine engel teşkil ettiği iddia edilmektedir. Haneler, Irak Devleti tarafından kendilerine ithalat yoluyla sağlanmış gıda maddelerinin ulaşması nedeniyle tarım alanında ayrıca üretime yönelmemekte, yine gıda ürünleri her eve devlet eliyle ulaştırıldığından dolayı iç pazara yönelik üretimin de bir getirisi kalmadığı ifade edilmektedir.

3.3.3.4.Sektörlere Göre İşgücü Dağılımı

Ölkedeki işgücünün sektörleri göre dağılımını gösteren tablo aşağıda verilmiştir.Buna göre 2006 yılında tarım sektöründe çalışan kişi sayısı 1,9 milyondan fazladır.Bu rakam 2007 yılında ani bir düşüşle 1 milyon seviyelerine gerilemiştir.Tarımdaki eksilen bu işgücü İmalat ve ticaret sektörlerine kaçmıştır.2006 yılında eğitim sektöründe çalışanların sayısı 550 binin üzerindedir.Diğer kamu hizmetlerinde çalışanların toplamı ise 1,2 milyonu açmaktadır.

¹⁴⁰ www.counsellors.gov.tr/upload/IRQ/IRAK_RAPOR.pdf

Tablo 33 Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı

Erkek ve Kadın	2006	2007	2008
Toplam	6557.2	7116.7	7606.1
Tarım, Avcılık ve Ormanlık	1925.7	1066.2	1759.9
Balıkçılık	22.8	10.0	21.7
Madencilik ve Taşocakçılığı	43.4	84.4	32.4
İmalat	376.3	522.3	369.4
Elektrik, Gaz ve Su Temini	76.6	130.5	161.6
İnşaat	665.0	797.2	823.5
Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Taşıt,	961.8	1117.6	1167.2
Oteller ve Lokantalar	52.9	105.4	62.6
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	616.5	707.5	608.1
Finansal Aracılık	26.9	26.4	20.8
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	40.6	285.8	35.1
Kamu Yönetimi ve Savunma; Sosyal Güvenlik	727.3	677.6	1003.3
Eğitim	556.1	612.9	686.7
Sağlık ve Sosyal Hizmet	146.2	196.8	218.2
Diğer Toplum, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	312.7	520.8	618.5
İstihdam ile Özel Hane halkı	1.5	-	9.7
Ekstra-Bölgesel Örgütler ve Organları	4.7	-	7.3
Sınıflandırılmaz Ekonomik faaliyetler	-	255.3	-

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

Ticaret işleriyle uğraşan nüfus yüksek seviyededir. Sanayinin az olduğu ülkelerin karakteristik özelliklerine uygun olarak istihdam kamu ve tarım sektörlerince sağlanmaktadır. İnşaat ve taşımacılık sektörlerinin her birinde çalışan toplam kişi sayısı 600 binin üzerindedir. 2007 yılında nüfus artışına rağmen sektörler arasında sert kaçışlar göze çarpmaktadır. Örneğin ticaret yapanların sayısı 200 bin kişi artmış, daha ilginç gayrimenkul ve kiralama işleriyle uğraşanların sayısı yaklaşık 250 bin kişi artmıştır. 2008 yılında işçilerin eski sektörlerine geri döndükleri görülmektedir. Tarımda çalışanların sayısı 1,75 milyonu aşmıştır. Buna karşın imalat ve taşımacılıktaki artış geri çekilmiştir. Bu durum kişilerin yeni iş kollarını

denedikleri veya dönemsel bir politikanın sonucunda sektör değiştirdikleri fakat bir yıl sonra eski işlerine döndüklerine yorulabilir.¹⁴¹

Tablo 34 Erkek, Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı

Erkek	2006	2007	2008
Toplam	5224.0	6028.4	6176.9
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	1129.0	722.7	1036.8
Balıkçılık	21.1	10.0	19.7
Madencilik ve Taşocakçılığı	41.6	79.9	28.0
İmalat	338.9	470.3	340.4
Elektrik, Gaz ve Su Temini	72.7	122.8	150.9
İnşaat	654.8	788.7	814.7
Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Taşıt,	925.6	1077.5	1124.5
Oteller ve Lokantalar	52.9	102.7	60.3
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	606.7	683.7	595.2
Finansal Aracılık	19.8	18.2	11.9
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	35.2	239.1	32.2
Kamu Yönetimi ve Savunma; Sosyal Güvenlik	656.5	630.9	904.5
Eğitim	275.7	260.8	339.5
Sağlık ve Sosyal Hizmet	106.2	155.0	162.6
Diğer Toplum, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	282.9	477.8	543.2
İstihdam ile Özel Hane halkı	0.6	-	6.2
Ekstra-Bölgesel Örgütler ve Organları	3.8	-	6.3
Sınıflandırılmaz Ekonomik faaliyetler	-	188.4	-

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Yukarıdaki tablo ışığında erkek çalışanların sektörel dağılımlarını inceleyeceğiz.Görüleceği üzere erkeklerin en fazla istihdam olundukları sektör Kamu sayılmazsa, Tarım sektörüdür.Daha sonra ticaret 925 bin kişiyle gelmektedir.2007 yılında tarım sektöründe büyük bir düşüş olmuş buna karşın ticaret ve imalat sektöründeki çalışanların sayısı artmıştır.2008 yılında ticarete 1,12 milyon, tarımda 1,03 milyon, inşaat sektöründe 815

¹⁴¹ IAU, **Iraq Labor Force Analysis**, 2009, http://www.iauiraq.org/reports/Iraq_Labour_Force_Analysis.pdf

bin erkek çalışmaktadır.Bu yılda kamuda çalışan erkeklerin sayısı ise 1,95 milyon kişidir.

Son olarak kadın çalışanların sektörel dağılımları yukarıdaki tabloda verilmiştir.Kadınlar en fazla tarım sektöründe istihdam olunmuşlardır.2006 yılında 796 bin, 2007 yılında 343 bin, 2008 yılında da 723 bin kadın tarım sektöründe çalışmaktadır.İkinci en yüksek oran Kamu hizmetleri içinde, eğitim işlerindedir.Eğitimde 2006 yılında 280 bin, 2007 yılında 352 bin, 2008 yılında ise 347 bin kadın çalışmıştır.İmalat ve ticaret sektörlerinde de kadın çalışan sayısı 40-50 bin kişi arasında değişmektedir.Yalnız 2008 yılında imalat sektöründe çalışan kadın sayısı 20 bin eksilmiştir.

Tablo 35 Kadın, Sektör ve İş Gruplarına göre İşgücü Dağılımı

Kadın	2006	2007	2008
Toplam	1333.2	1088.3	1429.2
Tarım, Avcılık ve Ormanlık	796.7	343.5	723.1
Balıkçılık	1.7	-	2.0
Madencilik ve Taşocaklığı	1.8	4.5	4.4
İmalat	37.4	51.9	29.0
Elektrik, Gaz ve Su Temini	4.0	7.7	10.7
İnşaat	10.1	8.5	8.8
Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Taşıt,	36.2	40.2	42.7
Oteller ve Lokantalar	-	2.6	2.3
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	9.8	23.9	12.9
Finansal Aracılık	7.1	8.2	8.9
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	5.4	46.7	2.9
Kamu Yönetimi ve Savunma; Zorunlu Sosyal Güvenlik	70.9	46.7	98.8
Eğitim	280.3	352.1	347.3
Sağlık ve Sosyal Hizmet	40.0	41.8	55.6
Diğer Toplum, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	29.8	43.0	75.3
İstihdam ile Özel Hane halkı	0.8	-	3.5
Ekstra-Bölgesel Örgütler ve Organları	0.9	-	1.0
Sınıflandırılmaz Ekonomik faaliyetler	-	66.9	-

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Irak'ta çalışanların yaklaşık üçte biri kamuda istihdam edilmektedir. IMF'nin 2007 yılı tahminlerine göre petrole dayalı sanayinin GSYİH içindeki payı % 60 olarak gerçekleşmiştir. Petrole olan bağımlılığın ilerleyen yıllarda da sürmesi beklenmektedir. Sanayinin gelişimi ise güvenlik kaygıları nedeniyle yavaştır.

BM gibi uluslararası yardım kuruluşlarının yardım paketlerini dağıtmada karşılaştıkları güçlükler ve Amerikan dolarının değerindeki dalgalanmalar, 2003 yılı sonrasında enflasyonist baskılara yol açmıştır. Yeni Irak Dinarı'nın piyasaya sürülmesinin ilk etkileri deflasyonist olmuştur. Çünkü Yeni Irak Dinarı itibar kaybetmiş olan eski dinarın yerine geçmiş ve ithal enflasyonunu hafifletmiştir. İşleyen bir kamu sektörünün kademeli olarak yeniden kurulması ve altyapı hizmetlerinin yavaş da olsa yenilenmesi ise darboğazları ortadan kaldırmıştır. Fakat özel sektör ücretlerinin artması sonucunda ülke genelinde ve özellikle kırsal alanlarda satın alma gücünün ani şekilde yükselmesi, tüketici talebini artırmıştır. Rafineri ürünlerde karaborsanın üstesinden gelmek için yurt içinde uygulanan yakıt sübvansiyonları da enflasyona yol açmıştır. 2006 yılının sonunda enflasyon oranı % 65 sınırına dayanmıştır.

Irak hükümetinin ekonomi politikası, petrol üretiminin sürdürülebilir düzeyde artırılması ve böylece ekonomik büyüme ve istihdam hedeflerine ulaşılması esasına dayanmaktadır. Nitekim ülke ekonomisindeki en önemli sorunlardan biri işsizliktir. Irak kaynaklı resmi verilere göre ülkede % 30-50 oranında seyreden işsizliğin temelinde, ülkede faaliyet gösteren yabancı şirketlerin sayısında 20 yılı aşkın süredir yaşanan azalma, devlet şirketlerinde yeni üretim metotlarının kullanılmaması ve dolayısıyla iş görenlerin niteliklerini geliştirememeleri yatmaktadır.¹⁴²

¹⁴² İnci Selin Aydın, Irak Ülke Raporu, [http://www.aktiffuarcilik.com/Yonetim/ Upload/TR/ irak.pdf](http://www.aktiffuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/irak.pdf)

3.4.İRAN

3.4.1.Genel Ekonomik Yapı

Resmi adı İran İslam Cumhuriyetidir.2010 tahmini verilerine göre nüfusu 75 milyonun üzerindedir.Ülke halkının yüzde 98'i müslümandır.Oldukça farklı etnik yapıya sahip olan ülkede en büyük etnik guruplar; yüzde 51 İranlı, yüzde 24 Azerilerdir.¹⁴³

İran'da genel olarak ekonominin %40'ını devletin doğrudan, %45'ini ise "bonyad" olarak adlandırılan ve adeta devlet içinde devlet gibi davranan bir tür İslami esaslı vakıflar aracılığı ile elinde tuttuğu söylenebilir. Kalan %15'lik kesim ise, siyasal yelpazede muhafazakar olarak tanımlanabilecek bir noktada duran İran özel sektörü (bazaar)'nün elindedir.

İran genel olarak ekonomide merkezi planlamanın hakim olduğu, petrol ve diğer büyük ölçekli işletmeler üzerinde devlet mülkiyetinin devam ettiği (2006 yılı itibariyle İran ekonomisinin %70'i devlet kontrolünde), kırsal bölgelerde tarımsal üretimin ağırlıklı olduğu, özel ticari faaliyetlerin ise sınırlı düzeyde olduğu bir ekonomik yapıya sahiptir. Basra Körfezi'nden Hazar Denizi'ne oradan da Umman Denizine uzanan sahillerinin yanı sıra Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Afganistan ve Pakistan ile uzun kara sınırlarına sahip bulunan İran'ın ekonomisi son 40 yıllık dönem boyunca daima ham petrol fiyatlarına bağlı bir performans sergilemiştir. İran, 125.8 milyar varil ile dünya petrol rezervlerinin yaklaşık %10'una sahip olup, anılan rezervler itibariyle dünyada besinci sıradadır.Ayrıca, 26,69 trilyon m³'lük doğalgaz rezervleriyle Rusya'dan sonra doğalgaz açısından da dünya ikinciliğini elinde bulundurmaktadır. Bunun yanında 1 milyar ton demir, 1 milyar ton kömür ve 800 milyon ton bakır rezervi ile zengin yer altı kaynaklarına sahiptir.¹⁴⁴

Döviz girdilerinin %80'ini petrol ihracatından elde eden İran, bu haliyle petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı aşırı duyarlı halde bulunduğu için son yıllarda petrol dışı endüstrileri geliştirme programlarını yürürlüğe koymuş ama başarılı olamamıştır. Petrol fiyatlarının 90'lı yılların

¹⁴³ CIA The World Factbook Economist Country Report, Şubat 2010

¹⁴⁴ ARI Tayyar,Geçmişten Günümüze Ortadoğu,Alfa yay.,2007, s.257-280

sonları boyunca düşüşü sırasında ülkenin kaybının 6 milyar doları bulduğu ve bu rakamın bütçenin üçte biri düzeyinde olduğu göz önüne alınırsa petrol dışı endüstrilere yönelmenin önemi daha iyi anlaşılır. Ancak söz konusu dönemde Tahran yönetimi, kaynak yetersizliği nedeniyle petrol dışı endüstrilere yönelik önemli bazı projeleri askıya almak zorunda kalmıştır. Bu konunun ardında, gerek Irak ile yapılan savaşın ekonomik yapıda meydana getirdiği tahribat ve gerekse uzun yıllardır uygulanmaya çalışılan ve Türkiye ile ticareti de olumsuz yönde etkileyen aşırı merkezi planlamacı - ithal ikameci modelde ısrar edilmesi önemli rol oynamıştır. Bununla birlikte, 2000-2003 yılları arasında ise ekonomide toparlanma başlamış ve reformlar eşliğinde %6 reel büyüme gerçekleşmiştir. Bu süreçte döviz kuru politikasında mantıklı düzenlemeler, dış ticarete liberalleşme, yabancı sermaye yatırıma sınırlı da olsa açılma, finans sektörü liberalleşmesi yapılmıştır. Tabii yükselen petrol fiyatları ortamında genişlemeci para ve maliye politikaları da gündeme getirilmiştir.¹⁴⁵

Ancak bu dönem, son bir yılda (2005 yılından başlayarak) Ahmedinecad'ın Başkan seçilmesi sonrası, tutucu kesimin gücünü yeniden konsolide ettiği, yeniden uç İslami hareketin kuvvetlendiği, dış siyasette Batı ile yeniden ve sert şekilde zıtlaşan, Rusya ile işbirliğine dönülen ve nükleer silahlanma ve İsrail konusunda çok aşırı fikirler üzerine kurulan, yeniden içe kapanmacı, popülist ve milliyetçi bir siyaset ve ekonomi politikası anlayışına dayanılmaya başlanan, yeni bir reaksiyon dönemi haline dönüşmüştür. Böylece ulusal sanayiye güçlendirecek yabancı yatırımlara olumlu bakan ve bu yönde reformlar gerçekleştiren dönem sona ermiştir. 1979 yılında rejim değişikliğine uğradığında, güçlü bir petrol endüstrisi, yüksek düzeyde ticaret fazlası ve çoğu tarım sektöründe faaliyet gösteren orta boy işletmelerden oluşan özel sektörü olan İran, ekonomik anlamda bugün bu tablodan bir hayli uzaktır. Geçen 28 yıllık süre içerisinde, çiftlikler, şirketler ve bankalar devletleştirilmiş ve dünyadaki eğilimin aksine yabancı sermaye yasaklanmıştır. Dolayısıyla İran ekonomisi tek mallı-tek boyutlu bir düzen kazanmış bulunmaktadır.¹⁴⁶

¹⁴⁵ www.musavirlikler.gov.tr/.../IR/iran%20ulke%20profil.pdf -

¹⁴⁶ www.musavirlikler.gov.tr/.../IR/iran%20ulke%20profil.pdf -

3.4.2.İSTİHDAM YAPISI VE ANALİZİ

3.4.2.1.Yaş ve Cinsiyet Grupları Aktif Nüfus Oranları

Ülkenin 1991 yılı verilerine göre 15 yaş üstü nüfusu 31 milyonun üzerindedir.Bu nüfusun yüzde 46,1 i aktif olarak görünmektedir.15 yaş üstü erkeklerde aktiflik oranı yüzde 80 e yakındır.Kadınlarda ise aynı oran yüzde 9,9 dur.

Tablo 36 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 1991

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total		14736.7	0.0		13107.1	0.0		1629.6	0.0
Total (15+)	31054.9	14319.7	46.1	16062.4	12833.0	79.9	14992.5	1486.6	9.9
10-14	7547.1	409.9	5.4	3901.5	267.8	6.9	3645.7	142.1	3.9
15-19	5908.9	1615.9	27.3	3057.6	1299.3	42.5	2851.3	316.6	11.1
20-24	4947.3	2430.6	49.1	2520.3	2090.7	83.0	2426.9	339.9	14.0
25-29	4005.3	2126.6	53.1	2012.5	1897.4	94.3	1992.8	229.2	11.5
30-34	3504.2	1919.5	54.8	1779.9	1727.0	97.0	1724.3	192.5	11.2
35-39	2866.7	1577.3	55.0	1462.3	1425.1	97.5	1404.3	152.2	10.8
40-44	2037.5	1083.0	53.2	1027.5	994.1	96.8	1010.0	88.8	8.8
45-49	1578.0	810.6	51.4	798.3	757.3	94.9	779.7	53.3	6.8
50-54	1570.6	784.3	49.9	821.6	747.1	90.9	749.0	37.1	5.0
55-59	1442.9	716.7	49.7	793.3	689.8	87.0	649.6	26.8	4.1
60-64	1303.4	592.9	45.5	723.3	571.2	79.0	580.1	21.7	3.7
65+	1890.2	662.3	35.0	1065.8	633.9	59.5	824.4	28.4	3.4

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

En aktif yaş gurubu erkeklerde 30-40, kadınlarda ise 20-24 yaş gurubudur.15-19 yaşındaki nüfusun yüzde 42,5'u aktiftir.Bu oran çocuk işçilerin oranının yüksen olduğunu ,okullaşma oranının düşük olduğunu gösterir.Erkeklerde 50-60 arası nüfusun yüzde 90'ı aktif görünmektedir.Emeklilik sonrasında çalışma eğilimini gösterir ki bu gelir

yetersizliğini akla getirmektedir.Hatta 65 yaş üstü erkeklerinde yüzde 60 ı çalışmaya hazırdır.

1996 yılında toplam nüfus 60 milyona ulaşmıştır.Toplam nüfusun yüzde 26'sı aktiftir.Esas olarak 15 yaş üstü nüfus üzerinde yorum yapmak daha sağlıklı olacaktır.15 yaş üstü nüfusun aktiflik oranı yüzde 43,1'dir.Önceki dönemin başında bu oran yüzde 46'nın üzerindeydi.15 yaş üstü nüfus için erkeklerde çalışacak durumdaki insanların oranı yüzde74,8 kadınlarda ise yüzde 10,6 dır.Kadınların işgücüne katılabilme oranı 1 puan artmıştır. Kadınlardaki en aktif yaş gurubu bir basamak atlayarak 25-29 olmuştur.55-65 yaş arası erkeklerin aktiflik oranı yüzde 80 civarında iken aynı guruptaki kadınlar için yüzde 5 tir.

Tablo 37 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 1996

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total	60055.5	16027.2	26.7	30515.2	13990.3	45.8	29540.3	2037.0	6.9
Total (15+)	36297.6	15651.1	43.1	18385.5	13745.2	74.8	17912.1	1906.0	10.6
?	32.4	8.1	24.9	18.9	7.2	37.9	13.5	0.9	6.7
0-9	14644.9	7488.3	7156.6
10.-14	9080.7	368.0	4.1	4622.5	237.9	05.Oca	4458.2	130.1	2.9
15-19	7115.5	1547.1	21.7	3579.9	1241.5	34.7	3535.7	305.6	8.6
20-24	5222.0	2243.8	43.0	2566.5	1892.5	73.7	2655.5	351.3	13.2
25-29	4709.2	2466.8	52.4	2365.8	2135.2	90.3	2343.3	331.6	14.1
30-34	3980.1	2167.2	54.5	2012.7	1912.7	95.0	1967.3	254.4	12.9
35-39	3571.8	1971.4	55.2	1817.6	1741.3	95.8	1754.2	230.2	13.1
40-44	2812.1	1537.9	54.7	1431.1	1359.5	95.0	1381.0	178.4	12.9
45-49	2013.0	1019.8	50.7	990.2	917.5	92.7	1022.9	102.4	10.0
50-54	1529.1	714.8	46.7	768.6	660.1	85.9	760.5	54.8	7.2
55-59	1366.7	617.8	45.2	717.3	581.9	81.1	649.5	35.9	5.5
60-64	1382.9	580.2	42.0	753.5	552.0	73.3	629.4	28.2	4.5
65+	2595.2	784.2	30.2	1382.4	750.9	54.3	1212.7	33.3	2.7

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

2005 yılı verilerine göre ülke toplam nüfusu 67 milyon üzerindedir. Bu nüfusun aktiflik oranı yüzde 33,3 tür. Geçen 10 yıla göre bu oranda artış gözlenmektedir. İşsizlik yüzde 11.2 civarında, nüfusun yüzde 40 kadarı fakirlik hududunun altında. İran çok ciddi boyutta vasıflı işçi sıkıntısı çekmektedir. Nüfusun sadece 23.68 milyonu, yani kabaca üçte biri işgücüne dahil. İşgücünün yüzde 30 kadarı tarımda, yüzde 25 kadarı sanayide ve yüzde 45 kadarı hizmet sektöründe toplam GSYİH'nin yüzde 30,5 kadarı yatırıma gitmekte.¹⁴⁷

Tablo 38 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 2005

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total	67032	22317	33.3	33962	17740	52.2	33070	4577	13.8
Total (15+)	47121	21980	46.6	23702	17496	73.8	23412	4484	19.2
0-9	12954	6626	6327
10.-14	6948	335	4.8	3625	244	6.7	3323	91	2.7
15-19	8651	1983	22.9	4438	1530	34.5	4212	453	10.8
20-24	7377	3650	49.5	3666	2773	75.6	3711	878	23.7
25-29	5581	3348	60.0	2796	2576	92.1	2784	772	27.7
30-34	4651	2813	60.5	2308	2206	95.6	2342	607	25.9
35-39	4346	2561	58.9	2121	2027	95.6	2225	533	24.0
40-44	3955	2320	58.7	2021	1897	93.9	1934	423	21.9
45-49	3425	1913	55.9	1733	1580	91.2	1692	332	19.6
50-54	2723	1353	49.7	1372	1123	81.9	1351	230	17.0
55-59	1874	791	42.2	915	672	73.4	959	120	12.5
60-64	1476	540	36.6	753	471	62.5	722	69	9.6
65+	3062	708	23.1	1579	641	40.6	1480	67	4.5

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

¹⁴⁷ <http://www.aksam.com.tr/2010/08/25/yazar/7544/aksam/yazi.html>

Tablo 39 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 2008

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total	71249	22892	32.1	36015	18834	52.3	35234	4058	11.5
Total (15+)	54091	22729	42.0	27181	18714	68.8	26908	4016	14.9
0-9	10949		.	5600		.	5348		.
10.-14	6209	163	2.6	3233	121	3.7	2976	42	1.4
15-19	8450	1431	16.9	4424	1157	26.2	4027	275	6.8
20-24	8073	3394	42.0	4050	2692	66.5	4022	703	17.5
25-29	6676	3744	56.1	3356	2960	88.2	3320	784	23.6
30-34	5119	2874	56.1	2454	2312	94.2	2666	562	21.1
35-39	4995	2842	56.9	2447	2328	95.1	2548	514	20.2
40-44	4607	2534	55.0	2290	2123	92.7	2316	411	17.7
45-49	4312	2223	51.6	2169	1901	87.6	2143	321	15.0
50-54	3638	1563	43.0	1808	1357	75.1	1830	206	11.3
55-59	2602	931	35.8	1317	815	61.9	1284	116	9.0
60-64	1931	537	27.8	959	468	48.8	972	69	7.1
65+	3688	656	17.8	1907	601	31.5	1780	55	3.1

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

2008 yılı verilerine göre ülke nüfusu 71,2 milyona ulaşmış, aktiflik oranı yüzde 32,1 olmuştur.15 yaş üzer nüfusun aktivite oranı ise yüzde 42dir.Kadın genel çalışmaya katılma oranı yüzde 11,5'tur.15 yaş üzerinde ise bu oran yüzde 15'e yakındır.2005 yılında yüzde 19'un üzerinde olan bu rakamın 4 puan düşmesi kadınların çalışmaktan geri durma eğilimine işaret etmektedir.

3.4.2.2.İşsizlik

Tablo 40 Cinsiyet Gruplarına Göre İşsizlik Rakamları

	2005	2006	2007	2008
Toplam	2675	2643	2486	2392
Erkek	1856	1878	1764	1715
Kadın	819	765	722	677
Toplam %	11.5	11.3	15	12
Erkek %	10.0	10.0	9.3	9.1
Kadın %	17.0	16.2	15.8	16.7

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Ülkede son dört yıllık işsizlik oranları aşağıda verilmiştir.2005 yılında 11,5 olan oran 2008 kadar kademeli olarak düşerek 12 e gerilemiştir. Bu oran erkekler için 9,1, kadınlar için ise yüzde 16,7 dir.Yüzde 10'luk işsizlik oranı 2,3 milyon kişiye tekabül etmektedir.Bu oran diğer Ortadoğu ülkeleri arasında en az olan oranlardan bir tanesidir. İran'da 2009 yılının üçüncü çeyreğinde işsizlik yüzde 11,3 olmuştur. İş Bakanlığı, küresel mali kriz ve yaptırımlardan dolayı 2005-2010 dönemini kapsayan dördüncü "5 Yıllık Kalkınma Planı"nda öngörülen yüzde 7'lik işsizlik hedefinin gerisinde kaldığını duyurmuş, belirlenen hedefe ulaşamamasında küresel mali kriz ve İran'a yönelik yaptırımların etkili olduğu belirtmiştir.¹⁴⁸

İran İstatistik Merkezi de 2009'un üçüncü çeyreğindeki işsizlik oranının yüzde 11,3'e ulaştığını açıkladı. İşsizlik uzun bir aradan sonra 2008'in ilk çeyreğinde yüzde 9,6'lık oranla tek rakama düşmüş, ancak 2009'a yüzde 12,5'lik oranla girilmişti. İran bu işsizlik oranıyla da yaklaşık 200 ülke arasında 68. sırada yer almıştı.Nüfusun üçte ikisinin 30 yaşın altında olduğu ülkede, 15-24 yaş arasındaki işsizlik oranı yaklaşık yüzde 27 ile en büyük grubu oluşturmaya devam ediyor.Üniversite mezunlarının yüzde 16 kadarının işsiz olduğu ülkede, her yıl yaklaşık 800 bin kişi iş pazarına katılıyor. Son verilere göre, aktif iş gücünün yüzde 46,2'si hizmet sektöründe, yüzde 31,9'u sanayide ve yüzde 21,9'u da tarımda çalışıyor. Bir süre önce Meclis ve Anayasayı Koruyucular Konseyi'nde kabul edilen

¹⁴⁸www.netgazete.com/News/668394/%C4%B0randa_issizlik_yuzde_11_3_oldu_.aspx

sübvansiyonlarla ilgili düzenlemenin, üç yıl içinde işsizliği ve fakirliği azaltacağı hesaplanmaktadır.¹⁴⁹

Tablo 43 İşsizlik Oranları

Yıl	İşsizlik (%)
2000	25
2001	14
2002	14
2003	16.3
2004	15.7
2005	11.2
2006	11.2
2007	15
2008	12
2009	12

Kaynak:www.indexmundi.com

Yukarıdaki grafik ve tabloda son 10 yıllık işsizlik oranları verilmiştir.2000 yılında yüzde 25 olan oranın 2001 yılında yüzde 14'e düşürülebildiği fakat ardından iniş çıkışlarla yüzde 12 seviyelerde tutturulmuştur.

¹⁴⁹ www.netgazete.com/News/668394/%C4%B0randa_issizlik_yuzde_11_3_oldu_.aspx

3.4.2.3.Genel İşgücü Seviyesi

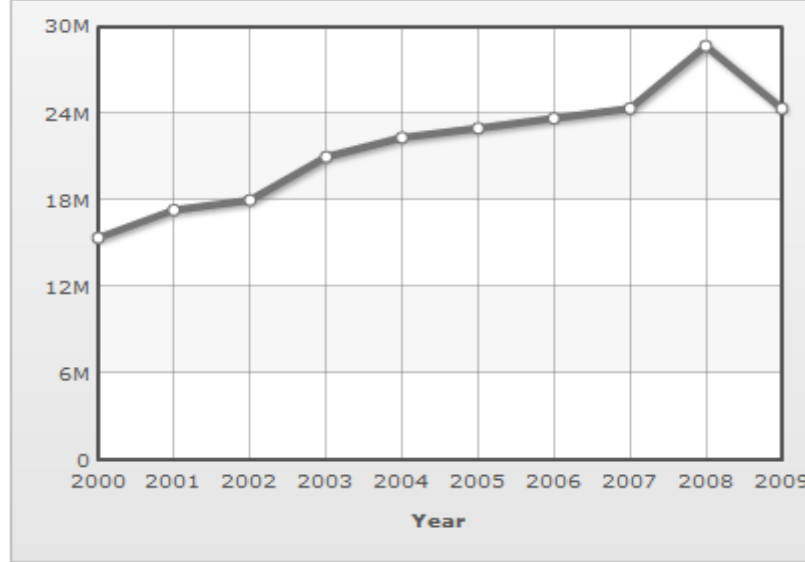
Tablo 41 İşgücü Miktarı

Yıl	İşgücü
2000	15400000
2001	17300000
2002	18000000
2003	21000000
2004	22320000
2005	23000000
2006	23680000
2007	24360000
2008	28700000
2009	24350000

Kaynak:www.indexmundi.com

Ülkenin son on yıllık işgücü miktarları aşağıdaki tablo ve grafikte görülmektedir.Buna göre ülkede işgücü son 10 yılda yüzde 63 oranında artmıştır.2000 yılında 15,4 milyon olan çalışan sayısı 2005 yılında 23 milyona ulaşmış, 2008 yılında da 28,7 milyon olmuştur.

Tablo 42 İşgücü Seviyesi

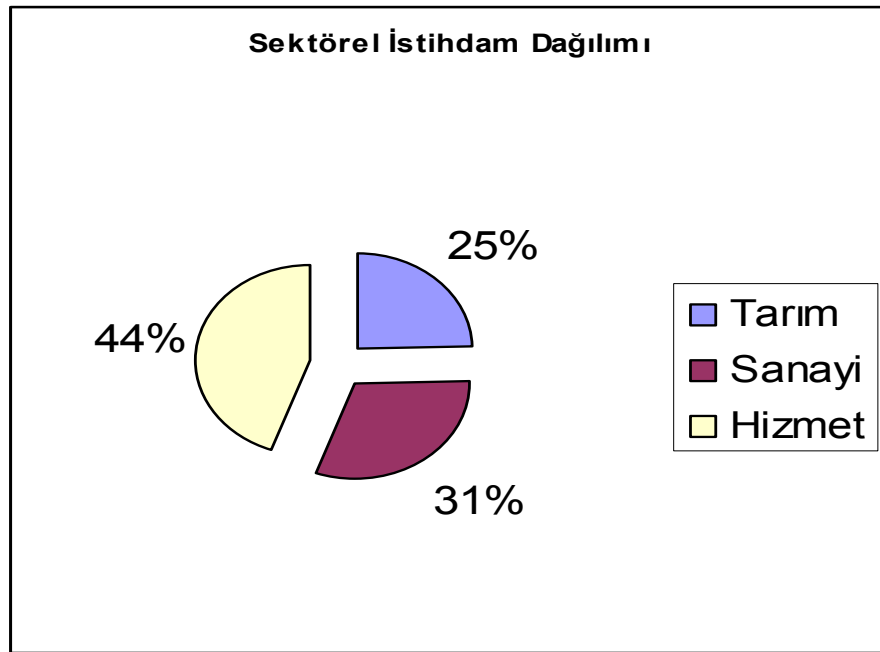

Kaynak:www.indexmundi.com

2001 yılında toplam işgücünün 18 milyona yakın olduğu tahmin edilmektedir.2001 yılında istihdam edilen iş gücünün sektörel dağılımı şu şekilde kaydedilmiştir.% 30 tarım,% 25 sanayi ve % 45 hizmet sektörü. 1999 yılı itibariyle işsizlik yüzde % 14 seviyesindeydi..

İş kanunu kapsamında işçilerin sosyal imkanları oldukça kısıtlıdır.İşçilerin sendika kurma veya örgütlere katılma hakları ancak, hükümet denetimindeki İşçi Evi kuruluşuna katılma ile sınırlıdır.Grev ve toplu sözleşme izinleri yoktur. İslami ilkeler ve kıyafetlere riayet etmek zorunludur. İş Hukuku 15 yaş altında küçüklerin istihdam edilmesini yasaklar fakat bu kural uygulanmamaktadır.1997 yılında asgari ücret günlük \$ 2,80 idi. Birçok orta sınıf vatandaş aileleri geçindirmek için birkaç işte birden çalışmaktadırlar.Haftalık çalışma süresi 48 saattir.

Grafik 10 Sektörel İşgücü Dağılımı

Kaynak:http://www.indexmundi.com/iran/labor_force_by_occupation.html

2007 verilerine göre ise sektörel istihdam dağılımı yandaki grafikte verilmiştir.Buna göre toplam işgücünün yüzde 44' hizmet sektöründe yüzde 31'i sanayide yüzde 25'i ise tarım sektöründe çalışmaktadır.

4.4.2.4.Sektörlere Göre İşgücünün Dağılımı

Tablo 43 Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı

Genel	2007	2008	Erkek	2007	2008	Kadın	2007	2008
Toplam	21092	20500	Toplam	17230	17119	Toplam	3862	3381
İşçiler	10834	10898	İşçiler	9203	9315	İşçiler	1631	1583
İşverenler	1145	996	İşverenler	1109	968	İşverenler	36	29
Kendi h.çalışanlar	6825	6780	Kendi h.çalışanlar	5922	6014	Kendi h.çalışanlar	904	766
Aile işi işçileri	2186	1826	Aile işi işçileri	925	822	Aile işi işçileri	1261	1004
Sınıflandırılmayan	101		Sınıflandırılmayan	70		Sınıflandırılmayan	31	

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

Yukarıdaki tabloda 4 ana gruba göre istihdamın çalışma şekillerine göre dağılımı verilmiştir. Buna göre işgücünün büyük çoğunluğu işçi olarak çalışmaktadır. İkinci olarak 6,8 milyon kişi kendi hesabına işlerde çalışmaktadır. Aile işlerinde çalışanların sayısı da oldukça fazladır, 2,1 milyon. İşverenlerin sayısı ise 2007 yılında 1.14 milyon iken 2008 yılında ani bir düşüşle 996 bine gerilemiştir. Bunun nedeni büyük olasılıkla global krizin etkileri olabilir.

Erkeklerde genel tabloya paralel olarak ekseriyetle işçi statüsünde çalışmaktadırlar. Sonrasında kendi hesabına çalışanlar gelmektedir. Bu 5,9 milyon kişinin genellikle ticaretle uğraştığı söylenebilir. 2008 yılında İşveren olarak çalışanlar azalırken kendi işinde çalışanlar artmıştır. Bunun manası işverenlerin işçi çıkararak işveren statüsünden ayrılmaları olabilir.

Kadınlar da en fazla işçi statüsünde istihdam edilmektedir. 2008 daha da azalan az bir miktar işveren olarak çalışmaktadır. Kendi hesabına çalışanların sayısı da 2008'de oldukça azalmıştır. Aile işlerinde kadınlar

erkeklerden daha fazla çalışmaktadırlar.Fakat bu seviyede 2008 yılında düşmüştür.Bu durum kriz durumunda kadın işçilerin öncelikle işlerini kayb ettiklerini düşündürmektedir.

Tablo 44 İş ve Mesleki Bazda İşgücü Dağılımı 1996

	TOPLAM	Profesyonel, teknik ve benzeri çalışanlar	İdari ve üst kademe yöneticileri	İdari personel ve benzeri çalışanlar	Satış işçileri	Hizmet işlerinde çalışanlar	Tarım, hayvancılık , ormancı, balıkçı ve avcılar	Üretim ve benzeri çalışanlar, emekçiler
Toplam	16027.2	330.4	1276.8	467.2	625.6	519.0	3097.8	3040.6
Tarım, ve Ormancılık	3377.0	4.5	6.0	6.1	6.6	0.1	2897.1	6.4
Balıkçılık	40.4	0.1	0.1	0.3	0.1	0.2	30.0	0.1
Madencilik	123.2	4.1	9.8	8.7	15.5	0.4	1.4	27.2
İmalat	2628.8	42.8	53.6	55.0	79.4	6.5	27.9	1758.0
Elektrik, Gaz, Su	154.1	6.7	12.9	17.8	21.1	0.4	1.2	32.8
İnşaat	1724.7	38.4	20.5	14.2	13.0	0.5	1.0	1534.7
Toptan ve Per. Ticaret	1895.3	42.3	21.6	57.0	23.2	57.4	5.6	446.0
Oteller ve Lokantalar	88.2	7.4	1.3	0.6	3.1	0.4	.2	1.5
Taşıma, Depo ve Haberleşme	1006.8	12.4	18.2	23.5	71.0	0.4	6.0	29.1
Finansal Aracılık	154.5	21.4	34.8	6.9	71.6	0.9	0.2	1.6
Gayrimenkul , Kiralama	153.2	6.8	24.0	59.1	15.3	0.6	0.9	15.6
Kamu Yönetimi ve; Sosyal Güvenlik	1653.3	39.2	132.1	73.3	166.8	6.7	15.0	39.3
Eğitim	1049.2	73.2	788.2	21.6	55.2	0.5	1.6	6.0
Sağlık ve Sosyal Hizmet	307.6	6.3	83.2	80.5	39.7	8.5	1.2	6.3
Diğer Toplum, Sosyal Hizmet	230.0	8.2	34.8	21.3	11.3	1.0	2.7	6.3
Özel Hane halkı	63.4	0.0	1.4	0.2	0.0	0.5	39.7	0.2
Bölgesel Örgütler	0.9	0.1	0.2	0.1	0.2	0.0	0.0	0.0
Sınıflandırılmaz	301.5	10.9	20.6	11.4	20.9	5.1	11.0	31.2

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Tablo 45 İş ve Mesleki Bazda İşgücü Dağılımı 2005

	TOPLAM	Profesyonel, teknik ve benzeri çalışanlar	İdari ve üst kademe yöneticileri	İdari personel ve benzeri çalışanlar	Satış işçileri	Hizmet işlerinde çalışanlar	Tarım, hayvancılık,	Üretim ve benzeri çalışanlar, emekçiler
Toplam	19760	606	1605	932	870	454	920	950
Tarım, ve Ormancılık	4863	11	6	8	5	5	843	6
Balıkçılık	66	1	1	4	1	1	6	-
Madencilik	122	5	12	11	17		-	3
İmalat	3632	117	78	144	126	6	8	454
Elektrik, Gaz, Su	189	11	16	33	25	7	1	6
İnşaat	2061	78	40	35	23	7	-	20
Toptan ve Per. Ticaret	2816	50	16	131	29	743	-	14
Oteller ve Lokantalar	174	15	1	5	8	32	-	2
Taşıma, Depo ve Haberleşme	1740	40	24	43	120	8	1	5
Finansal Aracılık	248	31	46	30	121	6	-	1
Gayrimenkul, Kiralama	397	22	74	167	58	0	3	2
Kamu Yönetimi ve Güvenlik	1259	48	136	102	176	50	4	2
Eğitim	1301	146	935	30	72	0	2	2
Sağlık ve Sosyal Hizmet	441	11	148	126	68	0	1	8
Diğer Sosyal Hizmet	412	20	65	62	20	71	2	5

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Yukarıdaki tablo 1996 yılı işgücünün sektörel dağılımını mesleki bazda vermektedir. Buna göre Kamu hizmetlerinde çalışanların sayısı 3 milyonun üzerindedir.Bu rakama 1 milyon elli bin civarında eğitim sektörü çalışanı da dahildir.Kamu harici en fazla istihdamın tarım sektöründe ve ekserisi çiftçi olarak çalıştığı görülmektedir.Tarım işlerinin geleneksel çiftçilik bazında yapıldığı söylenebilir.İmalat sektöründe çalışanların sayısı 2,6 milyonun üzerindedir.Bu rakamın 1,75 milyonu emekçi olarak istihdam edilmektedir.Diğer Ortadoğu ülkelerinde olduğu gibi İran'da da ticarete

istihdam olunan kişi sayısı ilk sıralardadır.En az istihdam sağlayan sektörün ise balıkçılık olduğu göze çarpmaktadır.

2005 yılı verilerine bakıldığında durum sıralama itibariyle aynıdır.Kamu sektöründen sonra en fazla istihdam yaratan sektör tarım sektörüdür.Tarım sektörü çalışanların yapısı çiftçilik olarak görölmektedir.İmalat sektöründe çalışanların sayısı 3,6 milyonu aşmıştır.Taşıma ve depolama işlerinde çalışanların sayısı ciddi bir artış göstermiştir.Bu sektör dış ticaretle bağlantılı olduğundan, dış ticaretin arttığıının ipuçlarını verebilir.

Aşağıda son olarak 2008 yılına ait dağılımın erkek-kadın dağılımlarını incelemeye çalışacağız. Tabloda önemsiz bazı sektörler atlanmıştır.Görüleceği gibi toplam 17,1 milyonluk erkek istihdamının yaklaşık yüzde 19'u tarım sektöründe çalışmaktadır.Madencilikte çalışan erkek oranı binde 7'dir.Zaten bu sektörde kadınların istihdamı önemsiz derecede azdır.Kamu haricinde en yüksek ikinci oran 16,5 ile ticarettedir.İnşaat sektöründe erkek istihdam oranı yüzde 16 olarak hesaplanmıştır.Yüzde 15,4 ile imalat sektörü de inşaattan sonra gelmektedir.Taşıma ve depolamada ise bu oran yüzde 11'den biraz fazladır.Kamu yönetimi Güvenlik ve Soysa güvenlik alanında çalışan erkek nüfusu 1,2 milyon ve yüzde 7,1'dir.Erkeklerin yüzde 3,6 da eğitim alanında istihdam olunmaktadır.

Tablo 46 İş ve Meslek Grupları Bazında Erkek-Kadın İstihdam Oranları

2008 yılı	Erkek	Oran %	Kadın	Oran %
Toplam	17119.0		381.0	
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	232.0	8,9	034.0	0,5
Balıkçılık	76.0	0,4	2.0	0,0
Madencilik ve Taşocakçılığı	123.0	0,7	5.0	0,1
İmalat	2630.0	15,4	882.0	26,1
Elektrik, Gaz ve Su Temini	171.0	1,0	9.0	0,3
İnşaat	2763.0	16,1	27.0	0,8
Toptan ve Perakende Ticaret,	2821.0	16,5	160.0	4,7
Oteller ve Lokantalar	194.0	1,1	17.0	0,5
Taşıma, Depolama	2021.0	11,8	46.0	1,4
Finansal Aracılık	243.0	1,4	41.0	1,2
Gayrimenkul, Kiralama	444.0	2,6	77.0	2,3
Kamu Yönetimi ve Savunma; Sosyal Güvenlik	1216.0	7,1	116.0	3,4
Eğitim	618.0	3,6	601.0	17,8
Sağlık ve Sosyal Hizmet	243.0	1,4	204.0	6,0
Diğer Toplum, Sosyal ve Kişisel Hizmet	303.0	1,8	140.0	4,1

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

Kadınların yüzde 30,5'i tarım işlerinde çalışmaktadır. Tarım işleri genellikle beden gücüne dayalı tarla ekim ve hasat işlemleri olmalıdır. Kadın çalışanların yüzde 26,1'i de imalat sektöründe istihdama katılmıştır. Ticaret sektöründe çalışan kadınların oranı yüzde 4,7'dir. Kadınların yüzde 1,2'si Finans ve bankacılık işlerinde, yüzde 3,4'ü Kamu yönetiminde, yüzde 6'sı da sağlık ve sosyal hizmetlerde çalışmaktadır. Eğitim sektöründe yer alan kadın çalışanların oranı yüzde 17,8'dir.

3.5.SURİYE

3.5.1.Genel Ekonomik Yapı

Merkezi planlı bir ekonomik sisteme göre yönetilen ve 2000 yılından itibaren serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecine giren Suriye'nin temel gelir kaynakları petrol, dış yardımlar, yurt dışında çalışan Suriyeli işçilerin döviz gelirleri ve tarımdır. Petrol ihracatı, toplam ihracat gelirlerinin üçte ikisini ve bütçe gelirlerinin yarısını oluşturmaktadır. Petrol dışı sanayi üretimi kimyasallar, kauçuk, plastik, tekstil, deri sanayi ve gıda üretimi alanlarında yoğunlaşmaktadır. Hizmetler sektörü içinde özellikle turizm, hızlı bir gelişim sergilemektedir. Ülkedeki büyük sanayi şirketlerinin çoğu devlet tarafından işletilmektedir.¹⁵⁰

Başlıca ticaret merkezleri Şam, Halep, Lazkiye, Tartus, Deir al-Zour ve Homs; petrol sanayinin merkezi ise Deir al-Zour çevresi ile Halep ve Banyas'taki rafinerilerdir. Tekstil ve seramik gibi hafif sanayi üretiminin ve gıda işleme tesislerinin çoğu, tarım alanlarına yakın olan Şam, Halep ve Homs'ta bulunmaktadır. Ülkenin iki büyük liman şehri olan Lazkiye ve Tartus uluslararası ticaretin merkezi iken, kuzeydeki Banyas'tan petrol ihracatı yapılmaktadır. Ülkenin doğusu daha az gelişmiş olmasına rağmen, Haseki şehri tarımsal faaliyetlerin yoğunluğu nedeniyle komşu illerden göç almaktadır. Deir al-Zour ve Palmira, yeni petrol ve doğal gaz alanları bulunması ile son yıllarda hızla büyüyen şehirlerdir. Büyük kısmı iç piyasada tüketilen tarımsal ürünlerin çoğu Şam'ın kuzeyinde üretilmektedir. Hükümetin pamuk ve tahıl piyasalarına müdahaleleri devam ettiğinden, tarımda özel sektör faaliyetleri, daha az stratejik önem arz eden meyve üretimi gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır.¹⁵¹

Kamu sektörünün ekonomideki ağırlığını azaltmak, özel sektörün gelişimini, yabancı sermayeyi ve rekabeti teşvik etmek amacıyla son yıllarda gerçekleştirilen ekonomik reformların olumlu etkileri hissedilmeye başlanmış olup; petrol, finans, çimento ve enerji gibi sektörlerde özel sektörün katkısı

¹⁵⁰ Syria Central Bureau of Statistics www.cbssyr.org

¹⁵¹ **Economist Intelligence Unit Syria Main Country Report**, Ekim 2009.

artmaktadır. Hükümet, petrol üretiminde uzun vadede yaşanması beklenen düşüşlerin etkisini bertaraf etmek için, orta vadede döviz gelirlerini artırmaya yönelik olarak hizmetler sektörünün -özellikle de turizm sektörünün- geliştirilmesine ağırlık vermektedir.2010 yılında KDV uygulamasına geçilmesi (yaklaşık % 10 oranında) neticesinde vergi gelirlerinin artırılması ve petrol fiyatlarında beklenen artışın gerçekleşmesi durumunda, bütçe açığının 2010-11 döneminde 3 Milyar Dolar'a gerileyeceği tahmin edilmektedir. Devlete ait kuruluşların özerk bütçeli yapılara dönüştürülmesi ve bazılarının özelleştirilmesine yönelik bir kamu reformu ile kamuda süregelen verimsizliğin önüne geçilmesi planlanmaktadır. Suriye Merkez Bankası tarafından 2008 yılında piyasaya sürülen hazine bonolarının ilerleyen yıllarda sürekli hale gelmesi ve kalkınma projelerinin finansmanında önemli bir araç olarak kullanılması hedeflenmektedir. Yabancı yatırımların hız kazanması için döviz transferine yönelik kısıtlamalar da 2008 yılının başından itibaren azaltılmaktadır. Bu reformlar bankacılık sektörünün modernleştirilmesi açısından da önemli adımlardır. Suriye'de faiz oranları yıllarca enflasyona ya da likidite koşullarına bağlı olmaksızın sabit tutulmuştur. Suriye'deki küçük ve orta ölçekli firmaların bankalardan borçlanmakta güçlük çekmeleri ve yüksek faiz oranı ve kur riskini göze alarak offshore bankalarından (çoğunlukla Lübnan bankalarından) borçlanmak zorunda kalmaları, ülkede özel sektörün gelişmesini engelleyen nedenlerindendir. Ancak 2002 yılında Kredi ve Para Kurulu kurulması, özel bankalara faaliyet izni verilmesi ve Mayıs 2003'te 22 yıl sonra ilk kez mevduat ve kredilere uygulanan faiz oranlarının düşürülmesi ile birlikte bu sorunlar giderilmeye başlanmıştır. 2006 yılında özel sektöre kullanılan kredilerdeki artış oranı % 18,5 olarak gerçekleşmiştir.¹⁵²

Uzun yıllar petrole ve tarıma dayalı bir büyüme gösteren Suriye ekonomisinde son yıllarda petrol üretiminin azalması neticesinde hizmetler sektörü ve özellikle turizm öne çıkmaya başlamıştır. Petrol dışı sektörlerdeki büyüme oranı 2008 yılında % 6 seviyesinde gerçekleşmiştir.Tüketici fiyatlarındaki değişim yıllar itibarıyla incelendiğinde 1990'ların sonunda enflasyonist eğilimlerin azaldığı, 2000'li yıllarda ise yeniden arttığı görülmektedir. 2008 yılında enflasyon oranı 1994 yılından itibaren en

¹⁵² İnci Selin Aydın, **Suriye Ülke Raporu**, İGEME, 2008, <http://www.aktifuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/suriye.pdf>

yüksek düzey olan % 15,7'ye yükselmiştir. Küresel kriz nedeniyle emtia fiyatlarındaki ve gıda, yakıt ve kira gibi harcama kalemlerindeki düşüşün etkisiyle 2009 yılında enflasyon oranının % 3,8'e gerileyeceği, ancak yakıt sübvansiyonlarının azaltılması ve KDV uygulamasına geçilmesi sonucunda 2010 yılından itibaren yeniden % 6-7 seviyelerine yükseleceği tahmin edilmektedir. Ekim 2007'de Suriye Lirası'nın değerinin IMF'nin Özel Çekme Hakları (SDR) ağırlıklı bir döviz sepetine endekslenmesi neticesinde daha esnek bir yapıya kavuşmuş olmasına rağmen, hükümetin döviz kuru istikrarına verdiği önem nedeniyle kısa vadede dalgalı kur politikasına geçilmesi mümkün görülmemektedir. Küresel krizin etkilerinin hafiflemesi ve Suriye'nin cari açığının azalması sonucunda Suriye Lirası'nın değerinin 2010-2011 döneminde ortalama 1 ABD \$ = 45,7 SL seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.¹⁵³

3.5.2.İSTİHDAM YAPISI VE ANALİZİ

3.5.2.1.Yaş ve cinsiyet grupları Aktif Nüfus Oranları:

Tablo 47 Yaş ve Cinsiyet Grupları İtibariyle Aktif Nüfus Oranları 1990

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total	12721	3485	27,4	6412	2857	44,6	6309	628	10,0
AG 00+	6565	3257	49,6	3277	2662	81,2	3289	595	18,1
0-9	4402		0,0	2243		0,0	2158		0,0
10-14	1754		0,0	892		0,0	862		0,0
15-19	1413	526	37,2	717	411	57,3	696	115	16,5
20-24	1134	588	51,9	573	449	78,4	561	138	24,6
25-29	1004	536	59,3	55	27	3,8	50	110	24,4
30-34	717	425	59,3	358	350	97,8	359	74	20,6
35-39	576	336	58,3	285	281	98,6	291	55	18,9
40-44	414	239	57,7	208	205	98,6	206	35	17,0
45-49	337	188	55,8	168	163	97,0	169	26	15,4
50-54	288	149	51,7	142	131	92,3	147	18	12,2
55-59	244	114	46,7	116	102	87,9	127	12	9,4
60-64	198	78	39,4	97	71	73,2	101	7	6,9
65+	39	6	2,4	58	1	4,9	81	5	2,8

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

¹⁵³ İnci Selin Aydın, **Suriye Ülke Raporu**, İGEME, 2008, <http://www.aktifuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/suriye.pdf>

Suriye’de uzun yıllar sosyalist ekonomik politikalar uygulanmakta iken 1990’lı yıllardan bu yana serbest piyasa ekonomisine geçiş çalışmaları gözlenmektedir. Bu gayretlere paralel olarak, dış ticaretinde de önemli gelişmeler olmaktadır. Uzun yıllar devlet ağırlıklı bir yapı sergileyen ekonomide özel sektörün ağırlığı gittikçe artmaktadır.Suriye Hükümeti, dışa açılım, yatırım teşvik, özel sektöre daha fazla önem verilmesi, yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi, bankacılık, borsa ve kur politikaları konularında çalışmalar yapmaktadır.

ILO’nun projeksiyonuna göre1990 yılında ülke nüfusu 12.7 milyon iken nüfusun aktiflik oranı 24,4 tür.Erkek nüfusun aktiflik oranı yüzde 81 seviyesindedir.En yoğun aktivite oranı erkeklerde 35-50 yaş arası ,kadınlarda ise 20-29 yaş grubudur.Kadınların toplam aktiflik oranı yüzde 18 dir.Ortadoğu ve İslam ülkelerinin genel karakterine uygun olarak bu ülkede de kadın çalışan oranı düşüktür.

1970’li yılların sonlarına doğru ekonomideki verimliliğin giderek düşmesi, kamu ve özel sektörde rüşvetin yayılması, enflasyonun artması, tarımın gerilemesi, köylü kesimlerin şehirlerdeki ucuz işlere yönelmesi ve dışarıya beyin göçünün artması, iyi günlerinin sona erdiğini gösteren tehlikeli gelişmelerdi. Esad, 1978 yılında ikinci kez başkan seçildikten sonra, kabineyi tamamen değiştirmesine rağmen, yüzeysel değişimlerle halkın yaşam standardının yükseltilmesi konusunda çok az mesafe almıştı. Savurganca harcanan paraları ekonomiye kazandırmak ve rüşvetin önüne geçmek amacıyla 1977 yılında “Kanunsuz Kazançları Araştırma Komitesi” kuruldu. Ancak, rüşvet çarkını döndüren ve bu yolla ülkenin sayılı zenginleri arasına giren üst rütbeli subayların varlığı nedeniyle hiçbir ilerleme sağlanamadı. Esad’ın otoritesini sarsmaya başlayan ve eleştirilerin yükselmesine yol açan en önemli iki sorun temel gıda maddelerinin bulunmasında yaşanan sorunlar ve rüşvet idi. Suriye’nin 1982-84 yılları ve sonrasındaki hayati ekonomik güçlükler, sadece İsrail’e karşı yaptığı askeri yığınaklarından değil, aynı zamanda Esad’ın Arap dünyasında artan siyasi yalnızlığından da kaynaklanıyordu. İran-Irak Savaşı’nda Suriye’nin tutumu, hem petrol üreten Arap

lkelerinden sağladığı gelirin hem de yurt dışındaki Suriyeli işçilerin gönderdikleri dövizin azalmasına yol ağmıştı.¹⁵⁴

Halkın, ekmek başta olmak üzere, zorunlu ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorlandığı ve uzun kuyruklar oluşturduğu 1986 yılına gelindiğinde büyük bir ekonomik kriz yaşandı. Ulusal gelir, giderlerin ancak % 60'ını karşılayacak düzeye düşmüştü.

1980'li yılların sonunda, Doğu Bloğu'nun kş ile birlikte, Rusya'dan gelen para yardımlarının kesilmesi sırasında, Suriye ekonomisinin hali hiğte i açıcı bir durum sergilemiyordu. 17 milyar dolarlık dış borę, sosyalist devletçi politikalar nedeniyle 80 milyar dolarlık sermayenin son 30 yılda (Esad döneminde) lke dışına kaçması, yıllık 1 milyar dolarlık demeler dengesi açığı gibi temel yapısal sorunlara dönüşmüş problemler, sadece Esad'ın ekonomi politikalarından kaynaklanmıyordu. Bunda, lke kaynaklarının büyük kısmının askeri harcamalara gitmesinin rolü büyüktü. Çok geçmeden, akıllı manevraları ile karlı bir aliş verişe dönüştürecek olduğu Körfez krizi, Esad'ın imdadına yetişti. Suriye 1991 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgali ile patlak veren savaşta, batılıların lehinde oynadığı olumlu rol nedeniyle yaklaşık 8 milyar dolarlık yardım alırken, 1990-92 arasında petrol üretiminden sağladığı % 8,7'lik artış da nisbi bir iyileşme sağladı. Ama bu uzun sürmedi. Enerji sorunları, tarımsal üretim artırılamaması, (toplam ihracatı içindeki oranı yüzde 59'a yükseldiği halde) 1986-94 arasında dört defa pazarlık oranı zayıflayan petrolndeki gelir düşmesi nedenleriyle ekonomiyi bir türlü düzlüğe çıkaramadı.¹⁵⁵

Dış borcu, yıllık üretiminin 2-3 katı kadar olan Suriye'nin batılı ülkelere boręlu olan diğer Arap lkelerinin aksine borcunun tamamına yakını (16,44 milyar dolar) eski Doğu Bloku ülkelerine olan boręları oluşturuyor. Bu lkeler içinde 12,5 milyar dolarla Rusya ilk sırada geliyor.

¹⁵⁴ Arı, s.123

¹⁵⁵ Aydın, **Suriye lke Raporu**, www.igeme.com.tr/suriye 11.7.2010

Tablo 48 Yaş ve Cinsiyet Grupları İtibariyle Aktif Nüfus Oranları 1995

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total	14610	8479	58,0	7370	6613	89,7	7241	1867	25,8
AG 00+	8036	4240	52,8	4018	3307	82,3	4018	933	23,2
0-9	4455		0,0	2272		0,0	2183		0,0
Eki.14	2120		0,0	1079		0,0	1040		0,0
15-19	1743	707	40,6	886	525	59,3	857	182	21,2
20-24	1393	793	56,9	706	589	83,4	687	205	29,8
25-29	1111	699	62,9	561	529	94,3	550	171	31,1
30-34	884	556	62,9	444	435	98,0	440	121	27,5
35-39	701	431	61,5	349	344	98,6	352	87	24,7
40-44	563	335	59,5	278	273	98,2	285	62	21,8
45-49	403	236	58,6	202	195	96,5	201	41	20,4
50-54	325	174	53,5	161	148	91,9	164	26	15,9
55-59	275	133	48,4	134	114	85,1	141	18	12,8
60-64	226	82	36,3	106	71	67,0	120	11	9,2
65+	413	93	22,5	192	83	43,2	220	10	4,5

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

1995 yılı verilerine göre toplam nüfus 14.6 milyon olurken aktiflik oranı yüzde 58 civarındadır.Nüfusun yarısına yakını çalışmaya istekli ve hazır değildir.İş alanlarının kısıtlı olduğu ve düşük ücret bu sonucu doğurmuş olabilir.Erkek aktiflik oranı yüzde 90'a yaklaşmıştır.65 yaş üstü aktiflik oranı yüzde 45 civarındadır.Emeklilik sisteminin yetersiz olduğu anlaşılabilir.

Suriye ekonomisinin en önemli sorunlarından bir tanesi işsizliktir. İşsizlik oranı 2000 yılında % 8'e kadar yükselmiştir. Hükümet, 2000 yılı sonunda 18-24 yaş arasındaki işsizleri hedefleyen ve eğitim programları ile küçük işletmelerin kurulması için kredi teminini kapsayan bir işsizlikle mücadele programı kabul etmiştir. Programla birlikte 2001 yılı sonunda 440.000 kişiye iş imkanı sağlanması amaçlanmaktaydı. Tahminlere göre, işsizlikle mücadele için yıllık nüfus artış oranı % 3 olan ülkede yılda 200.000 kişilik iş yaratılması gerekmektedir. Mevcut ekonomik yapı, bu kitlenin sadece 90.000'ine yani % 40'ına iş imkanı oluşturabiliyor.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Nesli Öزرürk, **Suriye Arap Cumhuriyeti**, İZTO, 2006 <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/1ED2A809-FBCB-404D-8867-92BA85D1A47D/9071/SURIYE2007EYLUL.pdf>

Tablo 49 Yaş ve Cinsiyet Grupları İtibariyle Aktif Nüfus Oranları 2000

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total	16320.0	4937.0	30.3	8343.0	3958.0	47.4	7977.0	979.0	12.3
Total (15+)	9702.0	4937.0	50.9	4956.0	3958.0	79.9	4746.0	979.0	20.6
0-9	4292.0	2202.0	2090.0
10-14	2326.0	1185.0	1141.0
15-19	2195.0	734.0	33.4	1118.0	568.0	50.8	1077.0	166.0	15.4
20-24	1526.0	791.0	51.8	768.0	610.0	79.4	758.0	181.0	23.9
25-39	3032.0	1870.0	61.7	1493.0	1485.0	99.5	1539.0	385.0	25.0
40-59	2138.0	1219.0	57.0	1093.0	1007.0	92.1	1045.0	212.0	20.3
60-64	311.0	133.0	42.8	175.0	117.0	66.9	136.0	16.0	11.8
65+	500.0	190.0	38.0	309.0	171.0	55.3	191.0	19.0	9.9

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

2000 yılına gelindiğinde ülke nüfusu 16,32 milyona ulaşmıştır.Aktivite oranı 15 yaş üstü grupta yüzde 50'nin üzerindedir.Toplamda ise yüzde 30 civarındadır.Erkek aktiflik oranı yüzde 80 bandında seyretmektedir.Kadın çalışma oranı yine 15 yaş üstünde yüzde 20 seviyesindedir.15-19 yaş grubundaki aktiflik oranı önceki 5 yıla nazaran 10 puan gerilemiştir.Kadınlarda ise hemen hemen aynı seviyededir.65 yaş üstü oran ise yüzde 55'e fırlamıştır.Ülkede 75 yaş üstü çalışan oranı dahi yüzde 27'nin üzerindedir.Bu durum açıkça gelir yetersizliğini işaret etmektedir.

Suriye nüfusu son 25 yılda ikiye katlanmış; yarım milyon Filistinli'nin ve 1-1,4 milyon Iraklı'nın da Suriye'ye sığınmasıyla nüfus daha da artmıştır. Nüfus artış hızının son 5 yılda yıllık ortalama % 2,7 düzeyinde seyretmiş olması, ülkenin altyapısı ve kaynakları üzerinde devamlı bir baskı oluşturmaktadır. Nitekim 2006 yılı itibarıyla ülke nüfusunun % 11,9'unun yoksulluk sınırının altında yaşadığı tahmin edilmektedir.¹⁵⁷

2008 yılı resmi verilerine göre 22,3 milyon nüfusa sahip olan Suriye'nin toplam nüfusunun 2011 yılında 23,1 milyona ulaşması öngörülmektedir. 2009 yılı için nüfus artış hızı % 2,13 olarak tahmin

¹⁵⁷ İnci Selin Aydın, **Suriye Arap Cumhuriyeti Ülke Raporu**, İGEME, 2008, http://www.egelihracatcilar.com/Images/Menu1-page//Ulke_Raporu_SUR%C4%B0YE-IGEME-2009_00003440.pdf.

edilmekte olup, yaş ortalaması 21,7'dir. Nüfusun % 35,9'u 0-14 yaş arasında, % 60,8'i 15-64 yaş arasında ve % 3,4'ü 65 yaş ve üstüdür. 2004 yılında yapılan nüfus sayımına göre okur-yazarlık oranı % 79,6'dır.¹⁵⁸

Tablo 50 Yaş ve Cinsiyet Grupları İtibariyle Aktif Nüfus Oranları 2003

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total			0.0			0.0			0.0
Total (15+)	10359.7	4981.9	48.1	5254.1	4019.9	76.5	5105.5	62.0	8.8
0-14		...	0.0		...	0.0		..	0
15-19	2042.3	648.6	31.8	1051.1	509.8	48.5	991.1	138.8	4.0
20-24	1648.6	850.3	51.6	848.9	652.8	76.9	799.8	197.5	4.7
25-29	1206.9	691.5	57.3	575.4	538.0	93.5	631.4	153.4	4.3
30-34	1039.5	616.4	59.3	496.1	482.7	97.3	543.4	133.7	4.6
35-39	962.4	577.1	60.0	473.6	461.3	97.4	488.8	15.9	3.7
40-44	818.6	478.9	58.5	404.6	394.9	97.6	414.0	4.0	0.3
45-49	649.0	367.3	56.6	323.2	309.0	95.6	325.9	8.3	7.9
50-54	585.0	309.2	52.9	301.8	269.5	9.3	83.1	9.6	4.0
55-59	370.2	175.5	47.4	193.0	156.7	1.2	77.2	8.8	0.6
60-64	361.7	115.2	31.9	186.1	103.1	55.4	175.6	2.1	.9
65-69	256.3	72.4	28.3	141.8	66.5	46.9	114.6	.0	.2
70-74	219.0	50.8	23.2	133.2	48.1	36.1	85.8	.7	.2
75+	200.3	28.07	14.3	125.4	27.6	22.0	74.9	.1	.5

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

2007 yılında ülke nüfusu 19,6 milyon iken genel aktiflik oranı yüzde 27,5 tir.15 yaş üzeri aktiflik oranı yüzde 44 tür.Kadın aktiflik oranı oldukça düşerek 8,8 seviyesine gelmiştir.15 yaş üzeri gurupta dahi yüzde 14,1' dir.60 yaş üzeri insanların yarısına yakını çalışmaya devam etmektedirler.

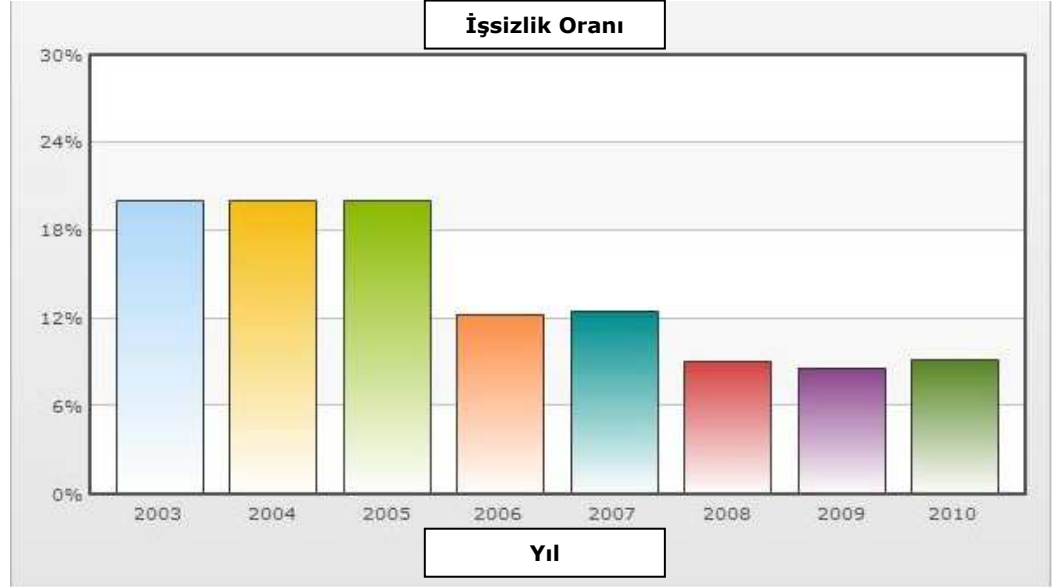
3.5.2.2.İşsizlik

Suriye'de haftalık toplam çalışma saati 40 saat olup, ülkede işsizlik sigortası uygulaması bulunmamaktadır. Ücretler 5 000 – 10 000 S£ (100-200 Dolar) arasında değişmektedir.Resmi verilere göre Suriye işgücünün neredeyse %70'i ayda 100 Dolar'dan az kazanmakta, bu nedenle kamu çalışanlarının yaklaşık %40'ı gelirlerini artırmak için ikinci bir işte çalışmaktadır. Kamu çalışanlarının yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla

¹⁵⁸ Aydın, **Suriye Arap Cumhuriyeti Ülke Raporu.**

2001 yılından bu yana kamuda ücretler artırılmaktadır. Bu zamların sonuncusu ise 2004 yılındaki %20 oranında artıştır.

Grafik 4 İşsizlik Oranları

Kaynak:www.indexmundi.com

Ülkede işsizlik oranına dair resmi bir veri bulunmamakta olup, hızla artan genç nüfusa iş imkanı yaratılmadığından 1990'ların ikinci yarısından itibaren işsizliğin arttığı tahmin edilmektedir. 2000 yılından bu yana işsizlikteki artış yavaşlamış olmasına rağmen, ekonomi her yıl iş piyasasına katılan 200 000 - 250 000 Suriyelinin iş bulmasını sağlayacak hızda büyümektedir.

Tablo 51 İşsizlik Oranları ve Değişim Yüzdeleri

Yıl	İşsizlik Oranı	Sıralama	Değişim %
2003	20.00 %	46	
2004	20.00 %	45	0.00 %
2005	20.00 %	147	0.00 %
2006	12.30 %	127	-38.50 %
2007	12.50 %	132	1.63 %
2008	9.00 %	113	-28.00 %
2009	8.60 %	116	-4.44 %
2010	9.20 %	103	6.98 %

Kaynak:www.indexmundi.com

Resmi verilere göre %10 olan işsizlik oranı, gayri resmi kaynaklara göre %20 civarındadır. Hükümet, 2000 yılı sonunda 18-24 yaş arasındaki işsizleri hedefleyen ve eğitim programları ile küçük işlerin kurulması için kredi teminini kapsayan bir işsizlikle mücadele programı kabul etmiştir. Tahminlere göre, işsizlikle mücadele için yıllık nüfus artış oranı %3 civarında olan ülkede yılda 200.000 iş yaratılması gerekmektedir. Hükümet, 2005 yılına kadar yıllık %5'lik ekonomik büyüme ve 605.000 kişiye istihdam yaratmak amacıyla toplam değeri 1 milyar dolar olan yatırım planını açıklamıştır. Yatırım projelerini geliştirmek amacıyla devlet tarafından kurulan Yatırım Konseyi, başta bilişim teknolojisi, sağlık, sanayi, tarım ve ulaştırma sektörlerinde olmak üzere toplam 50 adet proje açıklamıştır. Açıklanan projeler arasında, ülkenin Kuzey Doğusunda yer alan Al-Raqqah bölgesinde kereste işleme tesisleri, bilgisayar montaj tesisleri ve Şam'da bir hastane inşaatı yer almaktadır. Konsey, ayrıca, ülkenin karayolu ve demiryolu ulaşımının yenilenmesini amaçlayan 47 adet proje açıklamıştır.¹⁵⁹

3.5.2.3.Genel İşgücü Seviyesi

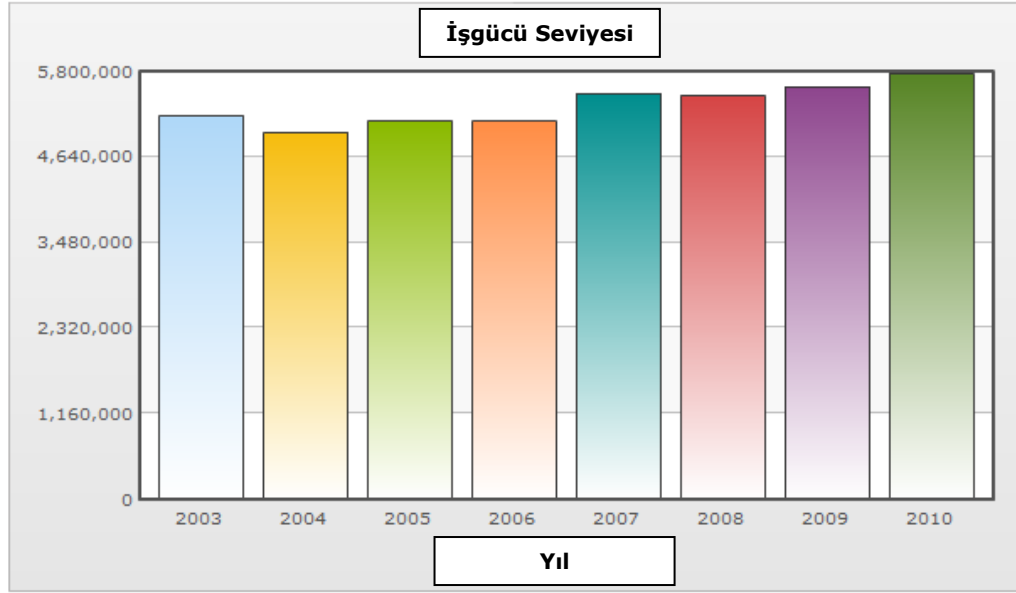
Tablo 52 İşsizlik Oranları ve Değişim Yüzdeleri

Yıl	İşgücü	Sıralama	Değişim %	Veri Yılı(Tahmini)
2003	5,200,000	60		2000
2004	4,970,000	66	-4.42 %	2003
2005	5,120,000	64	3.02 %	2004
2006	5,120,000	66	0.00 %	2004
2007	5,505,000	63	7.52 %	2006
2008	5,462,000	64	-0.78 %	2007
2009	5,593,000	68	2.40 %	2008
2010	5,772,000	64	3.20 %	2009

Kaynak:www.indexmundi.com

¹⁵⁹ Aydın, **Suriye Arap Cumhuriyeti Ülke Raporu.**

Grafik 5 İşgücü Seviyesi

Kaynak:www.indexmundi.com

Genel işgücü seviyelerine bakacak olursak ülke 2000 li yılların başında 4.7 milyon kişilik bir işgücüne sahipti bu miktarın yüzde 85'i erkek kalanı kadın nüfustandır.2003 yılına gelindiğinde toplam işgücü 5 milyon kişiyi aşmış durumdadır.2004 yılında yüzde 4,42 lik düşüş gözlenmektedir.2007 yılında ülkede işgücü yüzde 7,52 lik bir sıçrama tahminine karşın ILO verilerine göre 5 milyon kişi civarındadır.Bu denli farklı rakamlar ülkede istatistiki kurumların gelişmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.

3.5.2.4.Sektörlere Göre İşgücü Dağılımı

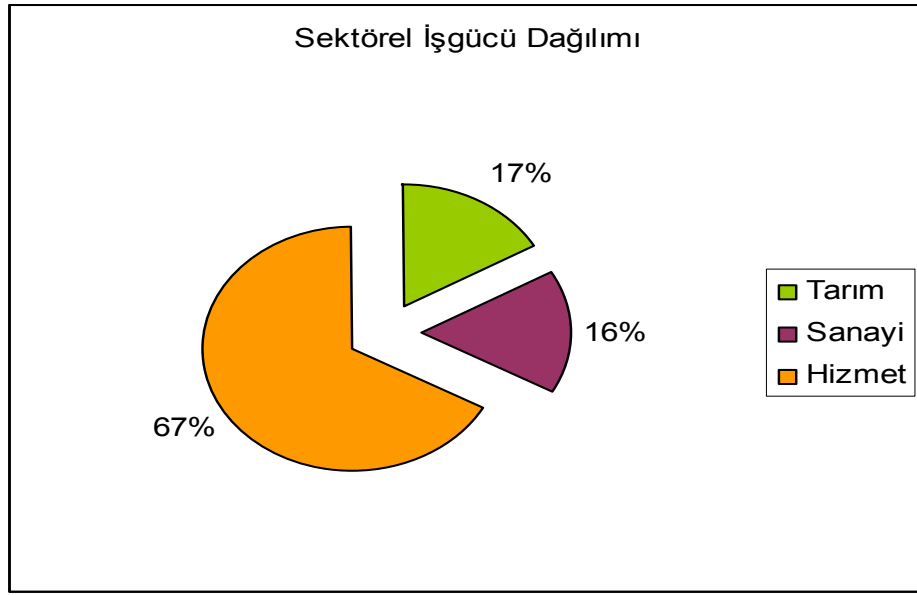
Tablo 53 Ekonomik Faaliyetlere Göre İşgücünün Dağılımı, 2005 %

	Erkek	Kadın	Toplam
Tarım ve Ormancılık	18,5	31,0	20,1
Sanayi	14,7	13,6	6,8
İnşaat ve Yapı	16,1	0,9	14,0
Otel, Restoran ve Ticaret	17,6	4,3	15,8
Depolama, Nakliye ve İletişim	8,1	0,8	7,1
Diğer Hizmetler	25,9	56,1	29,3

Kaynak:www.nationmaster.com

2005 yılı verileri ülkenin genel işgücü dağılımını sergilemektedir. Ülke işgücünün yüzde 20 si tarım sektöründe çalışmaktadır. Ülke ekonomisi tarım ve petrole dayalıdır. İkinci olarak imalat sanayi yüzde 14,7 ile ikinci sıradadır. Kamu ve hizmet sektörü yüzde 26 civarındadır. Tarım çalışanlarının yüzde 31'ini kadınların oluşturması dikkat çekicidir.

Grafik 6 Sektörel İşgücü Dağılımı

Kaynak: www.nationmaster.com

2008 verilerine göre ülkedeki toplam işgücünün yüzde 67'si hizmet sektöründe çalışmaktadır. Yüzde 17'si tarım sektöründe ve yüzde 16'sı da Sanayi sektöründe istihdam olunmaktadır. Hizmet sektörü toptan, perakende ticaret ve kamu hizmetlerin den oluşmaktadır.

Tablo 54 Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı

		İşveren, Kendi- hesabına Çalışan	İşçi	Aile İşlerinde Çalışan	Sınıflandırılmayan
	Toplam				
Toplam	3.485.368	1.079.033	1.717.454	453.449	235.432
Tarım, Avcılık ve Orman,Balıkçılık	916.952	410.930	145.383	360.639	
Madencilik ve Taşocakçılığı	6.651	0.609	5.671	0.371	
İmalat	456.162	134.064	281.032	41.066	
Elektrik, Gaz ve Su Temini	8.422	1.112	7.310		
İnşaat	340.779	96.302	240.188	4.289	
Toptan ve Perakende Ticaret,	378.250	269.364	76.632	32.254	
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	166.965	67.907	95.562	3.496	
Finansal Aracılık	24.651	10.961	12.948	0.742	
Sağlık ve Sosyal Hizmet	1.186.104	87.784	852.728	10.592	235.000
İlk Defa İş Arayanlar	184.659				184.659
Önceden İşli olanlar	50.773				50.773

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Suriye işgücününün %30'unun çalıştığı 24 bini aşkın tekstil işletmesi diğer sanayi kollarına oranla hala en büyük paya sahip. Kayıtlı olmayan işletmelerin sayısı bu rakamların dışında olup, kamuya ait tekstil işletmesi sayısının 27 olduğu ifade ediliyor. Ülke işgücününün çoğu özel sektörde, triko, ipek kumaş ve ip, yapay ip, hazır giyim ve çorap, iç çamaşırı, sanayi kumaşları, pamuk ve keten, halı ve seccade üretimi alanlarında çalışmaktadır.¹⁶⁰

¹⁶⁰ <http://www.sana.sy/tur/239/2010/03/01/275660.htm>

Tablo 55 Erkek, Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı

		İşveren, Kendi- hesabına Çalışan	İşçi	Aile İşlerinde Çalışan	Sınıflandı- lamayan
Toplam	2.857.582	1.043.057	1.430.398	236.846	147.281
Tarım, Avcılık ve Ormancılık,Balıkçılık	625.001	392.459	84.640	147.902	
Madencilik ve Taşocakçılığı	6.651	0.609	5.671	0.371	
İmalat	421.523	126.225	256.933	38.365	
Elektrik, Gaz ve Su Temini	7.866	1.112	6.754		
İnşaat	334.343	95.692	234.547	4.104	
Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Taşıt,	368.955	265.709	71.416	31.830	
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	158.358	67.722	87.140	3.496	
Finansal Aracılık	20.176	10.776	9.029	0.371	
Sağlık ve Sosyal Hizmet	914.428	82.753	674.268	10.407	147.000
İlk Defa İş Arayanlar	104.695				104.695
Önceden İşi olanlar	42.586				42.586

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Tablo 56 Kadın, Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı 1991

	Kadın	İşveren, Kendi- hesabına Çalışan	İşçi	Aile İşlerinde Çalışan	Sınıflan- dırılama- yan
Toplam	627.786	35.976	287.056	216.603	88.151
Tarım, Avcılık ve Ormancılık,Balıkçılık	291.951	18.471	60.743	212.737	
Madencilik ve Taşocakçılığı	34.639	7.839	24.099	2.701	
İmalat	0.556		0.556		
Elektrik, Gaz ve Su Temini	6.436	0.610	5.641	0.185	
İnşaat	9.295	3.655	5.216	0.424	
Toptan ve Perakende Ticaret,	8.607	0.185	8.422		
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	4.475	0.185	3.919	0.371	
Finansal Aracılık	271.676	5.031	178.460	0.185	88.000
Sağlık ve Sosyal Hizmet	79.964				79.964
İlk Defa İş Arayanlar	8.187				8.187

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

2007 yılı verilerine göre toplam çalışan 4,95 milyon kişinin 950 bini tarım işlerinde çalışmaktadır. Tarım işlerinde çalışanların da 120 bini işçi, 143 bini işveren, 380 bini kendi hesabına çalışan ve 300 bini de aile işlerinde çalışan statüsündedirler. Bu durum ülkede gelişmiş tarım işletmelerin azlığına işaret eder. Tarım sektörü geleneksel çiftçilik yöntemiyle yapılmakta olmalıdır.

Tablo 57 Çalışma Şekillerine Göre İşgücü Dağılımı 2007

	Toplam	İşçiler	İşverenler	Kendi Hesabına Çalışanlar	Aile İşlerinde Çalışanlar	Sınıflandırlamayan
Toplam	4945.5	420.1	2658.1	1427.8	428.1	11.4
Tarım, Avcılık ve Ormancılık, Balıkçılık	946.5	119.6	143.4	379.5	302.3	1.7
Madencilik ve Taşocakçılığı	34.6	1.9	26.6	4.3	1.8	0.1
İmalat	633.2	67.1	407.1	124.9	33.1	0.9
Elektrik, Gaz ve Su	33.4	0.1	32.2	1.1	-	-
İnşaat	736.0	40.7	412.7	257.5	21.8	3.3
Toptan ve Perakende Ticaret,	727.2	123.5	185.7	364.0	52.6	1.4
Otel ve Restoran	55.9	4.4	38.7	9.6	3.1	0.1
Taşıma, Depolama ve Haberleşme	352.2	19.5	163.4	160.8	7.2	1.3
Finansal Aracılık	10.0	0.0	9.8	0.2	-	-
Gayrimenkul, Kiralama	122.3	23.7	41.2	54.1	3.1	0.3
Kamu Yönetimi ve Savunma; Güvenlik	648.5	1.6	643.3	2.5	0.2	0.9
Eğitim	383.8	1.4	379.6	2.6	0.2	-
Sağlık ve Sosyal Hizmet	119.4	7.8	89.8	21.8	-	0.1
Diğer	142.3	8.8	84.6	44.9	2.6	1.4
Sınıflandırlamayan	0.3		0.2	0.0	-	-
İşsiz	454.8					454.8

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

İkinci en büyük sektör 737 bin kişi ile inşaat sektörüdür. İnşaat sektöründe çalışanların yüzde 60 ı işveren olarak gözükmekte ancak 40 bin kişi işçi statüsünde görünmektedir. Bu da yine profesyonel anlamda kalifiye işgücünün azlığına , sektörün aile şirketleri veya kendi hesabına çalışan kişilerce yürütüldüğünü göstermektedir. Ticaret sektörü az bir farkla üçüncü

sıradadır.Burada da yine kendi hesabına çalışanlar çoğunluktadır.Sektörde ölçek ekonomilerinin yaratılamamış olduğu söylenebilir.Zira işverene düşen istihdam sayıları tüm sektörlerde düşüktür.

Eğitim sektörünü de dahil edersek kamu çalışanlarının sayısı 1,15 milyonu bulmaktadır.Bu da Ortadoğu ve az gelişmiş ülkelerin özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkabilir.Devlettteki çalışan sayısı neredeyse en büyük iki sektörün toplam çalışan sayısından fazladır.

Tablo 58 Sektör ve İş Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 2007

	Toplam	İşçiler	İşverenler	Kendi Hesabına Ç.	Aile İşlerinde Ç.	Toplam	İşçiler	İşverenler	Kendi Hesabına Ç.	İle İşlerinde Ç.
-	Erkek					Kadın				
Toplam	4316.1	07.6	2224.1	365.1	08.9	29.4	2.5	434.0	2.7	19.2
Tarım, Avcılık, Balıkçılık	780.9	15.7	118.8	55.9	89.0	165.6	0.9	24.6	3.6	13.3
Madencilik	31.9	0.9	4.4	0.2	0.3	.8		2.2	1	0.5
İmalat	595.5	6.0	79.8	17.4	1.5	7.7	.2	27.3	0.5	0.6
Elektrik, Gaz ve Su	31.1	0.1	9.9	0.1		0.3		2.3		
İnşaat	29.7	40.4	08.8	55.9	1.5	.3	.3	.9	.6	0.3
Toptan ve Perakende Ticaret,	99.3	20.5	76.1	51.7	9.6	7.9	.0	.6	2.3	0.0
Otel ve Restoran	54.5	4.4	37.5	9.4	3.1	1.4	-	1.1	0.2	0.0
Taşıma, Haberleş	342.8	19.4	154.8	160.1	7.2	9.4	0.0	8.6	0.7	0.0
Finansal Aracılık	6.5	0.0	6.3	0.2	-	3.5	-	3.5	-	-
Gayrimenkul, Kiralama	110.6	22.8	33.3	51.4	2.9	11.8	0.9	7.9	2.7	0.2
Kamu Yönetimi Sosyal Güvenlik	566.1	1.6	561.1	2.3	0.2	82.4	0.0	82.2	0.2	0.0
Eğitim	181.1	0.9	178.3	1.8	0.1	202.7	0.5	201.3	0.8	0.1
Sağlık ve Sosyal Hizmet	64.8	6.6	41.5	16.7	-	54.5	1.1	48.2	5.1	-
Diğer	121.0	7.3	73.2	37.0	2.5	21.3	1.5	11.4	7.9	0.1
Sınıflandırlamayan	0.3		0.2	0.0	-	-		-	-	-
İşsiz	37.3					17.5				

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Sektörlere göre işgücü dağılımının yanında kadın – erkek dağılımına da göz atmak gerekebilir.Yukarıdaki tablodan okunan kadınların en fazla eğitim sektöründe çalıştıklarıdır.İkinci olarak tarım sektöründe aile işletmelerinde çalışanlar gelmektedir.Sadece eğitim sektöründe çalışan kadın sayısı çalışan erkek sayısını geçmektedir.Kamu hizmetlerinde çalışan kadınlar da erkek çalışan sayısına yakındır.Finans ve bankacılık işlerinde 65 bin erkek çalışırken 35 bin de kadın çalışmaktadır.Yani her üç finansçıdan biri kadındır denilebilir.İmalat sektöründe 2730 işveren kadının çalışması kayda değer bir bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.6.KUVEYT

3.6.1.Genel Ekonomik Yapı

Kuveyt; Basra Körfezinin kuzeyinde yer almaktadır. Kuveyt ile Suudi Arabistan arasındaki tarafsız bölgedeki 2590 km²'lik alan da dahil edildiğinde toplam 17,818 km²'lik yüzölçümüne sahip olan Kuveyt'in kara komşuları Irak ve Suudi Arabistan olup, Irak ile 240 km, Suudi Arabistan ile ise 222 km sınıra sahiptir. Kuveyt'in toplam kıyı uzunluğu ise 499 km'dir. Boubiyan Adasında yer alan bataklık alanlar dışında, Kuveyt'in tamamına yakını düz ve çöl alanlardan oluşmaktadır. Ülkenin en yüksek noktası 306 m. olup, dağ, akarsu, ve benzeri fiziksel yapılara sahip değildir. Boubiyan ve Failaka Adaları dışında bazı küçük adalar bulunmaktadır.¹⁶¹

Kuveyt ekonomisi petrole dayanmaktadır. GSYİH'nın yaklaşık % 50'si ve ihracat gelirlerinin yaklaşık % 95'i petrolden kaynaklanmaktadır. GSYİH'nın yaklaşık % 4,8'ine tekabül eden imalat sanayi ise hidrokarbona dayalı rafineri ve petro kimya endüstrisinden oluşmaktadır. Sanayi sektörü ise GSYİH'nın yaklaşık % 52'sini oluşturmaktadır.¹⁶²

2007-2008 yıllarında petrol fiyatlarında rekor düzeyde artış yaşanması ve petrol üretimindeki artış, Kuveyt'e önemli ölçüde likidite sağlamış, bu da ülkenin yeniden inşa ve yapılanma dönemine girmesine imkan vermiştir. Bu durum istihdamın son on yılın en yüksek rakamlarına

¹⁶¹ <http://www.igeme.org.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Kuveyt>

¹⁶² <http://www.igeme.org.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Kuveyt>

ulaşmasına ve zaten yüksek olan tüketim harcamalarının artmasına da yol açmıştır. Özel sektör hem tüketim harcamalarındaki artıştan, hem de kamu alım ve ihalelerindeki artıştan büyük ölçüde fayda görmüştür.¹⁶³

Kuveyt Devleti bazı temel girdi fiyatlarına sübvansiyonlar uygulamaktadır. Su, elektrik, akaryakıt, et, un, ekmek, demir-çelik ve çimento gibi ürünlerin uygulanan sübvansiyonlar ile düşük fiyatlarla satılması, yurtiçi telefon görüşmelerinin ücretsiz sağlanması, bütçe giderlerini artırmakta ve sübvansiyon edilen ürünlerin tüketiminde gereksiz artışlara ve kaynak israfına neden olmaktadır. Maliye politikaları devletin başlıca makroekonomik araçlarını oluşturmaktadır. Para biriminin ABD Dolarına sabitlenmesi uygulamasına 2007 yılında son verilmiştir. Yakın zamanda yüksek petrol fiyatları devletin genişlemeci mali politikalar uygulamasına olanak sağlamıştır. Bütçe hesaplarında petrol fiyatındaki dalgalanmalara karşı korunmak amacıyla tahmini petrol fiyatları oldukça düşük tutulmaktadır.¹⁶⁴

Kuveyt belli başlı sermaye ihraç eden ülkeler arasında yer almaktadır. Devlet gelirlerinin % 10'u "Reserve Fund for Future Generations – RFFG"ye aktarılmak zorundadır. Bu fondan daha önce kurulan "Genel Rezerv Fonu" ile birlikte her iki kaynak 1982 yılında kurulan Kuveyt Yatırım İdaresi (Kuwait Investment Authority-KIA) tarafından yönetilen yatırımlara aktarılmaktadır. Kuveyt Yatırım İdaresi'nin kurumsal yatırım stratejisi açısından, yönetilen fonlar çeşitli ülkelerde uzun vadeli yatırımlarda değerlendirilmekte, bu noktada riskli yüksek getiriden ziyade, uzun vadeli istikrarlı getirilere önem verilmektedir. Bir ülkeye yatırım kararı alındığı takdirde, o ülkedeki yatırım uzun yıllar devam etmektedir. Ülkenin ekonomik performansı genel olarak petrol fiyatlarında yaşanan dalgalanma ile paralellik göstermektedir.¹⁶⁵

¹⁶³ <http://www.igeme.org.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Kuveyt>

¹⁶⁴ Kuveyt Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Kuveytin Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik ilişkileri ,2006, www.musavirlikler.gov.tr/upload/KWT/2007%20Yillik%20Rapor.doc

¹⁶⁵ www.musavirlikler.gov.tr/upload/KWT/2007%20Yillik%20Rapor.doc

3.6.2.İstihdam Yapısı Ve Analizi

3.6.2.1.Yaş ve Cinsiyet Gurupları Aktif Nüfus Oranları

1990 yılı ILO tahmini verilerine göre toplan nüfus 2,14 milyondur. Nüfusu az olan ülkede işsizlik de oldukça düşük seviyelerdedir. Aktif nüfus oranı yüzde 80 gibi yüksek bir orandadır.25-40 yaş arası nüfusun yüzde 80'inden fazlası aktif durumdadır. Bu durum ücretlerin tatminkâr olduğunun bir işareti olabilir.

Tablo 59 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 1990

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total	2143	1729	80,7	1218	1001	82,2	925	390	42,2
AG 00+	1358	865	63,7	819	671	81,9	539	194	36,0
0-9	568		0,0	289		0,0	279		0,0
10-14	217		0,0	110		0,0	107		0,0
15-19	182	12	6,6	91	8	8,8	91	4	4,4
20-24	187	109	58,3	97	71	73,2	91	39	42,9
25-29	238	194	81,5	146	142	97,3	92	52	56,5
30-34	221	184	83,3	141	140	99,3	80	44	55,0
35-39	175	140	80,0	112	112	100,0	63	28	44,4
40-44	125	95	76,0	82	80	97,6	42	15	35,7
45-49	92	64	69,6	62	57	91,9	30	7	23,3
50-54	58	37	63,8	40	34	85,0	19	4	21,1
55-59	34	20	58,8	23	18	78,3	11	2	18,2
60-64	19	7	36,8	11	6	54,5	8	1	12,5
65+	26	2	7,7	13	2	15,4	13	0	0,0

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Erkekler 60 yaşına kadar yüzde 78'e kadar azalan oranlarla çalışma hayatındadırlar. Bu oran 25-45 yaş gruplarında yüzde yüze yakındır.Kadınlarda çalışma oranı diğer Ortadoğu ülkelerine nazaran oldukça yüksektir.Yüzde 40 olan genel oran 25-35 yaş gruplarında yüzde 55'in üzerindedir.19 yaş altı erkek ve kadınlarda çalışma oranı oldukça düşüktür.Bu okullaşma oranının yüksek olduğunu gösterebilir.

2000 yılı verilerine bakacak olursak ülkede toplam nüfus 2.2 milyonun üzerindedir. Nüfusun çalışma oranı yüzde 70'e

yükselmiştir. Erkeklerde aktiflik oranı yine yüzde yüze yakındır. 55-60 yaş gurubu erkeklerde yüzde 70 civarında aktiftir. 60-64 yaş gurubunda bu oran yüzde 47 iken 65 üstü grupta yüzde 17'nin üzerindedir. Kadınlarda ise aktiflik oranı genel olarak yüzde 45'in üzerindedir. Geçen döneme göre yaklaşık 10 puanlık bir artış söz konusudur ki, bu hemen hemen iki kadından birinin çalışma hayatında olduğunu gösterir. 25-35 arası yaş gurubunda aktiflik oranı yüzde 65 seviyesindedir. 55-65 yaş arası kadınların da yüzde 10'u aktif görünmektedir.

Tablo 60 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 2000

Yaş grupları	Erkek			Kadın					
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı			
Total	2228	1757	78,9	1355	1145	84,5	874	408	46,7
AG 00+	1649	1162	70,5	1058	900	85,1	591	262	44,3
0-9	402		0,0	206		0,0	196		0,0
10-14	178		0,0	91		0,0	87		0,0
15-19	154	10	6,5	80	7	8,8	75	3	4,0
20-24	177	105	59,3	97	69	71,1	80	36	45,0
25-29	261	222	85,1	167	161	96,4	95	61	64,2
30-34	307	271	88,3	210	208	99,0	98	64	65,3
35-39	250	214	85,6	166	165	99,4	83	48	57,8
40-44	195	161	82,6	135	132	97,8	60	29	48,3
45-49	127	96	75,6	90	83	92,2	37	13	35,1
50-54	75	47	62,7	51	42	82,4	24	5	20,8
55-59	44	22	50,0	29	20	69,0	15	2	13,3
60-64	29	10	34,5	19	9	47,4	10	1	10,0
65+	30	3	10,0	17	3	17,6	14	0	0,0

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

Kuveyt'in işgücü 2003 yılı itibariyle 1.4 milyondur. Kuveytlilerin ve Kuveytli olmayanların gerek toplam işgücünde gerekse kamu veya özel sektördeki istihdam oranları oldukça farklıdır. Ülkedeki toplam işgücünün yüzde 81'i yabancıdır ve bunların yüzde 98'i özel sektördedir. Kuveytlilerin ise yüzde 93,6'sı ise kamu sektöründe çalışmaktadırlar. Bu da ülkenin tüm kamu çalışanlarının yüzde 74,3'üne denk gelmektedir. Hükümet Kuveytlileri özel sektörde çalışmaya yönlendirmek için özel politikalar uygulamaktadırlar. Bu plan uyarınca kamu sektöründe çalışan Kuveytlilerin

her yıl yüzde 10'unun özel sektöre geçirilmesi planlanmaktadır. Bunun içinde Kuveytli çalıştıran özel sektör firmalarına bazı teşvikler verilmesi ve bunun için belli kotalar uygulanması düşünülmektedir.

Tablo 61 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 2005

Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total	2193.7	1146.4	52.3	1300.3	858.0	66.0	893.3	288.4	32.3
Total (15+)	1646.6	1146.4	69.6	1017.0	858.0	84.4	629.6	288.4	45.8
0-9	380.2		.	196.7		.	183.5		.
10-14	166.9		.	86.7		.	80.2		.
15-19	156.0	9.6	6.2	80.7	7.9	9.7	75.3	1.8	2.4
20-24	200.2	122.1	61.0	113.6	87.0	76.5	86.5	35.1	40.6
25-29	280.4	235.2	83.9	175.7	167.6	95.4	104.6	67.6	64.6
30-34	269.5	231.2	85.8	172.3	167.6	97.2	97.1	63.6	65.5
35-39	237.9	203.8	85.7	154.6	151.2	97.8	83.2	52.5	63.1
40-44	177.8	146.8	82.5	114.9	111.7	97.2	62.9	35.1	55.8
45-49	128.9	99.0	76.8	84.7	79.4	93.7	44.2	19.7	44.4
50-54	82.2	54.9	66.7	53.9	46.5	86.2	28.3	8.4	29.7
55-59	48.6	27.0	55.6	30.3	23.7	78.3	18.3	3.3	18.2
60-64	28.3	10.8	38.2	16.5	9.9	60.0	11.8	0.9	7.8
65+	36.8	6.1	16.4	19.6	5.7	28.8	17.2	0.4	2.3

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

2005 yılında tüm veriler ülkedeki genel seyir ile uyumludur. Toplam aktif nüfus miktarı düşüş göstermiştir. Bu genel nüfustaki düşüş ile bağlantılıdır. Genel işgücü aktivitesi yüzde 70, erkeklerde yüzde 84 ve kadınlarda da yüzde 45 civarındadır. Bir diğer dikkat çekici husus ise yaşlı insanların aktiflik oranının düşüş kaydetmesidir.

Tablo 62 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 2008

Yaş	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total	2919	2234	76,5	1744	1453	83,3	1176	534	45,4
AG 00+	2235	1528	68,4	1396	1157	82,9	839	372	44,3
0-9	475		0,0	240		0,0	234		0,0
10-14	209		0,0	107		0,0	102		0,0
15-19	199	12	6,0	104	8	7,7	95	3	3,2
20-24	242	138	57,0	135	93	68,9	107	45	42,1
25-29	337	282	83,7	207	199	96,1	130	82	63,1
30-34	384	338	88,0	250	247	98,8	134	91	67,9
35-39	340	294	86,5	226	225	99,6	114	70	61,4
40-44	256	212	82,8	170	167	98,2	86	45	52,3
45-49	180	130	72,2	116	107	92,2	63	23	36,5
50-54	122	72	59,0	80	64	80,0	42	9	21,4
55-59	69	31	44,9	44	28	63,6	25	3	12,0
60-64	45	13	28,9	28	12	42,9	17	1	5,9
65+	61	7	11,5	35	7	20,0	26	1	3,8

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

2008 yılı verilerine göre toplam nüfus 2.9 milyondan fazladır.Nüfusun aktiflik oranı yüzde 70'e yakındır.Bu oran erkeklerde yüzde 80'in üzerindedir ve kadınlarda ise yine yüzde 45'in altına düşmemektedir.Ülkede iş kurma prosedüründeki basamak sayısı değerlendirmeye konu olan tüm ülke ve bölgelerden fazla olmasına rağmen, iş kurma sürecinin aldığı vakit (35 gün), maliyet ve iş kurmak için gereken minimum sermaye göz önünde bulundurulduğunda ,ülkenin kendi bölgesindeki ülkelere kıyasla çok elverişli bir portre çizdiği ve dünya çapında da OECD yüksek gelir gurubu ülkelerine hayli yakın olduğu görülmektedir.İşe alma ve işten çıkarma işlemleri kolaydır.İşten çıkarmanın maliyeti düşüktür.Bun karşın çalışma saatleri esnek değildir.¹⁶⁶

¹⁶⁶ DEİK, **Kuveyt Ülke Raporu**, 2008, http://www.egelihracatcilar.com/Images/Menu1-Page//Ulke%20Raporu-Kuveyt-DEIK-2008_00002621.pdf

3.6.2.2.İşsizlik

Tablo 63 İşsizlik Oranları ve Değişim Yüzdeleri

Yıl	İşsizlik Oranı	Sıra	Değişim %	Veri Yılı (Tahmini)
2003	7.00 %	129		2002
2004	2.10 %	178	-70.00 %	2003
2005	2.20 %	16	4.76 %	2004
2006	2.20 %	18	0.00 %	2004
2007	2.20 %	20	0.00 %	2004
2008	2.20 %	22	0.00 %	2004
2009	2.20 %	22	0.00 %	2004
2010	2.20 %	16	0.00 %	2004

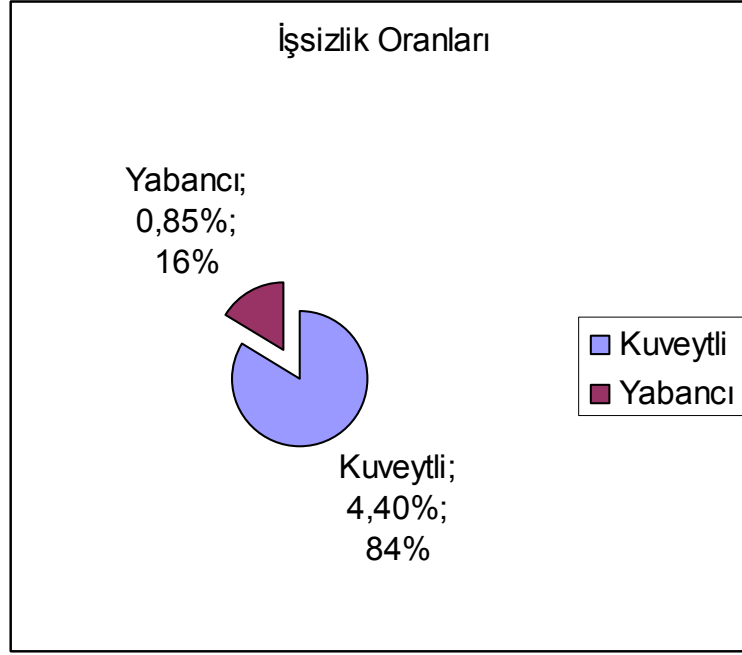
Kaynak:www.indexmundi.org.tr

Ülkede işsizlik oranları oldukça düşüktür.1996 yılında toplamda binde 7 olan işsizlik oranı 2004 yılında 2,10 seviyelerine çekilebilmiştir.Aşağıdaki tabloda 2004 yılı tahminlerine göre işsizlik rakamları verilmiştir.Fakat işsizlik oranının 2005 yılından sonra da düşüş eğilimini sürdürdüğü bilinmektedir.

İşsizliğin önlenmesi ve Kuveytli nüfusun özel sektörde çalışmasını teşvik etmek amacıyla "Kuwaitization" isimli bir proje başlatılmış ve özel sektör firmalarına belirli oranda Kuveytli çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir. Bu kotalar sektörlere göre %2 gibi rakamlardan başlayarak, bankacılık gibi alanlarda %50'ye çıkabilmektedir. Sektörler arasında farklılık gösteren asgari Kuveytli çalışan oranlarını sağlayamayan firmaların kamu ihalelerine katılmaları engellenebilmekte ve ceza ödemeleri gerekmektedir.Ancak, Kuveytlilerin yabancılara göre daha yüksek ücret ile çalışmaları, özel sektörün çalıştırdığı yabancı işçilerin yerine kamu tarafından sağlanan şartlarda Kuveytli çalıştırmaları maliyet artışına neden olmaktadır. Ayrıca, kamuda çalışma gün ve saatlerinin daha az oluşu, kamu çalışanlarının ikinci bir iş ile iştigal etmeleri, Kuveytlilerin özel sektör tarafından aranan niteliklere sahip olmayışı, özel sektörde çalışan Kuveytli sayısının artırılmasını sınırlandıran etkenler olarak değerlendirilmektedir.¹⁶⁷

¹⁶⁷ DEİK, **Kuveyt Ülke Raporu**, 2008, http://www.egelihracatcilar.com/Images/Menu1-Page//Ulke%20Raporu-Kuveyt-DEIK-2008_00002621.pdf

Grafik 17 Yerli Yabancı İşgücü Dağılımı

Kaynak:www.indexmundi.org.tr

2007 yılı verilerine göre ülkede işsizlik oranı 1,80 dir.Kuveytli işgücünün işsizlik oranı yüzde 4,4, yabancılarınki ise yüzde 0,85'tir.Toplam işsizliğin yüzde 84'ü Kuveytlilerden, yüzde 16'sı da yabancı işçilerden kaynaklanmaktadır.Kuveyt çalışma şartları ve yabancı işçi çalıştırma sistemi nedeniyle çeşitli uluslararası kuruluşlar ve çeşitli şekillerde ekonomik işbirliğini geliştirmeye çalıştığı batılı ülkeler tarafından eleştirilmektedir. Yabancıların Kuveyt'te çalışabilmeleri için uygulanan kefalet sistemi ile ortaya çıkan sorunların giderilmesi, küçük yaşta işçi çalıştırılmasının önlenmesi, ev hizmetlilerinin durumunun iyileştirilmesi ABD, AB, ve ILO tarafından talep edilmektedir. Kuveyt, kefalet sisteminde değişiklikler yapılmasını da kapsayan bir takım değişiklikleri içeren yeni yasal düzenlemeler üzerinde çalışmalar yaptığını açıklamıştır. 2008 Mart ayında Kuveyt Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı Müsteşarı tarafından yapılan bir açıklamada yabancı işçiler üzerindeki kefillik sisteminin 15 ay içinde kaldırılacağı ve mevcut düzenlemenin uluslararası normlara uygun bir sisteme dönüştürüleceği ifade edilmiştir.¹⁶⁸

¹⁶⁸ <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke>

3.6.2.3.Genel İşgücü Seviyesi

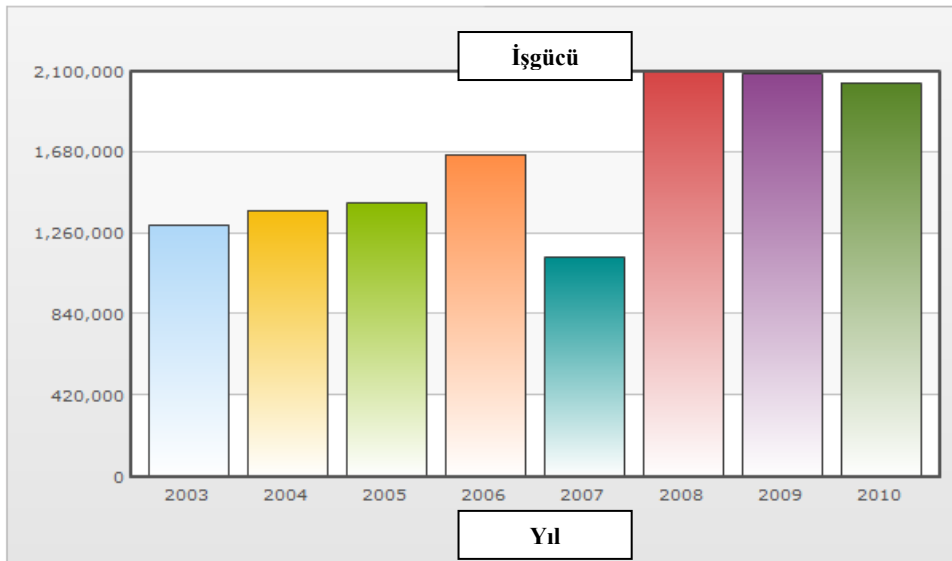
Tablo 64 İşgücü Miktarı ve Değişim Yüzdeleri

Yıl	İşgücü	Sıra	Değişim %	Veri Yılı (Tahmini)
2003	1,300,000	118		1998
2004	1,380,000	121	6.15 %	2003
2005	1,420,000	119	2.90 %	2004
2006	1,670,000	117	17.61 %	2005
2007	1,136,000	129	-31.98 %	2006
2008	2,093,000	113	84.24 %	2007
2009	2,088,000	118	-0.24 %	2008
2010	2,040,000	119	-2.30 %	2009

Kaynak:www.indexmundi.com

Ülkede genel işgücü 2003 yılında 1,3 milyon iken 2006 yılında 1,67 milyona yükselmiştir.Ancak 2007 yılında işgücü seviyesinin yüzde 32 civarında bir düşüş izlediğini görmekteyiz.2007 yılında işsizlik oranının yüzde 1,8 olduğu kaydedilmiştir.Ülkede çalışanların büyük çoğunluğunun yabancı işçi olduğu göz önüne alındığında bu düşüşün yabancı işçi girişine yapılan bir müdahale sonucu olduğu düşünülebilir.Hemen ardından 2008 yılında işgücü yüzde 84 artarak önceki yılki düşüşü sıfırlayarak yüzde 50'den fazla artış göstermiştir.2009 yılında az bir düşüşle 2,08 milyon kişi olan işgücünün 2010 yılında düşüşüne devam edeceği ve 2,04 milyon seviyelerinde gerçekleşeceği tahmin edilmiştir.

Grafik 7 İşgücü Seviyesi

Kaynak:www.indexmundi.com

Kuveytli işgücünün büyük bir kısmı kamuda çalışmakta olup, aynı anda özel sektörde de çalışma imkanına sahiptirler. Bununla beraber Kuveytli özel sektör işlerine pek rağbet etmemektedirler. Asgari ücret kamuda Kuveytliye 226 KD, yabancılara 90 KD, olarak uygulanmakta, özel sektörde ise sözleşme serbestisi bulunmaktadır. Ülkede bulunan yabancı vasıfsız işçilerin aylık 20-30 KD ücretlerle çalıştıkları bilinmektedir.

3.6.2.4.Sektörlere Göre İşgücü Dağılımı

Ülkedeki toplam işgücünün yaklaşık yüzde 80'ini yabancı işçiler oluşturmaktadır. Yabancı işgücünün yüzde 90'ından fazlası da özel sektörde çalışmaktadır.Yerli işgücü ise hem çalışma saatleri hem ücretler nedeniyle kamu işlerini tercih etmektedirler.Özel sektör işleri genellikle beden gücüne dayalı işler olduğundan aynı zamanda düşük ücretlidirler.Kuveyt halkı bu ücretlerle özel sektör işlerini yapmak istememektedirler.Diğer statü işleri için ise çoğunlukla Kuveytli istenilen nitelikleri sağlayamamaktadırlar.

Tablo 65 Meslek Gruplarına Göre İşgücü Miktarları

YIL	İdari Meslekler	Genel Hizmetler ve Teknik İşler	Özel İşler	TOPLAM
2003	231	126,907	47,527	174,665
2004	328	152,967	60,429	213,724
2005	347	163,550	62,781	226,678

Kaynak:www.musavirlikler.org

Aşağıdaki tabloda ülkedeki işgücünün yabancı ve yerli dağılımları yanı sıra bu grupların erkek ve kadın rakamları verilmiştir.Buna göre 2003 yılında işgücüne dahil olan 272 bin Kuveytlinin 168 bini erkek 104 bini de kadındır.Yabancı işgücü miktarı ise 1.14 milyon kişidir.Bunun 889 bini erkek ve 256 bini de kadındır.Çalışanlar arasında da aynı durum söz konusudur.İstihdam edilen 262 bin Kuveytlinin 164 bini erkek, 98 bini kadındır.Görüleceği üzere kadın çalışma oranı oldukça yüksek olup ,erkelerden ancak bin kadın fazladan işsizdir.

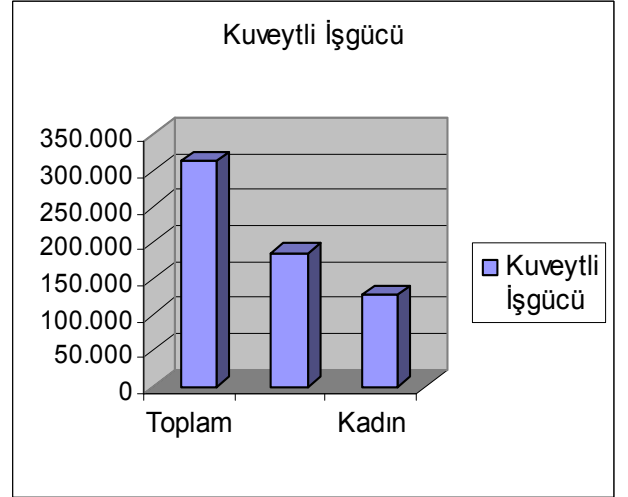
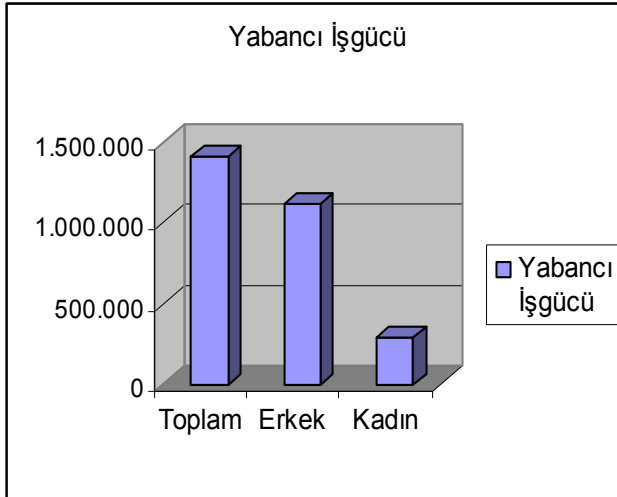
Tablo 66 Yerli Yabancı İşgücü-İşsizlik Rakamları

İstihdam Durumu	Cinsiyet	2003		2004		2005	
		Kuveytli	Yabancı	Kuveytli	Yabancı	Kuveytli	Yabancı
Çalışan	Erkek	164,137	883,775	170,441	977,179	179,199	1,113,258
	Kadın	98,596	254,235	105,960	271,843	119,553	288,896
	Toplam	262,733	1,138,010	276,401	1,249,022	298,752	1,402,154
İşsiz	Erkek	4,415	5,714	5,928	6,794	6,153	6,683
	Kadın	5,525	2,407	8,417	4,780	7,662	5,200
	Toplam	9,940	8,121	14,345	11,574	13,815	11,883
Toplam İşgücü	Erkek	168,552	889,489	176,369	983,973	185,352	1,119,941
	Kadın	104,121	256,642	114,377	276,623	127,215	294,096
	Toplam	272,673	1,146,131	290,746	1,260,596	312,567	1,414,037

Kaynak: <http://kuveyt.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes>

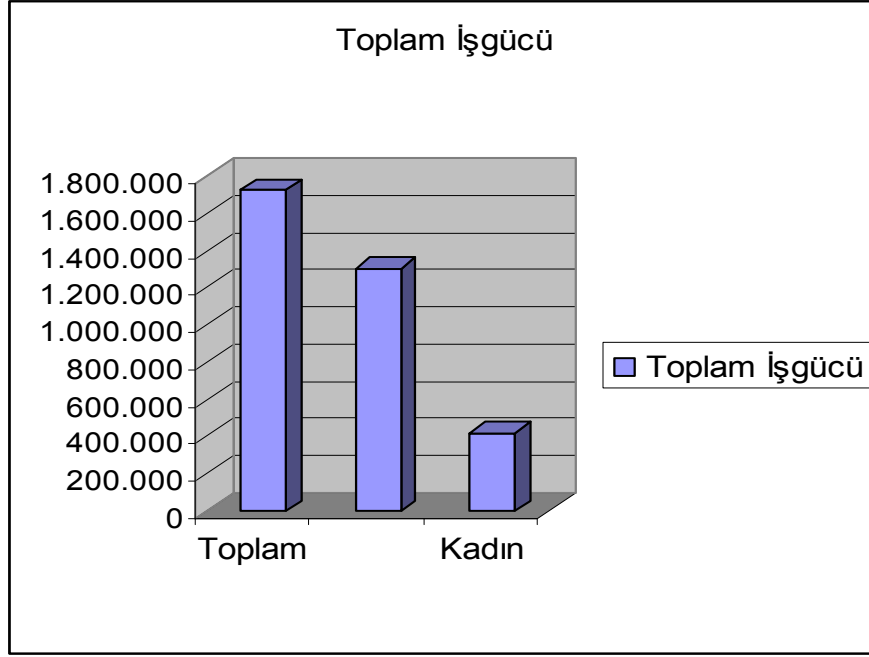
2005 yılında toplam işgücü 1,4 milyonun üzerindedir. Ülkedeki toplam işsiz sayısı 12 bin kişidir. Erkek ve kadın işsiz arasındaki fark ancak erkekler fazla olmak üzere 1400 kişidir. Denge bu yılda tersine dönmüştür.

Grafik 8 Yabancı İşgücü Erkek-Kadın Dağılımı, Yerli İşgücü-Erkek Kadın Dağılımı 2007

Kaynak: <http://kuveyt.be.mfa.gov.tr/>

Grafik 9 Toplam İşgücü Dağılımı 2007

Kaynak:<http://kuveyt.be.mfa.gov.tr/>

Grafikler 2007 yılı verilerini göstermektedir. Toplam işgücü miktarı 1,72 milyon kişidir. Bunun 1.35 milyonu erkek, 421 bini de kadınlarda müteşekkildir. Toplam işgücünün 1.41 milyonun yabancı işgücü, 312 bini ise Kuveytlilerden oluşmaktadır. Yabancı işgücünde kadın çalışanların sayısı nispeten azdır. Kuveytli işgücünün 185 bini erkek ,127 bini kadındır. Yabancı çalışanların ise 1,12 milyon kişisi erkek, geri kalan 294 bin kişisi de kadındır.

Aşağıdaki tabloda 1995 yılı verileri ışığında ülkede sektörel işgücü dağılımı gösterilmektedir. Sektörel ayrımın yanı sıra meslek ve statü bazında da dağılıma yer verilen tablo için meslek kodları yandaki tabloda verilmiştir. Buna göre en fazla istihdam kamu sektöründe sağlanmaktadır. Hemen ardında Özel hane halkı çalışanları en fazla istihdam sağlayan sektördür. Bu sektörden kasıt geleneksel aile ölçekli tarım ve balıkçılık işleridir. 115 bin kişi veri yılda inşaat sektöründe çalışmaktadır. Bu sektör çalışanlarının yüzde 50'den fazlası emekçiler sınıfındadır. Daha sonraki en büyük grup ustalara aittir. Ticarete de yine yüksek istihdam sağlayan sektörlerdendir. Ticaret sektöründe çalışanların en büyük gurubunu satış elemanları oluşturmaktadır. İnşaat sektöründe 40 bin kişi çalışıyor görünmektedir. Bu sektörde montajcılarının yeri fazladır.

Tablo 67 Sektör ve İş Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 1995

	Toplam	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Toplam Erkek ve Kadın									
Toplam	747.5	39.5	74.4	69.2	74.5	37.3	252.4	13.9	23.6	136.7
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	13.2	0.3	0.4	0.2	0.1	0.1	0.7	10.5	0.1	0.9
Balıkçılık	2.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	1.4	0.0	0.0
Madencilik ve Taşocakçılığı	15.5	1.4	2.8	3.4	2.2	0.1	0.6	0.0	2.5	2.4
İmalat	40.1	1.7	1.7	2.1	1.4	2.2	5.6	0.1	16.6	8.6
Elektrik, Gaz, Su	0.2	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	-	0.0	0.0
İnşaat	115.2	4.9	6.3	15.0	4.2	1.8	21.3	0.1	1.1	60.2
Toptan ve Perakende Ticaret,	106.2	11.0	6.2	5.8	7.4	30.5	18.7	1.0	0.9	24.2
Oteller ve Lokantalar	13.2	0.9	0.3	0.3	0.8	0.3	9.8	0.0	0.0	0.7
Taşıma, Depo ve Haberleşme	25.5	1.9	2.5	1.5	4.0	0.5	5.4	0.0	0.0	9.6
Finansal Aracılık	8.4	1.8	2.4	0.5	2.9	0.2	0.5	0.0	0.0	0.2
Gayrimenkul, Kiralama	48.8	1.9	3.8	2.3	2.2	1.0	35.4	0.0	0.0	2.1
Kamu Yönetimi, Savunma, Güvenlik	133.4	10.6	23.5	16.8	42.2	0.4	12.3	0.4	1.9	7.4
Eğitim	40.6	1.7	19.2	13.7	3.3	0.0	1.7	0.0	0.1	0.7
Sağlık ve Sosyal Hizmet	14.8	0.4	3.9	6.8	2.5	0.0	0.8	0.0	0.1	0.2
Diğer Toplum, Sosyal Hizmetler	12.9	0.6	1.1	0.5	0.7	0.1	8.3	0.3	0.3	0.9
Özel Hane halkı	148.6	-	-	-	-	-	130.1	-	-	18.4
Bölgesel Örgütler	1.0	0.2	0.2	0.1	0.3	0.0	0.1	-	0.0	0.1
Sınıflandırılmaz	7.8	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.4	0.0	0.0	0.3

Kaynak: www.laborsta.ilo.org

1	Üst düzey yöneticiler	7	Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar
2	Uzmanlar	8	Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar
3	Teknisyenler	9	Emekçiler
4	Büro Çalışanları		
5	Servis ve Satış elemanları		
6	Nitelikli tarım ve balıkçılık işçileri, Ustalar		

Tarım sektöründe çalışanların sayısı 13 bindir. Bu toplam istihdam içinde yüzde 1,7 ye tekabül etmektedir. Özel hane halkı işlerini de bu guruba dahil edersek oran yüzde 21'e çıkar. Bu durum diğer Ortadoğu ülkelerine yakındır. Ancak ülke orta doğuda birkaç zengin körfez ülkesinden biridir ve nüfusunun azlığı nedeniyle de oldukça farklı yapıya sahiptir.

EIU verilerine göre Kuveyt'in nüfusu 3,4 milyon olup, nüfusun sadece 1,1 milyonu Kuveyt vatandaşıdır. Diğer Körfez ülkelerinde olduğu gibi genç nüfus oldukça fazladır. Göçmen nüfusunun büyük çoğunluğunu Asyalılar oluşturmaktadır. Kuveytli işgücünün % 90'ından fazlası kamuda çalışmakta olup, aynı anda özel sektörde de çalışma imkanına sahiptirler. Bununla beraber Kuveytliler özel sektör işlerine pek rağbet etmemektedirler. Ülkede bulunan yabancı vasıfsız işçilerin aylık 20-30 KD ücretlerle çalıştıkları bilinmektedir.¹⁶⁹ İşsizliğin önlenmesi ve Kuveytli nüfusun özel sektörde çalışmasını teşvik etmek amacıyla "Kuwaitization" isimli bir proje başlatılmış ve özel sektör firmalarına belirli oranda Kuveytli çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir. Bu kotalar sektörlere göre %2 gibi rakamlardan başlayarak, bankacılık gibi alanlarda %50'ye kadar çıkabilmektedir. Sektörler arasında farklılık gösteren asgari Kuveytli çalışan oranlarını sağlayamayan firmaların kamu ihalelerine katılmaları engellenebilmekte ve ceza ödemeleri gerekmektedir.

Ancak, Kuveytlilerin yabancılara göre daha yüksek ücret ile çalışmaları, özel sektörün çalıştırdığı yabancı işçilerin yerine Kuveytli çalıştırmaları maliyet artışına neden olmaktadır. Ayrıca, kamuda çalışma gün ve saatlerinin daha az oluşu, kamu çalışanlarının ikinci bir iş ile istigal etmeleri, Kuveytlilerin özel sektör tarafından aranan niteliklere sahip olmayışı gibi nedenler, özel sektörde çalışan Kuveytli sayısının artırılmasını sınırlandıran etkenlerdir.¹⁷⁰

Çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından ve ekonomik ilişkilerin geliştirmeye çalıştığı batılı ülkeler tarafından çalışma şartları ve yabancı işçi çalıştırma sistemi nedeniyle eleştirilmektedir. Yabancıların Kuveyt'te çalışabilmeleri için uygulanan kefalet sistemi nedeniyle ortaya çıkan sorunların giderilmesi, küçük yaşta işçi çalıştırılmasının önlenmesi, hizmetlilerinin durumunun iyileştirilmesi ABD, AB, ve ILO tarafından talep edilmektedir. Kuveyt, kefalet sisteminde değişiklikler yapılmasını da kapsayan bir takım değişiklikleri içeren yeni yasal düzenlemeler üzerinde çalışmalar yaptığını açıklamıştır.¹⁷¹

¹⁶⁹ <http://www.igeme.org.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Kuveyt>

¹⁷⁰ www.musavirlikler.gov.tr/upload/KWT/2007%20Yillik%20Rapor.doc

¹⁷¹ www.musavirlikler.gov.tr/upload/KWT/2007%20Yillik%20Rapor.doc

Kuveyt vatandaşları kamu sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaktadırlar. Sosyal İşler ve Çalışma Bakanlığı vasıtasıyla çocuklara, gençlere, sakatlara, yaşlılara ve ihtiyaç sahibi ailelere bir çok hizmet verilmektedir. Ülkede yasal olarak ikamet eden yabancılar için de cüzi bir yıllık sigorta bedeli ödenmesi karşılığında aynı şekilde kamu sağlık kurumlarından belli bir ölçüde yararlanma imkanı mevcuttur. Anayasaya göre ilk öğretim tüm vatandaşlar için zorunlu olup, üniversite düzeyine kadar eğitim ücretsizdir. Birleşmiş Milletler verilerine göre okur yazarlık oranı 15 yaş üzeri için % 93 oranında olup, bu oran Arap dünyası için oldukça yüksektir.¹⁷²

Kuveyt'te Suudi Arabistan gibi yabancı iş gücüne dayalı bir ekonomiye sahip olmuştur. Yabancıların ülke nüfusunun büyük bir kısmını oluşturduğu ülkede yabancı nüfus yerli nüfusu geçmeye başlamış ve 1980 lere gelindiğinde %60 ulaşmıştır. Bunlar arasında da en büyük grubu yaklaşık 400 bin nüfus ile göçle gelen Filistinliler oluşturmaktadır. Yabancı nüfusun 1.2 milyon civarında olduğu Kuveyt'te 90 öncesinde çalışan işgücünün de %70'ini meydana getiren yabancıların %20 si Filistinliler ve %10 da Mısırlılardan oluşmaktaydı. Körfez savaşı sonrası Filistinlilerin çoğu ülkeyi terk etmek zorunda kalmış, bunların yerine Asyalı Müslümanlar yerleşmiştir.¹⁷³

3.7.BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

3.7.1.Genel Ekonomik Yapı

Birleşik Arap Emirlikleri, Abu Dhabi, Dubai, Sharjah, Ajman, Umm Al Guwain, Ras Al Khaimah, Fujairah olmak üzere toplam 7 emirlikten oluşan bir idari yapıya sahiptir. Devlet her ne kadar dış politikada bir bütün olarak hareket etse de, içişlerinde her emirlik adeta bağımsız bir devlet görünümünü vermektedir. Ülke topraklarının 2/3'ünden fazlasına ve petrol rezervlerinin %90'dan fazlasına sahip olan Abu Dabi Emirliği yönetimde etkin bir şekilde söz sahibidir. Abu Dabi'yi ticarete bölgesel bir cazibe

¹⁷² <http://www.igeme.org.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Kuveyt>

¹⁷³ <http://kuveyt.be.mfa.gov.tr/>

merkezi haline gelen Dubai Emirliği izlemektedir. Üçüncü olarak Dubai'nin hemen yanı başında bulunan ve ticari gelişmelerle Dubai'yi takip eden, ayrıca sanayi alanında da önemli ilerlemeler kaydeden Sharjah Emirliği gelmektedir. Diğer dört emirlik; Ras Al Kaimah, Ajman, Fujairah ve Umn Al Qaiwain büyük ölçüde Abu Dabi Emirliği'nden parasal yardım gördüklerinden herhangi bir etkinlikleri bulunmamaktadır. Oldukça yüksek gelire ve büyük bir yıllık dış ticaret fazlasına sahip bulunan BAE'nde, dışa açık bir ekonomi anlayışı bulunmaktadır. Zenginliğinin kaynağı GSMH'nin yaklaşık %40'ını oluşturan petrol ve doğalgazdır. Abu Dabi en büyük petrol üreticisi olup, onu sırasıyla Dubai, Sharjah ve Ras Al-Khaimah takip etmektedir. Emirlikler arasında ekonomik eşitsizlikler bulunmaktadır. Federal hükümet, bu eşitsizliği büyük oranda Abu Dhabi ve Dubai gibi zengin emirliklerin finanse ettiği federal bütçeden nispeten yoksul emirliklere kaynak aktararak dengelemeye çalışmaktadır. Petrol rezervleri düşük olan emirlikler ticaret ve özellikle re-eksporta yönelmişlerdir. BAE, dünya petrol rezervlerinin % 9,5'ine sahiptir.¹⁷⁴

Petrol ve doğalgaz bugün BAE'nin Körfezin en yüksek kişi başına milli gelinine sahip ülkelerinden biri olmasını sağlayan doğal kaynaklardır. Petrol rezervleri (98,2 Milyar varil) mevcut üretim seviyesini 100 yıldan fazla karşılayabilecek durumdadır. Bu rezervlerin % 94'ü Abu Dabi'dir. Şu anda günlük petrol üretme kapasitesi 2,5 milyon varil olan BAE, bunu 2008 yılında 2,8, 2010 yılında ise 3 milyon varile çıkarmayı hedeflemektedir. Ülke doğal gaz rezervleri açısından da zengindir. 5,8 milyar m³ olan rezervlerin dünyadaki toplam rezervler içindeki payı ise % 4 civarındadır. BAE; Rusya, İran ve Katar'dan sonra 4. büyük doğalgaz üreticisidir. Rezervler mevcut üretim seviyesini 200 yıldan fazla karşılayabilecek durumdadır. Doğalgaz rezervlerinin de % 90'ından fazlası Abu Dabi'dedir. Tüm Körfez ülkelerinde sürmekte olan ekonomiyi petrolün egemenliğinden kurtarıp çeşitlendirme çabalarının başarıya ulaşılabileceğinin en önemli kanıtı BAE'dir.¹⁷⁵

Ekonomik yapının çeşitlendirilmesi, üretim ve ihracat tabanının genişletilmesi çabaları sonuç vermiş ve petrolün milli gelirdeki payının düşürülmesinde başarılı olunmuştur. İmalat sanayinin en önemli alt

¹⁷⁴ Nesli Öztürk, **Birleşik Arap Emirlikleri**, İZTO, 2007, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/CDB6D910-D7A4-4E02-A6A7-8056/BAE1.pdf>

¹⁷⁵ www.igeme.com.tr/bae

sektörleri petrol üretimine paralel olarak kimyasal ve plastik üretimi olurken, gıda işleme, tekstil, mobilya, çimento, alüminyum, seramik, demir-çelik ve cam gibi sektörleri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Turizm son yıllarda hızlı büyüyen bir alandır. İnşaat ve inşaat malzemeleri devam eden arazi geliştirme ve altyapı projeleri nedeniyle canlı sektörlerdir. Su ve elektrik üretimi sektörlerindeki özelleştirme süratle devam etmektedir. Elektrik üretimi ve deniz suyunu tuzdan arındırma projeleri yabancı yatırımcılar için önemli yatırım alanları oluşturmaktadır. Abu Dhabi hariç tüm emirliklerin serbest ticaret bölgeleri ve hemen tüm emirliklerin kendine ait limanı ve havalimanı bulunmaktadır. Uzakdoğu ve Avrupa arasında uluslararası deniz taşımacılığı yapan firmalar, Körfez’de yükleme ve boşaltma işlemlerini yapmakta ve Dubai bu konuda aslan payını almaktadır. Dubai limanının gelişmiş tesis ve hizmetleri uluslar arası deniz taşımacılığı firmalarının tercihi olmaktadır.¹⁷⁶

Dubai’de boşaltılan mallar deniz yoluyla İran’a oradan tren ve karayoluyla Orta Asya Cumhuriyetlerine taşınmaktadır. BAE’nde kambiyo kontrolü bulunmamaktadır. Dirhem konvertibl olup sermaye ve karın transferinde hiçbir sınırlama yoktur. Kur güvencesi olması iş ortamındaki istikrar açısından önemlidir. 5Dünya Ticaret Örgütü’nün kurucu üyesi olan BAE, serbest bölgeleri dolayısıyla bölgesinin en liberal ekonomilerinden ve gelişmiş yatırım ortamlarından birine sahiptir. Ülkede şirket kurulması için yapılan düzenlemeler konusunda yetki federal hükümet ve emirlikler arasında paylaşılmaktadır.

3.7.2. İSTİHDAM YAPISI VE ANALİZİ

3.7.2.1. Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Aktif nüfus Oranları

Ülkede yaş guruplarına göre aktiflik oranları incelenecektir. 1995 yılı verilerine göre toplam işgücü 2,4 milyondan fazladır. Nüfusun yüzde 55’i 15 yaş üstü nüfusun ise yüzde 75’i aktiftir. En aktif yaş gurupları 40-50 yaş

¹⁷⁶ Öztürk, **Birleşik Arap Emirlikleri**, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/CDB6D910-D7A4-4E02-A6A7-8056/BAE1.pdf>

¹⁷⁶ www.igeme.com.tr/bae

arası guruplardır.15-19 yal gurubunda aktiflik oranı yüzde 16 iken 65 yaş üstü insanların da yüzde 18'inden fazlası aktif durumdadır.

Erkeklerde genel aktiflik oranı yüzde 73, 15 yaş üstü erkeklerde ise yüzde 92'nin üzerindedir.Erkeklerde en aktif yaş gurupları 30-50 arası guruplardır ki oran yüzde 99'un üzerindedir.60-64 yaş arası gurubun dahi yüzde 87'si aktif görünmektedir.65 yaş üstü çalışma oranı yüzde 33 civarındadır.Emeklilik yaşının yüksek olduğu ve kişilerin çalışmaya devam etme eğiliminde olduğu söylenebilir.Ülkedeki yüksek refah düzeyi düşünülduğünde bu çalışma arzusunun sadece gelir amaçlı olamadığı söylenebilir.

Tablo 68 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 1995

Yaş gurupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total	2411.0	1335.9	55.4	1606.8	1180.1	73.4	804.2	155.8	19.4
Total (15+)	1776.5	1335.7	75.2	1279.3	1180.0	92.2	497.2	155.8	31.3
?	0.2	0.1	89.7	0.1	0.1	93.9	0.0	0.0	73.5
0-9	432.3	222.5	209.8
Eki.14	202.1	104.9	97.2
15-19	158.9	25.4	16.0	83.4	20.9	25.1	75.5	4.5	5.9
20-24	217.8	154.8	71.1	139.9	125.1	89.5	77.9	29.7	38.1
25-29	326.5	275.4	84.4	238.1	234.3	98.4	88.4	41.1	46.5
30-34	309.3	259.3	83.8	229.1	227.2	99.2	80.2	32.1	40.0
35-39	288.7	242.3	83.9	220.0	218.5	99.4	68.7	23.8	34.6
40-44	203.2	174.4	85.8	161.6	160.6	99.4	41.6	13.8	33.2
45-49	132.0	112.2	85.0	106.2	105.2	99.1	25.9	7.0	26.9
50-54	65.3	53.1	81.2	51.7	50.6	98.0	13.7	2.4	17.9
55-59	33.4	24.7	74.1	25.0	23.8	95.2	8.3	0.9	10.7
60-64	16.0	9.3	58.5	10.4	9.1	87.0	5.6	0.3	5.1
65+	25.4	4.8	18.7	14.0	4.6	32.9	11.4	0.1	1.3

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Kadınlardaki aktivite oranlarına bakacak olursak, toplamda yüzde 19, 15 yaş üstünde yüzde 31 civarında bir oranla karşılaşmaktayız.Körfez ülkelerindeki gibi bu oran diğer Ortadoğu ülkelerine nazaran daha yüksektir.En aktif yaş gurupları yüzde 46 ile 25-29 yaş arasındadır.Bu durum evlilik sonrası çalışanların daha fazla olduğunu gösterir. 20-24 yaş gurubu çalışan kadınların oranı ise yüzde 38'dir.Erkeklerde oldukça yüksek olan yaşlıların çalışma oranı kadınlarda yüzde 5 ve yüzde 1 gibi oranlarda

düşüktür.2005 yılına gelindiğinde ülkedeki toplam nüfusun 4,1 milyona ulaştığı gözlenmektedir.15 yaş üstü nüfusun aktiflik oranı yüzde 77'dir.En aktif yaş gurupları yüzde 85 üzeri ile 25-40 arası guruplardır. Bu yıl itibariyle işgücünün bir iki kademe gençleşme eğilimi gösterdiği söylenebilir.Bununla beraber 60-64 yaş gurubu kişilerin çalışma oranı yüzde 60'a yükselmiştir.65 yaş üstü insanların aktiflik oranı yüzde 17 seviyesindedir.

Tablo 69 Yaş ve Cinsiyet Guruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 2005

Yaş gurupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total	4.106.427	2.559.668	62.3	2.806.141	2.214.088	78.9	1.300.286	345.580	26.6
Total (15+)	3.302.445	2.559.232	77.5	2.388.151	2.213.930	92.7	914.294	345.302	37.8
?	3.404	0.436	12.8	1.682	0.158	9.4	1.722	0.278	16.1
0-9	551.521	285.530	265.991
10-14	249.057	130.778	118.279
15-19	232.226	24.116	10.4	121.388	17.675	14.6	110.838	6.441	5.8
20-24	433.566	307.419	70.9	272.036	236.490	86.9	161.530	70.929	43.9
25-29	661.794	569.921	86.1	483.657	477.685	98.8	178.137	92.236	51.8
30-34	640.361	559.151	87.3	489.879	487.511	99.5	150.482	71.640	47.6
35-39	500.606	432.668	86.4	386.762	385.285	99.6	113.844	47.383	41.6
40-44	341.261	289.956	85.0	262.718	261.386	99.5	78.543	28.570	36.4
45-49	225.770	188.392	83.4	174.459	172.789	99.0	51.311	15.603	30.4
50-54	138.878	113.249	81.5	107.339	105.005	97.8	31.539	8.244	26.1
55-59	67.107	51.979	77.5	51.303	48.968	95.4	15.804	3.011	19.1
60-64	27.347	16.581	60.6	18.820	15.720	83.5	8.527	0.861	10.1
65+	33.529	5.800	17.3	19.790	5.416	27.4	13.739	0.384	2.8

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

15 yaş üstü erkek nüfusun aktiflik oranı yüzde 92 seviyelerinde geçen dönem ile aynıdır.15-19 yaş arası erkelerin yüzde 15'e yakını aktif durumdadır.Büyük olasılıkla bu çalışanlar göçmen işçi olarak fakir ülkelere gelen vasıfsız işçilerden oluşmaktadır.Yaşlı çalışanların oranı 5 puan gerilemiştir.15 yaş üstü kadınlarda aktiflik oranı yüzde 38'e yükselmiştir.En aktif guruplar sırasıyla 25-29, 30-34 ve 20-24 yaş guruplarıdır.

Tablo 70 Yaş ve Cinsiyet Gruplarına Göre Aktif Nüfus Oranları 2008

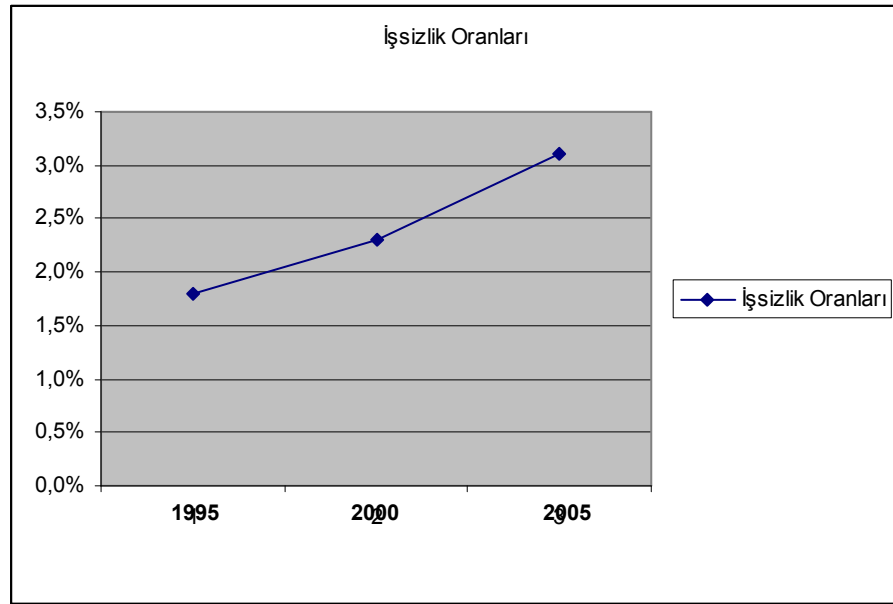
Yaş grupları	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı	Toplam Nüfus	Aktif Nüfus	Aktiflik Oranı
Total	3.503.345	1.923.214	54.9	2.157.706	1.531.424	71.0	1.345.639	391.790	29.1
Total (15+)	2.650.474	1.923.214	72.6	1.713.637	1.531.424	89.4	936.837	391.790	41.8
0-9	583.096		.	301.853		.	281.243		.
10-14	269.775		.	142.216		.	127.559		.
15-19	229.886	23.477	10.2	119.069	16.801	14.1	110.817	6.676	6.0
20-24	343.987	233.472	67.9	195.354	162.114	83.0	148.633	71.358	48.0
25-29	483.399	404.289	83.6	292.456	288.292	98.6	190.943	115.997	60.7
30-34	468.278	390.838	83.5	309.452	307.706	99.4	158.826	83.132	52.3
35-39	400.254	336.746	84.1	282.930	280.796	99.2	117.324	55.950	47.7
40-44	282.138	228.959	81.2	201.630	198.855	98.6	80.508	30.104	37.4
45-49	191.408	148.836	77.8	135.129	131.697	97.5	56.279	17.139	30.5
50-54	121.818	91.259	74.9	88.661	83.751	94.5	33.157	7.508	22.6
55-59	66.355	46.439	70.0	49.479	43.642	88.2	16.876	2.797	16.6
60-64	27.590	13.673	49.6	17.968	12.751	71.0	9.622	0.922	9.6
65-69	15.652	3.692	23.6	10.652	3.562	33.4	5.000	0.130	2.6
70-74	10.004	1.009	10.1	5.779	0.945	16.4	4.225	0.064	1.5

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Yukarıdaki tabloda son olarak 2008 yılı verileri incelenmiştir.Genel aktiflik oranlarında kaydedeler bir değişiklik yoktur.60 yaş üstü kişilerin aktiflik oranı düşmeye devam etmektedir.Bu oran 60-64 yaş gurubunda 10 puanlık düşüşle yüzde 50'ye, 65-69 yaş gurubunda 7 puanlık düşüşle yüzde 10'a gerilemiştir.Bu durum ülkede emekliğin teşvik edildiğini akla getirebilir. Kadın işgücü yükselişine devam etmektedir.Bu oran yüzde 41'seviyelerine ulaşmıştır.Ülkede kadınların iş hayatında daha aktif olmaya başladıkları izlenmektedir.Bu durum Avrupa ile entegrasyonu kuvvetlendiren ülkedeki Avrupalı nüfusun etkilerinde kaynaklanıyor olabilir.Kadınlarda 25-29 yaş arası kadın nüfusun yüzde 60'ından fazlası aktiftir.

3.7.2.2.İşsizlik

Grafik 10 İşsizlik Oranları

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

Ülkede işsizlik oranı 1995 yılında yüzde 1,8, 2000 yılında yüzde 2,3 ve 2005 yılında yüzde 3,2 seviyesinde gerçekleşmiştir.Ülkedeki bazı emirlikler özellikle 2008 global krizinden oldukça etkilenmiş, bir miktar yabancı sermaye çıkışı olmuş, bazı büyük projeler ertelenmek zorunda kalmıştır.Ancak ülkedeki genel işsizlik oranınının 2005 yılından daha düşük 3 seviyelerinde olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 71 Kadın Erkek İşsizlik Oranları 2008

2008	Toplam		Erkek		Kadın	
	İşsiz	Oran %	İşsiz	Oran %	İşsiz	Oran %
Total	77.107		30.254		46.853	
15-19	7.335	9,5	4.931	16,3	2.404	5,1
20-24	23.758	30,8	9.176	30,3	14.582	31,1
25-29	19.040	24,7	5.311	17,6	13.729	29,3
30-34	11.102	14,4	3.120	10,3	7.982	17,0
35-39	7.089	9,2	1.538	5,1	5.551	11,8
40-44	3.457	4,5	2.166	7,2	1.291	2,8
45-49	2.634	3,4	1.699	5,6	0.935	0,0
50-54	1.594	2,1	1.274	4,2	0.320	0,0
55-59	0.742	0,0	0.742	0,0	-	0,0
60-64	0.297	0,0	0.297	0,0	-	0,0
65-69	0.059	0,0	-	0,0	0.059	0,0

Kaynak:www.laborsta.ilo.org

2008 yılı ILO tahminlerine göre yaş gurupları bazında işsizlik seviyeleri yanda verilmiştir.buna göre toplam 77 bin işsizin yüzde 9,5'ü 15-19 yaş gurubuna, yüzde 30,8'i 20-24 yaş gurubuna dahildir.Bu gurup en aktif gurup olması dolayısıyla en fazla işsizlik oranına sahiptir.Erkek işsizlerin sayısı 30 binin üzerindedir.Bu rakamın yüzde 16,3'ü 15-19 yaş gurubundandır.30,3'lük yüzde ile en fazla işsiz 20-24 yaş arasındadır ki bu gurubun ilk defa iş arayanlardan oluştuğu muhtemeldir.Kadınlarda 15-19 yaş gurubunun işsizlik oranı yüzde 5,9'dur.20-24 yaş gurubu 31,1 ile en fazla işsizin bulunduğu guruptur. 44 yaş üstü kadınlarda işsizlik oranı çok düşüktür.Bu yaş gurubundaki kadınların çalışma hayatından çekilmesi bunun en önemli nedenidir.

3.7.2.3.Genel İşgücü Seviyesi

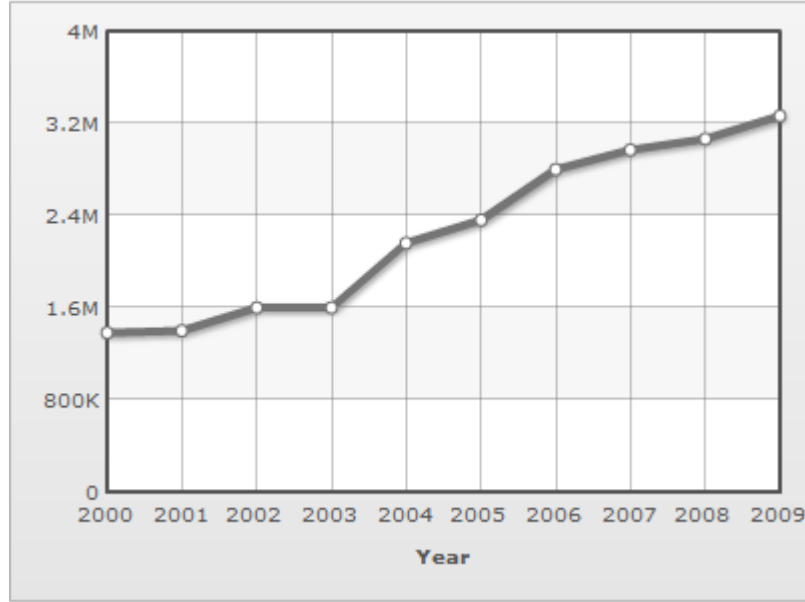
Birleşik Arap Emirlikleri'nde nüfusun yaklaşık yüzde 75'ini yabancılar oluştururken yine çalışan işgücünün de yaklaşık yüzde 90'ı yabancılardan meydana gelmektedir. Yabancıların BAE'de vatandaşlık almalarının çok zor olmakla beraber uzun uğraşların ardından her hangi yedi emirden birinin vereceği onay ile vatandaşlık alınabilmektedir.Yabancıların ortalama geliri 500 dolar civarındadır.Yüzde 25'i yerli olan BAE nüfusunun kalan yüzde 25'ini Hindistanlılar, yüzde 20'sini Pakistanlılar ve kalan kesimi ise İranlılar, Bangladeşliler, Filipinliler oluşturmaktadır.Afrikalıların da bulunduğu BAE'de, pazarların çoğu, Hindistanlılar, Pakistanlılar ve İranlıların elindedir. Otellerde ve restoranlarda çalışanların çoğunluğunu Filipinliler ve Pakistanlılar oluşturmaktadır.Ayrıca taksicilerin geneli de Pakistanlıdır. 50 bin İngiliz'in ve 6 bine yakın Alman'ın bulunduğu belirtilen BAE'de, sosyal ve ekonomik şartların süratle gelişmesi neticesinde ülkeye her yıl binlerce kişi akın etmektedir.Resmi kayıtlara göre BAE'nin nüfus artış hızı yüzde 5.8'dir.¹⁷⁷

Ülkede toplam işgücü 2000 yılında 1,38 milyon kişidir.2003 yılında 1,6 milyon kişiye yükselen işgücü seviyesi 2004 yılında artış hızını yükseltmiş ve 2,16 milyona ulaşmıştır.bu tarihten sonra ülkeye yabancı işgücünün girişinin hızlandığı söylenebilir.2005 yılında 2,36 milyon ve

¹⁷⁷ <http://yenisafak.com.tr/diziler/bae/index.html>

nihayet 2008 yılında 3 milyonu aşmıştır.İşgücü miktarının 2009 yılında 3,26 milyonu aşacağı tahmin edilmektedir.

Grafik 11 İşgücü Seviyesi

Kaynak:www.nationmaster.com

Tablo 72 İşgücü Miktarları

Yıl	İşgücü
2000	1380000
2001	1400000
2002	1600000
2003	1600000
2004	2160000
2005	2360000
2006	2800000
2007	2968000
2008	3065000
2009	3266000

Kaynak:www.nationmaster.com

3.7.2.4.Sektörlere Göre İşgücü Dağılımı

Nüfusun %80'ini yabancı işçiler ve aileleri oluşturmaktadır. Petrol bulunmasından sonra gelen yabancı işçilerle ülke nüfusu 1965-1995 arasında 15 kat artmıştır.¹⁷⁸

Ülke %90'ı yabancılardan oluşan yaklaşık 1.5 milyon kişilik genç bir işgücüne sahiptir. Yabancı işgücünün büyük bir bölümü özel sektörde çalışmaktadır, kamu çalışanlarının ise %70'i BAE vatandaşıdır. İşsizlik resmi rakamlara göre %2-3 civarındadır.Yabancı işçilerin neredeyse hiçbiri sürekli oturma iznine sahip değildir ve vizeleri olması gerekmektedir. İşgücü sıkıntısı çekildiği dönemlerde vize affı uygulamaları, işsizlik olduğu dönemlerde ise yeni verilecek vizelerin durdurulması gibi uygulamalar olmaktadır. Ayrıca özel sektörün yetişen genç nesile yer açması amacıyla, yabancı işçiler için zorunlu emeklilik yaşı 60'tan 55'e indirilmiştir.¹⁷⁹

Özel sektör yabancılara istihdam sağlamayı hem verimlilikleri hem de daha düşük ücretler nedeniyle tercih etmekte, vatandaşlar ise daha az çalışma saatleri ve daha yüksek ücretler olan kamu sektöründe çalışmayı tercih etmektedirler. BAE vatandaşlarının emek-yoğun işlerde çalışmak istememesi yapısal bir problem oluşturmaktadır. Bu sorunun emirileştirme (emiritization) adı verilen bir süreçte bilgi- yoğun sektörlerle öncelik verilerek ekonomide yapısal bir değişiklik yapılması yoluyla yabancı işgücü azaltılarak çözülmesi hedeflenmektedir.¹⁸⁰

¹⁷⁸ DEİK, **BAE Ülke Bülteni**, 2002, <http://www.adana-to.org.tr/tr/ulkeraporlari/Raporlar>

¹⁷⁹<http://www.birebireletisim.com/?module=dunya&submodule=ulkedetay&id=0000000011&bolum=ged>

¹⁸⁰ DEİK, **BAE Ülke Bülteni**, 2002, <http://www.adana-to.org.tr/tr/ulkeraporlari/Raporlar>

Tablo 73 Sektörel İşgücü Dağılımı

	2006	Toplam %
Hizmetler	1.569	55,2
Ticaret	643	22,6
Kamu Hizmetleri	284	10,0
Hanehalkı Hizmetleri	226	7,9
Sanayi	1.049	36,9
İnşaat	647	22,7
İmalat	362	12,7
Tarım	193	6,8
Petrol Endüstrisi	33	1,2
TOPLAM	2.844	--

Kaynak:www.igeme.org.tr/

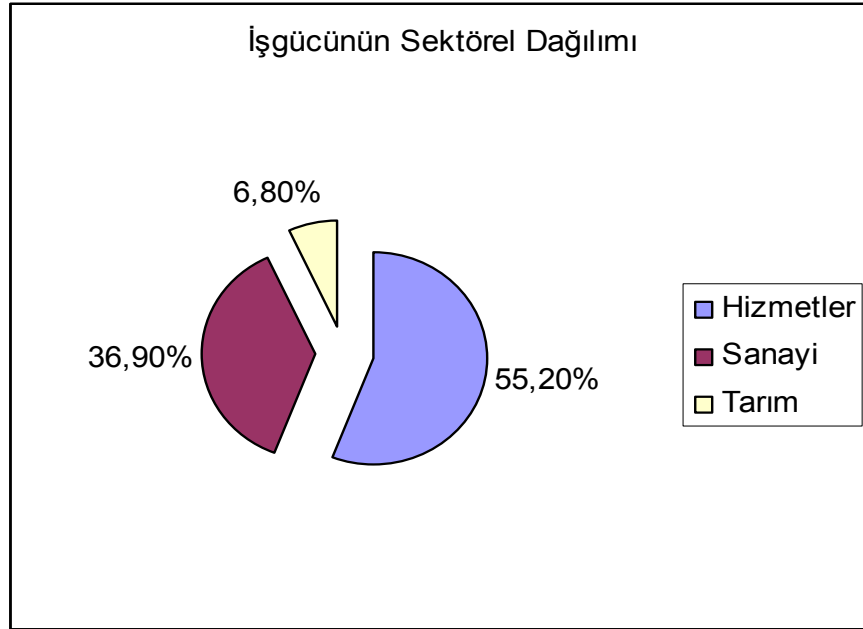
Nüfus dağılımı ile ilgili güncel resmi veriler olmamasına rağmen toplam nüfusun yüzde 60'ının Asya kökenli insanlardan oluştuğu bilinmektedir.Bu kişiler genellikle inşaat ve benzeri işlerde çalışan Hindistan, Bangladeş ve Filipinler vatandaşlarından oluşmaktadır.¹⁸¹

Batılı ülkelerden gelip BAE'ye yerleşenlerin sayısı sanıldığı kadar fazla olmayıp nüfusun yüzde 5'ine karşılık gelmektedir.Nüfusun geri kalanı ise İranlı ve diğer arap ülkelilerden oluşmaktadır.Ülkede göçmen işçilerin yerini BAE vatandaşlarının alması için çalışmalar yapılmaktadır.2006 tahminlerine göre toplam işgücünün yüzde 90,7'sini yabancı işçiler oluşturmaktadır.BAE vatandaşlarından çalışanların yüzde 88'i kamu sektörünü tercih etmiştir.Bunlarında yüzde 56'sı polis ya da asker olarak güvenlik güçlerinde istihdam edilmektedirler.Yine 2006 yılı tahminlerine göre ülkede yalnız 33 bin BAE vatandaşı işsiz olduğu ve özel sektörün her yıl 300 bin kişilik istihdam yaratabildiği bilinmektedir.Ancak bu özel sektör işgücü yabancı işçiler tarafından doldurulmaktadır.BAE nüfusunun yaklaşık yüzde 40'ının 21 yaş altı kişilerden oluştuğu dikkate alındığında ilerleyen yıllarda ülkede işsizlik sorununun baş göstermesi muhtemel gözükmektedir.Bu nedenle yönetim yabancı işçilerin istihdam edilmesi ile

¹⁸¹ İnci Selin Aydın, **BAE Ülke Raporu**, İGEME, 2008, <http://www.aktifuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/BirlesikArapEmirlikleri.pdf>

ilgili kontrollerini sıkılaştırmış, kaçak işçilerin ülkeyi terk etmesi için çalışmalar başlatmıştır.Özel sektörde çalışanların sadece yüzde 2'si BAE vatandaşıdır.Dolayısıyla hükümet bu oranı yükseltmeyi amaçlamakta, özel sektör yöneticilerine işgücünün yerli işgücüyle değişimi için telkinlerde bulunmaktadır.Ayrıca başta bankacılık olmak üzere bazı sektörlerde yabancı işçilere belirli kotalar uygulanmaktadır.BAE vatandaşları hem daha kısa mesailer ve hem de daha iyi ücret şartlarından dolayı kamu sektörünü tercih etmektedirler.Bu durum ülkedeki işgücünün teknik anlamda vasıfsız kalmasına neden olmaktadır.Ayrıca işsizlere ödenen refah maaşlarının da tatminkar olması gençleri iş arama mecburiyetinden uzaklaştırmaktadır.¹⁸²

Grafik 12 İşgücünün Sektörel Dağılımı 2006

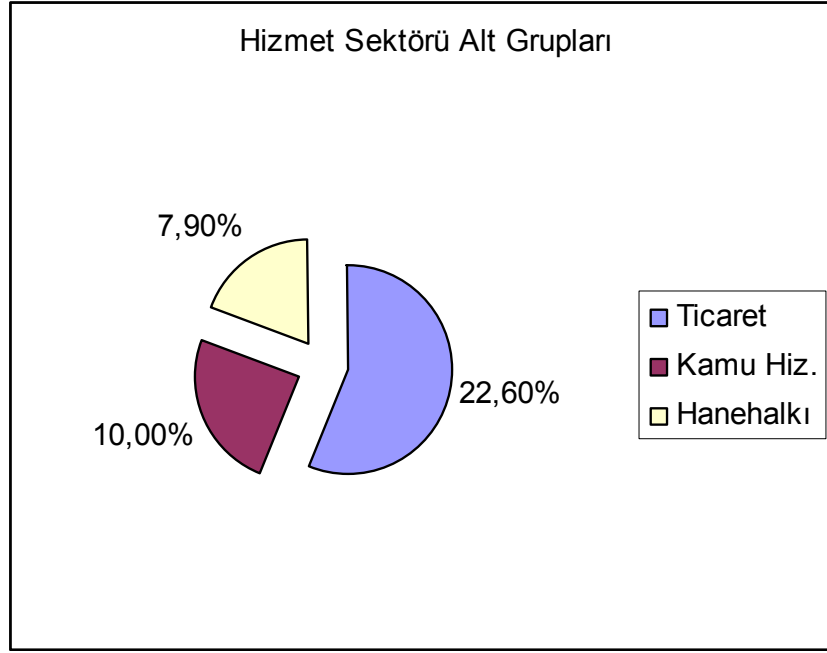
Kaynak:www.nationmaster.com

IMF'nin 2006 yılı raporuna göre ülkede işgücünün sektörel dağılımı sırasıyla; Hizmet Sektörü: %55,2 ,Sanayi :%36,9 ve Tarım:%6,8 şeklindedir.Hizmetlerin yüzde 22'si ticaret, yüzde 10'u Kamu Hizmetleri ve yüzde 7,9'u Hane halkı İşlerinden oluşmaktadır. Sanayi sektöründe ise İnşaat işlerinin payı yüzde22,7 ve imalat işlerinin payı yüzde 12,7'dir.¹⁸³

¹⁸² Aydın, **BAE Ülke Raporu**, İGEME, 2008, http://www.aktifuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/BirlesikArap_Emirlikleri.pdf

¹⁸³ Aydın, **BAE Ülke Raporu**, İGEME, 2008

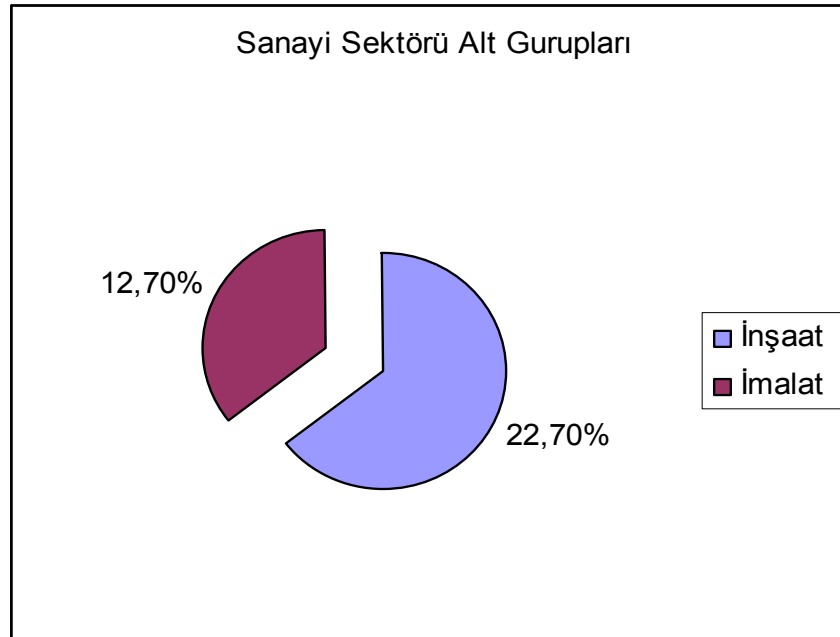
Grafik 13 Hizmet Sektörü Dağılımı 2006

Kaynak:<http://www.imf.org/external/country/index.htm>

Ülkede haftasonu resmi tatil günleri cuma ve cumartesidir. Bankalar Cumartesi günü de açıktır. Özel sektör firmaları ve esnaf Cuma günü haricinde 08.00-13.00 ve 16.30-19.30 arasında faaliyet göstermektedir.¹⁸⁴

Grafik 14 Sanayi Sektörü Dağılımı 2006

Kaynak:<http://www.imf.org/external/country/index.htm>

¹⁸⁴ www.immib.org.tr/userfiles/documents/word/arge-heyet/Bae.doc

Aşağıdaki tabloda işgücünün iş ve meslek bazındaki dağılımları verilmiştir. Bu bilgiler ışığında ülkede en fazla işgücü inşaat sektöründe çalışmaktadır.

Tablo 74 Sektör ve İş Gruplarına Göre İşgücü Dağılımı 1995

1995		1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Toplam Erkek ve Kadın									
Toplam	1335.9	60.8	105.3	76.8	70.4	280.9	98.8	347.0	160.4	67.6
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	97.3	0.3	0.8	1.3	0.5	1.0	83.4	2.9	6.0	1.1
Balıkçılık	8.2	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1	7.5	0.0	0.4	0.0
Madencilik ve Taşocakçılığı	30.4	1.4	4.8	4.0	2.5	1.4	0.0	9.7	5.7	0.9
İmalat	144.0	4.6	4.8	4.4	4.6	5.7	0.1	81.2	33.7	4.3
Elektrik, Gaz, Su	13.2	0.2	1.6	1.2	0.9	0.5	0.0	5.8	2.4	0.5
İnşaat	254.6	4.9	12.6	6.4	5.8	5.0	0.2	191.6	18.9	9.1
Toptan ve Perakende Ticaret,	184.3	28.2	11.0	6.4	12.1	82.0	0.3	29.4	7.5	7.6
Oteller ve Lokantalar	45.9	2.5	0.9	1.2	4.3	32.8	0.1	2.0	1.1	0.9
Taşıma, Depo ve Haberleşme	94.8	3.5	4.0	7.2	9.9	5.9	0.1	6.6	50.8	6.7
Finansal Aracılık	16.9	2.7	4.4	1.4	6.2	1.1	0.0	0.1	0.3	0.7
Gayrimenkul, Kiralama	33.8	3.0	5.8	4.0	3.7	6.8	0.0	3.5	1.3	5.7
Kamu Yönetimi ve Savunma; Güvenlik	178.4	5.5	10.6	22.8	14.6	39.9	3.2	10.7	12.9	6.6
Eğitim	49.9	1.9	36.5	3.0	1.5	2.9	0.2	0.3	1.4	2.2
Sağlık ve Sosyal Hizmet	23.9	0.6	6.0	11.0	2.2	2.2	0.2	0.5	0.6	0.7
Diğer Toplum, Sosyal Hizmet	40.2	1.0	1.4	2.3	1.1	10.2	0.8	2.4	2.0	19.1
Özel Hane halkı	103.4	0.0	0.0	0.1	0.0	83.4	2.5	0.4	15.6	1.3
Bölgesel Örgütler	1.2	0.4	0.1	0.2	0.3	0.1	0.0	0.0	0.1	0.0
Sınıflandırılmaz	15.5	0.0	0.0	0.0	0.0					

Kaynak: www.laborsta.ilo.org.tr

Yukarıdaki tabloya göre Kamu Sektöründen sonra en fazla istihdam inşaat sektöründedir. Ülke fantastik mimari projeleri, turizm amaçlı devasa yapıları ile bir marka olma konusunda oldukça iddialıdır. Topraklarının büyük çoğunluğunun çol olmasına ve hemen hemen hiç tarihi dokusu bulunmamasına rağmen geliştirdiği ilklerle turizm sektörünü geliştirmeyi başarabilmiştir. 2006-2018 yılları arasında Saadiyat Adası'nda 9 km'lik plaj üzerine 5 yıldızlı oteller inşa edilecektir. Al Reem Adası'nın turizm ve ticaret altyapısının geliştirilmesinin 2011'e kadar bitirilmesi planlanmaktadır. Bunun dışında Al Raha plajında 3 ile 5 yıl arasında 8 yeni otel inşa edilecektir.

2006'da Dubai Emirliği'nde otel ve apart otellerin sayısı 415 olmuş; turistlerin sayısı ise %3.3 artarak 6.3 milyona ulaşmıştır.¹⁸⁵

Bir diğer önemli istihdam kalemi Ticaret alanındadır.BAE'nin serbest bölgeleri aracılığıyla vergiden muaf olarak ticaret yapılan alanlar oluşturması ülkeyi bölgenin en büyük ticaret limanı haline getirmiştir.Ayrıca ülkedeki gelişmiş bankacılık ve finans sistemi sayesinde dış ticaret işlemleri uluslararası kurallara göre kolaylıkla yapılabilmektedir.Ülkede yıllardır devam eden istikrar batılı yabancı sermayenin ülkeye girmesini sağlamıştır. Dubai, Körfez ülkeleri arasında ve bölgesel anlamda önemli ticaret ve hizmet merkezi olarak öne çıkmaktadır. 2006 yılında ülkenin, yaklaşık 46 milyar dolar olan kayıtlı reeksport değerinin % 85'i Dubai tarafından gerçekleştirilmiştir. 1985 yılında faaliyete geçen ve bölgenin en büyük serbest bölgesi olan Dubai'deki Jebel Ali Serbest Bölgesi, dünyada ilk olarak ISO 9002 belgesini alan serbest bölgedir. Gelişmiş haberleşme ve ulaşım ağlarının bulunduğu bölgede yatırımcılardan gelir ve servet vergisi alınmamakta ve kurumlara 50 yıl süre ile kurumlar vergisi muafiyeti uygulanmaktadır.¹⁸⁶

1	Üst düzey yöneticiler	6	Nitelikli tarım ve balıkçılık işçileri
2	Uzmanlar	7	Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar
3	Teknisyenler	8	Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar
4	Büro Çalışanları	9	Emekçiler
5	Servis ve Satış elemanları		

¹⁸⁵ www.musavirlikler.gov.tr/.../2008%20YILI%20%206%20AYLIK%20ÜLKE%20%20E

¹⁸⁶ <http://www.msxlabs.org/forum/ulkeler-ve-tarihleri/12290-birlesik-arap-emirlikleri-bae-ve-birlesik-arap-emirlikleri-tarihi.html>

4.ORTADOĞU ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZLERİ

4.1.Ülkelerdeki İşgücüne Katılma Oranları

Bir ekonomide işgücünün emek arzı mal ve hizmet üretmek için kullanılabilir.Bu işgücünün içeriği halen çalışmakta olan kişiler , işsiz kişiler, işsiz ama iş arayanların yanı sıra ücret ödenmeyen aile işçileri, öğrencilerdir.Bazı ülkelerde silahlı kuvvetlerin üyeleri de işgücünün bir parçasıdır.

Tablo 75 Ortadoğu Ülkelerinde İşgücüne Katılma Oranları 1980-2008

Ülkeler	İşgücüne Katılma Oranı (Yaş 15-64)									
	Erkek					Kadın				
	1980	1990	2002	2007	2008	1980	1990	2002	2007	2008
Mısır	83,5	82	82,3	73	71	29,3	26	38,3	57	23
İran	83,9	81	79,8	75	75	20,6	22	32,8	32	31
İrak	80,1	74	76,3		69	16,3	12	20,4		13
İsrail	81,9	62	79,2	61	59	42	41	57,5	50	54
Kuveyt	86,3	81	79,8	81	81	21	34	43,9	43	44
BAE	94,9	92	87,9	93	94	16	25	34,2	40	42
Suriye	82,1	81	80,5	78	78	23,6	18	31,1	21	21
S.Arabistan	86,3	80	81,1	80	80	9,6	15	24,5	19	21

Kaynak:World Development Indicators

Ortadoğu ülkelerinin müstakil olarak istihdam ve işgücü yapıları incelendikten sonra ,konulara göre bir sınıflandırmada bu ülkelerin görece durumlarını inceleyeceğiz.Ebetteki bölgedeki temel faktörlerin hangi ülkeyi ne ölçüde ve ne yönde etkilediğini özet tablolardan okuyabiliriz.

Tabloda incelenen Ortadoğu ülkelerinde işgücüne katılma oranları karşılaştırmalı olarak zaman serilerinde verilmiştir.Buna göre bu ülkeler arasında erkek işgücüne katılma oranı ilk veri yılı olan 1980 yılında yüzde 95 ile Birleşik Arap Emirliklerindedir.Bu oran 1990 yılında yüzde 92'ye gerilemiştir.Buna karşın kadınların işgücüne katılma oranı 1980 yılında yüzde 16 iken 1990 yılında yüzde 25'e yükselmiştir.Bu da ülkede bazı iş alanlarında zamanla kadınların çalışmasının kabul görür bir hal aldığı, bu

sahalarda erkeklerin yerini kadınların ikame ettiğini söyleyebiliriz.Birleşik Arap Emirlikleri bölgedeki en zengin ülkelerdendir.Ülkede turizm ve finans faaliyetleri her geçen yıl daha da artmakta olduğundan ve daha önemlisi ülkenin gerek turizm gerek cazip yatırım ortamıyla batılı ülke halklarının yoğun ziyaret ettiği ve yerleştiği topraklar olmasından, batı kültürü ve iş hayatı ülkeye girmektedir.Erkek işgücüne katılım oranı yüzde doksanın üzerinde olmasına rağmen kadın çalışma oranı 2008 verilerine göre yüzde 42 gibi yüksek bir orandadır.

Mısır'da 1980 yılında yüzde 83 olan erkek çalışma oranı 2008 yılına gelindiğinde yüzde 71 olmuştur.Bu oran kadınlar için 1980 yılında yüzde 29, 1990 yılında yüzde 26, 2002 yılında yüzde 38 ,2007 yılında zirve yaparak yüzde 57 ve 2008 yılında yüzde 23 olarak saptanmıştır.Ülke nüfusunun artışı ve genç nüfusun hızlı büyümesine rağmen iş alanlarının orantılı biçimde geliştirilememesi ,erkeklerdeki çalışma oranını düşürürken,kadınların tarım başta olma üzere daha az ücretle çalışmaları kadınların işe katılma oranını yükseltmiştir.2007 yılındaki sıçramanın arizi olduğu ve muhtemelen global kriz ile birlikte normal seviyelerine dönüş yaptığını gözlemlemekteyiz.

Başka bir zengin körfez ülkesi olan Kuveyt'te de kadın çalışma oranı oldukça yüksektir: % 44.Erkek işgücüne katılma oranı ise yüzde 70 dolaylarındadır.2008 yılında Suriye ve Suudi Arabistan'da Kadın işgücüne katılma oranı yüzde 21 seviyesindedir.Ortadoğu için Irak savaş durumu nedeniyle dışarıda bırakılacak olursa en düşük orandır.

4.2.Ülkelerin Toplam İşgücü Seviyeleri

Yukarıdaki tablodan da izleneceği üzere çalışmaya konu ülkelerin 1980 yılındaki toplam işgücü miktarı 37 milyon seviyesinde ikin bu rakam 1990 yılında 47,8 seviyesine ulaşmıştır.2002 yılında 72 milyon, 2008 yılında da 85 milyona yaklaşmıştır.Değişim oranlarına bakıldığında en hızlı değişimin yüzde 6,2 ile BAE'inde olduğunu görmekteyiz.İkinci hızlı büyüme Suriye'dedir.

2008 yılında toplam 28 milyona yaklaşan işgücü ile İran ilk sıradadır.Az bir farkla Mısır 26 milyonu aşan işgücü ile ikinci sıradadır.Suudi

Arabistan da bu rakam 9 milyon iken Irak'ta 7,5 milyon kişidir. Kuşkusuz bu durumda işgücünün fazlalığı değil verimliliği önemlidir. Kaldı ki Ortadoğu ülkeleri ile beraber az gelişmiş ülkelerin temel problemlerinden bir de şişirilmiş istihdam kadrolarıdır. Özel sektörün yaratamadığı istihdamı, verimliliği gözetmeksizin devlet yaratmaktadır. Ancak bu ekonomide büyük bir kambur halini almakta ülkedeki görünmez işsizlik sorununu ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan bu ülkelerin savunma sanayine yaptıkları büyük yatırımlar bölgede belki de suni olarak oluşturulmuş olan güvenliksiz yapı nedeniyledir. Bu da aşırı askeri personel istihdamı anlamına gelir. Askeri istihdam işgücünde sayılmakla beraber ekonomiye pozitif bir etkisinden söz edilemez.

Tablo 76 Ortadoğu Ülkelerinde Toplam İşgücü Miktarları

	Toplam İşgücü											
	Toplam (Milyon)					Ort. Değ. %		Kadın İşgücü %				
	1980	1990	2002	2007	2008	1980	1990	1980	1990	2002	2007	2008
Mısır	14,3	15,9	25,9	24	26,3	2,7	3,1	26,5	24	31	43,8	23,9
İran	11,70	15,60	21,1	27,8	27,8	2,7	3,4	20,4	20,2	28,4	29,2	30,1
Irak	3,5	4,4	6,8		7,5	3		17,3	13,3	20,4		16,1
İsrail	1,5	1,7	2,9	2,9	3,1	3,1	3,2	33,7	40,6	41,7	46,3	46
Kuveyt	0,5	0,8	1	1,4	1,4	3,1	2,9	13,1	21,6	32,1	24	24,3
BAE	0,6	1	1,6	2,7	2,8	4,7	6,2	5,1	9,8	15,9	14,5	15,5
Suriye	2,5	3,3	5,6	6,4	6,7	3,7	4	23,5	18,3	27,6	20,8	20,7
S.Arabistan	2,8	5,1	7,2	8,7	9	4,4	3,2	7,6	11,2	17,7	14,9	16,3

Kaynak: World Development Indicators

4.3. Ülkelerdeki İşsizlik Oranları

Çalışmamıza konu Ortadoğu ülkelerinde periyodik istatistik kayıtlar tutulmadığı ve ya uluslararası kuruluşlara sunulmadığından bazı verilere ulaşmak oldukça zordur. Özellikler eski yıllara ait veriler yok denecek kadar azdır. Buna rağmen bulunan veriler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 77 Ortadoğu Ülkelerindeki İşsizlik Oranları 1980-2002

Ülkeler	İşsizlik						Eğitim Seviyelerine Göre İşsizlik		
	Erkek		Kadın		Toplam		1.Seviye	2.Seviye	3.Seviye
	1980	2000-2	1980	2000-2	1980	2000-2	1999-2001	1999-2001	1999-2001
Mısır	3,9	5,1	19,2	22,7	5,2	9	--	--	--
İran	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Irak	--	--	--	--	--	--	--	--	--
İsrail	4,1	10,1	6	10,6	4,8	10,3	20,7	44,2	34,1
Kuveyt	--	0,8	--	0,6	--	0,8	--	11,9	2,7
BAE	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Suriye	3,8	8	3,8	23,9	3,9	11,2	--	--	--
S.Arabistan	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Kaynak:World Development Indicators

1980'li yıllarada söz konusu ülkelerde işsizlik oranlarının yüksek olmadığını söylemek mümkündür.Bu durum bu yıllar boyunca teokrasi ile yönetilen bu ülkelerin halkın bazı sübvansiyonlar alması sonucu hayatlarını idame ettirebilmeleridir.İstatistiklerin yöntem ve sonuç açısından güvenilirlikleri de sorunludur.

Tablo 78 Ortadoğu Ülkelerindeki İşsizlik Oranları 1990-2007

Ülkeler	İşsizlik						Eğitim Seviyelerine Göre İşsizlik		
	Toplam		Erkek		Kadın		1.Seviye	2.Seviye	3.Seviye
	1990-92	2004-07	1990-92	2004-07	1990-92	2004-07	2004-07	2004-07	2004-07
Mısır	9	9	6,4	6	17	18,6	--	--	--
İran	11,1	10,5	9,5	9,3	24,4	15,7	41,8	34,7	19,6
Irak	--	--	--	--	--	--	--	--	--
İsrail	11,2	7,3	9,2	6,7	13,9	7,9	12,2	12,8	72,5
Kuveyt	--	1,7	--	--	--	--	19,4	41,4	9,6
BAE	--	3,1	--	2,5	---	7,1	24,3	36	21,6
Suriye	6,8	--	5,2	--	14	--	--	--	--
S.Arabistan	--	5,6	--	4,2	--	13,2	12,3	43,9	40

Kaynak:World Development Indicators

1990'lı yıllardan sonra işsizlik oranlarının sorun teşkil edecek rakamlara ulaştığı görülmektedir.Örneğin Mısır yüzde 9, İran yüzde 11 gibi işsizlik oranları vermiştir.Bu oranlar bölge ortalamasına hatta asya ortalamasına göre iyi sayılabilir fakat kronik işsizlik probleminin göstergesi de olabilir.2004-2007 arası yani ortalama 15 sene sonra ülkelerde işsizlik seviyesi hemen hemen aynı orandadır.Bu işsizliğin kontrol edilebildiği ancak ekonominin yeni istihdam üretmekte zorluk çektiği manasına

gelmektedir.Mısır için yüzde 6'lık oran oldukça iyi sayılabilir.Diğer ülkelerinde işsizlik oranlarının yüzde 10'un altında olduğu görülmektedir.

4.4.Ülkelerin Sektörel İşgücü Dağılımları

Çalışmaya konu ülkelerin sektörel işgücü dağılım oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.Ortadoğu ülkelerinin genel ekonomik karakterleri petrol hariç tutulursa tarım yapılıdır.Bunun sonucu istihdamın büyük payı tarım sektöründe çalışmaktadır.Örneğin Sanayide ve yüzde 33'ü de tarım sektöründe çalışmaktadır.Aynı ülkenin 2000-2002 verileri şöyledir; Tarım:% 27, Sanayi:%25 ve sanayi %48.Görüldüğü gibi tarımın payı tüm dünya ülkelerinde olduğu ve olması gerektiği gibi azalmakta, sanayinin payı artmakta ve Hizmet sektörünün payı hızlı bir şekilde artmaktadır.Kadınlar içinde dağılım sıralaması biraz farklıdır.1980 yılında kadın işgücünün yüzde 10'u tarımda, yüzde 13'ü sanayide, yüzde 69'u da hizmet sektöründe çalışmaktadır.2000'li yılların başında ise Tarımda kadın istihdamı %39, Sanayide % 7 ve hizmette yüzde 54 olmuştur.Kadın işgücünün sanayi ve hizmetten tarıma kaydığı gözlenebilir.

Tablo 79 Ortadoğu Ülkelerin Sektörel İşgücü Dağılımları 1980-2002

Ülkeler	Tarım				Sanayi				Hizmet			
	Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın	
	1980	2000-2	1980	2000-2	1980	2000-2	1980	2000-2	1980	2000-2	1980	2000-2
Mısır	45	27	10	39	21	25	13	7	33	48	69	54
İran	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Irak	21	--	62	--	24	--	11	--	55	--	28	--
İsrail	8	3	4	1	39	34	16	12	52	62	79	86
Kuveyt	2	--	0	--	36		3	--	62	--	97	--
BAE	5	9	0	0	40	36	7	14	55	55	93	86
Suriye	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
S.Arabistan	45	--	25	--	17	--	5	--	39	--	70	--

Kaynak:World Development Indicators

1990-2006 arası dönemde Suriye'deki erkek işgücünün yüzde 23 tarımda, yüzde 28'i sanayide ve yüzde 48'i de hizmet sektöründe çalışmaktadır.Dikkat edilecek olursa ilerleyen teknolojiler ve global enternasyon sayesinde sanayi üretimi artmış, buna bağlı olarak da sanayi sektörü istihdamı çoğalmıştır.Dağılım sıralamasında sanayi ve tarım yarışı

devam ederken Hizmet sektörü bu ülkelerde açık ara önde gitmekte ve üstünlük durumunu da kaybedecek gibi görünmemektedir.

Tablo 80 Ortadoğu Ülkelerin Sektörel İşgücü Dağılımları 1990-2006

Ülkeler	Tarım				Sanayi				Hizmet			
	Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın	
	1990-92	2003-06	1990-92	2003-06	1990-92	2003-06	1990-92	2003-06	1990-92	2003-06	1990-92	2003-06
Mısır	35	28	52	39	25	23	10	6	41	49	37	55
İran	--	23	--	34	--	31	--	28	--	46	--	37
Irak	--	14	--	33	--	20	--	7	--	66	--	60
İsrail	5	3	2	1	38	31	15	11	57	65	83	88
Kuveyt	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
BAE	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Suriye	23	23	54	49	28	29	8	8	49	48	38	43
S.Arabistan	--	5	--	--	--	--	--	--	--	85	--	99

Kaynak:World Development Indicators

Ortadoğu ülkelerinin kamu hizmetleri işgücü stoku oldukça yüksektir.Bu durum sanayi üretiminin oldukça az olduğu tarım üretiminin de geleneksel çiftçilik bazında yapıldığı ülkelerde yoğun bürokrasi ve kırtasiye işlerinin yoğun olması kamu kadrolarının şişkin olması sonucunu getirmiştir.Kamu hizmetine askeri güvenlik ve kolluk kuvvetleri de eklenirse meydana büyük bir istihdam sektörü gelmektedir.Hizmet sektörünün en fazla işgücü istihdam eden sektör olmasının nedeni budur.

5.SONUÇ

Ortadoğu ülkelerinin çoğunun ana geçim kaynağı petrol ve türevi enerji, petrokimya ürünleridir.Ülkelerde günümüzün en değerli maddeleri olan bu ürünlerin bolca bulunması, ve bu yolla elde edilen gelirlerin bir şekilde halka aktarılması, halkın refah seviyesini bir iki ülke özellik arz etmekle beraber yükseltmiştir.Ortadoğu ülkelerinin istihdam yapılarını şekillendiren esas faktör işte bu bir işte çalışmaya olan ihtiyaç derecesidir.Ve yine petrolle bağlantılı olarak, petrolden başka gelir elde edilecek sanayi üretim vs. kanallar ihmal edilmiş, bir manada geliştirilmeye gerek duyulmamıştır.Sanayi üretiminin zayıf olması istihdam alanlarının da kısıtlı kalmasına neden olmuştur.Varolan işler genel itibariyle hizmet sektöründe alt seviye işler olmuştur.Bu işleri yerli halkın statü ve yaşam düzeylerine uygun bulmamaları nedeniyle yabancı işçiler üstlenmiştir.Bu paradoks yıllar yılı bu ülkelerdeki aktif işgücünü çalışma hayatından uzak bırakmıştır.Son yıllarda petrolün sonsuz bir kaynak olmadığına anlaşılmasıyla yeni gelir kaynakları ve sanayi üretimine yönelmesi ile bu paradokstan dönülmeye başlanmıştır.

Bir varil petrol fiyatının 130\$ dolaylarında seyir ettiği bir dönemin görülmesi ortadoğuda çok iyi bir ekonomik performans yakalanmasını sağladı.Petrol üreten ülkeler rekor GSYİH büyümesine sahne oldu.Buna rağmen hızlı nüfus artışı ve buna paralel kaynakların istihdam yaratacak verimli sektörelere aktarılamaması yapıcı iyileştirmeler sağlanmasını engellemiştir.Hesaplamalar Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri için genç işsizlik kombine maliyetinin 25 milyar dolar yıllık veya bölgenin GSYİH'nın % 2.3 ulaştığını göstermektedir.Ortadoğu Ülkeleri arasında en yüksek maliyeti Mısır (4,6 \$ milyar) ve Suudi Arabistan (3.2milyar \$) taşımaktadır.

Diğer taraftan işsizliğin erkek ve kadınlar arasındaki maliyetleri ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir.Ancak ortadoğuda kadın işgücü oranının kültürel ve dini kabuller nedeniyle dünya ortalamasının aşağısındadır. Mısır'da, işsizlik kadın maliyeti (2.6milyar \$) erkek işsizlik maliyetinden (1.9milyar \$) daha yüksektir. Bu kadın işsizlik oranının neredeyse erkek işsizlik oranından altı kat daha fazla olduğunu gösterir.Ortadoğu ülkelerinde kadınların emek piyasasında az yer almaları,

bu ülkelerdeki dini inanç ve kültürel geleneklerden kaynaklanmaktadır. Çalışmada ayrıca okul terki, ergen gebelik ve göç gibi çeşitli faktörlerin işsizlik maliyetine eklenmesi ile yıllık kayıp şaşırtıcı boyutlara ulaşmaktadır. Bu alanlarda Mısır 53 milyar \$ veya GSYİH'nin % 17.4 ünü kaybetmektedir. Bu, ülkenin toplam tarım sektörünün hasılası ile eşdeğerdir. Ürdün yıllık 1.5 milyar \$ ya da GSYİH'nin % 7.3 ünü genç nüfusun işgücüne katılamaması ile kaybetmektedir. Hesaplanan bu maliyetler tamamen ekonomik, insani ve sosyal sermayenin tükenmesine, kısıtlı iş olanakları nedeniyle verimlilik kaybına neden olmaktadır. Bu, hesaplamalarda sosyal maliyetler ve psikolojik maliyeti hariç tutulmuştur. Böylece Ortadoğu'da gençlik dışlanmanın gerçek maliyeti çok daha yüksek olabilir.

Sonuç olarak Ortadoğu ülkeleri genç nüfusa ve petrole sahip, sahip olduklarını kullanamıyor olsa da zengin ve buna rağmen teknik açıdan nispeten az gelişmiş ülkelerdir. Bu ülkelerde petrolden elde edilen gelir diğer gelir kaynaklarının ihmal edilmesi sonucunu doğurmuştur. Körfez ülkelerinde çok düşük olan işsizlik diğer Ortadoğu ülkelerinde ülkemiz seviyesindedir. Kadın çalışma oranı düşüktür. Ancak incelediğimiz tüm maddeler konjoktüre ve global ekonomilerle enternasyon ve bir gelişim göstermektedir. Ebetteki küreselleşen ekonomiler çağın ritmine ayak uydurmaya başlamışlardır. Göz ardı edilemeyecek bir husus da Ortadoğuda tarih boyu süregelen savaş ve karışıklık ortamıdır. Son on sene rayına oturmalar görülmekle birlikte Irak yaşanmış örneğinde ve İran potansiyel örneğinden izlenebildiği üzere bölgede huzur ve sukunet sağlanabilmiş değildir. Bu durum bölgenin dünya ile aynı kulvarlarda koşmasına mani olan, ekonomik gelişmeyi yavaşlatan ağır çapalardır. Önümüzdeki on yıl için artık dünya üzerinde ilkarşı konulamaz hale gelen global ekonomik sisteme tam adapte olmuş bir Ortadoğu görmemiz akla yakın gelmektedir. Bölgede eğitim hamlesinin vizyon dışı olmasına rağmen ciddi ilerleme göstermesi, yüksek öğretimleşme, lisan bilgisinde yaygınlık, ciddi ticaret tecrübesi ileriye dönük iyi sermayelerdir. Yapılmaya ve uygulanmaya başlanmış olan bazı sanayi ve teknikleşme hamlelerinin sonuçlarının önümüzdeki on yıl içerisinde alınacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar;

Abdülkadir Şenkal, **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, İstanbul, 2005.

Ahmet Okur, **İktisadi Sistemler**, İzmir, Güleç Matbaacılık, 2000

Ali Kemal Sayın, **Emek Piyasasında Aracılık ve Özel İstihdam Büroları**, Türkiye İş Kurumu, Yayın No:324, Ankara,2001

Berrin Ataman, **İşgücü Piyasası ve İstihdam politikalarının Temel Prensipleri**, Ankara, İŞKUR Genel Müdürlüğü,1999

Cahit Talas, **Toplumsal Ekonomi Çalışma Ekonomisi**, Ankara , İmge Kitabevi, 1997.

CIA, **The World Factbook Economist Country Report**, Şubat 2010

CIA, **The World Factbook**, 2009

Daniel Yergin, **Petrol Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü**,Türkiye İş Bankası Yay.1995

DPT, **“İstihdamın Arttırılması ve İşgücü Piyasası”** Çalışma Grubu Raporu, İzmir, 2004.

DPT, **“İstihdamın Arttırılması ve İşgücü Piyasası”** Çalışma Grubu Raporu,

DPT, **İşgücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Çalışma Hayatı Alt Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: 2643, Ankara,2001.

DPT: **Nitelikli İnsangücü, Meslek Standartları Düzeni ve Sosyal Sermaye Birikimi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2000.

Economist Intelligence Unit (EIU), Irak Ülke Raporu, Aralık 2009

- Economist Intelligence Unit Syria Main Country Report, Ekim 2009.
- Fahad Shadeed, Middle East's Economic Paradox:Lost in the Wash, Reuters, 2008
- GALBRAITH J.K.,**Kuşku Çağı**, Altın Kitap,2004
- H.Hüseyin Doran,"**Bölge Planlaması, Bölge Yönetimi ve Verimlilik**", Malatya, 1995
- Hacer Ansal, Suat Küçükçiftçi, Özlem Onaran,Benan Zeki Orbay, **Türkiye Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik**, TET Tarih Vakfı, İstanbul, Numune Yay., 2000.
- Halil Seyidoğlu, **Ekonomik Terimler Sözlüğü**, İstanbul, Gürem Can Yayınları, 1999.
- Hamit Ersoy ,Lale Ersoy, Küreselleşen **Dünya'da Bölgesel Oluşumlar ve Türkiye**,Siyasal Kitabevi,2002
- Hüseyin Şahin, **İktisada Giriş**,6.Baskı,İstanbul, Ezgi Yayınları,2002.
- ILO, **İş ve İşçi Bulma Hizmetlerinin Kurulması Hakkında 88 Sayılı Sözleşme**,1948
- İİBK, **Bazı Avrupa Ülkelerinde İstihdam Kurumları**, İŞKUR Genel Müdürlüğü Ankara, 1991.
- İlker Parasız, **İktisada Giriş**, 7. Baskı, Bursa,Ezgi Kitabevi,2003.
- İŞKUR, **İşkur'da Yeniden Yapılanma**, Ankara, 2002
- İŞKUR, **Türkiye İş Kurumu 2004 yılı Faaliyet Raporu**, 2004
- Kamu-Sen, **İstihdam, İşsizlik Ve Ücret Sorunları Çözüm Arayışları**,Yayın No:10, Ankara, Türkiye Kamu-Sen Ar-Ge Yayınları, 2006.
- Kemal Yıldırım, Doğan Karaman, Murat Taşdemir, **Makroekonomi**, 5.Baskı, İstanbul, Seçkin Yayıncılık, 2006.

- Lawrence H. Summers, Kim B.CLARK, “ **Unemployment Insurance and Labour Market Transition**”, Ed.Lawrence H. Summers, Understanding Unemployment. The MIT Press, Cambridge MA.1990
- M. Kemal BİÇERLİ, **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul, Beta Basım, 2003.
- M.Hakkı Özel,“**Türkiye’de İstihdam İstatistikleri**”, İstihdam Seminerleri II, İŞKUR no:273, Ankara,1995
- Merih Paya, **Para Teorisi Ve Para Politikası**,İstanbul, Filiz Kitapevi, 2002.
- Mete Törüner, Kuvvet Lordoğlu Kuvvet, **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul, Beta Yay.,1992
- Necdet Kenar, **İşsizlik Sigortası Uluslararası Semineri**, TİSK Yayın No:198, Ankara, 2001
- Nejat Berberoğlu, **Makro Ekonomi Teorisi**, Birlik Ofset, Eskişehir, 1996.
- Paul Dyer, YOUSEF Tarık, Will the Current Oil Boom Solve the Employment Crisis in The Middle East,
- Peter Flora; Arnold, J. Heidenheimer, The Development of Welfare States in Europe and America, Transaction Publishers, London,1990
- Peter Hart, Types of Structural Unemployment in The United Kingdom, International Labour Rewiew,Vol.129,No:2,1990
- Raif Karadağ, **Petrol Fırtınası**, Divan Yay.1991
- Rıdvan Karluk, **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, Beta Yayınları, 2002.
- Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, Ankara, İmge Kitabevi, 1995
- S.Kemal Kartal, **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentlileşme**, Ankara, Adım Yay., 1992
- Saadet İyidoğan, “**Hizmetler Sektörü: Büyümenin Yeni Platformu**”
Ankara,2001
- Sabahattin Zaim, **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1997

- Sabahattin Zaim, **Sanayileşme Modelinin Endüstriyel Münasebetlere Tesiri**, Yayın No:3325 İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yay., 1986
- SHADEED Fahad,**Middle East's Economic Paradox:Lost in the Wash**, Reuters, 2008
- Sunday Üner, **Nüfus Bilim Sözlüğü**, Ankara,Hacettepe Üniversitesi Yayınları,1972
- Tarik Yousef, HANOUZ Margereta ,**Assessing Competitiveness in the Arab World**, World Economic Forum
- Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu**, Alfa yay.,İstanbul,2007, s.257
- The World Bank , **World Development Indicators 2007**
- The World Bank , **World Development Indicators 2009**
- The World Bank , **World Development Indicators 2010**
- The World Bank, **World Development Indicators 2004**
- TİSK, **Çalışma Hayatında Esneklik**, Ankara, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No:190,1999
- TİSK, **İşgücü Piyasalarında Özel İstihdam Bürolarının Önemi**, Türkiye İşveren Sendikaları Kon. İnceleme Yayın No:157
- TİSK, **İşsizlik sigortası**, Aktif İstihdam Politikaları ve Özel İstihdam Büroları, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yay., No:196,2000
- TİSK, İşsizlik sigortası, **Aktif İstihdam Politikaları ve Özel İstihdam Büroları**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayın No:196,2000
- Toker Dereli," **Karşılaştırmalı Açından Emek Piyasalarında Modern İstihdam Kurumlarının Rol ve İşlevleri**", İŞKUR Semineri ,İİBK Yay. No:261, 1991

Yalçın Varçın, **İstihdam ve İşgücü Piyasası politikaları**, Ankara Siyasal Kitabevi,2004

Yıldız Kuzgun, **İstihdam Hizmetleri İçin İş ve Meslek Bilgileri Yönetimi**, İİBK, Siyasal Yay.,Ankara, 1999

Yılmaz Kalkan, **Irak ve Saddam Hüseyin**,Beyan Yay,1991

Zeki Erdut, "**İşgücü Piyasalarında Yeniden Yapılanma:İşkur Ve Özel İstihdam Büroları**"2001

Zeliha Etöz, Nilay Çubuk, **Bölgesel İşgücü İzleme Kaynakları**, İŞKUR, Ankara, Siyasal Yay.1999

Sürelî Yayınlar;

AGENOR Pierre Richard,NABLI Mustapha K.,YOUSEF Tarık, **Public Infrastructure and Private Investment in the Middle East and North Africa**,World Bank Policy Research Working Paper,2005

Asa Sohlman, , David Turnham, **“What Can Developing Countries Learn From OECD Labour Market Programmes and Policies?”**, OECD Development Center Technical Paper No:93,1994

Cem KILIÇ: **“Gelişmekte Olan Ülkelerde Nüfusun İşgücü Arzına Etkisi”**. İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Ankara, Kamu-iş, 1999,

Faruk Sapançalı, **“ Yeni Bin Yıla Girerken Türkiye’de İşgücü Piyasası”**, Kamu-İş Dergisi, Cilt:6, 2001

M.Kemal Biçerli, Naci Gündoğan, **“ Profiling and Identification of Long-Term Enemployment in Turkey”**, Ekonomik Yaklaşım, Sayı:41, Cilt:12, Güz 2001.

Meryem Koray, **“Günümüzde İşgücü Piyasasının Özellikleri, Sorunları ve İstihdam Politikaları”** TODAİE, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:25 Sayı:4 Aralık 1992.

Naci Gündoğan, **“Hizmetler Sektöründe İstihdam”**, Kamu-İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt:7, Sayı:1., 2002

Necdet Kenar, **“Dünyada ve Türkiye’de İşsizlik”**. Tes-İş Dergisi, İstanbul,Ağustos-Eylül 2001.

Şerife Türkan Özşuca, **“Teknolojik Gelişme ve İstihdam”**,İŞKUR İstihdam Dergisi, Sayı:18

Tahir Baştaymaz, **“İşportacılık: Günümüz Kentlerinde Cankurtaran Meslek**, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, 2001.

Web Kaynakları;

Burcu Gediz, Hakan Yalçınkaya: "Türkiye'de İstihdam-İşsizlik ve Çözüm Önerileri:Esneklik Yaklaşımı, www.ceterisparibus.net/calisma/genel.htm ,25.04.2005.

21The Economist Intelligense,Country Profile Egypt, 2005, <http://www.eiu.com>, 21 Mart 2008.

www.egazete.dunya.com/eyayin/issues_text.php?id=9196&p_id=9

DEİK, BAE Ülke Bülteni, 2002, <http://www.adana-to.org.tr/tr/ulkeraporlari/Raporlar/AE.pdf>

DEİK, Kuveyt Ülke Raporu, 2008, <http://www.egelihracatcilar.com/Images/Menu1-Page//Ulke%20Raporu-Kuveyt-DEIK-200800002621.pdf>

DPT, "2002 Yılı Programı", Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. www.dpt.gov.tr

<http://haber.sol.org.tr/ekonomi/iste-krizin-gercek-bilancosu-haberi-18208>

<http://kuveyt.be.mfa.gov.tr/>

<http://laborsta.ilo.org/STP/guest>

<http://laborsta.ilo.org/STP/guest> 15.05.2009

<http://riyad.be.mfa.gov.tr/showinfonotes.aspx?ID=368>, 12.06.2010

<http://www.aksam.com.tr/2010/08/25/yazar/7544/aksam/yazi.html>

<http://www.aktiffuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/irak.pdf>

<http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/ilo.html>

<http://www.birebiriletisim.com/?module=dunya&submodule=ulkedetay&id=0000000011&bolum=ged>

<http://www.ekonomi.name/akimlar-ve-teoriler/marxist-ekonomi.html>

<http://www.ekonomik.tripod.com/ekonomik8.html>.

<http://www.hurriyet.com.tr/planet/12961987.asp?gid=357> http://www.counsellors.gov.tr/upload/IRQ/IRAK_RAPOR.pdf

<http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/amacilke.htm>
[,19.01.09](http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/amacilke.htm)

<http://www.msxlab.org/forum/ulkeler-ve-tarihleri/12290-birlesik-arap-emirlikleri-bae-ve-birlesik-arap-emirlikleri-tarihi.html>

http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay_cfm.doc.

<http://www.sana.sy/tur/239/2010/03/01/275660.htm>

<http://www.sde.org.tr/userfiles/file/IRAK%2520rapor->

<http://www.ulkeler.net/misir.htm>

<http://yenisafak.com.tr/diziler/bae/index.html>

IAU, Iraq Labor Force Analysis, 2009, http://www.iauiraq.org/reports/Iraq_Labour_Force_Analysis.pdf

Mısır Ülke Raporu, İgeme, www.aktifuarcilik.com/Yonetim/Upload/TR/Msr.pdf

Banu Uçkan, Küreselleşme ve Devletin İş Piyasalarındaki rolü", <http://www.tekstilveren.org.tr>

Nesli Öztürk, Suriye Arap Cumhuriyeti, İZTO, 2006
<http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/1ED2A809-FBCB-404D-8867-92BA85D1A47D/9071/SURIYE2007EYLUL.pdf>

Selin Aydın, Suudi Arabistan Ülke Raporu, İGEME,
[www.igeme.org.tr/pg/section-pg_ülke.cfm?id=Suudi %20Arabistan,2008](http://www.igeme.org.tr/pg/section-pg_ülke.cfm?id=Suudi%20Arabistan,2008)

Syria Central Bureau of Statistics www.cbssyr.org

www.atonet.org.tr/turkce/distic/sarabistan.htm

www.egelihracatcilar.com/.../Ulke_Raprou-Suudi%20Arabistan-IGEME_2008_00002724pdf_00002743pdf_00002856.pdf

www.ekopolitik.org/images/cust_files/080421185827.pdf

www.igeme.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Mısır_20.04.2010

www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/.../index.htm,19.01.2009

www.immib.org.tr/userfiles/documents/word/arge-heyet/Bae.doc

www.indexmundi.com

www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/DEE8E05D-B54A-453D.../Misir.pdf
,12.04.2010

[www.musavirlikler.gov.tr/.../RAPOR%20SON%20HAL%202005\(1\).doc](http://www.musavirlikler.gov.tr/.../RAPOR%20SON%20HAL%202005(1).doc)

www.musavirlikler.gov.tr/upload/SA/Yillik%20Rapor%202007.doc

www.nationmaster.com

www.netgazete.com/News/668394/%C4%B0randa_issizlik_yuzde_11_3_oldu.aspx

www.tobb.org.tr/abm/.../turkiye%20ve%20irak_3.doc -

Kuveyt Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Kuveytin Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik ilişkileri ,2006,www.musavirlikler.gov.tr/upload/KWT/2007%20Yillik%20Rapor.doc